

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Bilim-Toplum-Siyaset Etkileşiminde
Sürdürülebilir Ormancılık: Bir Sınır
Organizasyon Olarak Türkiye Ormancılar
Derneği**

Mahmut Furkan YILMAZ

2501210016

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Güldem BAYKAL BÜYÜKSARAÇ

İSTANBUL – 2025

ÖZ

Bilim-Toplum-Siyaset Etkileşiminde Sürdürülebilir Ormancılık: Bir Sınır Organizasyon Olarak Türkiye Ormancılar Derneği Mahmut Furkan YILMAZ

Ormanlara dair hem çevreci hem de kalkınmacı bir bilgi üretmek için bilimsel metodolojinin yanı sıra kurumsal bir ilgi de kaçınılmazdır. Dolayısıyla orman idaresi ve korumacılığı, bilimsel ve siyasal angajmanların temsilcileri olan kurumların kesiştiği bir kavşak noktasıdır. Bu açıdan sivil bir kimliği bulunan Türkiye Ormancılar Derneği (TOD) gibi kurumların Türkiye'deki orman yönetimine ilişkin bilgi üretimi konusundaki varlığı bu tez için birincildir. Buna yönelik olarak derneğin STK kimliğiyle hem profesyonel ormancılık girişimi hem de orman “meselelerini” kamuya duyurma faaliyetlerinin tarihsel arka planından hareketle kurumsal bir soruşturma yürütülmüştür.

Orman yönetim bilgisinin üretilmesi, organize edilmesi, iletim biçimleri, korumacılık tutumunun farklı aktörlerce alımlanış şekli ve bu konulara dair söylemlerin nasıl çerçevelendiği gibi hususlardan hareketle önce Türkiye'deki ormancılık bilimi ve kurumsallığının gelişimi araştırılmıştır. Ardından ise STK ile resmi aktörlerin ilişkileri incelenmiştir. Ardından bu temel tarihsel-kurumsal soy kütükten hareketle, Türkiye'deki mevcut resmi orman korumacılığı ve kurumsal tutumları biçimlendiren doğa temsiline izi sürülüp söz konusu ormancılık anlayışının bilimsel ve etik söylemleri soruşturulmuştur. Bu çalışmada, orman korumacılığı ve idaresindeki etkinlikleri doğrultusunda TOD'un bilgi üretim ve uygulama yaklaşımları araştırmanın temel soruşturma alanıdır. Bilim ve teknoloji çalışmaları ile politik ve çevresel antropoloji kesişiminde konumlanacak olan bu çalışmada metodoloji olarak, kurumsal arşiv taraması (raporlar, araştırma dokümanları, tüzük ve yönetmelik gibi hukuki belgeler) ile kurum etnografisi (ilgili teknokratlar/bilim uzmanları ile yapılacak olan yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşmeler) gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: orman korumacılığı, sınır organizasyon, Türkiye Ormancılar Derneği, kurum etnografisi, çok-paydaşlı ormancılık

ABSTRACT

Sustainable Forestry in Science-Society-Politics Interaction: The Foresters’ Association of Turkey as a Border Organization Mahmut Furkan YILMAZ

To produce knowledge about forests that balances environmental consciousness with development needs, it is crucial to integrate scientific methods with institutional involvement. Thus, forest management and conservation are areas where institutions, embodying both scientific and political agendas, come together. From this viewpoint, organizations such as the Foresters’ Association of Turkey (TOD), a non-governmental entity, are crucial for this thesis on knowledge production in forest management in Türkiye. Therefore, an institutional inquiry has been undertaken to trace the historical context of the association’s activities as an NGO, focusing on its role in professional forestry initiatives and in raising awareness about forest-related “issues.”

The study begins by examining the production, organization, and dissemination of forest management knowledge. It then explores how different actors perceive conservationist attitudes and how discourses on these issues are framed. Finally, it investigates the development of forestry science and its institutionalization in Türkiye. Next, the study examines the relationships between NGOs and official actors. Drawing on this historical and institutional background, the study explores how nature is represented in Türkiye’s current official forest conservation policies and institutional practices. It also questions the scientific and ethical foundations of this forestry approach. The study primarily focuses on TOD’s methods of producing and applying knowledge, particularly in relation to its forest conservation and management activities. The research is situated at the crossroads of science and technology studies and political and environmental anthropology. It uses a methodology that combines institutional archival analysis (including reports, research documents, statutes, and regulations) with institutional ethnography (involving semi-structured, open-ended interviews with relevant technocrats and scientific experts).

Keywords: forest conservation, border organization, The Foresters’ Association of Turkey, ethnography of institution, multi-stakeholder forestry

ÖNSÖZ

Bu tez, uzun ve meşakkatli bir yolculuğun ürünüdür. Öncelikle, sabırla rehberlik eden, bilgi ve deneyimlerini cömertçe paylaşan değerli danışmanım Doç. Dr. Güldem Baykal Büyüksaraç'a derin şükranlarımı sunarım. Bu süreçte en büyük çalışma dayanağım kendisi oldu. Her görüşmemizde daha net bir açı yakalamamı sağladığı ve tezin olgunlaşması adına gösterdiği sabrı için minnettarım. Savunma jürisinde yer alan Doç. Dr. Nihan Bozok ile Doç. Dr. Oya Topdemir Koçyiğit Hocalarıma da verdikleri öneriler ve katkıları için teşekkür etmek isterim. Tezin ileri çalışmalar için nasıl gelişmesi gerektiğine dair sundukları tavsiyeler hem alan adına hem de tez adına daha elverişli bir çerçeve kazandırdı. Tez çalışmam boyunca fikirleriyle bana ilham veren, eleştirileriyle yolumu aydınlatan arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Ayrıca, mülakatları gerçekleştirdiğim tüm katılımcılara ve hem görüşmelerimizde verimli ve besleyici yanıtlarından hem de ürettikleri tüm teorik ve pratik korumacılık emeği dolayısıyla başta Türkiye Ormancılar Derneği'ne ve kıymetli üyelerine de teşekkür etmeyi borç bilirim. Ormanların korunması adına gösterdikleri azimli ve kararlı duruşları alkışlanmaya değerdir. Son olarak akademik hayatımda bana destek veren hocalarıma, bu çalışmaya dolaylı katkısı olan herkese ve başta anneme ve babama, aileme teşekkür ederek saygılarımı sunarım.

Mahmut Furkan YILMAZ

İSTANBUL, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1
Ormancılığa Sivil Toplum Perspektifinden Bakmak: Bir Kurumsal Etnografi Denemesi.....	6
Tez Planı.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMLAR ve ETNOGRAFİ

1.1 Kurumlara Eğilmiş Bir Metodoloji Olarak Kurumsal Etnografi.....	10
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Ormancılıkta Sürdürülebilirlik Tartışması	21
2.2 Bilim, Toplum ve Teknoloji Çalışmaları: Kurumsal Dinamikler ve Çevresel Yönetişim	29
2.2.1 Ekolojik Söylem ve BTT Perspektifi.....	31
2.2.2 Sınır Organizasyonlar ve Kurumsal Aracılık.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ORMANCILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1 Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Ormancılık Girişimleri ve Politikaları	37
3.2 Osmanlı'da İlk Orman Çalışmaları ve Yasal Düzenlemeler	38
3.3 Cumhuriyet Dönemi ve Ormancılığın Teknokratik ve Merkezîyetçi Temelleri.....	45
3.4 1937 Orman Kanunu ve Devlet Ormancılığına Geçiş	47
3.5 Politik Değişim ve 1950'ler: Yeni Bir Kanuna Doğru	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

STK'LAR VE ÇEVRE KORUMACILIĞI

4.1 Küresel Doğa Koruma Rejiminin Tarihsel Gelişimi: 19. Yüzyıldan Antroposen Çağına	55
4.1.1 Geleneksel Dönem (1970 Öncesi): Kökenler ve Erken Adımlar	55
4.1.2 Modern Dönemin Başlangıcı: Stockholm Konferansı (1972)	57
4.1.3 Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi (1970'ler-1992)	58
4.1.4 Rio Konferansı ve Sürdürülebilir Kalkınma (1992)	59
4.1.5 Kurumsal Evrim ve Yeni Zorluklar: 1992'den Günümüze.....	62
4.2 Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları ve Ekolojik Söylemin İnşası	65
4.2.1 Tarihsel Arka Plan: STK'ların Söylem Sahnesine Yükselişi	66
4.2.2 Ekolojik Söylemi Anlamak	68
4.2.3 STK'ların Söylem İnşa Yöntemleri.....	71
4.2.4 Küresel Sahnede Söylem Çeşitliliği: Örnekler ve Etkileri	73
4.2.5 Zorluklar ve Eleştiriler Bağlamında STK'ların Söylem Geliştirme Olanakları ve Sınırlılıkları	76
4.3 Çevrecilik ve Doğa Koruma Alanında STK-Devlet İlişkileri	79
4.3.1 Çevresel Yönetişimde STK-Devlet İlişkilerinin Çeşitlenen Biçimleri	80
4.3.2 STK-Devlet İlişkilerini Şekillendiren Faktörler.....	84
4.4 Türkiye'de Çevreci STK'larının Varlığı ve Manzarası	87
4.4.1 Çevre Politikalarında Devlet-STK İlişkileri: Dinamikler ve İktidar Yapıları	92
4.4.2 STK'ların Kurumsal Repertuarı.....	97
4.4.3 Genel Manzara.....	100

BEŞİNCİ BÖLÜM

SINIR ORGANİZASYONU OLARAK TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

5.1 Bir Kamu Hizmeti Olarak Ormancılık ve Türkiye Ormancılar Derneği'nin Doğuşu	104
5.1.1 Derneğin Misyon ve Vizyon Beyanına Eleştirel Bakış.....	108
5.1.2 Kurumsal Kimlik ve Değerler	110
5.2 Devlet Ormancılığı ile Kamu Vicdanı Arasında Bir Dernek	112
5.3 Yasal Düzenlemelere Müdahil Bir Aktör olarak TOD	114
5.4 Dernek Faaliyetleri ve Projeler	122
5.5 Türkiye Ormancılar Derneğinin Ormancılık Bilimine Katkısı ve Bilgi Üretimi	124
5.5.1 <i>Orman ve Av Dergisi</i>	124
5.5.2 Orman Fakülteleri ile İlişkiler	126

5.6 Bilimsel Metinler ve Üretimlerin Söylemsel Çerçeveleri.....	129
5.6.1 Yeşil Kitap ve Devletçi Perspektif: TOD bağlamında Orman Korumacılığının Söylemsel Kurgusu	130
5.6.2 I. Ulusal Ormancılık Kongresi: Küresel Ormancılık Trendleri ile Türkiye Ormancılığını Uyumlaştırma Girişimi.....	136
5.6.3 II. Ulusal Ormancılık Kongresi ve Toplumsal Katılım Tartışması	139
5.6.4 III. Ulusal Ormancılık Kongresi: Mevcut Anlayış ve Vizyona Dair Değerlendirmeler.....	142
5.6.5 IV. Ulusal Ormancılık Kongresi ve Orman-İnsan İlişkisi	144
5.6.6 Orman Yangınları ve Mücadele Üzerine Raporlar	146
5.6.7 Uluslararası İklim Değişikliği ve Ormancılık Konferansı (ICCCF 2019)..	149
5.6.8 Orman Mühendisliği ve Ormancılığın Cinsiyet Kodları Üzerine Tartışma	152
5.7 Kurumsal İlişki Ağları	154
5.7.1 Devlet Kurumları ile İlişkiler	155
5.7.2 Politika Geliştirme Süreçlerine Katılım	159
5.7.3 Diğer STK'larla İlişkiler	162
5.8 İdeal STK ve Devlet İlişkilerine Dair Tasvirler	166
SONUÇ	171
KAYNAKÇA	177
EKLER	211
Mülakat Soruları.....	217
Görseller	219

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Ormancılık ve Korumacılığın Tarihsel Seyri ve TOD’un Süreç İçerisindeki İzdüşüm Kronolojisi	211
Tablo 2: Türkiye Ormancılar Derneği Başkanları.....	215
Tablo 3: Mülakat Katılımcı Listesi ve Özellikleri.....	216

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: TOD Marmara Şubesinde gerçekleştirilen 17-18 Nisan 2025 tarihlerinde Ormancılıkta Drone Kullanım Etkinliği	219
Görsel 2: Marmara Şubesinde 26 Nisan 2025'te gerçekleştirilen "Orman ve Sanat" adlı sunum	219
Görsel 3: <i>Yeşil Kitap</i> (2005 [1951]) eserinin kapağı	220
Görsel 4: Yangına Dirençli Köy Projesi kapsamında Dernek ile İzmir B.B.'nin protokol imzalaması	220
Görsel 5: Yangına Dirençli Köy Projesi kapsamında, İzmir'in Bergama ilçesindeki İncecikler ve Yerlitahtacı mahallelerine ziyaret	220
Görsel 6: Orman yangınlarına karşı Muğla B.B. ile birlikte Derneğin 29 Kasım 2019'da düzenlenen çalıştayı	221
Görsel 7: Derneğin düzenlediği ve uluslararası katılım ile gerçekleştirilen 2019 <i>Uluslararası İklim Değişikliği ve Ormancılık Kongresi</i>	221
Görsel 8: <i>Ormancılıkta Kadının Yeri Paneli</i> Kitabında sunulan ormancılıkta kadın emeği temsilleri	222
Görsel 9: <i>I. Ulusal Ormancılık Kongresi</i> bildiri kitabı kapağı	223
Görsel 10: <i>II. Ulusal Ormancılık Kongresi</i> bildiri kitabı kapağı	223
Görsel 11: <i>III. Ulusal Ormancılık Kongresi</i> bildiri kitabı kapağı	223
Görsel 12: <i>IV. Ulusal Ormancılık Kongresi</i> bildiri kitabı kapağı.	223

KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
ve ark.	: Ve arkadaşları
vd.	: Ve devamı
a.g.e.	: Adı geçen eser
TOD	: Türkiye Ormancılar Derneği
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
DKMP	: Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü
KE	: Kurumsal Etnografi
BTT	: Bilim, Teknoloji, Toplum Çalışmaları

GİRİŞ

Orman idaresi ve korumacılığı, içinde ekonomik ve ekolojik mantıklar barındıran bir yönetim alanıdır. Her iki mantıktan bakıldığında, bu alan, orman ekosisteminin sosyo-ekonomik faydalar sağlaması ile sürdürülebilirliği arasında denge kurmayı amaçlamaktadır (Robin, 2017: 9). Sürdürülebilirlik prensibi, ekolojik dinamikleri anlamayı, insan faaliyetlerinin etkisini değerlendirmeyi ve uzun vadeli orman sağlığını sürdürmeye yönelik stratejiler geliştirmeyi içerir (FAO, 2018: 21). Sürdürülebilirlik için bilimsel bilgi üretimi ile kurumsal ilginin eş-güdümlü olması gerekir, dolayısıyla orman idaresi ve korumacılığı, bilimsel ve resmi/sivil kurumsal aktörlerin ortak faaliyet ve etkileşim alanı olmuştur. Küresel korumacı söylem bu etkileşim alanında çok-paydaşlı iş birliklerini ve özellikle topluluk tabanlı ormancılık deneyimlerini teşvik eder. Bu perspektif, bilim-toplum-siyaset arasındaki ilişki biçimlerinin revizyonu ve dönüşümünü gerekli kılmaktadır (Jolibert & Wesselink, 2012). Korumacı sivil toplum kuruluşları ise (STKlar), bu etkileşim sahasındaki dönüşüm potansiyelini incelemek için kritik öneme sahip aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Larsen & Brockington, 2018).

Bu yüksek lisans tezi kapsamında, Türkiye’de orman korumacılığı alanının en kıdemli STK’sı olan Türkiye Ormancılar Derneğinin (TOD) politik ve sosyal ekosistemler (devlet orman teşkilatı ve toplum) bağlamındaki konumu ve işleyişinin sorunsallaştırılması amaçlanmaktadır. TOD, gerek bilimsel üretim ile politika yapım süreçleri arasında bir arayüz gerekse de devlet organları ile toplum arasında köprü görevi gören bir sınır organizasyon (*boundary organization*) olarak kavramsallaştırılacaktır. Araştırma, TOD’un kurumsal yapılanma süreçlerini, devlet kurumları ve hedef topluluklar ile ilişkilene dinamiklerini sorunsallaştırarak; derneğin faaliyetlerindeki süreklilik ve değişimleri sorgulayacaktır. Bilim-Teknoloji-Toplum (BTT) ve çevresel antropoloji literatürlerine katkı sunmayı amaçlayan bu araştırma kapsamında, TOD özelinde kurum etnografisi gerçekleştirilecektir.

Türkiye’deki ormancılık yazını büyük ölçüde orman mühendislerinin çalışmalarıyla şekillenmiştir. Bu çalışmaların önemli bir kısmı, orman yasa, yönetmelik ve kanun maddelerinin teknik incelemeleri ile orman yönetiminin retrospektif ve güncel

değerlendirmelerinden oluşmaktadır (örneğin, İnal, 1971; Birben, 2008; Gümüş, 2014 & 2023; Kaya, 2021; Erdönmez ve Yurdakul Erol, 2021; Köse ve Daşdemir, 2023). Bu yazın, aynı zamanda, alan ve meslek içinden bir bakış açısıyla üretilmiş teknokratik-bilimsel bir söylem niteliğindedir. Orman mühendisleri, teknik bilgi üretiminin yanı sıra, ormancılık tarihiyle de ilgilenmişlerdir. Geç Osmanlı Döneminden bu yana ormancılığın kurumsallaşması -örneğin, 1857’de ilk ormancılık okulunun açılması ve 1870’te Orman Nizamnamesinin çıkarılması- (Eraslan, 1985: 16) ve amenajman planlamalarına odaklanmışlardır (Eler, 2008; Asan, 2010; Köse, 2017; Şahin ve ark., 2021).

Son yıllarda, disiplinler arası ormancılık yazınına çevre tarihi, çevresel sosyoloji/antropoloji ve kırsal planlama alanlarından önemli katkılar sunulmuştur (Büyüksaraç, 2020a, 2020b; Bozok ve Bozok, 2022a, 2022b; Dursun, 2007; Çelik, 2019; Gürsoy ve ark., 2017; İnal ve Köse, 2019; Önder Özşeker, 2022; Zeybek, 2017). Türkiye’de orman yönetiminin kurumsal tarihi ve rasyonel ve fennî ormancılığın gelişimi (Dursun, 2007; Zeybek, 2017) ile ormanlık alanlardaki sosyo-ekolojik ilişkilere (Büyüksaraç, 2020b; Bozok ve Bozok, 2022a, 2022b; Çelik, 2019; Gürsoy ve ark., 2017; Yılmaz, 2018) yönelik araştırmalar dikkat çekmektedir. Farklı disiplinlerin katkıları, Türkiye’de ormancılık bilgisinin geliştirilmesinin yanı sıra orman korumacılığındaki kör noktaları aydınlatmak için de elzemdir (Şahin ve ark., 2021: 30; Eler, 2008: 94; Erdönmez ve ark., 2023: 77).

Bu araştırma, Türkiye’de gelişmekte olan çevresel sosyal ve beşerî bilimlerde ormancılık odaklı kurum etnografisi boşluğunu doldurmayı amaçlamaktadır ve Türkiye’nin köklü STK’larından TOD üzerine yürütülecek ilk antropolojik araştırma olmaya adaydır. Araştırma kapsamında, TOD’un kurumsallaşma ve konumlanış süreçleri, devlet orman teşkilatı ve toplumun farklı kesimleriyle olan etkileşimleri Türkiye’de korumacı reflekslerin ortaya çıkışı ve gelişimi bağlamında mercek altına alınacaktır. Yüzyıllık tarihinde TOD Türkiye’de ormanların sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesi için zengin bir kamusal kurumsal kimliğe ve faaliyete sahip olmuştur. Korumacılığı teşvik eden kimliğinin oluşum sürecinin dikkate alınacak olması, derneğin bilimsel ve kamusal ormancılık yazınında nasıl bir yer tuttuğunu saptamada bilgilendiricidir. Orman korumacılığı, TOD özelinde özellikle mesleki uzmanlık aracılığıyla inşa edildiği için, bunu besleyen teknokratik epistemolojinin incelenmesi gerekir.

TOD'un Türkiye'de hakkettiği akademik ilgiyi bulamamış olması, Türkiye'de ormancılığın çok paydaşlı katılım perspektifinden yeterince ele alınmıyor oluşundan kaynaklanmaktadır (Atmış ve ark., 2007: 353). Ekolojik ve ekonomik mantıklar arasındaki dengenin sağlanması için aktörler arası etkileşim analizlerinin, birbirlerine de katkı sağlayacağı düşünülebilir. Türkiye'de ormancılığın resmi ve sivil kurumlarını antropolojik ve sosyolojik açıdan değerlendiren çalışmaların yokluğu, literatürdeki önemli bir boşluğu işaret etmektedir. Bu boşluğu, özellikle BTT çerçevesinde ele alarak doldurmak, disiplinler arası bir yaklaşımı zorunlu kılar. Ayrıca, bilginin ortak üretimi, sınır organizasyonları ve bilim insanları arasındaki etkileşimi inceleyen çalışmaların yetersizliği de literatürde dikkati çeken bir diğer eksikliklerdir (Grimm ve ark., 2022). Bu çalışma, her iki alandaki boşlukları doldurmayı ve buna yönelik özgün bir katkı sunmayı amaçlar. Çalışmada STK olarak TOD kurumu, bilimsel, siyasal ve toplumsal paydaşlar arasında ağırlık kuran bir sınır organizasyon olarak ele alınmaktadır (Guston, 2001: 400-2). TOD'un orman korumacılığına ve çevresel kaygılara yönelik bilimsel faaliyetleri ile kurumsal motivasyonlarını ve kaygılarını araştırmak ve bunların bilimsel arka planının izini sürmek bu araştırma için belirleyici bir unsurdur. Bu açıdan araştırma, Türkiye'deki ormancılık alanında bilim, siyaset ve toplum arasındaki ilişkilene biçimini anlaşılır kılmayı hedeflemektedir.

Burada, TOD'un sınır organizasyon olma niteliği, ormancılık alanında farklı talep ve öncelikleri yönetim organlarına aktarma potansiyeli bağlamında incelenmektedir. Sınır organizasyonlarının bilimsel üretim ve politika oluşturma rolleri çeşitlidir. Bunlar, üretilen bilimsel bilginin ilgili mercilere iletilmesinden çekişmeli kanaatlerin müzakere edilmesine ve hatta aktörler arasındaki sınırlarda köprü kurma işlevine kadar uzanmaktadır (Wiegand & Bruns, 2022). Başlangıçta bilim ve politika arasındaki kopukluğu giderme işlevi gören sınır organizasyonları, günümüzde farklı roller üstlenmektedir. Kalite ve etki değerlendirmeleri, politika önerileri üretme ve yenilikçi politika araçları tasarlama gibi görevler sıralanabilir. Ayrıca, bu kuruluşlar bilimsel güvenilirliği ve politika uygunluğunu dengeleme misyonunu da yerine getirmektedir (Wesselink & Hoppe, 2020). IPBES (Biyçeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri Hükümetlerarası Bilim-Politika Platformu) ve İsviçre'deki GE-21 gibi kuruluşlar, bilim ve politikanın ortak üretildiği, sürdürülebilirlik sorunlarının taraflar arası bir uzlaşma çerçevesinde kavrandığı ve kapsayıcı yönetimin amaçlandığı buna yönelik çok katmanlı küresel örneklerdir (Honeck ve ark., 2021). Sınır organizasyonların evrimi, daha kapsayıcı, şeffaf ve çeşitlendirilmiş çevresel açıklamalar ile dönüştürücü

çözümler yönünde bir değişimi yansıtır. Bu değişim, etkili politika uygulaması için bilim insanları ve politika yapıcılar arasındaki karşılıklı katılımın önemini vurgulamaktadır (Guston, 2001; Grimm ve ark., 2022: 3).

Ormanların korunmasında çok paydaşlı yaklaşımlar hem fırsatlar hem de riskleri beraberinde getirir. Bu yaklaşımlar, çeşitli paydaşların karar verme süreçlerine katılmaları ve koruma sahasında yerleşik olan toplulukların geleneksel ekolojik/yerel doğa bilgilerinin teknik ve kurumsal bilgilerle iş birliğinin geliştirmesi için zemin oluşturabilmektedir (Johansson, 2024). Ancak, bu tür girişimlerin başarısı akademik alanda iki açıdan değerlendirilmiştir: İlki katılımın ne kadar kapsayıcı olduğu ve farklı görüşlerin ne ölçüde dikkate alındığı ile ilgilidir. Özellikle yerleşik ekolojik bilgilerin koruma faaliyetlerinde sadece teknik bir açının değil, sosyo-ekolojik yapıların da var olduğunu göstermesi bu ilk açıya önemli bir örnektir. Koruma ve ormanı yönetme faaliyetinin dayanıklılığı ve sürdürülebilirliği adına sosyal mekanizmaların ve yerel ekolojik bilginin “doğayla birlikte hareket eden” ilkelerini benimseme düşüncesi, bu minvalde ilk açının kayda değer bir tartışma alanı olmuştur (Berkes ve ark., 2000: 414-17). İkinci açıda ise çekişen taleplerin etkili politikalara tercüme edilme becerisini tartışıldığını görürüz. Örneğin Endonezya’daki Ulusal Ormancılık Konseyi vakasında görüldüğü gibi, çok paydaşlı girişimlerin kendi içlerinde taraflar arası meşruiyetlerinin sağlanmasında zorluklar ortaya çıktığı saptanmıştır (Muttaqin & Dharmawan, 2023). Bu sorunları çözmek adına çeşitli öneriler olarak; Amazon ormanlarını içeren ülkeler için bölgesel yönetim modelleri oluşturmak ve yerel ile ulusal düzeydeki kuruluşlar arasında iş birliğini artırmak yer alır (Fernandes ve ark., 2024: 145-47). Ormanları koruma çabalarını iyileştirmek için katılımcı yönetim modellerini güçlendirmek yaygın ve etkili bir hamledir. Bu yaklaşım, geleneksel koruma yöntemlerini canlandırabilir, kurumlarla halk arasındaki iletişimi geliştirebilir, riskleri azaltabilir ve çok paydaşlı koruma çalışmalarından elde edilen faydaları artırabilir.

Güncel araştırmalar, Türkiye’de STK’lar ile devlet kurumları arasındaki ilişkilerin hayli karmaşık olduğunu, kuruluşların kamusal kimlik ve konumlanışlarının merkezi yönetim anlayışı (spesifik olarak, neoliberal politikalar), toplumsal politizasyon ve kutuplaşmalardan önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir (Akboğa, & Arık, 2020; Yabancı, 2024). STK’ların faaliyet alanlarının ve politika yapımında etkinliklerinin sınırlandığı tespit edilmiştir (Yabancı, 2024: 602-5). Özellikle afet yönetimi gibi iş birliği gerektiren konularda yapılan araştırmalar önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, kamu kuruluşları ile sivil toplum grupları arasındaki etkileşim ve

koordinasyonun yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, yönetim ve afet müdahale sistemlerinde yer alan tüm paydaşlar arasında iş birliğinin artırılması gerekmektedir (Ertan, 2020). Çevreci STK'lar açısından durum farklı bir boyut kazanır. Dünya genelinde çevre pahasına denetimsiz ekonomik büyüme arayışı eleştirilmekte ve bu yaklaşımın ekolojik açıdan önemli birçok kayba yol açtığı düşünülmektedir. Bu endişeleri destekler nitelikte, enerji sektörünün 1990'dan 2019'a kadar küresel sera gazı emisyonlarının başlıca kaynağı olduğu ve 2019'da dünya emisyonlarının dörtte üçünden fazlasını oluşturduğu belirtilmiştir. Ekonomik büyümenin yenilenemeyen enerji kullanımını ve sera gazı emisyonlarını artırdığı vurgulanırken, aynı zamanda fosil yakıt tüketimini artırdığı ve ormansızlaşma, arazi ıslahı gibi çevresel sorunlara yol açtığı bulgulanmıştır (Samuel ve ark., 2024: 7003-5). Denetimsiz ekonomik büyüme ile çevresel kaygılar arasındaki bu çelişki, hükümetler ile çevreci sivil toplum kuruluşları (STK'ları) arasında ciddi anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Bu aktörlerin faaliyet gösterdiği karmaşık güç dinamiklerini ve ekonomik-politik ortamları gözden kaçırmak ise söz konusu etkileşimin niteliğini saptamada önemli bir boşluk yaratır. Ancak, STK'ların etkinliği, neoliberal küreselleşmenin etkisi altındaki bu ilişkilerden ve bağlamlardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Türkiye'deki çevreci STK'lar üzerine yapılan bir araştırma, bu kuruluşların etkisini belirleyen iki temel faktörü öne çıkarmıştır: Hükümetle nasıl etkileşimde bulundukları ve finansal destekçileriyle ilişkileri (Paker ve ark., 2013: 771-74). Yapılan etki analizlerinde STK'lar, yerel yönetimlerin çeşitli karar alma süreçlerine katılma hakkına sahip olsa da, bu hakların uygulamada yeterince dikkate alınmadığı ve STK'ların önerilerinin çoğu zaman göz ardı edildiği görülür. Kuruluşlar ideoloji ve çalıştıkları konular açısından çeşitlilik gösterse de, genellikle araştırma yapmak veya politika oluşturmaya katılmak yerine kamuoyu oluşturma ve bilgi yayma faaliyetlerine odaklanmışlardır (Can & Gönenç, 2022: 350).

Resmi ve yasal bir perspektiften bakınca Türkiye'deki resmi çevre yönetimi, ormansızlaşma ve iklim değişikliği ile mücadelede sivil toplum katılımını teşvik eder. Örneğin, 2012 yılında, Çevre Bakanlığı, İklim Değişikliği Eylem Planında "iklim değişikliği ile mücadele ve uyum ile ilgili faaliyetlerin etkili ve sürekli eşgüdümünü sağlamak için şeffaf, katılımcı ve bilimsel araştırmalara dayanan karar alma süreçlerini geliştirmeyi" beyan etmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı T.C., 2012a: 10). Özellikle ulusal uyum stratejisi oluşturma sürecinde, sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan iş birliği ve yerel düzeyde gerçekleştirilen çalışmalar (çeşitli illerdeki İklim Meydanı

alışmaları ve Katılımcı Etkilenebilirlik Analizi gibi) bu stratejilerin sivil toplum boyutunu ön plana çıkarmaktadır (evre ve Şehircilik Bakanlığı T.C., 2012b: 37).

TOD'un, Türkiye'deki korumacı kavrayışların bilimsel ve siyasal arka planlarının anlaşılması açısından verimli bir odak noktası olduğu ileri sürülebilir. Bunun temel nedeni, TOD'un ormancılık kanunlarının oluşturulmasına ve yorumlanmasına doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlaması ile sivil toplumdaki korumacı refleksleri besleyen zengin bir birikime sahip olmasıdır. Dernek, bugüne dek bünyesinde; katılımcı ormancılık ve yönetimin birlikte ele alındığı kongreler (Türkiye Ormancılar Derneği, 2001; 2003; 2018), iklim değişikliği ve orman konulu uluslararası konferans (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019b), Türkiye'de ormancılığın kurumsallaşma süreci ve eğitimi üzerine kongre ve panel (Türkiye Ormancılar Derneği, 2008; 2016) ve son yıllarda orman yangınlarının bilimsel ve sosyal boyutlarını değerlendiren rehber kitaplar (Türkiye Ormancılar Derneği, 2022a; 2023a) başta olmak üzere kapsamlı bilimsel çalışmalar yürütmüştür. Bunların yanı sıra derneğin sürekli yayın organı olan *Orman ve Av Dergisi* (1928'den beri yayınlanmakta) ile bilimsel görüş ve kamusal iletişimleri sağlanmaktadır. Tüm bunlardan hareketle, bu araştırma kapsamında, TOD'un kurumlar arası faaliyetleri ile yerel ilişkileri ve merkezi yönetime eklemlenme biçimlerine odaklanılarak, ormancılık alanında bilim-siyaset-sivil toplum etkileşimi köklü bir STK perspektifinden incelenmiştir.

Ormancılığa Sivil Toplum Perspektifinden Bakmak: Bir Kurumsal Etnografi Denemesi

Bu çalışma, Türkiye'deki ormancılık ve orman korumacılığı literatürüne sosyal bilimsel yaklaşımlarla katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, bilimsel bilgi üretimi ile kurumsal ağlar arasındaki ilişkileri inceleyen bilim çalışmaları çerçevesinden yararlanarak mevcut orman koruma araştırmalarına yeni bakış açıları kazandırmayı amaçlamaktadır. Bunlara çok paydaşlı ilişkisel dinamiklerin literatürdeki eksikliğini (Büyüksaraç, 2020b: 33; Grimm ve ark., 2022) gidermek de dahildir. Bu amaçla, bir koruma kuruluşu olan TOD örneği üzerinden, kurum etnografisi gerçekleştirilecektir. Bu yöntem ile antropoloji ve BTT'nin kesişimine Türkiye'den bir örnek sunmaya adaydır (de la Cadena ve ark., 2015). Böylelikle ormanları bir araştırma ve yönetilen nesne olarak gören failleri (yönetim organları ve koruma kurumları) sorunsallaştırarak, insan-evre-siyaset ilişkisinin ekonomik ve ekolojik yönlerini açığa çıkarmayı hedefler.

Böylelikle, Türkiye’de koruma bilgisi üretimi, koruma politikası üretme ve uygulama süreçlerinde sivil toplum failliği odaklı bir antropolojik yaklaşım geliştirilecektir. Araştırmanın ana hedefi, bilgi üretimi ve uygulama dinamiklerini anlayarak, Türkiye’de ormancılık yönetişimi ve korunmasına yönelik kapsayıcı ve etkili yaklaşımlara katkıda bulunmaktır. Bunun için de, kurumlar ve aktörler arasındaki iletişim veya iletişimsizliğin orman korumacılığındaki politika yapım süreçlerine olası etkilerini ortaya çıkarmak amaçlanır (Rhee, 2007: 32).

Bu araştırma, orman korumacılığının teknokratik yollarla inşa edilmiş kurumsallığını ve bilimsel arka planını sosyal bilimlerin analitik çözümlemelerine tabi tutarak, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Koruma alanında kurumsal tarih ve etnografi eksikliği de ayrıca dikkat çekicidir (Higgins ve ark., 2020: 2). Bu çalışma, TOD’un kurumsal arşiv araştırması ve etnografisinden elde ettiği bulgular doğrultusunda, Türkiye’de doğa koruma alanındaki politika yapıcılara ve uygulayıcılara önemli geri bildirimler sunmayı hedeflemektedir. Bunlar arasında; orman korumacılığını etkileyen ve inşa eden uygulamalarının tarihsel, politik ve bilimsel faktörlerini belirlemek, ormancılık alanı özelinde bilim insanları, politika yapıcılar ve yerel paydaşlar arasındaki diyalogları ve bilgi alışverişini analiz etmek, katılımcı koruma projeleri ile yerel korumacı girişimlerin sivil toplumda doldurduğu yeri belirlemek yer alır.

Tez Planı

Tez kapsamında, önce söz konusu bağlamda yer alan TOD’u bir araştırma nesnesine dönüştürmek için kullanılacak olan kurumsal etnografi metodu tanıtılacaktır. KE ile kurumlara mercek tutmayı sağlayan kurum arşivinin taraması veyahut kurumsal bilgi üretiminin önemi vurgulandıktan sonra bu yönetime ek olarak derinlemesine görüşme ve mülakat yollarıyla STK analizinin kapsamı verilecektir. Metot hakkında detaylı tartışma ve kavramsal açılımlar ilgili bölüm başlığında ayrıca ele alınmıştır. Ardından ise kavramsal çerçeve olarak çizilen sınırlar içinde yer alan sürdürülebilir ormancılık konseptinin orman korumacılığında doldurduğu yer ile BTT çalışmalarının kurumsal boyutları ele alınacaktır. Böylece korumacı bir kurum olarak TOD’un Türkiye’deki kurumsal ve bilimsel işlevini anlamak için bir zemin oluşturulmuş olur.

Sonraki bölümde ise geç Osmanlı döneminden başlayarak ormancılık bilimi ve kurumsallaşma hamlelerinin arka planı sunularak tarihsel bir bağlam oluşturulmuştur. Bu bölüm özellikle fenni ormancılık anlayışı ile bürokratik ve teknokratik idarenin

ormanları nasıl birer yönetim nesnesine dönüştürdüğünü anlamak için önemlidir. Ardından, küresel çevre koruma rejimi olarak adlandırılan çevre bilincinin ekonomik ve ahlaki kodlarının soy kütüğü çıkarılıp, çevreci STK'ların işlevleri ele alınmıştır. Küresel çevreci söylem tartışması, Türkiye'deki çevreci mantığın gelişimi ve STK varlığı kısımlarıyla tamamlanmıştır. Son bölümde ise, TOD'un kurumsal tarihçesi ile bilimsel söylem analizi gerçekleştirilmiş; derneğin günümüz koruma söylemini biçimlendirme kapasitesi, devlet ve sivil toplumla müzakere etme gücü derinlemesine görüşmeler, kurum yayınları ve düzenlediği etkinliklerin analizleriyle saptanmaya çalışılmıştır. Bu bölüm kapsamında ayrıca kadın orman mühendislerinin gözünden cinsiyet dinamiklerinin ormancılıktaki varlığı da aktarılmıştır.

Kurumsal etnografiden (KE) bu tez kapsamında ön bilgi olarak kısaca bahsetmek gerekirse, geleneksel etnografiden farklı olarak, bireylerden çok kurumların kökensel yapılarını ve birer aktör olarak işleyişlerini analitik bir mercekten deşifre eden metodolojik bir yaklaşımdır. Bu yöntem, toplumsallaşmış ilişkilerin kurumlar vasıtasıyla yönlendirilen dinamiklerini açığa vurarak, hem kurumla kesişen bireylerin hem de kurumun kendisinin bu yapılar aracılığıyla konumlanışlarını ve işleyişini sorgulamaya tabi tutar. KE perspektifinden TOD'u araştırmak kökensel bir metodolojik araç seti sunar; bu yöntem, kurumun iç işleyişlerini, yapısal ilişkilerini ve bilgi üretim süreçlerini derinlemesine analiz etme imkanı sağlar. Gündelik pratikler, belgeler ve söylemlerin incelenmesi yoluyla, bu yaklaşım kurumun nasıl işlediğini ve bireylerin bu yapılar içinde nasıl konumlandığını ortaya koyar. Özellikle bilgi üretim süreçleri açısından KE, TOD'un ormanları korumaya dönük bilimsel ve söylemsel olarak ürettiği bilginin nasıl çerçevelendiğini, yayıldığını ve kurumsal konumlanışları nasıl etkilediğini açığa çıkarmada son derece etkili bir yöntemdir. Bunun yanı sıra diğer STK'lar ve devlet orman teşkilatı ile geçmişten günümüze kurduğu ilişkiyi çözümlemek için de elverişlidir. Kısaca TOD özelinde ormancılık bilgisinin sınırlarının izini sürmek ve bunun tarihsel olarak hangi aktör etkileşimleri ile nasıl kurgulandığını anlamak adına KE perspektifi seçilmiştir. Bu sayede kurumların yalnızca yüzeysel işleyişleri değil, aynı zamanda derinlemesine toplumsal yapıları ve etkileri de kavranabilir.

Dolayısıyla 2'si kadın 10'u erkek olan orman mühendisi 12 TOD üyesiyle ve 1'i kadın toplamda 4 kişi de farklı çevreci STK'lara ve ormancılık mesleğine ilişkin kişilerle yapılan mülakatlar sonucu derinlemesine görüşme verileri elde edilmiştir. TOD mensuplarına derneğin Marmara Şubesi'nde gerçekleştirilen görüşmeler sonucu ve Batı Akdeniz Şubesi aracılığıyla kartopu yöntemiyle erişilmiştir. Saha verilerinin

toplanma süreci Mart 2024 ile Kasım 2024 aralığındadır. Bu veriler ışığında TOD'un ürettiği ve yayınladığı bilimsel bilgiler ve etkinlikler, arşiv niteliğindeki eserleri ile derneğin hem kendi kurumsal pozisyonu hem de dernek dışı olan alımlanışı çözümlenmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak Türkiye ormancılığındaki tarihsel ve güncel pozisyonu da STK merceğinden ele alınmış ve çevreci STK'lar ile devlet etkileşimine dair de bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

KURUMLAR ve ETNOGRAFI

1.1 Kurumlara Eğilmiş Bir Metodoloji Olarak Kurumsal Etnografi

Kurumsal etnografi (KE), günlük deneyimlerin ve faaliyetlerin kurumsal süreçler ve sosyal ilişkiler aracılığıyla nasıl koordine edildiğini inceleyen etnografide yenilikçi bir metodolojik yaklaşımı temsil eder (Smith, 2005). Bu yaklaşımın geliştirilmesinde öncü rol oynayan Kanadalı sosyolog Dorothy Smith, geleneksel etnografik yöntemlerin ötesine geçerek, kurumsal güçlerin ve örgütsel süreçlerin sosyal ilişkileri ve bireysel deneyimleri nasıl şekillendirdiğine odaklanmıştır (Campbell ve Gregor, 2002). Bir metodoloji olarak KE, STK'ların ve çevre kuruluşlarının daha geniş kurumsal bağlamlarda nasıl faaliyet gösterdiğini ve faaliyetlerinin yerel toplulukları ve çevreleri nasıl etkilediğini anlamak için de değerli bir çerçeve sunar.

Kurumsal etnografinin temeli, metinler ve kurumsal süreçlere odaklanarak toplumsal örgütlenmenin haritasını çıkarmaya yönelik materyalist yönteminde¹ yatmaktadır

¹ Kurumsal etnografi, materyalist bir yöntem olarak konumlandırılır çünkü toplumsal ilişkileri materyallerin içinde arar ve bu ilişkileri bizzat materyal olarak inceler. Weberci türde gerçek dünyanın idealarını “anlamaya” dayalı bir akıl yürütmedense veya asıl önemi insan davranışlarının çıktılarına veren işlevselci etnografiye kıyasla veya yalnızca bireysel deneyimlere odaklanmak yerine, fail olan insanların ve kurumsal süreçlerin metinler aracılığıyla nasıl düzenlendiğine bakar. Bu materyalist bakış açısının merkezinde, yalnızca anlam taşıyıcıları olarak değil, aynı zamanda maddi bileşenler -görülen, duyulan ve dokunulan sözcüklerin, görüntülerin veya seslerin fiziksel biçimleri- olarak anlaşılan metinler veya benzeri unsurlar yer almaktadır. Bu metinler, eylemleri aktif bir şekilde şekillendirir ve kendileri de birer dikkat nesnesi olmaktan öte toplumsal ilişkilere birer giriş noktaları olarak hizmet ederler. KE belgelerin soyut gerçekliğine veya deneyimsel bilginin söylemsel olana tabi kılınmasına odaklanmak yerine, metinlerin çevrelediği materyal gerçekliği ve insanların ne yaptığını okumayı hedefler. Örneğin bakımevlerinde, hasta bakımının süregelen durumu hasta çizelgelerine yansıtılırken kimi zaman bu çizelgeler güncellemelere uğrar ve çizelge, hemşirenin eylemlerini yönlendirecek kadar fail olur ve bu durum, hastanın tecrübi vaziyetini çizelge temelli kategorilere hapseder. Sağlık yönetiminde de bütçe belgeleri veya politika metinleri, kurumsal kararları mali kaygılarla şekillendiren kurallar olarak işler. Üniversite başvurularında ise müstakbel bir üniversitelinin başvuru formu, öğretim ve değerlendirme prosedürlerini standartlaştırarak öğretim üyesinin niyetiyle kabul görevlisinin yorumu arasında mekik dokur ve öğrencinin nihai akıbeti için belirleyici olur. Bu örnekler, kurumsal etnografinin toplumsal örgütlenmenin somut temellerine ve metinler gibi materyallerin insanların gündelik yaşamlarındaki eylemleri ve ilişkilerini nasıl düzenlediğine doğrudan odaklanarak materyalist bir epistemoloji ve metodolojiye yaklaştığını gösterir. Bkz. Campbell, M. L. (2014). *Institutional ethnography (IE), texts and the materiality of the social*. In *2014 47th Hawaii International Conference on System Sciences*. IEEE; McCoy, L. (2021). *Materialist Matters: A Case for Revisiting the Social Ontology of Institutional Ethnography*. In: Luken, P. C., Vaughan, S. (Eds). *The Palgrave handbook of institutional ethnography* (ss. 35-46). Cham: Springer International

(Malachowski ve ark., 2017: 85). Yalnızca kültürel uygulamalara veya yerel anlamlara odaklanabilen geleneksel etnografik yaklaşımların aksine, KE, kurumsal ilişkilerin insanların farklı alanlar ve bağlamlardaki faaliyetlerini nasıl düzenlediğini soruşturmaya eğilmiştir (Smith, 2005: 209). Bu metodoloji, kurumsal uygulamaların ve politikaların çevresel yönetişimi ve kaynak yönetimini nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkarmaya yardımcı olduğu için, çevreci STK'ları ve yerel topluluklarla etkileşimlerini incelerken özellikle önemlidir.

Kurum etnografisine konu olan 'kurum', fiziksel bir organizasyonu ya da bir STK, okul veya hastane gibi bir kuruluşu ifade etmekten öte, eğitim, sağlık hizmetleri, hak savunuculuğu vb. gibi ayırt edici bir işlev etrafında örgütlenmiş iktidar ilişkilerinin somutlaşmış yapısına bir gönderme olarak anlaşılmalıdır (Malachowski ve ark., 2017: 86). Çevreci ve korumacılık bağlamlarında bu, söz konusu soruşturmaya tabi tutulan kurumların koruma söylemleri ve uygulamalarının doğa, biyolojik çeşitlilik ve çevre yönetimi ile ilgili belirli kurumsal anlayışlar etrafında nasıl organize edildiğini ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır.

Metodoloji, toplumsal örgütlenmenin ve dolayısıyla faaliyetlerin metinler aracılığıyla gerçekleştiği ve insanların, örgütlenme süreçlerine (bilerek ya da bilmeyerek) katıldıkları varsayımı altında çalışır. Smith bunu, "dünyaya dair bilgimizin bize nasıl aracılık ettiği, biz ona katılmadan önce o dünyanın bizim için nasıl organize edildiğini bilme sorunu" olarak açıklamıştır (Smith, 1990: 26; 1996). Bu metinsel odaklanma², STK'ları incelerken de geçerli olmaya adaydır, çünkü bu kuruluşlar tipik olarak faaliyetlerini koordine eden ve topluluklar ve çevrelerle ilişkilerini şekillendiren çeşitli belgeler, raporlar ve politikalar üretir ve faaliyet gösterir.

Publishing. ss 38-9; Smith, D. E. (Ed.). (2005). *Institutional ethnography as practice*. Rowman & Littlefield. ss. 20-1, 26, 70-2, 83-4, 103-4.

² Metinsel odak kurumsal etnografide, metinleri merkeze alarak kurumları *etnografik olarak erişilebilir* kılmaya yarar. Metinler, kurumların düşünsel işleyişlerini çözümleyerek anlamlı bir bütünsellik içinde özgün, standart ve genelleştirilmiş bir forma sokar. Bu süreçte bir nevi, "gerçek ile söylemsel olan arasında köprü" kuran metinler, yönetim, yönetim ve idare için temel bir "belgesel gerçeklik" oluşturur. Bu belgesel gerçeklik, kurumun etkili gerçekliği haline gelir ve sonraki işleyişlerde neyin gerçek kabul edileceğini belirler. Ayrıca, metinler kurumsal söylemleri barındırır; bu söylemler, kurumsal amaçları taşıyan, yönetici ilişkiler içinde bir bakış açısını yansıtan ve neler söylenebileceğini, yapılabileceğini düzenleyen profesyonel, yönetsel, bilimsel veya otoriter bilgi biçimleridir. Böylece metinler, söylemsel olanı gerçekte bağdaştırarak kurumsal ilişkilerin yapısında kilit bir rol oynar. Dolayısıyla söylem ile metinsellik bu noktada birbiriyle çakışan gerçeklik iddialarıdır. Kurumlarda bu iddia metin odaklı olarak gerçekleşme eğilimindedir ya da öyle olduğunu varsayabiliriz. Bkz. Smith, D. E. (Ed.). (2005). *Institutional ethnography as practice*. Rowman & Littlefield. ss. 181-3.

KE'nin metodolojik gücü, Campbell ve Gregor'un, Dorothy Smith'den ödünç aldığı (2002: 22-3) "bilginin sosyal organizasyonu" olarak tanımladığı şeyi ortaya çıkarma yeteneğinde yatmaktadır. Bu yaklaşım, kurumsal süreçlerin belirli bilgi biçimlerini nasıl yarattığını ve belli bilgi kümelerini düzenlerken diğerlerini nasıl marjinalleştirmeye eğilimli olduğunu ortaya koyar. Çevrecilik ve onu ilgilendiren bağlamlarda ise bu, bilimsel bilginin, yerel ekolojik bilginin ve kurumsal uzmanlığın STK operasyonları ve çevre yönetimi uygulamaları içinde nasıl etkileşime girdiğini ve bazen çatıştığını incelemeyi mümkün kılar.

Miller'ın (1994: 282-3) açıkladığı gibi "kurumsal söylemler, ilgili kurum üyelerinin temel varsayımlarından, endişelerinden, kelime dağarcıklarından ve birbirleriyle etkileşimde bulunmanın olağan yollarından" oluşur. Bu anlayış, araştırmacıların, çevreci STK'ların programlarını nasıl geliştirip uyguladıklarını ve bu programların daha sonra yerel toplulukları ve çevreleri nasıl etkilediğini incelemelerine yardımcı olur. Metodoloji, araştırmacıların kurumsal süreçlerin yerel proje uygulamasından ulusal politika oluşumuna ve uluslararası çevre yönetişimine kadar farklı ölçeklerdeki eylemleri nasıl koordine ettiğini de izlemelerini sağlayabilmektedir.

Bu temel üzerine inşa edilen kurumsal etnografinin yöntemsel yaklaşımı, kendine özgü bakış açısı perspektifi (*standpoint perspective*) ile ayırt edilir. Buna göre bakış açısı perspektifi, kurumsal ve aktivist etnografi çalışmalarının toplumsallaşmış bir konumudur. Bir grup veya kurumun düşünsel eğilimleri ve eylemsel ilgileriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu konum, araştırma tasarımına katkıda bulunur, bir özne konumu oluşturur. KE, nesnel olmaya çalışmak yerine, kurumsal yapılarla doğrudan etkileşimde bulunan insanların veya kurumsal ekosistemde birer aracı olan dokümanların bakış açılarından başlar. Bu nedenle, faillikleri kurumsal süreçlerle şekillenenlerin konumunu araştırmanın çıkış noktası yapar (Bisaillon, 2012: 7-13; Smith, 2005: 9-10). Bu yaklaşım, çevreci STK'ları incelerken de fazlasıyla elverişli araçlar sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Çünkü kurumları etnografik olarak erişilebilir kılmaya çalışan araştırmacıların, koruma girişimlerinin ve buna dahil olan tüm kurumsal süreçlerin çevresel meseleleri kendi bakış açılarından nasıl inşa ettikleri ve korumacı söylem ve pratikleri nasıl etkilediklerini anlamalarına ve aynı zamanda bu deneyimlerin daha geniş kurumsal süreçlere nasıl bağlandığını izlemelerine olanak tanır.

Kurumlara eğilen etnografide araştırmacının amacı, “görüşülen insan grubu hakkında genelleme yapmak değil, genelleyici etkileri olan sosyal ve kurumsal süreçleri bulmak” ve tanımlamaktır (DeVault ve McCoy, 2006: 18). Bu nedenle, görüşülen kişilerin -her ne kadar birbirinden farklılaşsalar da- düşüncelerini ve faaliyetlerini şekillendiren söylemsel ve kurumsal süreçlere çeşitli şekillerde tabi oldukları düşünülebilir. KE, derinlemesine görüşmeler, kurumsal belge analizi ve katılımcı gözlem gibi araştırma teknikleri ile yürütülür. Bu yaklaşım, STK’ların farklı ölçeklerde ve bağlamlarda nasıl faaliyet gösterdiğine de dikkat kesilir. Örneğin, araştırmacılar STK proje belgelerini analiz ederken, kurumsal uygulamaların somut yansımalarına nasıl dönüştüğünü anlamak için hem personel hem de STK faaliyetlerinin hedef topluluklarıyla (STK üyesi olmayan kişilerle) görüşmeler yapar.

Uygulamada KE, Bisaillon’un (2012: 619) insanların deneyimlerinden kurumsal süreçlere geçen bir “özne konumu” dediği şeyi takip eder. Bu, birkaç temel metodolojik adımı içerir: Birincisi, araştırmaya başlamak için bir kavrayış veya bakış açısı belirlemek; ikincisi, bu kavrayışı şekillendiren bazı kurumsal yönelimleri tanımlamak ve üçüncüsü ise söz konusu süreçlerin kurum dışına taşan ister toplumsal isterse de kişisel deneyimleri nasıl şekillendirdiklerini açıklamak için bu süreçleri araştırmak (Smith, 2005: 207). Çevreci STK’ları incelerken de bu çerçeveyi kullanmak, sosyal ve siyasal bağlamların STK’ların kurumsal işleyişlerine ve politikalarına tercüme edilme şeklini ve ulusal çapta koruma girişimlerine ne yönde katkı sağladığını soruşturmayı da içerebilir.

Kurumsal etnografide vurgulanan diğer bir husus da, “egemen ilişkilerin” yani insanların eylemlerini yerel ve yerel ötesi olarak koordine eden karmaşık uygulamaların haritalandırılmasının imkanıdır (Smith 2005: 38, 51). Bu haritalama süreci hem resmi kurumsal metinlere hem de gayri resmi kurumsal uygulamalara dikkat edilmesini gerektirir (Walby, 2013: 141). Metodolojinin, elde edilmesi amaçlanan bilgi ile olan ilişkisi, Dorothy Smith’in “kurumsal ele geçirme (institutional capture)” olarak adlandırdığı şeyi kavramakla aynı şeydir.³ Bu kavram, bilimsel veya

³ Bu kavram kurumsal söylemlerin ve düşünsel kategorilerin, insanların kendi yaşantılarından kaynaklanan deneyimsel bilgisinin yerini alan bir süreç olarak anlaşılabilir. Smith ise bunu, “kurumsal söylemin, deneyime dayalı konuşma ve yazma eylemlerini bastırdığı ve yeniden yapılandığı, metin ile okuyucu arasındaki iletişimin kurumsal prosedürlere göre düzenlendiği söylemsel bir uygulama” olarak açıklamıştır. Bkz. Smith, D. (2005). *Institutional ethnography. A sociology for people*. Oxford: AltaMira Press. s. 119.

teknik koruma söylemlerinin, yerel çevresel bilgi ve uygulamalarını nasıl geçersiz kılabileceğini veya dönüştürebileceğini ortaya çıkarmaya yardımcı olduğu için çevreci STK'ları incelerken dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bu kurumsal süreçler STK'ların kendi ajandaları doğrultusunda kimi zaman, kurum dışında yer alan çevresel kavrayışları ve uygulamaları geçersiz kılan veya ulusal çapta işlev gören yasal sınırlara itiraz etme gibi durumları kapsayabilmektedir (Larsen, 2016: 22-28).

KE'nin bir metodoloji olarak olanak sağladığı çok önemli bir araştırma odağı, kurumsal etkinliği koordine ettiği düşünülen kurumsal metinlere gösterdiği ilgidir. Buna göre belgeler, politika metinleri ve raporlar sadece bilgi kaynakları olarak değil, kurumsal süreçlerin aktif eyleyen/aktörleri olarak da ele alınmalıdır (Malachowski ve ark., 2017: 103). Bu yaklaşım, STK bünyesinde tekliflendirilen gerek proje raporlarına ve politika önerilerine gerekse de dışsal aktörlerin çevreye yönelik müdahalelerine karşılık olarak STK belgelerinin nasıl tasarlandığını, uygulandığını ve değerlendirildiğini aktif olarak nasıl şekillendirdiğini gözetmeyi gerekli kılar.

Belirli eylemlerin veya sonuçların diğerlerinden daha olası olmasını sağlayan kurumsal koşulların da dikkat edilmesi gerekenler arasında olduğu unutulmamalıdır (Miller 1994: 286). Bu koşullar, araştırmacıların yalnızca bir kurum olarak STK'ların ne yaptığını değil, aynı zamanda neden belirli şekillerde faaliyet gösterdiklerini ve kurumsal kısıtlamaların ve fırsatların onların eylemlerini nasıl şekillendirdiğini anlamalarına olanak tanır. Örneğin, bazı "potansiyel gerçeklik iddialarının nasıl doğru olarak ele alındığını ve somut sosyal eylemlerle bağlantılı hale geldiğini" anlamak için raporlama usulünün tasarımı ve uygulamaya dökülme şekli bu koşulları detaylandırmak adına elzemdir (a.g.e. 287). Kurumsal etnografide ön plana çıkan buna yönelik argümanlardan biri de, West'in (2001: 64-65) Papua Yeni Gine'deki korumacı STK'lara ilişkin analizinde gösterdiği gibi, bu koşulların yerel doğa ve koruma anlayışlarını kurumsal olarak yönetilebilir biçimlere dönüştürmeye yarayan "söylemsel üretimlerin" oluşturulmasıdır.

KE, STK'ların genellikle küresel çevre söylemleri ile yerel gerçeklikler arasında nasıl arabulucu olarak hizmet ettiğini ortaya koymaktadır. Bu arabuluculuk süreci, Markowitz'in (2001: 89) iddia ettiği gibi, "kurumsal önceliklerin pratik eylemlere dönüştürülmesini" içerir. Metodoloji, STK'ların uluslararası finansman gereksinimleri, ulusal politikalar ve yerel ihtiyaçlar arasında nasıl gezindiğini aydınlatmaya yardımcı olur ve genellikle bu süreçteki gerilimleri ve çelişkileri ortaya çıkarır. Örneğin,

STK'ların yerel çevre uygulamalarını, geleneksel ekolojik bilgiye saygı duymaya ve korumaya çalışırken uluslararası bağışçıları tatmin edecek şekilde kapsamaları veya siyasi kısıtları gözetecek şekilde de idare etmeleri gerekebilir.

KE'nin öne sürdüğü önemli bir başka mesele de Smith'in (2005: 10) "yönetim ilişkileri" olarak adlandırdığı argümandır. Nitekim bu da kurumların örgütsel etkinliğinin görünüşte nasıl işlediği ile alakalıdır. Çevreci bağlamlarda ise bu, korumacı STK'larının standartlaştırılmış tavırların, etkinliklerini meşrulaştıran bilimsel söylemlerinin ve raporlama gereksinimlerinin yerel çevresel ilişkileri nasıl yeniden şekillendirdiği gibi konularda ortaya çıkabilir.

Metodoloji aynı zamanda Miller'in (1994: 283) "hesap verebilirlik çerçeveleri" olarak tanımladığı şeyi, yani kurumsal süreçlerin belirli sorumluluk ve değerlendirme biçimlerini yaratma yollarını da vurgular. Bu içgörü, çevreci STK'ların nasıl çalıştığını anlamak için çok önemlidir, çünkü bağışçılara veya kurumsal iş birliği yaptıkları paydaşlarına karşı hesap verebilirliğin bazen yerel topluluklara ya da resmi makamlara karşı hesap verebilirlikle nasıl çelişebileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin, KE, ölçülebilir koruma sonuçlarına odaklanan proje değerlendirme kriterlerinin, çevre yönetiminin önemli sosyal ve kültürel yönlerini nasıl yakalayamadığını ve hatta zayıflatabileceğine ışık tutabilir. Bundan ötürü STK'ları incelemek, çeşitlenmiş ilişkilere sahip gruplar arasında doğası gereği istikrarsız olan bir ilişkiler ağı içinde mekik dokuma çalışması yapmayı gerektirmektedir (Markowitz (2001: 41).

Metodoloji aynı zamanda metinlerin aracılık ettiği sosyal örgütlenme hakkındaki argümanları da ön plana çıkarır. Metinler farklı bölgeler ve zamanlardaki faaliyetleri koordine eder, çevre sorunlarını anlamak ve bunlara göre hareket etmek için standartlaştırılmış yollar yaratır (Campbell ve Gregor, 2002). Bu içgörü, STK belgelerinin -finansman tekliflerinden yönetim planlarına kadar- çevre sorunlarının nasıl anlaşıldığını ve ele alındığını, bazen yerel bakış açıları veya ihtiyaçlarla uyumlu olmayabilecek şekillerde nasıl aktif olarak somutlaştığını ortaya çıkarmada özellikle işlevseldir.

Birkaç önemli vaka çalışması, STK operasyonlarını ve çevresel müdahaleleri incelemede kurumsal etnografinin etkinliğini göstermektedir. Özellikle aydınlatıcı bir örnek, West'in (2001) Papua Yeni Gine'deki koruma STK'ları üzerine yaptığı ve KE'nin kurumsal süreçlerin yerel doğa anlayışlarını nasıl standartlaştırılmış koruma

ölçütlerine dönüştürdüğünü ortaya koyduğu çalışmasından geliyor. Metodoloji, STK uygulamalarının, korumayı desteklemeyi amaçlamasına rağmen, bazen istemeden yerel çevresel ilişkileri ve bilgi sistemlerini nasıl baltaladığını ortaya çıkarmaya yardımcı olmuştur.

Larsen'in (2016) Peru'daki araştırması, etnografinin STK operasyonlarını anlamadaki faydasını gösteren bir başka önemli vaka çalışması sunmaktadır. STK liderliğindeki üç koruma programının analizi, "başarı öyküleri" ve ölçülebilir sonuçlar için kurumsal projelerin süreç boyunca nasıl tasarlandığını ve uygulandığını ortaya koyar. Çalışma sonucunda ise STK personellerinin kendilerini, kurumsal protokoller ve yerel gerçekler arasında gezinirken buldukları ve bundan ötürü çoğu zaman sosyo-politik gereceği tavizler vermek zorunda kaldıkları ortaya çıkmıştır (Larsen 2016: 19).

Kurumsal etnografinin çevresel politikaların STK operasyonları aracılığıyla gündelik yaşama nasıl entegre olduğunu ortaya çıkarma potansiyelini, Prodinge ve Turner'ın (2013) vaka çalışması net bir şekilde göstermektedir. Araştırmacılar, kurumsal süreçlerin, çevresel girişimlerin yerel düzeydeki uygulanma ve deneyimlenme biçimlerini etkileyen "görünür/görünmez yönetim ilişkileri" oluşturduğunu ortaya koymuşlardır. Bu araştırma, özellikle kurumsal metinlerin farklı alanlar ve faaliyet ölçekleri arasındaki eylemleri nasıl koordine ettiğini sistematik bir şekilde analiz etmiştir. Bu vaka çalışmaları, STK araştırmalarında kurumsal etnografinin uygulanmasına ilişkin üç temel metodolojik prensip ortaya koymaktadır: Birincisi, resmi kurumsal metinler ile enformel örgütsel pratiklerin eşzamanlı incelenmesinin gerekliliği; ikincisi, kurumsal süreçlerin yerel proje uygulamalarından uluslararası politika oluşumuna uzanan çoklu ölçeklerdeki faaliyetleri koordine etme mekanizmalarının analizi; üçüncüsü ise, Smith'in (2005) özne pozisyonunun -ki bu, kurumların bizzat kendisidir- "bakış açısı" olarak kavramsallaştırdığı etnografik perspektifin korunmasının önemi.

Kurumsal etnografinin çevresel antropoloji alanındaki uygulamaları, kurumsal süreçlerin insan-çevre ilişkilerini nasıl şekillendirdiğine dair epistemolojik derinliğe sahip içgörüler üretmiştir.⁴ Bu metodolojik yaklaşım, Larsen'in (2016: 22)

⁴ Çevresel antropoloji, insan toplulukları ile yaşadıkları çevre arasındaki karmaşık ilişkileri inceleyen antropolojinin önemli bir alt dalı olarak gelişmiştir. Bu alan, insanların doğal kaynakları nasıl kullandığını, çevresel değişimlere nasıl uyum sağladığını ve ekolojik sistemlerle nasıl etkileşime girdiğini araştırır. Toplulukların geleneksel ekolojik bilgileri, doğal kaynak yönetimi stratejileri ve çevresel değişikliklere verdikleri kültürel yanıtlar bu disiplinin temel araştırma konuları arasındadır. Modern çevresel antropoloji, özellikle iklim değişikliği,

kavramsallaştırdığı “kurumsal pratikler, çevresel yönetim ve yerel ekolojik bilgi sistemleri arasındaki kompleks kesişimsellik” olgusunu analitik bir çerçevede açığa çıkarmada özel bir değer taşımaktadır. Bu teorik katkılar, çevresel yönetimin kurumsal organizasyonu ve pratiğine yönelik epistemolojik anlayışımızı önemli ölçüde derinleştirmiştir.

Çevresel antropoloji ile kurumsal etnografinin teorik kesişim noktasında, doğanın ve onun periferisinde yaşam sürdüren toplulukların kurumsal üretim süreçlerinin analizi mümkün olmuştur (West, 2001: 69-70). Bu üretim süreçleri, güç ilişkilerinin kompleks yapısını içermekte ve kurumsal etkinliğin doğal çevreleri anlama, yönetme ve koruma pratiklerinin formel tasarımlarını şekillendirmektedir. Kurumsal etnografi metodolojisi, çevresel müdahaleleri biçimlendiren “olabilirlik koşullarını” (Miller 1994: 285) sistematik bir şekilde açığa çıkarmaktadır. Bu koşullar, formel politika ve prosedürlerin ötesinde, çevresel programların uygulama pratiklerini etkileyen enformel kurumsal dinamikleri de kapsamaktadır.

Metodoloji, çevre yönetimindeki güç ilişkileri hakkında da düşünmeye olanak tanır. Markowitz’in (2001: 91) belirttiği gibi, kurumsal etnografi, “egemen ilişkilerin basitçe yukarıdan dayatılmadığını, aynı zamanda günlük kurumsal pratikler aracılığıyla aktif olarak üretildiğini ve yeniden üretildiğini” ortaya koyar. Bu saptama sayesinde, çevreci STK’ların daha geniş kurumsal çerçeveler ve güç ilişkileri tarafından nasıl şekillendirildiğini anlamak için potansiyel çıkış noktaları veya “bakış açılarının” peşine düşmek özellikle değerlidir.

KE ayrıca çevresel bağlamlarda bilgi üretimi ile ilgili eleştirel düşüncelere de katkıda bulunmuştur. Bell ve Aggleton (2012: 798), metodolojinin “bilimsel, kurumsal ve yerel farklı bilgi biçimlerinin çevre yönetiminde etkileşime girme ve bazen de rekabet etme” biçimlerinin altını çizerek, kurumsal süreçlerin çevre politikaları ve doğa koruma rejimlerinin belirli bilgi biçimlerine nasıl ayrıcalık tanıyabileceği ve diğerlerini

biyolojik çeşitlilik kaybı ve sürdürülebilir kalkınma gibi güncel çevresel sorunların kültürel boyutlarını anlamada kritik bir rol oynar. Bkz. Orr, Y., Lansing, J. S., & Dove, M. R. (2015). Environmental Anthropology: Systemic Perspectives. *Annual Review of Anthropology*, 44, 153-168. ss. 155-56. Ayrıca çevresel antropolojinin, yerel toplulukların geleneksel koruma pratiklerini belgeleyerek ve bu pratiklerin modern koruma stratejileriyle nasıl bütünleştirilebileceğini araştırarak korumacı söyleme önemli katkıları hakkında bkz. West, P., & Brockington, D. (2006). An Anthropological Perspective on Some Unexpected Consequences of Protected Areas. *Conservation Biology*, 20(3), 609-616; Brosius, J. P. (2004). Indigenous Peoples and Protected Areas at the World Parks Congress. *Conservation Biology*, 18(3), 609-612.

marjinalleştirebileceği konusunda araştırmacılara ip ucu verirler. Bu metodolojik yansımaların çevresel antropoloji için sunduğu teorik çıkarımlar, Larsen'in (2016: 30) kurumsal süreçlerle "eleştirel angajman" olarak kavramsallaştırdığı epistemolojik yaklaşım gereği, kurumsal süreçlerin işleyiş mekanizmalarının ötesinde, insan-çevre ilişkileri üzerindeki dönüştürücü etkilerinin de analitik bir çerçevede incelenmesini öngörmektedir.

Sonuç olarak, kurumsal etnografi metodolojisi, kurumsal süreçlerin çevresel yönetim ve koruma pratiklerini şekillendirme mekanizmalarını incelemek için kapsamlı bir analitik çerçeve sunar. Smith'in (2005: 225) teorik perspektifinden hareketle, metodoloji hegemonik ilişkilerin çevresel yönetim ve yönetim pratiklerini nasıl şekillendirdiğini açığa çıkarırken, aynı zamanda daha kapsayıcı ve eşitlikçi çevresel yönetim yaklaşımlarının olanaklılığını da sorgular. Bu sayede hem resmi hem de gayri resmi kurumsal uygulamalara olan araştırma ilgisi, araştırma nesnesi olacak olan her türlü metnin aracılık edeceği sosyal organizasyona odaklanması ve kurumsal süreçlerin insanların yaşam deneyimlerini nasıl etkilediğini anlamaya olan bağlılığı, söz konusu metodolojik tasarımı çevreci STK'ları ve etkinliklerini incelemek için bilhassa kayda değer kılmaktadır.

Tüm bunlardan hareketle, STK'ların çalışma pratiklerini ve söylemlerini incelemekte oldukça etkili bir yöntem olan kurumsal etnografi, STK yayınlarının içerik analizlerini katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmelerle birleştirerek, zengin verili bir bakış açısı sağlar (bkz. Fox, 1998; Miller, 1994; West, 2001). Öncelikle, STK'ların ürettiği metinler, raporlar ve yayınlar toplanır ve sistematik bir şekilde analiz edilir. Bu analiz, metinlerin "gerçeğin üretimine nasıl katkıda bulunduğunu ve gerçeği yapılandırdığını" ortaya çıkarmayı amaçlar (Fox, 1998: 57-8). Öyle ki "kurumsal belge etnografisi" olarak da nitelenen bu yöntem, kurumları kavramaya yönelik herhangi bir girişimin hayati bir bileşenidir (Harper, 1998: 14). İkinci olarak, STK çalışanları ve paydaşlarıyla derinlemesine görüşmeler yapılır. Bu görüşmeler, kurumların konumlanışlarıyla, diğer STK'larla ve ana akım koruma anlayışıyla olan ilişkilerini anlamak için kritik önem taşır. Üçüncü adımda, STK'ların faaliyetleri ve toplantıları gözlem ve içerik analizi yöntemiyle incelenir. Böylelikle kişilerin veya grupların kurumsal güçler tarafından nasıl organize edildiğine ve koordine edildiğine ışık tutulabilir (Delucchi, 2024).

Nihayetinde kurumsal etnografinin yöntemsel yaklaşımını ve çıktısının önemini öz bir şekilde anlamak adına şu adımlar kısaca aktarılabilir:

- Araştırmanın odaklanacağı kurumsal yapılanmanın ve onun formel pratiklerinin tanımlanması
- Kurumla ilişkili bireylerin kurumsal süreçlerle olan bağının netleştirilmesi
- Görüşmeler, gözlem ve doküman analizi ile kurumsal süreçlerin bağlamının keşfedilmesi
- Kurumsal süreçleri şekillendiren ve kurumun kendine has bilgi tabanlarını oluşturan belgeler, politikalar ve bilimsel veya bilimsel olmayan metinlerin incelenmesi
- Kurumsal pratikler ve yapılar ile bireylerin, kurum dışı aktörlerin arasındaki bağların ve güç ilişkilerinin ortaya çıkarılması

Bu tez kapsamında da, Türkiye’de sürdürülebilir ormancılık alanında sivil toplum katılımının rolünü ve etkisini belirlemeyi amaçlamak adına, bir sivil paydaş olarak Türkiye Ormancılar Derneği (TOD) ile devlet orman teşkilatı ve diğer paydaşlar (üniversiteler, diğer STK’lar, yerel yönetimler,) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Resmi ve sivil paydaşlar arasındaki iletişim soruşturulmuş, paydaşlar arası iletişim düzeyinin ormancılık politika oluşturma ve uygulama süreçlerine etkileri ortaya konmuş, paydaşlar arası iletişim düzeyinin iyileştirilmesine ve yasal çerçevede desteklenen katılımcı korumacılık ilkesinin uygulama aşamasında geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Bunlara ek olarak, Türkiye’de koruma alanında yerel bilginin uzman söylemlerinde ne ölçüde karşılık bulduğu araştırılmış ve TOD bağlamında bilimsel bilgi üretim süreçlerinin kapsayıcı olma potansiyeli değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, uzmanlar ve politika uygulayıcıları arasında yerel koruma bilgisi farkındalığı nitel araştırma teknikleriyle incelenmiş ve araştırma bulgularına dayanarak bu farkındalığın geliştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bununla ilişkili olarak, uzmanların katılımcı korumacılık hakkındaki farkındalıkları soruşturularak, bu farkındalığın artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Bu araştırma sırasında başvuru olan nitel araştırma yöntem ve teknikleri şu şekildedir:

- (I) Kurumsal etnografi: TOD İstanbul şubesinde katılımcı gözlem, TOD etkinliklerinin yazınsal çıktılarının incelenmesi, kurum yayınlarının içerik analizleri, yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler
- (II) Arşiv taraması: (a) kurumsal arşivler (rapor, süreli yayın, toplantı sonuçları, araştırma dokümanları, web site içerikleri vb.), (b) yasal zeminde etki eden yönetmelik ve tüzük gibi resmî belgeler, (c) medyaya ve dijital sosyal ağlara yansıyan kamusal tartışma kesitlerinin taranması.

Kurum etnografisi kapsamında gerçekleştirilecek olan katılımcı gözlem, TOD'un İstanbul (Marmara) Şubesinde yürütülmüştür. 12 (on iki) kişiden oluşan dernek yetkilisi/üyeleri olan teknokratlar, orman mühendisleri, yönetim ve bilim kurulu üyeleri, dernek üyesi olan akademisyen-araştırmacıların yanı sıra, TOD haricinde faaliyet gösteren, 4 (dört) kişiden oluşan diğer orman korumacı ve STK mensupları (Türkiye'de faaliyet gösteren bölgesel korumacı sivil toplum üyeleri) ile de yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.⁵ Toplam katılımcı sayısı 16 (on altı) olup bunun 3'ü (üç) kadın 13'ü de (on üç) erkektir. Görüşme soruları Ekler Bölümünde sunulmuştur.

⁵ Araştırmayı tanıtmak, kurum etnografisini gerçekleştirmek üzere izin almak suretiyle ve kartopu yöntemiyle araştırma katılımcısı (görüşme yapılacak kişiler) bulmak üzere TOD İstanbul (Marmara) Şubesi ve TOD Batı Akdeniz (Antalya, Burdur, Isparta) şubeleri ile bağlantıya geçilmiştir. TOD İstanbul Şubesi ziyaret edilerek, şube yöneticisi ve temsilcileriyle ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları hazırlanmış, soru listesi ilk iki görüşme neticesinde revize edilerek son halini almıştır. Ayrıca metnin ilgili yerlerinde mülakatlara referans verilirken görüşmecilerin isimleri aktarılmaksızın STK kurumlarındaki pozisyonları kendilerinden görüşme sırasında alınan onayları doğrultusunda kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM:

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Ormancılıkta Sürdürülebilirlik Tartışması

Sürdürülebilir ormancılık kavramı, ormanların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan günümüz toplumlarının taleplerini karşılayacak şekilde yönetilmesi prensibine dayanmaktadır. Bu yaklaşımın kökleri oldukça eskiye uzanır. Örneğin, 17. yüzyılda Avrupa'da Evelyn (1664) ve Colbert (1669), ormanların aşırı kullanımının orman ürün ve hizmetlerinin sürdürülebilir teminine olan olumsuz etkilerine dikkat çekmiştir (MacDicken ve ark., 2015: 47). 18. yüzyılın başlarında ise von Carlowitz tarafından (1713) yapılan, Sakson orman düzenlemesi için orman yönetiminin *nachhaltigkeit* yani sürdürülebilirlik kritiği önemli bir emsaldir.⁶

Sürdürülebilir ormancılığın modern anlamdaki gelişimine bakıldığında ise, 1992'deki Rio Zirvesi'nde kabul edilen Orman İlkeleri ile önemli bir ivme kazandığı görülür.⁷ Bu süreçte, sürdürülebilir orman yönetiminin (sustainable forest management) temel bileşenleri ve kriterleri uluslararası düzeyde tartışılmaya başlanmıştır. Arts ve Buizer

⁶ Saksonya Madencilik İdaresi'nde üst düzey yönetici olarak görev yapmış olan Hans Carl von Carlowitz (1645-1714), sürdürülebilirlik (*nachhaltigkeit*) kavramını ilk kez sistematik olarak ele alan kişi olarak bilinmektedir. 1713'te yayınlanan "Sylvicultura Oeconomica" adlı eserinde, ormanların gelecek nesillerin ihtiyaçları gözetilerek yönetilmesi gerektiğini vurgulayarak modern sürdürülebilir ormancılığın temellerini atmıştır. von Carlowitz'in yaklaşımı, dönemin Sakson orman düzenlemesinin temel ilkelerini oluşturmuş ve sonraki yüzyıllarda Avrupa ormancılığını derinden etkilemiştir. Özellikle madencilik faaliyetleri için gerekli olan kereste ihtiyacının sürdürülebilir şekilde karşılanması konusundaki önerileri, ekonomik kalkınma ile ekolojik koruma arasındaki dengenin kurulmasına yönelik ilk sistematik çaba olarak değerlendirilmektedir. bkz. Grober, U. (2007). Deep roots: A conceptual history of 'sustainable development' (Nachhaltigkeit). *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung*, 8(2), 6-28. ss. 16-20.

⁷ 1992'deki Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) kabul edilen "Orman İlkeleri" (Forest Principles), yasal olarak bağlayıcı olmayan ancak küresel orman politikalarının gelişiminde dönüm noktası oluşturan bir belgedir. Toplam 15 maddeden oluşan bu prensipler, ormanların sürdürülebilir yönetimi için ilk küresel uzlaşmayı temsil etmektedir. Bununla birlikte, belgede özellikle Kuzey-Güney çatışmasının yansımaları görülmektedir: Gelişmekte olan ülkeler ormanlar üzerindeki ulusal egemenlik haklarını vurgularken, gelişmiş ülkeler küresel çevre koruma perspektifini öne çıkarmıştır. Prensipin bağlayıcı olmayan niteliği ve uygulamadaki belirsizlikler, birçok çevreci grup tarafından eleştirilmiştir. Özellikle yerel toplulukların hakları, biyolojik çeşitliliğin korunması ve orman kaynaklarının adil paylaşımı konularında yeterince güçlü hükümler içermediği vurgulanmıştır. Ancak tüm eksikliklerine rağmen, bu prensipler sonraki sürdürülebilir orman yönetimi girişimlerinin çerçevesini oluşturmuş ve uluslararası orman politikalarının gelişiminde hızlandırıcı bir rol oynamıştır. bkz. Humphreys, D. (2006). Logjam: Deforestation and the Crisis of Global Governance. Earthscan Publications, London. ss. 22-33.

(2009: 340-341), sürdürülebilir ormancılık söyleminin 1980'lerden günümüze üç temel unsurdan geçtiğini belirtmektedir: Biyoçeşitlilik, sürdürülebilir kalkınma ve yönetim⁸. Bu süreçte, orman yönetimi anlayışı tek boyutlu üretim odaklı yaklaşımdan sıyrılıp, çok boyutlu ekolojik-sosyal-ekonomik dengeyi gözetten bir anlayışa evrilmiştir. Günümüzde sürdürülebilir ormancılık, ekosistemlerin yenilenme potansiyeline ve ekonomik faaliyetlerin çevresel etkilerinin yönetilebilirliğine dayanan iki temel öncüle dayanmaktadır (Oliver, 2003: 8). Bu çerçevede, sürdürülebilir orman yönetimi, artan insan nüfusunun taleplerini karşılarken sağlıklı orman ekosistemlerinin ekolojik işlevlerini korumayı hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli standartlar ve kriterler geliştirilmiştir. Örneğin, 1992'deki Rio de Janeiro Zirvesinden doğan ve gündemini ormanlar üzerine kuran Montreal Süreci kapsamında geliştirilen kriterler, dünyadaki ılıman ve boreal ormanların⁹ büyük bir kısmını kapsamakta ve sürdürülebilir orman yönetiminin temel göstergelerini tanımlamaktadır (Siry ve ark., 2005: 552).¹⁰ Bu süreç, ormanların sosyo-ekonomik

⁸ Yönetim (management) ve yönetim (governance), organizasyonların işleyişinde birbirini tamamlayan ancak farklı odaklara sahip kavramlardır. Yönetim, kaynakların etkin kullanımı, süreçlerin planlanması, organizasyonu, yönlendirilmesi ve kontrol edilmesi gibi operasyonel faaliyetleri ifade eder; yani günlük işlerin yürütülmesine odaklanır. Yönetişim ise, daha geniş bir çerçevede, organizasyonun stratejik yönünü belirleyen, paydaşlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik ilkeleri merkeze alan bir üst düzey yönetim yapısını kapsar. Bkz. United Nations (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. s. 30.

⁹ Kuzey Yarımkürede dairesel bir kuşak oluşturan ve tayga (Altayca: ormanla kaplı dağ) ekosistemleri olarak da kavramsallaştırılan boreal ormanları, global ormanlık alanların yaklaşık dörtte birlik (%27) bir oranını teşkil etmektedir. Toplam boreal orman alanlarının %93'lük kısmı Rusya Federasyonu, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri sınırları içinde yer alır. Bu ormanlar, biyolojik çeşitlilik açısından ılıman ve tropikal ekosistemlere kıyasla daha düşük bir büyüme dinamiği sergilemelerine karşın, bünyelerindeki toprak yapıları ve turbalık alanlarıyla beraber, dünya üzerindeki en kapsamlı karasal karbon yutaklarını oluşturmaktadır. Bkz. UNECE. (t.y.). Boreal forests. United Nations Economic Commission for Europe. <https://unece.org/forests/boreal-forests>

¹⁰ Montreal Süreci (Montreal Process), 1994 yılında başlatılan ve ılıman ve boreal ormanların sürdürülebilir yönetimi için kriter ve göstergelerin geliştirilmesini amaçlayan uluslararası bir girişimdir. Dünya ormanlarının yaklaşık %60'ını kapsayan bu süreç, ekosistemlerin karmaşık yapısını dikkate alan çok boyutlu bir değerlendirme çerçevesi sunar. Sürecin yedi temel kriteri (biyolojik çeşitlilik, üretim kapasitesi, ekosistem sağlığı, toprak ve su kaynakları, karbon döngüsü, sosyo-ekonomik faydalar ve kurumsal çerçeve) ekolojik sistemlerin bütünselliği ile sosyo-ekonomik gereksinimleri dengelemeye çalışmaktadır. Ancak bazı bilim insanları, Montreal Sürecinin ekosistemlerin doğal dinamiklerini tam olarak yansıtmadığını ve özellikle iklim değişikliğinin orman ekosistemleri üzerindeki uzun vadeli etkilerini yeterince dikkate almadığını vurgular. Ayrıca, göstergelerin çoğunun insan merkezli bir yaklaşımla tasarlandığı ve ekosistemlerin içsel değerlerini yeterince gözetmediği eleştirileri de dile getirilmiştir. Buna rağmen süreç, orman ekosistemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi için şu ana kadar geliştirilen en kapsamlı uluslararası çerçevelerden biri olma özelliğine sahiptir. Bkz. Gale, F., & Cadman, T. (2014). Whose norms prevail? policy networks, international organizations and "sustainable forest management". *Society & Natural Resources*, 27(2), 170-184. ss. 171-174;

faaydaları, biyoçeşitliliğın korunması, üretim kapasitesi, ekosistem sağılığı, toprak ve su kaynakları ile karbon döngüsündeki rolleri gibi çoklu faktörleri içerir.

Sürdürülebilir orman yönetiminin kurumsal çerçevesi ve uygulama standartları, son otuz yılda önemli bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmede, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin rolü büyüktür (Higman ve ark., 2005: 21-2). Örneğın, Uluslararası Tropik Kereste Örgütü (ITTO), tropik ormanların sürdürülebilir yönetimi için önemli rehber ilkeler geliştirmiştir. ITTO'nun 1991'de belirlediğı 2000 Yılı Hedefi, üye ülkelerin tropik ormanların sürdürülebilir yönetimine ve sürdürülebilir kaynaklardan elde edilen tropik kereste ticaretine doğru ilerlemelerini öngörmüştür (Arts ve Buizer, 2009: 342). Orman Yönetim Konseyi (FSC) gibi bağımsız sertifikasyon kuruluşları da sürdürülebilir orman yönetimi standartlarının geliştirilmesinde öncü rol oynamıştır. FSC'nin geliştirdiğı prensip ve kriterler, tüm orman tiplerine uygulanabilir nitelikte olup, çevresel etkilerin en aza indirilmesi, sosyal faydaların maksimize edilmesi ve ormanın önemli koruma değerlerinin sürdürülmesi üzerine odaklanır (MacDicken ve ark., 2015: 49).¹¹ Sürdürülebilir orman yönetiminin önemli bir boyutu da yerel toplulukların katılımı ve sosyo-ekonomik faydaların adil dağılımıdır. Sıry ve arkadaşları (2005: 554), ormanların yönetiminde kamu ve özel sektör ortaklıklarının önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, orman yönetim planlarının hazırlanmasında paydaş katılımı giderek daha fazla önem kazanır.

Saastamoinen, O. (2005). Multiple ethics for multidimensional sustainability on forestry? *Silva Carelica*, 49, 37-53; Hickey, G. M., & Innes, J. L. (2008). Monitoring and information reporting for sustainable forest management: An inter-jurisdictional comparison of soft law standards. *Forest Policy and Economics*, 10(5), 234-251.

¹¹ Orman Yönetim Konseyi (Forest Stewardship Council-FSC), 1993 yılında kurulan ve sürdürülebilir orman yönetimi için küresel sertifikasyon standartları geliştiren bağımsız bir organizasyondur. FSC'nin kuruluş süreci, sivil toplum kuruluşlarının (STK) ormancılık sektöründeki dönüştürücü rolünün en önemli örneklerinden birini temsil eder. Özellikle WWF ve Greenpeace gibi uluslararası çevre örgütlerinin öncü rolüyle şekillenen FSC, devlet-dışı aktörlerin orman yönetişimindeki artan etkisini göstermektedir. FSC'nin sürdürülebilir kalkınma söylemi ile ekonomik ve ekolojinin mantıkları uyumlaştırması, STK'ların farklı çıkar grupları arasında köprü kurma kapasitesi ve potansiyelini yansıtmaktadır. Ancak bazı araştırmacılar, FSC'nin piyasa temelli sertifikasyon yaklaşımının, özellikle Güney yarımküredeki küçük ölçekli orman yöneticileri ve yerel topluluklar için erişilebilirlik sorunları yarattığını vurgular. Buna rağmen FSC'nin, STK'ların küresel orman politikalarını şekillendirmedeki etkinliğini gösteren önemli bir örnek olmaya devam ettiğı söylenebilir. STK'ların bu alandaki rolü, sadece standart geliştirmekle sınırlı kalmayıp özellikle yerel düzeyde kapasite geliştirme, izleme, değerlendirme ve politika savunuculuğı gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bkz. Cashore, B., Auld, G., & Newsom, D. (2004). *Governing Through Markets: Forest Certification and the Emergence of Non-state Authority*. Yale University Press. ss. 5-8; Pattberg, P. H. (2005). The Forest Stewardship Council: Risk and Potential of Private Forest Governance. *The Journal of Environment & Development*, 14(3), 356-374.

MacDicken ve arkadaşlarının (2015: 51) araştırması, dünya ormanlarının %94'ünün ulusal paydaş platformları tarafından kapsandığını göstermiştir.

Sürdürülebilir orman yönetiminin başarısı için ulusal envanter sistemlerinin varlığı da kritik önem taşır. 2014 yılı itibariyle 112 ülke, toplam küresel orman alanının %81'ini kapsayan ulusal orman envanteri çalışmaları yürütmüştür. Ancak düşük gelirli ülkelerde ormanların sadece %37'si envanter çalışmalarıyla işaretlenebilmiştir (MacDicken ve ark., 2015: 50). Bu durum, sürdürülebilir orman yönetiminin uygulanmasında gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı zorlukların başında gelir. Bu zorluklara değinen, envanter metodolojilerine yönelik eleştirel yaklaşımlar, özellikle son dönemde ekolojik sistemlerin kompleks yapısını kavramaya dönük epistemolojik tartışmalarla birlikte derinlik kazanmıştır. Nitekim geleneksel envanter yaklaşımlarının dayandığı lineer ölçüm paradigması, ekosistemlerin içsel dinamiklerini ve karbon döngüsündeki rollerini tam anlamıyla kavramakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle iklim değişikliği araştırmacıları ve ekoloji teorisyenleri, mevcut envanter metodolojilerinin karbon stoku hesaplamalarındaki belirsizlikleri ve biyoçeşitlilik metriklerinin yetersizliğini sistematik bir eleştiriye tabi tutmaktadır (Bkz. Baird, 2022, 4. Bölüm).

Bu eleştirel perspektifin bir diğer noktasına da, yerli halkların geleneksel ekolojik bilgisini savunan antropologlar ile çevre aktivistleri ışık tutmuştur. Mevcut envanter sistemlerinin ormanları salt ekonomik bir kaynak olarak değerlendiren indirgemeci yaklaşımını problematize ederlerken özellikle sosyo-ekolojik sistemlerin bütünsel karakterini ön plana çekerler. Söz konusu eleştirel yaklaşım, envanter çalışmalarının metodolojik çerçevesinin, yerel toplulukların orman ekosistemleriyle kurdukları kompleks ilişki ağlarını ve geleneksel ekolojik bilgi sistemlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini savunur (a.g.e., 42). Sürdürülebilir orman yönetiminin pratik uygulamalarında standartların rolü kritik öneme sahiptir. Bu standartlar, süreç ve performans standartları olmak üzere iki ana kategoride değerlendirilebilir. Süreç standartları, çevresel yönetim sistemi standartları olarak da bilinen, belgelenmiş bir yönetim sisteminin kullanımına dayalıdır. Performans standartları ise, sabit performans düzeylerini belirleyerek orman yönetiminin bu gerekliliklere göre değerlendirilmesini sağlar (Oliver, 2003: 11).

Uluslararası düzeyde sürdürülebilir orman yönetimi standartlarının gelişimi, farklı aktörlerin katılımıyla şekillenen dinamik bir süreç karşılık gelmektedir. Örneğin, FSC'nin biyoçeşitlilik, sürdürülebilir kalkınma ve yönetim söylemlerinin

koalisyonuyla şekillenen etkinliği, çok paydaşlılık adına standartların meşruiyetini ve uygulanabilirliğini güçlendirme gayesi güder (Arts ve Buizer, 2009: 344-5). Son yirmi yılda sürdürülebilirlik adına önemli bir iyileşmeden bahsetmek mümkündür. 2000 yılında yaklaşık 13.8 milyon hektar olan uluslararası sertifikalı orman alanı, 2014 yılında 437.5 milyon hektara ulaşmıştır (MacDicken ve ark., 2015: 53). Ancak bu artışın coğrafi dağılımı dengeli değildir. Sertifikalı ormanların %90'ı boreal ve ılıman iklim kuşaklarında yer almakta, tropikal bölgelerde ise sertifikasyon oranı sadece %6'da kalmaktadır.

Bu dengesiz dağılım, sürdürülebilir orman yönetiminin küresel ölçekte yaygınlaştırılmasının önündeki engellere işaret eder. Özellikle düşük gelirli ülkelerde, teknik kapasite yetersizliği, finansal kısıtlar ve kurumsal altyapı eksiklikleri, sürdürülebilir orman yönetimi uygulamalarının yaygınlaşmasını sınırlandırmaktadır. Siry ve arkadaşları (2005: 558), bu zorlukların aşılması için uluslararası iş birliği ve kapasite geliştirme çalışmalarının önemine vurgu yapmaktadır. Sürdürülebilir orman yönetiminin kurumsal yapılanması ve politika oluşturma süreçleri, karmaşık sosyo-ekolojik sistemlerin yönetiminde kritik önem taşıyan çok katmanlı bir yaklaşımı gerektirir. Orman politikalarının gelişimine dair daha önce de belirtilen şekliyle üç temel söylemsel alanı olan biyoçeşitliliğin korunması, sürdürülebilir kalkınma ve katılımcı yönetişimin her biri, orman yönetiminin sosyal ve kurumsal boyutlarının derinlemesine analizini zorunlu kılar (Arts ve Buizer 2009: 345-6).

Orman yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde paydaş katılımı, sürdürülebilirliğin temel göstergelerinden biri haline gelmiştir. Yönetim planı olan ormanların %85-95'inde paydaşların planlama, operasyon ve değerlendirme süreçlerine katılım fırsatı bulunduğunu gösterilmektedir (MacDicken ve ark., 2015: 53). Ancak bu katılım fırsatlarının pratikte ne ölçüde etkili kullanıldığı ayrı bir araştırma konusudur. Ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülebilir orman yönetimi standartlarının geliştirilmesi, karmaşık bir müzakere ve uzlaşma sürecini gerektirir. Oliver'ın (2003: 9) belirttiği gibi, sürdürülebilir ormancılık standartları salt bilimsel kurallar bütünü olarak geliştirilemez. Bu standartların oluşturulması, mevcut en iyi bilimsel bilginin kullanımını, çelişen beklentilerin uzlaştırılmasına yönelik karar alma süreçlerini, bilgi boşluklarıyla başa çıkma stratejilerini ve sürekli gözden geçirme ile güncelleme mekanizmalarını içermelidir.

Bu bağlamda, sürdürülebilir orman yönetiminin başarısı, teknik, sosyal ve kurumsal kapasitenin bütüncül bir şekilde geliştirilmesine bağlıdır. Siry ve arkadaşları (2005: 559), özellikle gelişmekte olan ülkelerde kapasite geliştirme çalışmalarının, sürdürülebilir orman yönetiminin yaygınlaştırılması için kritik önem taşıdığını vurgular. Sürdürülebilirlik ilkesinin kurumsal olarak yapılandırılması ve mülkiyet ilişkileri, yönetim pratiklerinin etkinliğini belirleyen temel faktörlerden biridir. Dünya ormanlarının yaklaşık %87'sinin kamu mülkiyetinde olduğunu söylenir (Siry ve ark., 2005: 556). Ancak bu yüksek kamu mülkiyeti oranı, sürdürülebilir yönetimin otomatik olarak sağlandığı anlamına gelmez. Orman politikalarının başarısı, mülkiyet rejimlerinden ziyade kurumsal kapasite ve yönetim mekanizmalarının etkinliğine bağlıdır.

Sürdürülebilir orman yönetiminin sosyo-politik boyutları, özellikle yerel toplulukların geçim kaynakları ve hakları bağlamında kritik önem taşır. Sertifikalı ormanların çoğunlukla yüksek gelirli ülkelerde yoğunlaşması, sürdürülebilir orman yönetimi araçlarının küresel ölçekte eşitsiz dağılımına işaret etmektedir. Kurumsal kapasite geliştirme çalışmaları, sürdürülebilir orman yönetiminin başarısı için vazgeçilmez bir unsurdur. Oliver (2003: 13), özellikle entegre yönetim yaklaşımlarının uygulanmasında teknik ve kurumsal kapasitenin önemine işaret ederken bu bağlamda; ulusal orman envanteri sistemlerinin güçlendirilmesi, paydaş katılım mekanizmalarının geliştirilmesi, yönetim planlarının izleme ve değerlendirme kapasitesinin artırılması ve sertifikasyon sistemlerinin yaygınlaştırılması gibi alanlarda sistematik kapasite geliştirme çalışmalarına ihtiyacı dile getirmiştir. Dolayısıyla bu faktörler yoluyla sürdürülebilir orman yönetiminin, hayli girift bir uyumlaştırma programına gereksinim duyduğu açıktır. Bu entegrasyonun söylemsel ve kurumsal analiz perspektifinden ele alınmasına dair literatür önerileri ile (Arts ve Buizer 2009: 346) orman yönetimindeki ayrışan ve çelişen kurumsal süreçleri anlamak mümkün olacaktır.

Sürdürülebilirlik perspektifi, karşılaştığımız zorluklar ve fırsatların kapsamlı bir değerlendirmesini gerektirir. Küresel ölçekte sürdürülebilirlik için temkinli bir iyimserlik¹² söz konusudur (Siry ve ark., 2005: 559). Bu iyimserliğin temelinde, son

¹² Örneğin yenilenebilir enerjinin küresel elektrik üretimindeki payı yüzde 40'ın üzerine çıkarak sürdürülebilirlik yolunda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, Paris Anlaşması'nın küresel ısınmayı 1.5 derece ile sınırlama hedefine ulaşmak için bu payın 2050 yılına kadar %70-85'e yükselmesi gerektiği belirtilmiş ve bu açıdan da sürekli ve yoğunlaştırılmış bir programın gerekliliği vurgulanmıştır. Bkz. IPCC. (2018). Summary for Policymakers. In: *Global Warming*

otuz yılda geliştirilen kurumsal yapılar, politika araçları ve uygulama standartları yatmaktadır. Kurumsallıkta yer alan temel bileşenler olan politika ve yasal çerçeveler, küresel orman alanının %97'sini kapsarken paydaş katılım platformları, orman alanlarının %94'ünde mevcuttur ve ulusal orman envanterleri %81'lik bir kapsama alanına ulaşmıştır (MacDicken ve ark., 2015: 49-51). Bu rakamlar, sürdürülebilir orman yönetiminin kurumsal altyapısının önemli ölçüde geliştiğini gösterir.

Bununla birlikte, Arts ve Buizer'in (2009: 346) vurguladığı gibi, sürdürülebilir orman yönetiminin başarısı salt kurumsal yapıların varlığına değil, bu yapıların etkin ve kapsayıcı bir şekilde işleyişine bağlıdır. Özellikle düşük gelirli ülkelerde ve Küresel Güney gibi tropik bölgelerde karşılaşılan zorluklar, sürdürülebilir orman yönetiminin küresel ölçekte yaygınlaştırılması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini ortaya koyar. Küresel ormancılık paradigmasının asimetrik güç ilişkileri ekseninde şekillenen yapısı, orman kaynaklarının yönetimi ve kullanımı bağlamında karşılaşılan sistematik dezavantajlar, politik ekoloji perspektifinden ele alındığında, tarihsel kolonyalizmin çağdaş tezahürleri olarak kavramsallaştırılabilir (bkz. Escobar, 2011; Fairhead ve ark. 2012). Arturo Escobar'ın belirttiği gibi, "üçüncü dünya entelektüellerinin sömürgecilik, tarih, gelenek, tahakküm ve kalkınma" gibi siyasal ve emperyal iktisatçı söylemlere karşıt anlatılar kurma girişimleri hiç şüphesiz ki çevrecilik bağlamını da kapsar (Escobar, 2011: 15)¹³. Öyle ki, özellikle neoliberal ormancılık politikalarının işletildiği ve bu nedenle çitleme ve mülksüzleştirme politikalarıyla kırsaldan göçe maruz bırakılan Latin Amerika ülkelerindeki manzara, ekolojik tahribat ve toplumsal eşitsizlikler gündemiyle, post-kolonyal teorinin analitik çerçevesi içerisinde kritik bir

of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, pp. 3-24. s. 15; Graham, E., Fulghum, N., & Altieri, K. (2025). *Global Electricity Review 2025*. Ember. s. 2.

¹³ Wolfe'un tanımladığı "yoğunlaştırılmış bağımlılık" söylemi, genellikle üçüncü dünya ülkelerinde çevresel bozulmaya yol açan kaynak çıkarma ve sömürüye öncelik veren ekonomi politikalarında (örneğin, ihracata dayalı büyüme veya yapısal uyum programları) kendini göstermektedir. Örneğin, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar tarafından tarihsel olarak desteklenen bu tür programlar, büyüme kisvesi altında ormansızlaşma, madencilik ve ekolojik açıdan zararlı diğer uygulamalarla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, üçüncü dünya entelektüellerinin karşı söylemleri genellikle emperyalist ekonomiye bağlı bu tür ekolojik etkilere karşı direnişi kapsadığından, bu eleştiri çevreciliğe de genişletilebilir. Bkz. Wolfe, P. (1997). History and imperialism: a century of theory, from Marx to postcolonialism. *The American Historical Review*, Vol. 102, No. 2, 388-420. s. 394 vd.

değerlendirmeye tabi tutulmuştur (Fairhead ve ark., 2012: 242-45; Martinez-Alier, 2014: 241-46).

Küresel orman yönetiminin hegemonik karakteri, Küresel Güney ülkelerinin karşı karşıya kaldığı çoklu dezavantajları derinleştirmektedir. Özellikle karbon piyasaları ve REDD+ gibi uluslararası mekanizmaların yarattığı asimetrik güç ilişkileri, yerel toplulukların geleneksel orman hakları üzerinde ciddi tahribatlar yaratırken sürdürülebilirliğin çok boyutlu ilkesi soru işaretine olarak karşımıza çıkar (Corbera ve Schroeder, 2011: 92-4). Bu süreç, ekolojik emperyalizmin çağdaş bir formu olarak düşünülürken, Küresel Güney'in orman kaynaklarının metalaştırılması¹⁴ ve yerel toplulukların mülksüzleştirilmesi süreçlerini beraberinde getirmektedir (Peluso ve Vandergeest, 2020: 1087-90).

Sonuç olarak, sürdürülebilir orman yönetimi kavramı ve uygulamaları, son otuz yılda önemli dönüşümler geçirmiştir. Tek boyutlu üretim odaklı yaklaşımdan çok boyutlu ekolojik-sosyal-ekonomik dengeyi gözeten bir anlayışa geçiş, orman yönetiminde paradigma değişimini yansıtmaktadır. Bu değişim sürecinde, uluslararası standartlar ve sertifikasyon sistemleri önemli bir rol oynamıştır. Ancak sürdürülebilir orman yönetiminin küresel ölçekte başarıya ulaşması için, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve gönüllü STK'ların ve yerel katılımının sağlanması ağır basan görüştür.

Sürdürülebilir ormancılığın çok paydaşlı yönetim boyutu ise, son yıllarda orman yönetiminin en kritik bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Bu dönüşüm, orman kaynaklarının yönetiminde tek aktörlü devlet merkezli yaklaşımdan, çoklu aktörlerin katılımını öngören yönetim modellerine geçişi yansıtmaktadır. Her ne kadar çok paydaşlılığın sadece teknik bir gereklilikten ziyade, orman politikalarının meşruiyetini ve etkinliğini artıran temel bir unsur olduğu savunulsa da (Arts ve Buizer, 2009: 344)

¹⁴ Doğanın bir ekonomik ürün olarak piyasaya entegre edilmesi ve ekonomizm mantığının vazgeçilmez bir girdisi olması üzerine Jason Moore'un "doğanın ucuzlatılması" (cheapening nature) tezi, kapitalizmin doğayı metalaştırma süreçlerini tarihsel olarak ele aldığı bir perspektiftir. Moore, özellikle, doğanın ekonomik olarak değerlendirilmesini "dünya-ekoloji" (world-ecology) ontolojik girişimi üzerinden analiz eder. Bu yaklaşım, klasik politik ekonomi eleştirisini ekolojik kriz teorisiyle birleştirerek, kapitalizmin doğayı nasıl sistematik bir şekilde "ucuz" bir üretim faktörüne indirgediğini gösterir. Moore'un teorik çerçevesi, kapitalist üretim tarzının doğayla kurduğu ilişkinin diyalektik karakteri üzerinden irdelenmiştir. Daha detaylı bir okuma için bkz. Moore, J. W. (2015). *Capitalism in the Web of Life: Ecology and the Accumulation of Capital*. Verso Books, New York. ss. 51-74; Moore, J. W. (Ed.). (2016). *Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the Crisis of Capitalism*. PM Press, Oakland. ss. 78-115.

ulusal paydaş platformlarının ve yerel düzeydeki katılım mekanizmalarının sürdürülebilir orman yönetimindeki rolünün ne gibi bir getirisi olacağı analize muhtaçtır. Bundan öte incelemenin, sosyal ve siyasal bağlama bağımlı olacağı da unutulmamalıdır. Dolayısıyla Sıry ve arkadaşları (2005: 559) bağlam ne olursa olsun, sürdürülebilir ormancılıkta başarının büyük ölçüde farklı paydaş gruplarının etkin katılımına ve iş birliğine bağlı olduğunu vurgulamışlardır.

Sürdürülebilir orman yönetiminin geleceğine dair analitik perspektifler, çok boyutlu bir eylem planının operasyonelleştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kurumsal kapasite geliştirme çalışmalarının yoğunlaştırılması, sertifikasyon sistemlerinin tropik bölgelerde yaygınlaştırılması ve yerel toplulukların haklarının güvence altına alınması öncelikli müdahale alanları olarak belirginleşmektedir. Bu yapısal dönüşüm sürecinin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için, izleme ve değerlendirme sistemlerinin güçlendirilmesi ile uluslararası iş birliği ve kaynak transferinin artırılması da kritik önem taşımaktadır. Bu teorik çerçeve ve ampirik bulgular ışığında, sürdürülebilir orman yönetiminin geleceği, çok paydaşlı yönetim mekanizmalarının etkinliğine bağlı görünmektedir. Özellikle yerel toplulukların, sivil toplum örgütlerinin ve özel sektörün karar alma süreçlerine katılımı, yukarıda sıralanan eylem alanlarının başarıya ulaşmasında katalizör rol oynayacaktır. Bu perspektiften bakıldığında, çok paydaşlı yaklaşımların güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi, sürdürülebilir orman yönetimi hedeflerine ulaşmada operasyonel bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Bu dönüşüm sürecinin başarısı, teorik çerçevenin pratiğe aktarılmasında gösterilecek kurumsal kararlılık ve paydaş katılımının etkinliğiyle doğrudan ilişkilidir.

2.2 Bilim, Toplum ve Teknoloji Çalışmaları: Kurumsal Dinamikler ve Çevresel Yönetişim¹⁵

Bilim, Toplum ve Teknoloji Çalışmaları (BTT), bilimsel bilgi üretimi ve teknolojik gelişmelerin toplumsal bağlamını inceleyen disiplinler arası bir araştırma alanıdır.

¹⁵ Yönetim (*management, government*) ve yönetim (*governance*) kavramlarının etimolojik ve kavramsal dönüşümü, özellikle 1990'lardan sonra kamu yönetimi ve siyaset bilimi literatüründe önemli bir tartışma alanı oluşturur. Yönetişim kavramının, geleneksel hiyerarşik yönetim anlayışından farklı olarak, çok aktörlü, ağsal ve müzakereci bir yönetim paradigmasına işaret ettiği görülmektedir. Bu dönüşüm, piyasa temelli neoliberal politikaların yaygınlaşması ve küreselleşme süreçleriyle yakından ilişkilidir. Özellikle devletin rolünün yeniden tanımlanması, sivil toplumun güçlenmesi ve özel sektörün kamu politikası süreçlerindeki artan etkisi, bu kavramsal değişimin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Ancak yönetim paradigmasının, demokratik hesap verebilirlik ve temsiliyet açısından ortaya çıkardığı sorunlar, eleştirel

1970'lerden itibaren gelişen bu alan, bilimsel pratiklerin ve teknolojik sistemlerin sosyal, politik ve kültürel boyutlarını eleştirel bir perspektifle ele alır (Jasanoff, 2004: 2-3). BTT, bilimsel bilginin üretim süreçlerini, kurumsal yapıları ve güç ilişkilerini merkeze alan bir analitik çerçeve sunar. BTT'nin temel varsayımlarından biri, bilimsel bilginin sosyal olarak inşa edildiği ve kurumsal pratikler aracılığıyla şekillendiğidir (Latour & Woolgar, 1979: 32). Bu yaklaşım, bilimsel gerçeklerin keşfedilmekten ziyade, belirli sosyal ve kurumsal bağlamlarda üretildiğini vurgular. Knorr-Cetina'nın (1981: 4) "bilginin araçsal üretimi" olarak ileri sürdüğü kavramı, farklı bilimsel disiplinlerin kendine özgü bilgi üretim pratiklerini ve kurumsal normlarını açıklamada önemli bir teorik durak işlevi görmektedir.

BTT perspektifinin kurumsal analiz açısından önemi, bilimsel bilginin üretiminde ve dolaşımında rol oynayan kurumsal yapıların ve aktör ağlarının incelenmesine olanak tanımasıdır. Bu bağlamda, Bruno Latour'un (2005: 12-13) aktör-ağ teorisi, bilimsel pratiklerin ve teknolojik sistemlerin sosyo-teknik ağlar içinde nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. BTT'nin kurumsal analiz potansiyeli, özellikle bilimsel bilginin meşruiyet kazanma süreçlerini anlamada kritik önem taşır. Bu husus ister istemez politik bir tavrın olası varlığına işaret etmektedir. Nitekim Sheila Jasanoff'un (2004: 22-23) "ortak-üretim" (*co-production*) kavramı, bilimsel bilgi ile toplumsal düzen arasındaki karşılıklı şekillenme ilişkisini vurgulayarak, bilimsel olarak kendini meşrulaştıran kurumların ve politika yapıcılarının etkileşimini incelemek için BTT akademisyenlerine güçlü bir örnek teşkil eder.

Kurumsal etnografi metodolojisiyle paralel bir şekilde, BTT de daha önce özellikle altını çizdiğimiz şekilde metinlerin ve kurumsal süreçlerin rolüne özel bir önem atfeder. Michael Lynch ve Steve Woolgar'ın (1990: viii, 2) belirttiği gibi, bilimsel bilginin üretimi ve dolaşımında temsil sorunu, bilimde temsilin pratik, etkileşimsel ve metinsel organizasyonuna yönelik ve söylem analitiği yaklaşımlarını cazip kılan bir nitelik taşımaktadır. Bu süreçte, kurumsal yapılar sadece bilginin üretildiği mekanlar olarak değil, aynı zamanda iletici bir bilimsel otoritenin ve uzmanlığın inşa edildiği sosyal

yaklaşımlar tarafından sıkça ortaya konur. Bu bağlamda, yönetişimin teknokratik bir yönetim anlayışını meşrulaştırma riski taşıdığı ve bunu özellikle bilimsel jargona dayanarak ve politik süreçleri depolitize ederek gerçekleştirdiği eleştirisi üzerinden bu başlıkta yönetim yerine yönetişim kavramını kullanmayı tercih ettim. Bu tercihin yönetişimin sadece teknik bir yönetim meselesi olmadığı, aynı zamanda politik güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılması sürecini de içerdiği kabulüne dayanarak yapıldığı söylenebilir ki BTT'nin de temelde bilime bakış açısının kurgusu bu şekildedir. Daha detaylı ileri okuma için bkz. Rhodes, R.A.W. (1996). The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, 44(4): 652-667.

alanlar ve iletilen metinlerin ortaya çıktığı mekanlar olarak da karşımıza çıkarlar. Tam da bu açıdan bakıldığında BTT perspektifinin çevresel yönetim alanına katkısı, özellikle bilimsel bilgi ile politika yapım süreçleri arasındaki karmaşık ilişkileri açığa çıkarmasında yatar. Brian Wynne (1992: 282), bilimsel belirsizliklerin ve risk değerlendirmelerinin kurumsal yönetimini inceleyerek, çevresel karar alma süreçlerindeki epistemik ve politik boyutları ortaya koymuştur.

2.2.1 Ekolojik Söylem ve BTT Perspektifi

BTT'nin ekolojik söylem ve çevre koruma pratikleriyle ilişkisi, özellikle son yıllarda artan bir akademik ilginin konusu olmuştur. Steven Yearley (2004: 14), çevre sorunlarının tanımlanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde bilimsel bilginin rolünü BTT perspektifinden incelemiştir. Bu çalışmalar, çevresel yönetimin epistemolojik temellerini sorgulamaya olanak tanır.

BTT perspektifinin ekolojik söylem ve koruma pratikleriyle olan ilişkisi, kurumsal etnografi metodolojisinin sunduğu analitik araçlarla derinleştirilebilir. Maarten Hajer'in (1995: 44-45) sonraki bölümlerde detaylandırılacak olan "çevresel söylem koalisyonları" kavramı, farklı aktörlerin çevresel sorunları nasıl çerçevelendirdiğini ve bu çerçevelemenin kurumsal pratikleri nasıl şekillendirdiğini anlamamıza yardımcı olur. Söylem koalisyonları bir dizi anlatı hattı etrafında gelişen, bu anlatıları üreten ve muhafaza eden aktörler kümesi olarak tanımlanmaktadır. Bu teorik çerçeve, çevresel politika süreçlerindeki kurumsal etkileşimlerin söylemsel boyutunu merkeze alır. Özellikle Hajer (1995: 58-59), söylem koalisyonlarının politik pratikteki kurumsallaşma süreçlerini iki temel boyutta inceler: Söylemsel hakimiyet (*discourse dominance*) yani belirli bir söylemin aktörler tarafından inandırıcı ve çekici bulunmasıdır. İkinci boyut ise söylemin somut kurumsal düzenlemelere dönüşmesini ifade eden söylemsel kurumsallaşmadır (*discourse institutionalization*). "Bu açıdan bakıldığında söylemler ve dil toplumsal gerçekliği yansıtmaz; onu inşa eder" (Takahashi ve Meisner, 2012: 348). Bu söylemler, herhangi bir konu hakkında belirli düşünme yollarını paylaşan ancak resmi bir ilişkiye sahip olması gerekmeyen üyelerden oluşan söylem koalisyonlarını bir arada tutarlar. Bu bağlamda, çevreci STK'ların bilimsel bilgi üretimi ve politika savunuculuğu pratikleri özellikle söylemsel boyuttan, kurumsal etnografi ve BTT perspektiflerinin kesişim noktasında incelenebilir. Buna örnek olarak Tim Forsyth

(2003: 77), çevresel bilginin¹⁶ üretiminde ve dolaşımında rol oynayan kurumsal dinamikleri “eleştirel politik ekoloji” perspektifinden ele almıştır. Bu yaklaşım, çevresel sorunların tanımlanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde bilimsel otoritenin rolünü sorgular. Özellikle, yerel ekolojik bilgi ile kurumsal bilimsel bilgi arasındaki gerilimli ilişki, BTT perspektifinin sunduğu analitik araçlarla incelenebilir. Başka bir benzer yaklaşımı da Goldman ve arkadaşlarında görürüz. Çevresel yönetişimin “siyaseten yüklü” oluşundan hareketle, farklı bilgi sistemleri arasındaki güç ilişkilerini ve kurumsal hiyerarşileri analiz etmişlerdir (2011: 18-19). Bu perspektifler, çevreci STK’ların hem yerel hem de küresel ölçekte bilgi üretimi ve politika savunuculuğu pratiklerini anlamada önemli teorik ve analitik araçları bizlere göstermektedir.

BTT perspektifinden çevre koruma pratiklerinin incelenmesi, özellikle kurumsal meşruiyet ve bilimsel otorite arasındaki ilişkileri görünür kıldığı için bu araştırma adına temel teşkil etmektedir. Çevresel risk değerlendirmelerinde bilimsel uzmanlığın rolü incelenirken, kurumsal aktörlerin farklı bilgi sistemleri arasında nasıl arabuluculuk yaptığı ortaya konmuştur (Irwin, 2001: 99-100). Bu süreçte, çevreci STK’lar gibi kurumsal aktörler, bilimsel bilgi ile yerel ekolojik bilgi arasında köprü görevi görebilme işlevini yerlerine getirirler. Aynı zamanda kendi kurumsal meşruiyetlerini de inşa ederler. Riskin ve potansiyel çevresel tehdidin tanımlanma şekli çevresel uzmanlığı da dolaylı olarak besler.

Üretilen bilginin ilgili aktörlere sunulması da önemli bir değişkeni oluşturur. Bilgi-eylem bağı olarak adlandırılan bu süreç, çevresel yönetişimde bilimsel bilginin nasıl kurumsallaştığını ve politika süreçlerine nasıl entegre edildiğini anlamamıza yardımcı olur (Miller, 2006: 7). Bu perspektif, özellikle sürdürülebilir ormancılık gibi karmaşık

¹⁶ Çevresel bilgi kavramı, çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kritik bir epistemolojik alan olarak karşımıza çıkar. Bu kavram, salt teknik ve bilimsel bir veri setinden ziyade, sosyo-politik, kurumsal ve kültürel bağlamların kesişiminde şekillenen kompleks bir bilgi kümesini imler. Bilhassa çevresel yönetim süreçlerinde, farklı aktörlerin (devlet kurumları, bilimsel topluluklar, sivil toplum kuruluşları, yerel topluluklar) sahip oldukları bilgi türlerinin ve onların gerekçelendirilme şekillerinin etkileşimi ve güç ilişkileri içerisinde nasıl konumlandığı sorgusuyla paraleldir. Bu bağlamda, çevresel bilginin üretimi, dolaşımı ve meşruiyet kazanması, kurumsal dinamikler ve politik-ekonomik yapılarla yakından ilişkilidir. Eleştirel perspektiften bakıldığında, çevresel bilginin teknik-rasyonel bir çerçevede ele alınması, yerel ve geleneksel bilgi formlarının marjinalleştirilmesi riskini taşımakta ve çevre politikalarının demokratik meşruiyetini sorgulanır hale getirmektedir. Dolayısıyla çevreye ve doğaya yönelik bilimsel bilgi üretiminin sosyal ve politik bağlamını vurgular. Tim Forsyth, çevresel bilginin “tarafsız” veya “objektif” olmaktan ziyade, belirli kurumsal yapılar ve güç ilişkileri içerisinde şekillendiğini göstermiş ve bu durumun çevre politikalarının formülasyonu üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bkz. Forsyth, T. (2003). *Critical Political Ecology: The Politics of Environmental Science*. Routledge.

sosyo-ekolojik sistemlerin yönetiminde, farklı bilgi sistemleri arasındaki etkileşimi ve kurumsal öğrenme süreçlerini açığa çıkarma potansiyeli sunabilmektedir.

Çevresel yönetişimin epistemolojik boyutları, BTT çalışmalarının ana odağından birini oluşturur. Bu boyutun incelenmesi de keza, kurumsal aktörlerin bilgi üretimi ve politika oluşturma süreçlerindeki rolünü daha net bir şekilde açığa çıkarabilir. Melissa Leach ve Ian Scoones (2005: 23), bilginin üretimi ve dolaşımında rol oynayan toplulukçu bakışın kurumsal dinamiklerine dikkat çeker. STK'lar veya kurumsal yapı içerisinde grup içi dayanışmanın hâkim olduğu inisiyatifler gibi bu topluluklar, bilgi ile kendi homojen grupları arasında tanımlayıcı bir ilişki kurarak bir nevi kimlik inşa eden bir bilimsel söylem geliştirirler. Epistemik topluluklar olarak adlandırılabilen bu grupların bilimsel bilgi ile olan ilişkisi bilgilendirici olmaktan öte kurucu ve ayırıcı niteliktedir. Aynı zamanda bu tür toplulukçu bilgi üretimi, grubun kendi kurumsal kimliklerini ve meşruiyetini de şekillendirmelerine yardımcı olur. BTT perspektifinin çevre koruma alanına bir diğer önemli katkısı da bilimsel pratiklerin politik ekolojisini görünür kılmasıdır. Çevresel yönetişimde kullanılan araçların ve bilimsel metodolojilerin, güç ilişkilerini ve kurumsal hiyerarşileri nasıl yeniden ürettiğini ortaya koyar.

2.2.2 Sınır Organizasyonlar ve Kurumsal Aracılık

BTT literatüründe önemli bir analitik araç olan “sınır organizasyon” (*boundary organization*) kavramı, bilimsel bilgi ile politika yapım süreçleri arasında aracılık yapan kurumsal yapıları tanımlamaktadır. David Guston'un (2001: 400-1) geliştirdiği bu kavram, bilim ve politika alanları arasındaki karmaşık ilişkileri ve kurumsal dinamikleri anlamak için güçlü bir teorik çerçeve sunar. Sınır organizasyonlar üç temel özelliğe sahiptir: hem bilimsel hem de politik alanda meşruiyet kazanmış aktörlerin katılımını sağlamaları, farklı sosyal dünyalar arasında çeviri ve arabuluculuk işlevi görmeleri ve iki alanın da hesap verebilirlik taleplerine yanıt verme kapasitesine sahip olmaları (Miller, 2001: 482-483). Bu özellikleriyle, çevresel yönetim alanında da önemli rol oynarlar. Guston'un (2001: 405-6), sınır organizasyonların işlevlerini, bilimsel bilgi ile yerel bilgi sistemleri arasında köprü kurma; sınırların her iki tarafından da aktörlerin katılımına olanak sağlayacak “sınır nesneleri” üretme ile çoklu paydaş katılımını destekleme ve koordine etmek şeklinde tanımlamıştır.

Sınır organizasyonların çevresel yönetimdeki rolü, özellikle kurumsal meşruiyet ve bilgi üretimi süreçleri açısından kritik önemdedir. Eden ve arkadaşlarının (2006: 1064-

1065) işaret ettiği gibi, sınır organizasyonların çevresel politika oluşturma süreçlerinde nasıl çift yönlü meşruiyet kazandıkları dikkate değerdir. Bu kurumlar bir yandan bilimsel bilginin güvenilirliğini korurken, diğer yandan politik süreçlerin gerekliliklerine yanıt verme kapasitesini de göz ardı etmezler. Söz konusu çift yönlü meşruiyet, özellikle karmaşık sosyo-ekolojik sistemlerin yönetiminde kurumsal esneklik sağladığı için sürekli göz önünde bulundurulmuş bir kriter olmuştur. Bunun nedeni söz konusu diyalog alanındaki sınırın ya belirsiz bir müzakere ve retorik bölgesi olarak ya da üzerinde tartışılan meselelerin farklılaşabileceği gri bir alan olarak görülmesidir.

Sınır organizasyonların bir diğer önemli işlevi, farklı bilgi sistemleri arasında çeviri ve arabuluculuk yapma kapasitesidir. Bunun içinde bilgi sistemlerinin nesnesi olan bilginin kullanılabilir olması gerekmektedir. Kullanılabilirlik kıstası, Clark ve arkadaşları (2016: 4574) tarafından bilhassa kurumlarda çalışan araştırmacıların kütüphane veya laboratuvar gibi ortamlardan bilgiyi kullanacak ikincil aktörlere ulaştırılmasını olarak açıklanır. Bilimsel bilginin nihai işlevi iş birliğini gerekli kılar. Bu süreçte sınır organizasyonları, farklı epistemolojik gelenekler arasında köprü kurarak, daha kapsayıcı ve demokratik bir çevresel yönetim anlayışının gelişmesine katkıda bulunurlar.

Çevresel yönetişimin kurumsal dinamiklerini incelerken, sınır organizasyonların dönüştürücü rolünü analitik bir çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Bunun için de bilhassa örnek vakalardan dersler almak faydalı olacaktır. Meyer ve Konisky'nin (2007: 5, 8) çalışması, bu kurumların yerel yönetimlerle eyalet düzeyindeki çevre koruma ajansları arasındaki etkileşimleri nasıl şekillendirdiğini göstererek özellikle sulak alanların su kalitesi yönetimi konusunda, yerel topluluklar ile Massachusetts eyalet çevre ajansları arasında veri paylaşımı ve politika koordinasyonundaki rol konusuna dikkat çekmiştir. Hoppe ve Wesselink ise (2014: 73-74) Hollanda bağlamında yürüttüğü araştırmalarında, sınır organizasyonların bilimsel bilgi ile politik süreçler arasındaki arabuluculuk işlevini derinlemesine analiz etmişlerdir. Bu kurumların iklim adaptasyon politikalarının geliştirilmesinde oynadığı katalizör rol, özellikle yerel ve ulusal ölçekler arasındaki kurumsal öğrenme süreçlerinde belirginleşir. Böylece uyum ve ihtilaf gibi olası etkileşimlerin kurumsal düzlemde nasıl ortaya çıktığına dair de fikir sahibi oluruz.

Ortak-üretim kavramı çerçevesinde, Jasanoff sınır organizasyonların epistemolojik işlevlerine işaret etmektedir (2011: 176). Buna göre ise bilimsel bilgi ile yerel ekolojik

bilgi arasındaki düzenleyici ilişkilerin dönüşümü, özellikle iklim değişikliği adaptasyon stratejilerinin geliştirilmesinde kritik önem taşıyan bir mesele olarak karşımıza çıkar. Turnhout ve arkadaşlarının (2020: 16) araştırması, çevresel yönetim bağlamında ortak üretim olgusunun aktörler arası sınırlarda olası bir ihtilaf ve çelişkili bir zemini barındırdığını göstermiştir. Piyasa temelli koruma mekanizmaları ile ekolojik koruma hedefleri arasındaki gerilim, bu kurumların stratejik pozisyonlanmasını doğrudan etkileyebilir. van der Hel ve Biermann'ın (2017: 216) araştırmasında da, sınır organizasyonları olarak değerlendirilebilecek ve de bilimsel altyapıya dayanarak meşruiyet inşa eden bilim kurullarının; çevresel sorunu temsil etme kabiliyeti, kurumsal ortamlara katılım ve resmi tanınma kriterleri gibi farklı meşruiyet kaynaklarından güç alma ve bunu yansıtmaya potansiyelini incelemiştir.

Bu kurumsal dinamiklerin BTT perspektifinden analizi, çevresel yönetişimin karmaşık yapısını daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Kurumsal etnografi metodolojisinin sunduğu analitik araçlarla bir metodoloji geliştirmek ise, sınır organizasyonlarının metinsel söylemlerini ve kurumsal süreçlerini derinlemesine incelememize olanak tanıyor. Sınır organizasyonların kurumsal meşruiyet kazanma süreçleri, çevresel yönetişimin politik ekolojisini yansıtır. Kurumsal etnografi metodolojisiyle paralel şekilde, bu kurumların metinsel pratikleri ve kurumsal süreçleri de analitik ilgiyi hak eder.

Tüm bu açılardan bakıldığında Türkiye Ormancılar Derneği'nin (TOD) sınır organizasyon potansiyeli olan bir kurum olarak ele alınabilirliği yerinde bir araştırma sorusudur. Derneğin hem akademik hem de politik alandaki faaliyetleri, sınır organizasyonların temel özelliklerini dernek üzerinden araştırmak için elverişlidir. Yapılan saha görüşmeleri ve kurumsal kimlik taraması ile TOD'un yapısı ve etkinlikleri, bilimsel uzmanlık ile politik savunuculuk arasında mekik dokumayı gerektirir. TOD'un sınır organizasyon olarak analizi, derneğin sürdürülebilir ormancılık alanındaki kurumsal konumlanışını daha iyi anlamamıza olanak tanır. Derneğin, bir yandan düzenlediği konferans, seminer ve kongre gibi bilimsel bilgi üretimi ve dolaşımındaki varlığıyla, diğer yandan bu bilgiyi politik ve sosyal bağlamlara tercüme ederek kurumsal bir paydaş ve aktör işlevi gördüğü öne sürülebilir. Turnhout ve arkadaşlarının (2020) vurguladığı gibi, bu tür sınır organizasyonlar, bilimsel uzmanlık ile politik savunuculuk arasındaki gerilimli ilişkiyi yönetmek için kurumsal stratejiler geliştirirler.

Miller ve Wyborn (2020: 89), bu kurumların bilgi üretimi ve politika oluşturma süreçlerinde kullandıkları metinsel araçların BTT için olduğu kadar politika ve iktidarın da birer ürünü haline geldiğini söylerlerken aslında bilimin salt bir bilimsel pratik olmadığını ifade etmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla TOD'un yayınları, raporları ve politika belgeleri de sınır organizasyonların bu kompleks üretimlerini çalışmak için değerli bir veri kaynağıdır. Bu kurumsal etnografi çalışmasında TOD'un sınır organizasyon olarak işlevselliği ya da sınır organizasyon olarak incelenişi, özellikle dört alanda belirginleşecektir: Birincisi, derneğin bilimsel bilgi üretimi ve politika savunuculuğu arasında kurumsal bir denge ve iletişimi nasıl kurduğu. İkincisi, farklı paydaş grupları arasında arabuluculuk yaparak, çoklu perspektiflerin diyalogunu nasıl sağladığı. Üçüncüsü ise, yerel ekolojik bilgi ile kurumsal bilimsel bilgi arasında köprü kurarak, daha kapsayıcı bir orman yönetişi anlayışının gelişmesine nasıl katkıda bulunduğu. Dördüncü ve en temel olanı ise orman korumacılığını ve Türkiye orman varlığını kapsayan bilimsel bilgiyi kurarken hangi argümanlarla bir sav oluşturduğu ve de hangi argümanları marjinalleştirdiği.

Bu soruşturma izleğini takip etmeden önce TOD'un da içinde konumlandığı ormancılık alanının kurumsal gelişimini geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyete kadar incelemek yerinde olacaktır. Dolayısıyla gelecek bölümde tarihsel bir gelişimin izi sürülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

TÜRKİYE’DE ORMANCILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde günümüz ormancılık konularının ve tartışma hatlarının tarihsel kökenlerini anlamak adına Osmanlıdan günümüze dek bir ormancılık bilimi ve kurumsallaşma tarihçesi çıkarılmaya çalışılmıştır. Hem güncel yasal tartışmaların hem de sivil ve resmi aktörlerin kurumsal konumlanışlarını anlamak için bu arka plan bilgisi faydalı olacaktır.

3.1 Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Ormancılık Girişimleri ve Politikaları

Osmanlı’nın modernleşme döneminde ormancılık yaklaşımlarındaki dönüşüm, aslında daha geniş bir kurumsal değişimin mikro kozmosu niteliğindedir. 19. yüzyılın ortalarına kadar, imparatorluk sınırları içindeki geniş orman varlığı, düzenli bir yönetim modelinden ziyade, pragmatik ve kopuk müdahalelerle idare edilmiştir. Osmanlı’nın son dönemlerinde ormancılık faaliyetlerinin evrimi, Batı’dan gelen modern ormancılık kavramları, imparatorluğun geleneksel toprak yönetim sistemiyle karşılaşınca nasıl bir kurumsal dönüşüm gerçekleşeceği, dönemin en temel sorularından biriydi (Dursun, 2007: 10). Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısındaki borçlanmalar, ormanların iltizam yoluyla işletmeciliğini gündeme getirmiş, Düyûn-ı Umûmiye’nin kurulmasıyla ormanlar sadece vergi toplama amaçlı kaynaklar niteliğinde değerlendirilmiştir (Özden, 2019: 9). Bu dönemde ormanlar, sadece kesip satılacak bir gelir unsuru olarak görülüyordu. Dolayısıyla Osmanlı bürokrasisi, ormanlara ilgi göstermiş ancak bu ilgi iktisaden zorunlu ve yönetim açısından da sınırlı ölçüde kalmıştır. İlginin asıl odağını tersaneler, tophaneler ve askeri ahırların orman ürünlerine olan ihtiyaçlarının oluşturduğu söylenebilir (Dursun, 2007: 262; Yurdaer ve Demirci, 2010: 358).

1856’da Islahat Fermanı ve sonrasında gelişen reform hareketleri, orman kaynaklarının da sistematik bir biçimde yönetilmesi fikrinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreç, teknik ormancılığın temeli olan “ormanların sürdürülebilir yönetimi” kavramının ilk tohumlarını atmıştır. Burada karşımıza çıkan temel paradigma değişimi şu şekilde özetlenebilir: Ormanlar artık sadece temel ihtiyaçları karşılayan bir kaynak olmaktan çıkıp, planlı ve bilimsel yönetilmesi gereken stratejik bir varlık olarak algılanmaya başlanmıştır. Ancak Ünal Asan’ın da (2010: 43) belirttiği gibi, “ormanların çığ oluşumunu engelleme ve erozyon kontrolü gibi koruyucu

fonksiyonları yaklaşık 200 yıldan bu yana bilinmesine karşın ormancılıkta 1960'lı yıllara kadar sadece odun üretimi sürekliliği ile ilgilenilmiştir.” Dolayısıyla bu uzun tarihsel ormancılık mirası içerisinde topyekûn bir evrimden bahsetmektense kademeli bir dönüşümden başlayarak iz sürmek daha mantıklı olacaktır.

Osmanlı'da modern ormancılık eğitiminin ilk adımları Fransız ekolünün etkisi altında şekillendiği görülmektedir. Ormancılıkta kurumsal yapılanmanın milâdı sayılabilecek adım, Fransa'dan getirilen uzmanların çabalarıyla gerçekleşmiştir. Bu uzmanlar arasında özellikle Louis Tassy'nin ismi öne çıkar. 1870 tarihli Nizamname'de bu etkileri izlemek mümkündür.

3.2 Osmanlı'da İlk Orman Çalışmaları ve Yasal Düzenlemeler

Osmanlı İmparatorluğu'nda ormancılık alanındaki en belirgin kurumsal adımlardan biri, 1870 yılında çıkarılan Orman Nizamnamesi'dir. Bu nizamnamenin, sadece yasal bir çerçeve sunmaktan öte, bilhassa orman yönetiminde teknik unsurların belirleyiciliğini vurgulayan bir anlayışı da beraberinde getirdiği görülür. Nizamname her ne kadar 1869 yılında hazırlansa da, 13 Ocak 1870 tarihinde yayımlandığı için literatürde 1870 olarak anılmıştır (Koç, 2005: 247). Hazırlanışında Fransız orman uzmanlarının katkıları etkin olmuştur. Bu düzenleme, 1861 Orman Kanunu ve 1858 Arazi Kanunu'nun ardından, orman yönetiminde yekpare bir rejim oluşturmayı hedeflemiştir. Orman idaresi adına formüle edilen düzenleme, merkezi karar alma süreçlerini Orman İdaresi'ne devretmeyi amaçlar (Dursun, 2007: 178).

Osmanlı'da 1870 tarihli Orman Nizamnamesi'nin hazırlanışında Fransız etkisi, Tanzimat reformlarının bir parçası olarak modernleşme çabalarının ve Avrupa'dan uzman desteğinin alındığı bir sürecin sonucudur (Akyıldız, 2012: 45). Dolayısıyla öncesindeki teknik eğitim ve bürokratik atılımlara bakmak gerekir. Fransız etkisi, 1860'larda Osmanlı ormancılık sistemini modernize etmek için davet edilen uzmanlarla başlamıştır. Osmanlı hükümeti her alanda köklü değişiklikler yapmak istemiş ve bu amaçla 1849'da Meclis-i Nafia adı altında bayındırlık işlerinden sorumlu bir kurul oluşturulmuştur. Meclis-i Nafia, köprü ve kamu binalarının yapım onarım işlerinden, ormanların bilinçsizce tahrip edilmesinin önlenmesine ve orman yetiştirilmesine kadar çeşitli görevler üstlenmişti. Daha sonrasında ise, ülkenin imarı için demiryolları ve bu tür önemli projeleri yönetmek için ayrı bir birime ihtiyaç duyuldu. Bu amaçla, 1857'de Meclis-i Nafia'ya bağlı olarak yol, köprü, kanal ve bina gibi imar faaliyetlerini yürütmek üzere Meclis-i Maabir kuruldu. Öte yandan, tarımsal üretimi

artırmak, ithalat-ihracat konularını değerlendirmek ve bayındırlık işleriyle ilgilenmek amacıyla Maliye Nezareti bünyesinde Meclis-i Ziraat adıyla başka bir birim daha oluşturulmuştu (Yurtoğlu, 2023: 128-9; Akyıldız, 2012: 70-1).

Bu meclisler, ülke genelinde ekonomik refahla ilgili tüm konularda görüş bildirmeye çağırılmıştır. Meclislerde bürokrasinin içerisindeki şahsiyetlerden ve aynı zamanda yurtdışından gelen uzmanlardan da raporlar toplanıyordu. Buna karşılık 1856'da Fransız hükümeti Osmanlı İmparatorluğu'na birkaç mühendis ve orman müfettişi sağladı. En öne çıkanları ise Louis-Auguste Tassy ve Alexandre Sthème'tti. Tassy'nin girişimleri neticesinde sadece teknik bilgi transferi değil, aynı zamanda kurumsal bir işleyişin ilk adımları da oluşturmuştur. Öyle ki 17 Kasım 1857 tarihinde ilk Orman Okulu kurulmuş ve böylece ormancılığın temelleri atılmıştır (Yurdaer ve Demirci, 2010: 359).

1869'da oluşturulan Orman Umum Müdürlüğü'nün kuruluşunda da bu 2 isim aktif rol oynamışlardır (Ördönmez, 1973: 171). Tassy, Osmanlı ormanlarının envanterini çıkarmak ve yönetim yapısını düzenlemek için İstanbul'a gönderilmiş, bu süreçte Fransız ormancılık okulu *École Nationale des Eaux et Forêts*'ten gelen teknik bilgi birikimini de aktarmıştır. Fransız uzmanların çalışma metotları arasında pratik eğitim öne çıkmaktaydı. Mustafa Yurdaer ve Mehmet Demirci (2010: 359) bu metodolojik yaklaşımı şöyle özetler: "Tassy, ormanların amenajman ve istikşaf işlerindeki çalışmalarını sürdürmekle beraber, bu işlerin idealinin yapılmasının olanaksızlığı karşısında, İstikşaf Heyetleri oluşturma çarelerini araştırmıştır." Bu heyetlerin oluşturulması, aslında kurumsallaşmanın ilk adımı olarak değerlendirilebilir.

Nizamnamenin hazırlanmasında, Tassy'nin katkılarıyla Fransız uzmanların sunduğu raporlar ve öneriler temel alınmıştır; bu raporlar, ormanların sınıflandırılması (devlet, vakıf, özel vb.) ve kullanım kurallarının belirlenmesinde doğrudan etkili olmuştur (Dursun, 2007: 219-20). Örneğin, Nizamnamenin miri ormanlardan ölü odun toplama hakkını düzenleyen 5. maddesi için "*affouage*" (köylülerin yakacak odun hakkı) sistemi ödünç alınacaktır.

Fransız ormancılık modelinin etkisi, özellikle 1827 Fransız Orman Kanunu'ndan (*Code Forestier*)¹⁷ esinlenilerek, ormanların merkezi bir otorite tarafından bilimsel

¹⁷ 1827 gibi sanayi devriminin etkisinin hayli hissedildiği bir dönemde, Fransa topraklarında köylülerin ormanları kullanma haklarını kısıtlayan yeni bir kanun çıkarılmıştır. Bu yeni kanunla birlikte yakmak için odundan, hayvanlar için otlaktan ve yabani meyvelerin toplanmasından

yöntemlerle yönetilmesi fikrinde açıkça görülür. Bu etki, hem yasanın hazırlanış sürecinde Fransız uzmanların doğrudan katılımıyla hem de Osmanlı ormancılık anlayışına getirdiği yapısal değişikliklerle somutlaşmıştır. Buna en büyük örnek 1870 tarihli Orman Nizamnamesinde, miri topraklar olan devlet arazilerindeki ormanlardan ölü odun toplama hakkının 5. Madde’de ücretsiz olarak tanımış olmasına karşın bu hak için yıllık dilekçeler ve orman muhafızlarının denetiminin gerekli görülmesidir (Dursun, 2007: 245-46). Uygulama kapsamında kesim yapılması öngörülen ağaçlar düzenli olarak her sene işaretlenecek, işaretlenen ağaçların da cins ve miktarları mahsusen defterlere kaydedilecektir (Yurdaer ve Demirci, 2010: 360). Nizamname öncesinde ise, ormanlardan zorunlu ihtiyaçlar için yapılan kullanımlar ücretsizdi ve bu durum, halkın ormanları uzun yıllar serbestçe kullanmasına dayanmaktaydı. Nizamname ile hem zorunlu ihtiyaçlara yönelik kullanımlar yasal ve denetimli bir çerçeveye oturtularak halkın olası tepkileri hafifletilmeye çalışılmış hem de yasal olarak çevrelenmemiş bir kullanım şekli olan “cibali mübaha”¹⁸ anlayışına dayanan sınırsız kullanım dönemi sonlandırılarak, ticari amaçlı kullanımlar sıkı bir vergi sistemine bağlanmıştır (Koç, 2005: 242).

Nizamnamenin içeriği, Fransız ormancılık mevzuatının temel prensiplerini taşımaktadır. Fransız ormancılığının merkezietçi yaklaşımı, Osmanlı’da ormanların büyük ölçüde devlet mülkiyetine alınması politikasını şekillendirmiştir. Nizamnamede,

köylüler mahrum bırakılmıştır. Bkz. Peter, D. (1995). *Naître, vivre et mourir dans l’Outre-Forêt (1648-1848)*. Cerche d’histoire et d’archéologie de l’Alsace du Nord. s. 254.

¹⁸ “Cibal-i mübaha” Osmanlı hukukunda ve toplumsal pratiğinde ormanlar gibi doğal kaynakların “mübah” (herkese açık, serbestçe kullanılabilir) kabul edildiği bir anlayışı ifade eder. Bu kavram, İslam hukukunun “ihtiyaç sahiplerinin ortak mallardan ücretsiz yararlanma hakkı” ilkesine dayanır ve Osmanlı’da erken dönemlerden itibaren ormanların, su kaynaklarının ve mera alanlarının halk tarafından serbestçe kullanılmasına olanak tanımıştır. Tarihsel olarak bu anlayış, Osmanlı’nın fetihler sonrası geniş arazileri halkın kullanımına açtığı 15. ve 16. yüzyıllarda şekillenmiştir. Özellikle, ormanların “miri arazi” statüsüne tam anlamıyla alınmadığı dönemlerde, köylüler yakacak odun toplama, otlatma ve küçük çaplı ağaç kesimi gibi faaliyetleri herhangi bir ücret veya izne tabi olmadan gerçekleştirebilmekteydi. Bu serbest kullanım geleneği, devletin merkezi otoritesinin zayıf olduğu dönemlerde yerel toplulukların iaşesine dayalı bir yaşam sürmesini kolaylaştırmış, ancak 19. yüzyılda Tanzimat reformlarıyla birlikte bu değişmeye başlamıştır. Modernleşme sürecinde, özellikle Fransız ormancılık modelinin etkisiyle, devlet, ormanları “miri” kategorisine dahil ederek kontrol altına almayı hedeflemiş ve “cibali mübaha” anlayışından uzaklaşmıştır. 1870 Orman Nizamnamesi, bu geçişin somut bir göstergesidir; nizamname, geleneksel serbestliği sınırlandırarak ormanları devletin ekonomik ve idari çıkarlarına hizmet eder hale getirmiştir. Ancak, halkın uzun süredir devam eden alışkanlıklarını bir anda terk etmesi zor olduğundan, nizamname zorunlu ihtiyaçlar için belirli kullanım haklarını korumuş, böylece tepkiler yumuşatmaya çalışılmıştır. Bkz. Dursun, S. (2019). Dispossession by concession: forest commons in the Ottoman Empire and early Turkish Republic. İnal, O. & Köse, Y. (Eds.). *Seeds of Power: Explorations in Ottoman Environmental History*, içinde (ss. 260-84). White Horse Press. s. 261.

ormanların %88'inin devlet kontrolüne alınması (Dursun, 2007: 239), Fransız modelindeki “*forêts domaniales*” (devlet ormanları) anlayışından türetilmiştir. Ayrıca, ağaç kesimi ve otlatma gibi faaliyetlerin sıkı denetim altına alınması da (a.g.e. 251), Fransız kanununda yer alan orman suçlarına karşı cezai yaptırımların bir uyarlamasıdır. Örneğin, izinsiz kesim için 8-20 beşlik para cezası, Fransız sistemindeki maddi yaptırımlara paralel bir düzenlemedir (bkz. *Code Forestier*, 1827).¹⁹

Orman yönetimini tek bir çatı altında toplanması doğrultusunda söz konusu olan bu düzenleme, devletin ormanlar üzerinde kontrolünün artırılmasını hedefler. Bilimsel ormancılık ilkelerini tanıtmaya rağmen uygulama eksiklikleri nedeniyle etkili olamamıştır. Cihan Erdönmez ve Aylin Çoşkun'un sürdürülebilirlik açısından yorumlarına göre düzenleme, orman korumasını sağlamada yetersiz kalmış, zayıf yönetim yapıları nedeniyle uygulanamamıştır (2003). Bunlara karşın düzenlemeyle birlikte hükümetin ormancılığa ilgisinin arttığı görülebilir. Bunun temel sebebinin ise hem ormanlardan finansal olarak yararlanma düşüncesi hem de ordu gereksinimleri için temel bir kaynak olma niteliğinin devam etmesidir, ancak bu durumun orman tahribatını daha da artırdığı belirtilmiştir (Özden ve Birben, 2012: 463).

Diğer yandan, geleneksel orman kullanım haklarının kısıtlanması, devlet ile yerel topluluklar arasında çatışmalara yol açacaktır. Örneğin, Bosna-Hersek'te 1881'de, Orman İdaresi'nin ağaç kesimi girişimlerinin, yerel halkın mülkiyet iddialarıyla çekiştiği görülür (Lučić, 2022: 592-95). Düzenlemenin diğer bir problemli alanı da, orman gelirlerini artırmayı hedeflemiş olmasına karşın, orman işçilerinin borç esareti²⁰ ve kaynakların kullanımı ve tahsisi adına göç gibi toplumsal sorunlara yol açmasıdır (Dursun, 2021: 3; Akgül, 2022: 474-5). Düzenlemenin, 5. maddesinin 1924'te yürürlükten kaldırıldığı ancak genel çerçevenin 1937'ye kadar yürürlükte kaldığı

¹⁹ Code Forestier'in 138. maddesinde izinsiz ve usulsüz ağaç kesimi cezası şöyle açıklanmıştır. “Ormanlarına devlet adına el konulduğunun bildirilmesinden sonra, bu alanları tahsis edildikleri amaçtan farklı bir şekilde kullanan mal sahiplerine, her bir hektar için 4 frank para cezası verilecektir.” Bkz. Chauveau, A. (1827). *Code forestier*. Pichon-Béchet. s. 819. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.45375>

²⁰ Özellikle Tahtacı gibi yarı göçebe orman işçileri, tüccarlarla yaptıkları sözleşmelerde ağaçların değerinin altında fiyatlandırılması ve yüksek faiz oranlarıyla borçlandırılmıştır. Örneğin, 1857'de ağaçlar 4 kuruş ederken tüccarlar 2 kuruşa almış, işçiler %20 faizle 80.000-100.000 kuruş borçlanmıştır. Bkz. Akgül, B. (2022). Being a Forestry Labourer in the Late Ottoman Empire: Debt Bondage, Migration, and Sedentarization. *International Review of Social History*, 67(3), 467–486. s. 474 vd.

düşünüldüğünde, hem daha sonraki dönemde kurumsallaşacak olan envanter çalışmalarının ilk tohumlarını attığı hem de orman mülkiyetinde devletçi bir niteliğin inşa edilmesine ön ayak olduğu ileri sürülebilir. Ancak burada ilginç bir çelişki göze çarpmaktadır. Nizamname devlet ormanlarının tespit ve tahdidini (sınırlarının belirlenmesini) öngörmesine rağmen, 140 yıl önce başlayan gelişmeler neticesinde kanunlarla sabitlenmiş olan “devlet ormanlarının kadastrounun yapılması işinin uzun bir süreden bu yana tamamlanamamış” olmasına dikkat çekilerek bu konudaki kurumsal süreklilik eksikliğine işaret edilmiştir (Yurdaer ve Demirci, 2010: 361).

19. yüzyılın başlangıcından Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar geçen sürede, Osmanlı ormancılığında uzmanlık kaynağının Fransa ormancılığından Avusturya ve Almanya’ya kaydığı söylenebilir (Özdönmez ve Ekizoğlu, 1993: 58; Özden, 2019: 10). Bu dönüşüm sadece teknik bir değişimi değil, aynı zamanda doğal kaynak yönetimine dair bir anlayış değişikliğini de temsil etmektedir. Bu durum o güne kadar “tamamen Fransız ekolüne dayanan orman işletmeciliğinden ve amenajmanından, Orta Avrupa anlayışına bir dönüş” temsil eder (Şad, 1992 akt. Yurdaer ve Demirci, 2010: 362). Bu dönemin en etkili isimlerinden sayılan, 1914’te Osmanlı ormancılık örgütüne danışman olarak katılan Avusturyalı Herman Weith, göreve başlar başlamaz Anadolu’nun kuzeyinden güneybatısına uzanan geniş bir coğrafyada ormanları inceleyerek durum tespiti yapmış ve raporlar sunmuştur. Devrim niteliğindeki katkısı ise, ormanların keyfi kullanımlar yerine bilimsel temelli amenajman planlarına göre yönetilmesi gerektiği fikrini güçlü bir şekilde savunması ve kabul ettirmesidir. Weith’in bu görece yeni yaklaşımı ve çalışmaları, doğrudan doğruya 1917 tarihli Ormanların Usulü İdare-i Fenniyeleri Hakkında Kanunu’nun çıkarılmasını sağlamış ve kendisi tarafından hazırlanan ilk Amenajman Talimatnamesi ile bu kanunun uygulama esasları belirlenmiştir (Özdönmez ve Ekizoğlu, 1993: 64). Ayrıca, bu yeni yaklaşımın kurumsal bir yapıya kavuşması için ormancılık örgütü bünyesinde özel bir Amenajman Şubesi’nin kurulmasına da önayak olmuştur. Bu kanunun Türkiye’de orman amenajmanının başlangıcı olduğu kabul edilir (Özden, 2019: 11). Savaş yıllarının olağanüstü şartları altında başlatılan bu planlama ve yasal çalışmalar bir nevi, ormanların sadece gelir getirici bir mal değil, bilimsel yöntemlerle yönetilmesi gereken ulusal bir varlık olduğu anlayışının ilk resmi ifadesidir.

Weith’in bilimsel orman yönetimi vizyonunu hayata geçirmek üzere, onun tavsiyesiyle Avusturya’dan beş uzman ormancı daha (Josef Pinsker, Franz Stumfohl, Karl Gaigg, Gustav Micklitz, Walter Kreibich) Türkiye’ye getirilmiştir. Bu uzmanlar, beş Türk

meslektaşla birlikte ülkenin ilk modern Orman Amenajman Heyetini oluşturmuşlardır. Bu heyetin kurulması ve 1918'de tamamlanan Çamdağı Ormanlarının Amenajman Planı, bu alandaki kilometre taşlarından biridir. "Türkiye'de orman amenajmanı ve teknik ormancılığın gelişimine ilişkin ilk yasal düzenleme olan" Ormanların Usulü İdare-i Fenniyeleri Hakkında 1917 tarihli Kanun'un modern ormancılığın başlangıcı sayılabilir (Asan, 2010: 45).²¹

Aynı dönemde, Weith ve ekibinin amenajman odaklı çalışmalarının yanı sıra, diğer yabancı uzmanların da Osmanlı ormancılığına farklı alanlarda önemli katkılar vermeye devam ettiği görülür. Avusturyalı Franz Stöger, başlangıçta özel sektör için Eskişehir'de orman işletmeciliği altyapısı kurma çalışmalarına katıldıktan sonra, 1917'de devlet hizmetine girerek yeni kurulan Ağaçlandırma Müdürlüğü'nde uzman olarak görev almış ve 1919'da Türkiye'deki ağaçlandırma faaliyetlerinin temel ilkelerini belirleyen bir rapor hazırlamıştır. Ormancılık eğitim alanında ise Alman Dr. Bauer, 1916 sonlarında geldiği Yüksek Orman Okulu'nda (Orman Mektebi Âlisi) ders vermenin yanı sıra, mevcut eğitim sistemini derinlemesine incelemiştir. Bauer'in hazırladığı rapor doğrultusunda okulun eğitim süresi üç yıla çıkarılmış, müfredat modernleştirilmiş ve özellikle uygulamalı dersler ile laboratuvar çalışmalarına daha fazla önem verilmesi sağlanmıştır. Bauer'in teşvikiyle okul bünyesinde kurulan Orman Mektebi Âlisi Mecmuası'nın, ülkenin ilk akademik ormancılık dergisi olarak, yayın hayatına başlamasıyla bilimsel bilgi paylaşımı için önemli bir platform oluşturulmuştur

²¹ 1917 Kanunu, Osmanlı döneminde ormancılıkta modernleşme sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. Önceki düzenlemelerin, örneğin 1870 tarihli Nizamnamenin, ormancılıkta bazı modern gereklilikleri (ormanların korunması, kesim ilkeleri, suçlara cezalar) içermesine rağmen, uygulama açısından istenilen düzeyde etki edemediği söylenir (Erdönmez ve Coşkun: 2003). 1917 Kanunu, bu eksiklikleri gidermek ve bilimsel yöntemleri daha sistematik bir şekilde uygulamak amacıyla çıkarılmıştır. Bu kanun, Osmanlı ormancılığında sistematik ve bilimsel işletme ilkelerini benimsetmeyi amaçlamış, ancak kapsamı devlet mülkiyetindeki ormanlarla sınırlı kalmıştır. Bu kanunun 2. maddesinde, hususi kişi ve şahıslar ile köylere ait ormanlar hariç tutulmak üzere, devlete ait ormanların amenajman planları ile işletileceği ifade edilir. Bkz. Yurdaer, M. ve Demirci, M. (2010). Türk Ormancılığında Planlama Sürecinin Gelişimi ile Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı'nın Günümüzdeki Uygulamaları. *Orman Amenajmanının Dünü, Bugünü ve Geleceği Çalıştayı Sonuç Bildirgesi ve Tebliğler* (ss. 356-386). s. 362. Özel ormanların kanun dışı bırakılması, dönemin mülkiyet yapısı ve idari önceliklerini yansıtır. Bunun temel sebeplerinden birisi belki de o dönemlerde Türkiye'de orman ekolojisi alanında yerleşik bir akademik disiplinin olmaması ve koruma odaklı çevreciliğin gelişmemiş olmasıdır. Söz konusu gelişmelerin ve stratejilerin çoğunun ticari ormancılık tarafından yönlendirildiği ileri sürülebilir. Bkz. Korkmaz, Y. (2010). Özel Ormanlar ve Mülkiyet Açısından Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 101-124. s.106; Çolak, A.H., & Rotherham, I.D. (2006). A Review of the Forest Vegetation of Turkey: Its Status Past and Present and Its Future Conservation. *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy* 106B(3), 343-354. s. 344.

(Özdönmez ve Ekizoğlu, 1993: 63-6). Tüm bu yabancı uzmanların farklı alanlardaki çabalarının, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde Osmanlı'da başlayan gelişmelerin Türkiye'de modern ormancılığın temellerinin atılmasında ve bilimsel bir disiplin olarak gelişmesinde kritik bir rol oynadığı söylenebilir.

Osmanlı'nın son dönemindeki bu çabalar, bugünkü modern orman amenajman anlayışının temellerini oluşturması bakımından büyük önem taşımaktadır. Ancak dönemin siyasi ve ekonomik koşulları, bu çalışmaların tam anlamıyla hayata geçirilmesini sınırlandırmıştır. Nitekim savaş koşullarının getirdiği ağır yük ve kaynak ihtiyacı, Osmanlı yönetimini orman kaynaklarından daha düzenli faydalanma yolları aramaya itmiştir. Ancak, savaşın son evresindeki siyasi ve toplumsal kargaşa ortamı, merkezi otoritenin zayıflığı ve kaynak yetersizliği nedeniyle kanuni düzenlemelerin ülke genelinde etkili bir şekilde uygulandığı söylenemez. Bu girişimler, daha çok kâğıt üzerinde kalmış, ancak devletin ormanlar üzerindeki kontrolünü artırma ve işletmeyi düzenleme niyetini göstermesi açısından önemlidir.

Kurtuluş Savaşı sonrası Batı Anadolu'daki iç karışıklıklar nedeniyle yerinden edilmiş nüfusun iskânı ve temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi sorunlar ön plana çıkarken bu bağlamda, 1920 yılında çıkarılan Baltalık Kanunu, belirli bölgelerdeki köylülere kendi ihtiyaçları için ormanlardan faydalanma (özellikle yakacak odun temini) hakkı tanımaktaydı. Ancak, denetimin yetersiz olduğu savaş koşullarında bu kanunun uygulaması, ormanlar üzerinde ciddi bir tahribata yol açmıştır (Çalışkan, 2023: 378). Kontrolsüz kesimler sonucunda bu düzenleme vasıtasıyla orman alanlarının tarım arazisine dönüştürülme çabalarının arttığı görülür. Bu olumsuz sonuçlar nedeniyle, kanunun orman varlığına verdiği zarar kısa sürede fark edilmiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yukarıda bahsedildiği üzere 1924'te çıkarılan 443 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı (29 Ekim 1923) sonrası, devletin tüm kurumları gibi ormancılık teşkilatı da yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. 1924 yılı, bu alanda önemli adımların atıldığı bir yıldır, öyle ki Osmanlı'dan devralınan ormancılık mirası, tıpkı genç Cumhuriyet'in diğer kurumları gibi, köklü bir dönüşümden geçecektir. Yeni kurulan ulus-devlet, bir yandan bağımsızlığını kazanmış olmanın getirdiği kazançla, diğer yandan ise doğal kaynaklarını nasıl yöneteceği sorusuyla yüzleşecektir. 1929 ve 1930'da Yüksek Orman Okulunun rektörlüğünü yapmış ve sonraki senelerde ise Türkiye Ormancılar Derneğinin de Başkanlığı yürütmüş olan Mazhar Diker'in belirttiği

gibi, siyasal gelişmelerde olduğu kadar ormancılıkta da “bir ihtilal ve inkılap” yaşanmıştır (Özden, 2019: 14). Bu tarihsel perspektif, bugün hala devam eden kurumsal hafıza ve bilimsel tutum inşa süreçlerinin kökenlerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

3.3 Cumhuriyet Dönemi ve Ormancılığın Teknokratik ve Merkeziyetçi Temelleri

Cumhuriyet’in kuruluşu, Türkiye’nin doğal kaynak yönetiminde de yeni bir sayfanın açılmasını simgeler. Osmanlı’nın son dönemindeki çabalar, genç Cumhuriyet’in kurumsal hafızasında önemli bir yer tutmuş olsa da, siyasi rejim değişikliği ile birlikte ormancılık politikalarında da paradigmatik dönüşümler yaşanmıştı. Bu geçiş döneminin temel özelliği nedir diye sorulduğunda, karşımıza çıkan en belirgin olgu, modern devletin kurumsal yapılanması içinde ormancılığın stratejik konumlandırılmasıdır.

Cumhuriyet hükümeti, ormancılık politikalarını belirlemek, bilimsel esaslara dayalı bir yönetim oluşturmak ve mevcut durumu tespit etmek amacıyla bir danışma ve karar organına ihtiyaç duymuştur. Bu doğrultuda, 1924 yılında Ziraat Vekaleti (Tarım Bakanlığı) bünyesinde Yüksek Orman Meclisi kurulur (Özden, 2019: 12). Bu meclis, ormancılıkla ilgili yasal düzenlemelerin hazırlanması, amenajman-orman idare planlarının onaylanması ve genel politikaların belirlenmesinde rol oynamıştır. Bu kurum, merkezi bir ormancılık idaresi kurma yönündeki iradenin bir göstergesidir.

1924 yılında çıkarılan 504 sayılı “Ormanların Suret-i İdaresi Hakkında Kanun,” erken Cumhuriyet döneminin ormancılığa bakışını yansıtan önemli bir adımdır. Bu kanun, ormanların “fenni usullerle” (bilimsel yöntemlerle) ve işletme planlarına (amenajman planları) göre yönetilmesi ilkesini benimsemiştir. Kanun, ormanların sınıflandırılması, işletilmesi ve korunmasına dair temel prensipleri ortaya koyarak, 1870 Nizamnamesi’nin yetersiz kalan hükümlerini aşmayı hedefler. 504 Sayılı Kanun, ileride çıkarılacak daha kapsamlı orman kanunları (özellikle 1937 tarihli 3116 Sayılı Kanun) için bir ön hazırlık niteliği taşımaktadır. Kanunun getirdiği en önemli yenilik, orman yönetiminde bilimsel planlamayı (amenajman) yasal bir zorunluluk haline getirmesidir (Yurdaer ve Demirci, 2010: 363). Ancak 504 sayılı Kanun, ormanların fenni usullerle idaresini öngörmüş olsa da, uygulamada karşılaşılan zorluklar, yetişmiş personel eksikliği ve mali imkânsızlıklar nedeniyle orman varlığının korunması ve planlı işletilmesi konusunda beklenen etkiyi yaratamamıştır (Gümüş, 2023: 35). Cumhuriyet’in ilk yıllarında devletin ekonomik kalkınma ve sanayileşme hamleleri

çerçevesinde, orman kaynaklarına yönelik daha merkeziyetçi, korumacı ve bilimsel temellere dayanan bir yönetim anlayışına ihtiyaç duyulmuştur. Aynı zamanda, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye üzerindeki etkileri ve dış borçların ödenmesi gerekliliği, devletin orman kaynaklarından daha etkin ve düzenli gelir elde etme ihtiyacını da artırmıştır (a.g.e. 31, 38-39). Bu koşullar altında Yurdaer ve Demirci (2010: 364)'in belirttiği üzere, "Kat'i Amenajman Planlarının en geç 3 yıl içerisinde tamamlanması öngörülmüş ve bu süre zarfında Muvakkat İşletme Planları ile koru ve baltalıklarda kesim yapılabilmesine müsaade edilmiştir." Bu durum, kurumsal idealler ile pratik gerçeklikler arasındaki diyalektik gerilimin erken bir örneğini oluşturmaktadır.

Öte yandan tıpkı geçmişte Fransız ve Avusturya-Alman kökenli uzmanların resmi davetle uzmanlık bilgisini taşıması gibi Cumhuriyet döneminde de yabancı uzman bilgisinden yararlanma yoluna gidilmiştir. Osmanlı'nın son döneminden itibaren başlayan uluslararası uzmanlık transferi, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte daha sistemli bir hâl almıştır. Bu süreç, bugünkü gözle bakıldığında, teknik bilgi aktarımının ötesinde, karmaşık bir kurumsal çevirinin (*institutional translation*) izlerini taşımaktadır. Farklı ekolojik ve sosyo-politik bağlamlarda gelişmiş ormancılık modellerinin Türkiye koşullarına adaptasyonu, basit bir teknik aktarımdan çok, derin kültürel dönüşümleri gerektirmiştir (Asan 2010: 48-9; Üzmez ve Özdemir, 2010: 162-3).

Bu minvalde ormancılık bilimi konusunda uzman olan Prof. Dr. Robert Julius Bernhard, Türkiye'nin ormancılık politikalarını şekillendirmek üzere 1926 yılında Ziraat Vekaletliği bünyesinde "ormancılığının geliştirilmesinden sorumlu bakanın danışmanı olarak" ülkeye davet edilmiştir (Kaya, 2021: 32). Bu davet, Cumhuriyetin kuruluşundan kısa bir süre sonra, ormancılık alanında bilimsel ve kurumsal bir dönüşüm gerçekleştirme çabasının bir parçasıdır. 1 Nisan 1928 ve akabindeki süreçte ormancılık uzmanı olarak resmi görevine başlayan Bernhard ve ekibinin pozisyonu resmi belgelerle tasdik edilmiştir. Ayrıca, 1929 tarihinde sözleşmesi uzatılarak Türkiye'deki çalışmalarının devamlılığı sağlanmıştır (a.g.e. 35-7). Bu belgeler, Bernhard'ın Türkiye'deki varlığının ve katkılarının resmiyet kazandığını ve uzun vadeli bir iş birliği hedeflendiğini göstermektedir.

Bernhard, Türkiye'de bulunduğu süre boyunca hem saha çalışmaları hem de bilimsel yayınlar yoluyla ormancılık alanında önemli katkılar sağlamıştır. Yayınların içeriği ormancılığın mevzuatı, tarihi ve ekolojik sorunları ele alan hem bilimsel hem de pratik

bir rehber niteliğindedir. Türkiye ormanlarının durumu ve yönetimi üzerine öneriler içeren *Türkiye Ormanları Konferansı* (1927), Bernhard'ın erken Cumhuriyet dönemine özgü ormancılık vizyonunu yansıtmaktadır.²²

Ladin Ağacına Zarar Yapan Böcekler Hakkında (1929) ismiyle yayımlanan çalışması, ladin (*spruce*) ağaçlarına zarar veren böceklerle odaklanarak, ormancılıkta zararlılarla mücadele konusuna eğilmiştir.²³ Anadolu'daki çam türlerinin incelendiği

Anadolu Çamları (1931), bölgedeki ekolojik çeşitliliğe dikkat çeker.²⁴

Türkiye Ormancılığının Mevzuatı, Tarihi ve Vazifeleri (1935) ise, ormancılık politikalarının geliştirilmesine yönelik kapsamlı bir analiz sunar.²⁵

Bernhard'ın Türkiye'deki en önemli kurumsal katkısı, 3116 Sayılı Orman Kanunu'nun hazırlanmasındaki rolüdür. Ayrıca, ormancılık eğitimi ve idari yapının modernizasyonu konularında da öneriler sunmuştur (Boydak, 2023: 11). 1926 yılında Türkiye için bir orman kanunu taslağı hazırlamış ve bu taslak, 1937 yılında yürürlüğe giren 3116 Sayılı Orman Kanunu'nun temelini oluşturmuştur (Kaya, 2021: 68-80). Bernhard'ın taslağı ile 3116 Sayılı Kanun arasında yapılan karşılaştırmalar, birçok alanda yüksek derecede benzerlik olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle devletin ormanlar üzerindeki mutlak kontrolünü savunmuş, ormanların devlet tarafından işletilmesi, sınırlarının belirlenmesi (kadaastro) ve bedelsiz yararlanmaya son verilmesi gibi konularda radikal görüşler ortaya koymuştur. Bernhard'ın bu katkıları, kendisinin "Türkiye ormancılığının mimarı" olarak anılmasına neden olmuştur (Gümüüş, 2023: 39-43).

3.4 1937 Orman Kanunu ve Devlet Ormancılığına Geçiş

Cumhuriyet dönemi ormancılığının dönüm noktalarından biri şüphesiz 1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanunu'dur. Bu kanun, sadece teknik ormancılığın yasal çerçevesini çizmekle kalmamış, aynı zamanda ormanların mülkiyet rejiminde devletçi bir anlayışı benimseyerek stratejik bir paradigma değişimini de simgelemiştir. Kanun'un 38. ve 39. maddeleri, tüm devlet ormanlarının, Orman Genel Müdürlüğü tarafından onaylanmış amenajman planlarına uygun olarak koru ve baltalık işletme

²² Bkz. Kaya, N. N. (2021). *Prof. Dr. Robert Julius Bernhard ve Türkiye ormancılık politikaları üzerine etkileri* [Yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi. s. 51.

²³ Bkz. a.g.e. s. 64.

²⁴ Bkz. a.g.e. s. 62-3.

²⁵ Bkz. a.g.e. s. 46-51.

biçimlerine göre yönetilmesini zorunlu kılarken; 67. madde, tüzel kişiler ve özel şahıslara ait ormanların da aynı şekilde, bu planlara bağlı olarak işletilmesini öngörmüştür²⁶ (Asan (2010: 47).

Devlet ormancılığına geçiş, yalnızca bürokratik bir dönüşüm değil, aynı zamanda orman kaynaklarının yönetiminde ideolojik bir tercihi de yansıtmaktadır. O dönemde hâkim olan devletçi ekonomi politikalarının doğal kaynakların yönetimine yansımaları olarak da okunabilecek bu süreç, ormanları kamusal bir varlık olarak konumlandırmıştır. Yoğun hazırlıklar ve tartışmalar sonucunda, Türkiye’de modern, bilimsel ve teknik ormancılığın hukuki altyapısını oluşturan 3116 sayılı Orman Kanunu, 8 Şubat 1937’de kabul edilmiş ve 15 Haziran 1937’de yürürlüğe girmiştir. Bu kanun daha sonraki bölümlerde gösterileceği üzere Türkiye Ormancılar Derneği yayınlarında da “Türk ormancılık tarihinde bir devrim” niteliğinde değerlendirilmektedir (Gümüş, 2018: 116-126) ve getirdiği temel ilkeler şunlardır:

Devlet İşletmeciliği: Kanun, ormanların devlet tarafından işletilmesi ilkesini benimsemiştir. Özel kesimin ormanları işletmesi düzenine büyük ölçüde son vermeyi amaçlamıştır. Bu, devletin orman kaynakları üzerindeki kontrolünü pekiştirmiştir (Bozatlı, 2022: 12 akt. Ok, 2023: 96).

Orman Tanımı ve Kadastro: Ormanlar ilk kez net bir şekilde tanımlanmış, orman sayılan ve sayılmayan yerler belirlenmiştir. Ormanların sınırlarının belirlenmesi (tahdit) ve haritalanması (kadastro) zorunlu hale getirilerek, orman varlığının tespiti ve hukuki güvence altına alınması hedeflenmiştir (Gümüş, 2023: 43).

Devletleştirme (İstimlak): Kanun, özel mülkiyette bulunan belirli nitelikteki ormanların kamu yararı gözetilerek bedeli karşılığında devletleştirilmesine (istimlak edilmesine)

²⁶ Bkz. Madde 38: “Ormanlar, baltalık ve koru usûllerine göre tanzim ve Orman İşleri Umum Müdürlüğü tarafından tasdik olunacak amenajman plânlarına tevfikân işletilir.”

Madde 39: “Devlet ormanlarındaki kat’iyet ve istif her revire göre hazırlanan amenajman plânlarına müsteniden orman idaresinden tarafından yapılır. Her tomruk kesildiği mahalden numaralandıktan ve orman çekiği ile damgalandıktan sonra istif mahallerine sevk olunur. Damgasız tomrukların taşınması yasaktır. Tomruk istihsalinden sonra ormanda bakiye kalan enkazın toplanıp çıkarılması için orman idaresi köylülere müsaade vermekte muhtardır. Bu kısmın istif olunması şart olmadığı gibi mukabilinde bir bedel alınmaz.”

Madde 67: “Hususi ormanlar sahipleri tarafından yaptırılıp orman idaresince tasdik olunacak amenajman plânlarına göre işletilir. Bu plana riayeti idare kontrol eder. Tayin olunacak müddet içinde bu plânları yaptırıp tasdik ettirmiyenlerin amenajman plânları orman idaresince yapılır ve masraf kendilerinden alınır.” Bkz. Kaya, N. N. (2021). Prof. Dr. Robert Julius Bernhard ve Türkiye ormancılık politikaları üzerine etkileri [Yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, s. 92-4.

olanak tanımıştır (Gümüş, 2023: 44; Keskin, 2023: 168). Bu ilke, ormanların büyük ölçüde devlet mülkiyetinde toplanmasını sağlamıştır.

Parasız Yararlanmanın Sonu: Orman köylülerinin ormanlardan bedelsiz olarak (yakacak odun, otlatma vb. amaçlarla) yararlanma hakları büyük ölçüde kaldırılmış, yararlanma izne ve ücrete tabi tutulmuştur. Bu durum, orman köylüleri ile devlet arasında uzun yıllar sürecek bir gerilimin başlangıcı olmuştur (Gümüş, 2023: 44).

3116 sayılı Kanun'un etkin bir şekilde uygulanabilmesi için güçlü bir merkezi örgüte ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda, 4 Haziran 1937'de çıkarılan 3204 sayılı Kanun ile Tarım Bakanlığı'na bağlı, katma bütçeli ve kamu tüzel kişiliğine sahip "Orman Umum Müdürlüğü" (bugünkü Orman Genel Müdürlüğü, OGM) kurulmuştur (Erdönmez ve ark., 2023: 60). OGM; merkez ve taşra teşkilatları ile ormanların korunması, işletilmesi, planlanması, ağaçlandırılması ve araştırılması gibi tüm ormancılık faaliyetlerinden sorumlu ana kurum haline gelmiştir. Kanun, OGM'nin teknik ve idari yapısını detaylı bir şekilde düzenler. Devlet işletmeciliği ilkesi doğrultusunda, 1938 yılından itibaren ilk "Devlet Orman İşletmeleri" kurulmaya başlanmış ve Karabük-Büyükdere, Dursunbey ve Mihalıççık işletmeleri bunun ilk örnekleridir (Ok, 2023: 108). Aynı dönemde, ormancılık eğitimi de Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde kurulan Orman Fakültesi ile yeni bir ivme kazanmıştır (Daşdemir, 2023: 139).

3116 sayılı Kanun'un devletleştirme ilkesi, 1945 yılında çıkarılan 4785 sayılı "Devletleştirme Kanunu" ile daha da ileri götürülmüştür. Bu kanunla, istisnalar dışında kalan tüm özel ormanların devletleştirilmesi öngörülmüştür (Keskin, 2023: 169). Ancak bu kararlı uygulama, özellikle 1950'de çok partili hayata geçişle birlikte siyasi tartışmalara neden olmuş ve aynı yıl çıkarılan 5658 sayılı Kanun ile devletleştirilen ormanların bir kısmının eski sahiplerine iadesi süreci başlamıştır (a.g.e. 170). Bu durumun, orman mülkiyeti konusunda Cumhuriyet tarihi boyunca süregelen hukuki ve sosyal sorunların temellerini attığı söylenebilir. Uygulamadaki zorluklara ve sonraki yıllarda yapılan değişikliklere rağmen, 3116 sayılı Kanun'un getirdiği temel ilkeler ve OGM'nin kurumsal yapısı, 1956'da çıkarılacak olan 6831 sayılı Orman Kanunu'na ve günümüz ormancılığına temel teşkil etmiştir (Özden, 2019: 14).

3.5 Politik Değişim ve 1950'ler: Yeni Bir Kanuna Doğru

1950 yılı, Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişle birlikte ormancılık politikaları açısından da bir dönüm noktasını oluşturur. Demokrat Parti (DP) iktidarı, önceki dönemin merkezîyetçi ve katı devletleştirme politikalarına bir tepki olarak, orman

köylülerinin taleplerini ve mülkiyet haklarını daha fazla gözeten bir yaklaşım benimseme eğilimi göstermiştir (Yurtoğlu, 2014: 111-112). Bu dönemde, 1945 tarihli 4785 sayılı kanunla yapılan geniş çaplı devletleştirmelerin yarattığı sosyal ve ekonomik sorunlar gündeme gelmiştir. Nitekim 24 Mart 1950'de kabul edilen 5658 sayılı Kanun ile devletleştirilmiş bazı ormanların eski sahiplerine iadesinin önü açılmıştır (Keskin, 2023: 171; Gümüş, 2023: 45). Aynı tarihlerde kabul edilen 5653 sayılı kanun ise, 3116 sayılı kanunun orman tanımında değişiklik yaparak "maki" formasyonunu orman sayılmayan alanlar kapsamına almış, bu da fiili olarak orman sınırlarının daraltılmasına yol açabilecek bir potansiyel taşımıştır (Yurtoğlu, 2014: 113). Bu yasal düzenlemeler, DP iktidarının ormanlar üzerindeki devlet kontrolünü kısmen gevşetme ve özel mülkiyeti teşvik etme yönündeki eğilimini göstermektedir. Ancak 3116 sayılı Kanun'un genel yapısı ve uygulamadaki sorunlar, daha kapsamlı ve modern bir Orman Kanunu ihtiyacını ortadan kaldırmamıştır.

Yoğun tartışmalar ve hazırlıklar sonucunda, 31 Ağustos 1956'da kabul edilen ve günümüzde de (çok sayıda değişikliklerle birlikte) yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanunu, Türkiye'de ormancılığın temel yasal çerçevesini oluşturur (Gümüş, 2023: 43). Bu kanun, 3116 sayılı Kanun'un birçok temel ilkesini devralmakla birlikte, bazı önemli yenilikler ve değişiklikler getirmiştir:

Devlet Mülkiyeti ve İşletmeciliği: Kanun, ormanların devlet mülkiyetinde olması ve devlet tarafından işletilmesi ilkesini daha da güçlendirmiştir. "Devlet ormanı" tanımı yapılarak, bu ormanların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu vurgulanmıştır (Bozatlı, 2022: 12). Özel orman mülkiyeti ise sıkı koşullara bağlanmıştır.

Orman Tanımı ve Kadastro: Orman tanımı yeniden yapılmış, ancak zamanla yapılan değişikliklerle orman sayılmayan alanların kapsamı genişletilmiştir (Gümüş, 2023: 51-52). Orman sınırlarının belirlenmesi (tahdit) ve kadastro sunun yapılması görevi Orman Genel Müdürlüğü'ne verilmiş, bu süreçlerin teknik esasları düzenlenmiştir (Eler, 2008: 91).

Orman Sınıfları: Ormanlar; Muhafaza Ormanları, Milli Parklar ve İstihsal (Üretim) Ormanları olarak üç temel sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, ormanların farklı fonksiyonlarına göre yönetilmesi anlayışının yasal zemini olmuştur.

Her ne kadar anayasal güvence 1961 Anayasası ile gelecek olsa da, 6831 sayılı Kanunun, ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik devletçi ve korumacı

yaklaşımı pekiştirerek, sonraki anayasal düzenlemelerin temellerini attığı düşünülebilir. Ormancılık, Türkiye’de anayasal güvence altına alınan nadir doğal kaynaklardan biridir. 1961 Anayasası Madde 131’de ormanların korunması ve geliştirilmesi devletin görevi olarak tanımlanmış, orman suçlarına genel af çıkarılması yasaklanmış ve devletleştirme ilkesi benimsenmiştir. Bu madde, ormanlar üzerinde güçlü bir kamu koruması sağlar (Keskin, 2023: 172). 1982 Anayasası Madde 169’da ise 1961 Anayasası’nın korumacı yaklaşımını büyük ölçüde devam ettirmekle birlikte ormanların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, mülkiyetinin devredilemeyeceği, zaman aşımı ile mülk edinilemeyeceği ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı gibi temel ilkeleri korumuştur. Ayrıca yanan ormanların yerine yenisinin dikilmesi anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. En önemlisi, belirli istisnalar dışında orman sınırlarının daraltılamayacağı ilkesi benimsenir (Birben, 2008: 3). Ancak bu maddenin 4. fıkrası, “bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş” yerlerin orman sınırları dışına çıkarılmasına izin vererek, sonraki yıllarda, 2/B²⁷ gibi, hararetli tartışmalara sebep olan uygulamalara kapı aralayacaktır (Keskin, 2023:174). 2/B uygulaması, başlangıçta orman köylülerinin iskân sorununu çözme amacı taşısa da, zamanla büyük bir rant alanı ve orman alanlarının fiili olarak daraltılması aracına dönüşmüştür (Birben, 2008: 8-9). Koruma odaklı gelişmelere bakılınca 6831 sayılı Orman Kanunu ile “Milli Park”

²⁷ Kanunda yazdığı şekliyle 2/B’nin içeriği şöyledir: “Orman sayılan yerlerden:

A) Öncelikle orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen yerleştirilmesi maksadıyla, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler ile halen orman rejimi içinde bulunan funda ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler,

B) 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş yerlerden; tarla, bağ, bahçe, meyvelik, zeytinlik, fındıklık, fıstıklık (antep fıstığı, çam fıstığı) gibi çeşitli tarım alanları veya otlak, kışlak, yaylak gibi hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler ile şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerleşim alanları, orman sınırları dışına çıkartılır.

Orman sınırları dışına çıkartılan bu yerler Devlete ait ise Hazine adına, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ise bu müesseseler adına, hususi orman ise sahipleri adına orman sınırları dışına çıkartılır. Uygulama kesinleştikten sonra tapuda kesin tashih ve tescil işlemi yapılır.” Bkz. T.C. Resmî Gazete. (1986). *Orman Kanunu* (Kanun No: 6831, Değişiklik: 3302/1). (5 Haziran 1986, Sayı: 19128).

kavramı²⁸ mevzuata girmiş olsa da²⁹ korunan alanlara yönelik özelleşmiş bir kurumsal yapı ve yönetim anlayışının gelişmesi daha ziyade 1970'ler ve sonrasına denk gelir (Eraslan, 1985: 20). Bu dönem, dünya genelinde artan çevre bilincinin ve doğa koruma hareketlerinin Türkiye'deki yansımalarının da güçlendiği bir zaman dilimidir (Özden, 2019: 20). 1970'lerde, ormancılık paradigmasında küresel düzeyde başlayan dönüşüm, Türkiye'deki kurumsal söylemlere de yansımaya ve orman kaynaklarının sadece odun üretimi veya rekreasyon alanı olarak değil, aynı zamanda daha sonra literatüre girecek olan biyolojik çeşitliliğin, yaban hayatının ve ekolojik dengenin korunması gereken hassas ekosistemler olduğu anlayışının da kabul görmeye başladığı zamanlardır (bkz. Eler, 2008: 95-6; Asan 2010: 72; Eler, 2010: 192-4).

Korunan alanların yönetimi için özelleşmiş bir yapı ihtiyacı, 1969 yılında ilk Orman Bakanlığı'nın kurulmasıyla daha belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde, Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM) yanı sıra, milli parklar ve avcılık konularıyla ilgilenecek ayrı genel müdürlüklerin (örneğin Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü) kurulması gündeme gelmiş ve bu yapılar Orman Bakanlığı çatısı altında faaliyet göstermiştir (Erdönmez ve ark., 2023: 61). Bu, korunan alanların yönetiminin, genel ormancılık faaliyetlerinden ayrılarak daha özel bir ilgi ve uzmanlık gerektirdiğinin kurumsal

²⁸ Milli park kavramı, dünya çapında ilk kez 1872 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Yellowstone Milli Parkı'nın kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu park, doğal güzelliklerin ve vahşi doğanın gelecek nesillere aktarılması amacıyla koruma altına alınmış bir alan olarak anılır. Çevreci bir fikir olarak, bu model zamanla uluslararası kamuoyuna ilham vermiş ve doğa koruma politikalarının temelini oluşturmuştur. Türkiye'de ise milli park kavramının ilk kez gündeme getirilmesi, Selahattin İnal tarafından gerçekleştirilmiştir. İnal, doğa koruma alanlarının milli park statüsü kazanması gerektiğini ve bu alanların doğal güzellikleri ile turistik potansiyellerine göre belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu fikir, 31 Ağustos 1956 tarihinde kabul edilen 6831 sayılı Orman Kanunu ile yasal bir temel kazanır. Kanunun 25. maddesi, milli parkların tanımını ve kurulma süreçlerini düzenleyerek, Türkiye'de milli parkların yasal altyapısına zemin niteliğindedir. Yasal çerçevenin oluşmasıyla birlikte, Türkiye'deki ilk milli park 8 Mart 1958 tarihinde Yozgat Çamlığı olarak ilan edilmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Kılıç, M., & Kervankıran, İ. (2019). Türkiye'de Milli Parkçılığın Kısa Bir Hikâyesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*(72), 21-34; Tırıl, A. (2020). Ulusal Park, İçinde, Kozak, N. (Ed.). Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/ulusal-park> (Erişim tarihi: 1.04.2025).

²⁹ "Madde 4 – Ormanlar mülkiyet ve idare bakımından:

- A) Devlet ormanları;
 - B) Hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar;
 - C) Hususi ormanlar;
- Vasıf ve karakter bakımından:
- A) Muhafaza ormanları;
 - B) Milli parklar;
 - C) İstihsal ormanları;

olmak üzere ayrılır." Bkz. T.C. Resmî Gazete. (1986). *Orman Kanunu* (Kanun No: 6831, Değişiklik: 3302/1). (5 Haziran 1986, Sayı: 19128).

düzeyde kabul görmesi anlamına geliyordu. Ancak, Türkiye'deki siyasi ve idari yapıdaki sık değişiklikler, korunan alanlar yönetimini de etkilemiştir. Orman Bakanlığı'nın 1981'de kapatılması, 1991'de yeniden kurulması ve sonraki yıllarda Çevre Bakanlığı, Su İşleri Bakanlığı gibi farklı bakanlıklarla birleşmesi veya ayrılması, Milli Parklar ve Doğa Koruma ile ilgili genel müdürlüklerin de sürekli olarak farklı bakanlık çatıları altına girmesine neden olmuştur (a.g.e. 62). Bu durum, Erdönmez ve ark. (2023: 75)'lerinin de belirttiği gibi, ormancılık yönetiminde (ve dolayısıyla korunan alanlar yönetiminde) uzun vadeli planlama, kurumsal hafızanın korunması ve politikaların istikrarı açısından önemli zorluklar yaratmıştır.

Yaşanan bu kurumsal değişimler sonucunda, günümüzde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP), Tarım ve Orman Bakanlığı çatısı altında, OGM'den ayrı bir genel müdürlük olarak faaliyet göstermektedir (a.g.e. 63). Bu yapı, DKMP'nin temel görevinin, OGM'nin sorumlu olduğu üretim ormanları dışındaki, özel koruma statüsüne sahip alanların (milli parklar, tabiat parkları ile tabiatı koruma alanları vb.) yönetimi olduğunu netleştirmektedir.³⁰

1970'lerden sonra korunan alanlara yönelik artan ilgi ve kurumsal yapılanma ihtiyacı, bu alanları özel olarak düzenleyen bir yasal çerçeveyi de gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda, 1983 yılında çıkarılan 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, Türkiye'de milli parkların ve diğer korunan alan statülerinin (tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı) tanımını, ilan süreçlerini, yönetim esaslarını ve koruma ilkelerini belirleyen temel kanun olmuştur. Bu kanunun, 6831 sayılı Orman Kanunu'nu tamamlayıcı nitelikte oluşu ve buna ek olarak korunan alanların hukuki statüsünü güçlendirmesi ve yönetimlerine özel bir çerçeve çizdiği görülebilir.

1970'ler sonrası dönem, Türkiye'de korumacılık ve çevrecilik anlayışının sadece yasal ve kurumsal düzeyde değil, toplumsal düzeyde de güçlendiği bir dönemdir. Türkiye'nin taraf olduğu Bern Sözleşmesi (Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması) (1979), Ramsar Sözleşmesi (Sulak Alanlar) (1971), CITES (Nesli Tehlike Altındaki Türlerin Ticareti) (1973) gibi uluslararası anlaşmalar, ulusal düzeydeki koruma politikalarını ve mevzuatını etkilemiştir (Çevre Bakanlığı, 1997 akt.

³⁰ DKMP, orman yönetim planlarının geliştirilmesi ve uygulanmasından, ormanların yangınlardan ve diğer olumsuzluklardan korunmasından ve zarar gören ormanların yeniden ağaçlandırılmasından, bilhassa "özellik ve karakterleri bozulmadan" korunmasından sorumludur. Bkz. T.C. Resmî Gazete. (1983). *Milli Parklar Kanunu* (Kanun No: 2873). (11 Ağustos 1983, Sayı: 18132); T.C. Resmî Gazete. (1986). *Milli Parklar Yönetmeliği* (12 Aralık 1986, Sayı: 19283).

Şahin, 2023: 361). 1992 yılına gelindiğinde de Rio- BM Çevre ve Kalkınma Konferansı sürecini takiben, uluslararası sözleşmeler ve ulusal önceliklerin şekillendirdiği çevresel farkındalık, korumacılığa duyulan ilgiyle paralelliklerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Bu sözleşmelerin toplumsal yansımaları, ormanların yalnızca odun hammaddesi kaynağı olmaktan öte, ekolojik, sosyal ve kültürel işlevlerinin öne çıktığı ve bu işlevlere olan ihtiyacın fark edildiği dönemlere rast gelir. Küresel ekolojik söylemler, orman fonksiyonlarının çeşitlenmesinde belirgin bir katalizör rolü oynamıştır (Üzmez ve Özdemir, 2010: 164).

Teknik ve bürokratik adaptasyonların yanı sıra çevre sorunlarına yönelik artan kamuoyu duyarlılığı ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artması da, korunan alanların daha sıkı sahiplenilmesini ve bu alanlar üzerindeki tehditlere karşı (madencilik, HES projeleri, turizm yapılaşması vb.) daha güçlü bir kamuoyu baskısı oluşmasına neden olmuştur. Nitekim DKMP, OGM ve diğer ilgili kurumlar (örneğin, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesindeki ÇEM) arasındaki görev ve yetki alanlarının zaman zaman kesişmesi veya boşluklar içermesi, korunan alanların bütüncül yönetimi açısından koordinasyon sorunlarına yol açabilmektedir (Erdönmez ark., 2023: 62). Milli parklar ve özellikle tabiat parkları üzerindeki artan rekreasyonel ve turistik kullanım baskısı, bu alanların temel koruma amaçlarıyla zaman zaman çelişmesine sebep olma potansiyeli taşır. Tabiat Parkı statüsünün, Milli Park statüsüne göre daha esnek olması ve yapılaşmaya daha açık olması eleştirilere neden olmaktadır. Tesisleşme, betonlaşma ve aşırı ziyaretçi yükü, bu alanların ekolojik bütünlüğünü tehdit niteliğinde değerlendirilir (Atmış, 2023: 604).

Sonuç olarak, Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de ormancılığın serüveni, basit bir doğrusal ilerleme hikayesinden ziyade, kurumsal, ekolojik, politik ve teknokratik dinamiklerin karmaşık etkileşimiyle şekillenen, çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir. Ormanlar, sadece ağaç toplulukları değil, toplumsal değerlerin, politik çatışmaların ve ekolojik kaygıların kesiştiği karmaşık alanlar olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda, ormancılık politikalarının geleceği, yalnızca teknik kapasiteye değil, kurumsal iş birliğine ve ekolojik gerçekliklere uyum yeteneğine de bağlı olacaktır. Osmanlı'nın son dönem ormancılık girişimlerinin doğasına hâkim olan, modernleşme ile geleneksel yapılar arasındaki süregelen gerilim unsuruna ek olarak Cumhuriyete devredilen ormancılık bilgisini bilimselleştirme gayesiyle birlikte kurumsal keşismeler ile yasal müdahalelerin değişken niteliği de bu girift ilişkiye dahil olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

STK'LAR VE ÇEVRE KORUMACILIĞI

4.1 Küresel Doğa Koruma Rejiminin Tarihsel Gelişimi: 19. Yüzyıldan Antroposen Çağına

Küresel doğa koruma rejimi, insan faaliyetlerinin gezegen üzerindeki etkilerinin giderek artan farkındalığıyla ortaya çıkmış ve uluslararası iş birliğinin gelişimiyle şekillenmiş küresel bir hukuki-siyasal yönetim yaklaşımıdır. Bu rejim, geleneksel dönemden modern ve post-modern olarak adlandırılabilen evrelere uzanan tarihsel bir sürecin ürünü olmakla birlikte, çevresel sorunların yerel ve ulusal sınırlardan çıkarak küresel bir nitelik kazanmasıyla paraleldir. Bu tarihsel evrim sürecinin en büyük çıktıları şüphesiz ki uluslararası konferanslar ve ulusüstü kurumlar aracılığıyla yapılandırılmıştır. Dolayısıyla rejimin kendi içinde nasıl geliştiği ve küresel bir çerçeveye nasıl ve ne türden aktörlerle yerleştiğini anlamak önemli olacaktır. Bunun için buradan itibaren hem birbiriyle çakışan hem de çelişen perspektiflerin ve argümanların ortaya çıkışıyla başlamak gerekir.

4.1.1 Geleneksel Dönem (1970 Öncesi): Kökenler ve Erken Adımlar

Küresel doğa koruma rejiminin temelleri, uluslararası çevre hukukunun geleneksel döneminde atılmıştır. Bu döneme özgü doğa koruma rejimi, 500 yılı aşkın süredir var olan uluslararası hukuk yapımının bir parçası olarak,³¹ su yolları, yaban hayatı ve

³¹ Uluslararası hukuk yapımı, devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen normlar, anlaşmalar ve teamül hukuku aracılığıyla şekillenir ve çevre hukuku da, 20. yüzyılda belirginleşen bu sürecin önemli bir alt dalıdır. Geleneksel olarak, uluslararası hukuk, devletlerin egemenlik haklarını koruma ve savaş hukuku gibi konuları ele alırken, çevre hukuku, sınır ötesi çevre sorunlarının (örneğin, nehir kirliliği veya atmosferik zararlar) ortaya çıkmasıyla gelişmiştir. Erken örneklerden biri, 1938-1941 yılları arasındaki Trail Smelter davasıdır; bu dava, bir devletin (Kanada) eylemlerinin başka bir devletin (ABD) çevresine zarar vermesi durumunda sorumluluk doğurabileceğini ortaya koyarak çevre hukukunun temel ilkelerinden birine emsal niteliği taşır. İlerleyen on yıllarda ise 1972 tarihli Stockholm Konferansı ise, çevre hukukunun uluslararası hukuk yapımı içindeki yerini sağlamlaştırmış, devletlerin çevresel sorumluluklarını tanımlayan Stockholm Deklarasyonu gibi belgelerle küresel bir çerçeve sunmuştur. Bu süreç, anlaşmalar (örneğin, 1987 Montreal Protokolü) ve yumuşak hukuk belgeleri (bağlayıcılığı görece daha zayıf olan veya bağlayıcılığı geleneksel hukukun bağlayıcılığının dışında kalan yarı yasal araçlar; tavsiyeler veya kılavuz ilkeler örneğin, Rio Bildirgesi) yoluyla çevre hukukunun uluslararası hukuk sistemine entegre edilmesine dair en önde gelen örneklerdir. Çevre hukukunun tarihsel ve toplumsal gelişimi, uluslararası hukuk yapımının çok taraflı müzakereleri, ulus devlet egemenliği, bilimsel ilerlemenin rehberliği, sivil toplum katılımı ve piyasa aktörlerinin çıkarları arasında konumlanan, "ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklar" gibi yenilikçi ilkelerin benimsenmesiyle birlikte tartışılmaktadır. Ancak, devletlerin egemenlik

balıkçılık gibi sınır ötesi kaynakların yönetimi ve paylaşımı üzerine odaklanır (Sand, 2015: xiii). Özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren koruma odaklı politikaların anlaşmalarda yer aldığı görülmektedir. Örneğin, 1856 Bayonne Sınır Antlaşması, Bidassoa Nehri'nde balıkçılığın korunmasını hedefleyen maddeler içermekteydi³². Söz konusu hukuksal akıl yürütme çerçevesi, başlangıçta kaynakların ekonomik kullanımını ön planda tutarken, zamanla koruma etiği de gündeme girmiştir. 20. yüzyılın başlarında, küresel doğal mirasın korunması ve çevresel risklerin önlenmesi gibi konular uluslararası toplumun dikkatini çekmeye başlamıştı. 1940 Washington Doğa Koruma ve Yaban Hayatı Koruma Antlaşması (*Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere*) ile 1968 Afrika Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Anlaşması (*African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources*), bu dönemin önemli örnekleridir (a.g.e. xiv). Ayrıca, 1971 Ramsar Sulak Alanlar Anlaşması (*Convention on Wetlands*) ve 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Anlaşması (*World Heritage Convention*), UNESCO ile iş

iddiaları ile küresel iş birliği gerekliliği arasındaki gerilim, çevre hukukunun uygulanmasında zorluklara zemin hazırlar. Uluslararası hukuk yapımının çevre hukukuna etkisini derinlemesine inceleyen çalışmalar için, özellikle çok taraflı anlaşmaların oluşum süreçleri ve devletlerin uyum kapasiteleri hakkında, bkz. Birnie, P., Boyle, A., & Redgwell, C. (2009). *International Law and the Environment*. Oxford University Press. ss. 9-15; Bodansky, D. (2010). *The Art and Craft of International Environmental Law*. Harvard University Press. ss. 22-30; Sands, P., & Peel, J. (2012). *Principles of International Environmental Law* (3rd ed.). Cambridge University Press. ss. 26-33; Young, O. R. (1994). *International Governance: Protecting the Environment in a Stateless Society*. Cornell University Press. ss. 23-4.

³² 1856 Bayonne Sınır Antlaşması, Bidassoa Nehri'nde balıkçılığın korunmasına yönelik maddeleriyle, 19. yüzyılın çevresel farkındalığını yansıtan erken bir örnektir. Bu anlaşma, yerel balıkçılık topluluklarının aşırı avlanmayı önlemek için geliştirdiği geleneksel uygulamaların resmi bir çerçeveye dönüştürülmesini sağlamıştır. Anlaşma, bölgesel iş birliğini teşvik ederek, İspanya ve Fransa arasında nehir kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına yönelik ortak bir yönetim modeli oluşturmuştur. Bu, sanayi devriminin çevresel etkilerinin henüz tam anlamıyla fark edilmediği bir dönemde, kaynak koruma etiğinin uluslararası hukukta yer bulmaya başladığını bizlere gösterir. Benzer şekilde, 1940 Washington Doğa Koruma ve Yaban Hayatı Koruma Antlaşması (*Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere*), Amerika kıtasında yaban hayatı habitatlarının korunmasını hedefleyerek, ulusal parkların ve rezervlerin kurulmasını teşvik etmiştir. Bu anlaşma, doğal mirasın korunması fikrinin küresel ölçekte benimsenmesine öncülük etmiştir. 1971 Ramsar Sulak Alanlar Anlaşması ise, sulak alanların ekolojik önemini vurgulayarak, uluslararası iş birliğini biyolojik çeşitlilik korumasına dönüştürerek genişletmiştir. Bu erken anlaşmalar, çevresel yönetişimin yerel ve bölgesel kökenlerini küresel bir çerçeveye taşıyan ilk adımları temsil eder. Bkz. United Nations. (1982). *Treaty on boundaries between Spain and France from the Valley of Andorra to the Mediterranean*. *United Nations Treaty Series*, Vol. 1288, No: 907: 389-430. s. 389, 418; Bodansky, D. (2010). *The Art and Craft of International Environmental Law*. Harvard University Press. ss. 22-25; Sands, P., & Peel, J. (2012). *Principles of International Environmental Law* (3rd ed.). Cambridge University Press. ss. 27-29.

birliği içinde bu dönemde temelleri atılan rejimlerin küresel çapta etkisini göstermiştir (a.g.e. xiv-xv).

Çevre kurumları konusunda uzman olan Oran Young'a göre, bu uluslararası rejimlerin kökenleri hem geleneksel uygulamaların yasal bir zemine oturtulmasından hem de anlaşmalar yoluyla yeni kuralların oluşturulmasından kaynaklanmıştır (1994: 187). Örneğin, 19. yüzyılda balıkçılık üzerine tahakkuk edilen yerel düzenlemeler, 20. yüzyılda uluslararası anlaşmalara dönüşmüştür. Hurrell ve Kingsbury ise bu dönemde çevresel sorunların genellikle yerel veya ulusal düzeyde ele alındığını, uluslararası iş birliğinin sınır ötesi kirlilik gibi belirli konularla çevrelendiğini belirtir. Nehirlerin ve göllerin korunmasına yönelik bölgesel anlaşmalar bu dönemin tipik örnekleridir (Hurrell & Kingsbury, 1992: 2; bkz. Bayonne Sınır Anlaşması ve Trail Smelter Davası).

Ancak, sanayileşmenin hızlanması ve fosil yakıt tüketiminin artmasıyla, 20. yüzyılın ortalarından itibaren çevresel sorunlar küresel bir boyut kazanmıştır. Ozon tabakasının incilmesi, iklim değışikliği ve biyoçeşitliliğin kaybı gibi meseleler uluslararası gündeme girmiştir (Hurrell & Kingsbury, 1992: 3). Biermann, bu farkındalığın rejimin temelini oluşturduğunu vurgular: "Yeryüzü sistemleri yönetişimi kavramı, insan faaliyetlerinin gezegenin doğal sistemlerini derinden değıştirdiğine dair artan farkındalığa yanıt olarak ortaya çıktı" derken bu geçişin, rejimin yalnızca çevreyi değil, tüm gezegeni kapsayan bir yönetim anlayışına evrilmesinin ilk adımı olduğunu kastetmiştir (Biermann, 2014: 16-7).

4.1.2 Modern Dönemin Başlangıcı: Stockholm Konferansı (1972)

Modern dönem, 1972'de Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (UNCHE) ile başlamıştır. Bu konferans, çevresel sorunların küresel boyutunu ve uluslararası iş birliğinin gerekliliğini ilk kez geniş çapta vurgulayan bir dönüm noktasıdır (Hurrell & Kingsbury, 1992: 13, 39-41). Stockholm Deklarasyonu ile çevresel iş birliği için temel ilkeler belirlenmiş ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur (Ivanova, 2021: 25-33). UNEP, BM sistemi içinde çevresel faaliyetleri yönlendirmek ve katalizör görevi görmek üzere tasarlanan çatı örgütlenme konumundadır (Ivanova, 2021: 45-52). Biermann, bu konferansı çevre sorunlarını kolektif olarak ele alma yönünde ilk küresel çabayı işaret eden bir dönüm noktası

olarak tanımlar (2014: 6). Ancak, o dönemde ozon tabakasının incilmesi veya iklim değişikliği gibi büyük ölçekli sorunların henüz gündeme konmadığı görülür.³³

Stockholm Konferansı'nı çevresel risklerin artması, kamuoyu farkındalığının yükselmesi ve ulusal yasal tepkilerin bir sonucu olarak görülür (Sand, 2015, s. xv). Konferansın ardından UNEP, 1976'dan itibaren 48 çok taraflı anlaşma ve protokolün müzakeresine öncülük etmiştir. Stockholm Deklarasyonunda, çevre sorunlarının ekonomik ve sosyal kalkınma ile bağlantısı net bir biçimde ortaya konmuş ve böylelikle sürdürülebilir kalkınma kavramının temelleri atılmış olur (Hurrell & Kingsbury, 1992: 186-188).³⁴ UNEP'in kuruluşu ise, uluslararası örgütlerin koruma rejimlerinin oluşturulmasındaki artan rolünün bir göstergesi olarak değerlendirir (Young, 1994: 169-70).

4.1.3 Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi (1970'ler-1992)

Stockholm Konferansı'ndan sonra uluslararası çevre hukukunun gelişim hızında kayda değer bir artış görülür. Çevresel sorunların çözümüne yönelik kurallar ve standartlar belirleyen bir dizi anlaşma bu ivmelenmede temel teşkil eder. Örneğin, 1973 Tehlike Altındaki Türlerin Uluslararası Ticareti Konvansiyonu (CITES), 1979

³³ Stockholm Deklarasyonu, çevresel sorunların uluslararası iş birliğiyle çözülmesi gerektiğini vurgulayan 26 ilke içerir. Özellikle İlke 1, çevrenin insan haklarının bir parçası olduğunu belirtirken, İlke 21, devletlerin kendi sınırları dışındaki çevresel zararları önleme sorumluluğunu tanımlar. Bu ilkeler, Montreal Protokolü gibi sonraki antlaşmaların hukuki temelini oluşturmuş ve devletlerin çevresel yükümlülüklerini netleştirmiştir. Konferansın küresel etkisi, çevre sorunlarının yalnızca bilimsel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal bir mesele olarak tanınmasında yatmaktadır. Örneğin, UNEP'in kurulması, deniz kirliliği ve biyolojik çeşitlilik gibi konularda veri paylaşımını teşvik eden programların başlatılmasını sağlamıştır. Ancak, konferansın sınırlılıkları da dikkate değerdir; iklim değişikliği gibi sistemik sorunlar henüz gündeme alınmamıştır ve bu, rejimin erken döneminde odaklanılan sorunların daha çok yerel ve bölgesel kirlilikle sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu eksiklik, rejimin 1980'lerde daha geniş bir perspektife yönelmesini zorunlu kılmıştır. Bkz. Speth, J. G., & Haas, P. M. (2006). *Global Environmental Governance*. Island Press. ss. 61-9.

³⁴ Deklarasyonun taraflarca ortak olarak vardıkları ilkelerden bazıları şunlardır: "Yeryüzünün hayati önem taşıyan yenilenebilir kaynakları üretme kapasitesi korunmalı ve mümkün olan her yerde restore edilmelidir (İlke 3); Dünyanın yenilenemeyen kaynakları, gelecekte tükenme tehlikesine karşı korunması ve bu tür bir istihdamdan elde edilen faydaların tüm insanlık tarafından paylaşılmasını sağlayacak şekilde kullanılması sağlanmalıdır (İlke 5); Tüm Devletlerin çevre politikaları, gelişmekte olan ülkelerin mevcut veya gelecekteki kalkınma potansiyeli artırılmalı ve olumsuz etkilememeli, herkes için daha iyi yaşam koşullarına ulaşılması engellememeli ve çevresel önlemlerin uygulanmasından kaynaklanan olası ulusal ve uluslararası ekonomik sonuçların karşılanması konusunda anlaşmaya varılması amacıyla Devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından uygun adımlar atılmalıdır. (İlke 11). Bkz. United Nations. (1972). *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*. In *Report of the United Nations Conference on the Human Environment*. <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972> s. 4.

Göçmen Türlerin Korunması Konvansiyonu (CMS) ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonu (UNCLOS), doğa koruma rejiminin temel taşlarını oluşturmuştur (Sands & Peel, 2012: 34-5). 1985 Viyana Konvansiyonu ve 1987 Montreal Protokolü³⁵ de gezegen temelli ozon tabakasını koruma çabalarının dönüm noktalarındandır (Young, 1994: 164). Anlaşmaların odak noktası, doğal kaynak kıtlığı ve ekonomik çöküş gibi geleneksel risklerden doğal yaşamın korunması ve hayvan türlerinin sürekliliği gibi konulara yönlendirilmiştir. Teknik yapılarına bakıldığında ise geçici diplomatik anlaşmalardan, teknik ve ek protokollerle periyodik olarak güncellenen, gözden geçirme ve müzakerelerle geleceğe uyarlanabilir dinamik çerçeve usullerin tercih edildiği görülür (Sand, 2015: xvi). Bunun yanı sıra, 1985 Viyana Ozon Tabakasını Koruma Anlaşması ve 1989 Basel Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Hareketleri Anlaşması gibi endüstriye yönelik kirlilik önleyici yasal çerçeveler de üretim rejimlerinin 21. yüzyılda gelişen 'yeşil dönüşüm', 'yeşil ekonomi' ve 'yeşil büyüme' kapsamlarında dönüştürülmesinin erken habercisi niteliğindedir. Young, bu dönemde doğa koruma rejiminin zaman içinde giderek karmaşıklaşan ve birbirine bağlı çevre sorunlarını ele alarak evrimleştiğini iddia eder (1994: 188). Ekonomi-politik koşulları yansıtan koordineli uluslararası eylemin gerekliliğinin giderek daha fazla gündeme gelmesi de bunda etkili olmuştur.

4.1.4 Rio Konferansı ve Sürdürülebilir Kalkınma (1992)

³⁵ Şüphesiz ki hukuki çerçevelerin ivmelenmesinde tarafların mutabık kaldığı taahhütlerin gerçekleşmesi elzem bir sıçrama tahtası oldu. Bunun en büyük örneği Montreal Protokolüydü. CITES, yasadışı vahşi yaşam ticaretini önlemede önemli bir araç olmasına rağmen, denetim eksikliği ve zayıf ulusal kapasiteler nedeniyle uygulama zorluklarıyla karşılaşmıştır. Benzer şekilde, 1979 CMS de, göç yollarının izlenmesi ve habitat kaybının önlenmesi gibi teknik zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak, bu anlaşmalar, uluslararası iş birliğini güçlendirmek için kapasite geliştirme programları ve bölgesel iş birliği ağları gibi çözümlerle yamalanmaktaydı. Montreal Protokolü'nün başarısı ise, bilimsel veri paylaşımı ve finansal mekanizmaların etkili bir şekilde kullanılmasıyla açıklanabilir. Protokol, ozon tabakasını koruma hedefinde %98'lik bir başarı oranı elde ederek, rejimin potansiyelini göstermiştir. Karşılaştırmalı olarak, CITES ve CMS gibi anlaşmaların daha az bağlayıcı yapısı, rejimin farklı alanlarda değişen başarı düzeylerini ortaya koymaktadır. Bunun en önemli sebebi bilimsel anlayışın evrimine uyum sağlayan esnek bir çerçeve sunarak, ozon tabakasını incelten maddelerin atmosferdeki konsantrasyonlarının azalmasını ve tabakanın bozulma hızının yavaşlamasını sağlamasıdır. Söz konusu anlaşmalarda bilimsel uzlaşma sınırlıyken müzakerelerin başlamasına olanak tanıyan bilgi birikimi artışı taahhütlerin güçlendirilmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca, tüm tarafları bağlayan ve anlaşma yükümlülüklerini değiştirmeyi kolaylaştıran düzenlemeler ile sekreteryaya ve komitelerin perde arkası çalışmaları, potansiyel sorunları önceden çözerek süreçlerin uyumlu bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır. UNEP'in Montreal Protokolü'nün müzakerelerindeki başarısı, bu tür örgütlerin tarihsel gelişimdeki etkisini ortaya koyar. Bkz. DeSombre, E. R. (2000). The experience of the Montreal Protocol: Particularly remarkable, and remarkably particular. *UCLA J. Envtl. L. & Pol'y*, 19, 49-81. s. 50.

1992’de Rio de Janeiro’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), rejimin bir diğer önemli aşamasıdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramını uluslararası gündemin merkezine yerleştiren bu konferans, çevre koruma ile ekonomik kalkınma arasında denge kurmayı amaçlamıştır. Buradaki temel çıktı, uluslararası çevresel sorunlarla başa çıkmanın ötesine geçen karmaşık meseleleri de ele alma taahhüdü içermesidir. Bu taahhüt, ulusal kalkınma süreçlerinde çevresel faaliyetleri desteklemek için “eklenebilirlik” (additionality) ilkesini³⁶ ve küresel çevresel tehditleri azaltarak küresel güvenliği artırmayı teşvik etmeyi kapsar. Bu çerçevede, yukarıdan aşağı akması planlanan fonlarla birlikte, aşağıdan yukarı doğru teknik yardımın da harekete geçirilmesi söz konusudur. Bu süreçte, sivil toplum kuruluşlarının, aktif ortaklar olarak daha fazla rol alacakları sonucu doğmaktadır (Hurrell & Kingsbury, 1992: 205). Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu (CBD 1992) ve İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu (UNFCCC 1992) gibi anlaşmalar bu süreçte kabul edilmiştir (Ivanova, 2021: 108-111). Rio süreci, ayrıca, BM İklim Değişikliği Çerçeve Antlaşması ve Biyolojik Çeşitlilik Antlaşması gibi küresel antlaşmaların yanı sıra Rio Bildirgesi ve Gündem 21 gibi yumuşak hukuk belgeleri de üretmiştir (Sand, 2015: xviii).

Rio uluslararası aktörlerin sürdürülebilir kalkınma taahhüdünü simgelerken (Biermann, 2014: 8), CBD, UNFCCC ve Gündem 21 bu aktörlerin doğa koruma

³⁶ Eklenebilirlik ilkesi, çevresel faaliyetlerin ve sürdürülebilir kalkınma projelerinin desteklenmesi için mevcut finansman veya kaynaklara ek olarak yeni ve ilave kaynakların sağlanması gerektiğini ifade eder. Bu ilke, özellikle gelişmekte olan ülkelerin çevresel tehditleri azaltma ve kalkınma hedeflerine ulaşma çabalarını desteklemek amacıyla, uluslararası finansman mekanizmalarında ek mali katkılar sunulmasını teşvik etmektedir. Örneğin, Küresel Çevre Fonu (GEF) gibi yapılar aracılığıyla, çevresel projeler için ek fonlar tahsis edilir, böylece mevcut ulusal bütçeler yerine yeni kaynaklar kullanılır. Gündem 21 (*Agenda 21*) ve ilgili çevre rejimlerinin (iklim değişikliği, ozon, kalıcı organik kirleticiler) geliştirilmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. Gündem 21, insan toplumunun uzun vadeli sürdürülebilirliğini etkileyen konularda, sosyal ve ekonomik politikalar, uluslararası ekonomik ilişkiler ve küresel müştereklerle ilgili iş birliği gibi alanlarda ortaya çıkan bir mutabakatı göstermiştir. Zirve ayrıca, Stockholm’da kökenleri olan ancak Rio sonrası küresel çevre anlaşmaları ve politikalarının neredeyse tamamında yer alan birkaç ilkenin kurumsallaşmasına yol açan Çevre ve Kalkınma Rio Bildirgesini de üretmiştir: Eklenebilirlik, ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklar (CBDR) ve kirlenenden öder ilkeleri. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler (Küresel Güney), çevresel sorunların uluslararası yardımı geleneksel kalkınma hedeflerinden uzaklaştıracağından endişe duyuyordu. Küresel Kuzey’in veya uluslararası finans kuruluşlarının mevcut kalkınma fonlarını çevre projelerine yönlendirmesi yerine, küresel çevresel sorunlarla mücadele için yeni ve ek fonlar sağlanması gerektiğini savundular. Bu ilke, Rio Bildirgesi’nde açıkça belirtilmese de, Gündem 21’in temel bir unsuru olarak şekillenmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çevresel yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için ek finansal kaynakların önemini vurgulamıştır. Bkz. Chasek, P. S., Downie, D. L., & Brown, J. W. (2017). *Global Environmental Politics*. Westview Press. s. 313.

çabalarını somutlaştıran temel araçlar olarak kabul görmüştür (Ivanova, 2021: 111-2). Ne var ki, konferans, sürecinin Kuzey-Güney arasındaki ekonomik eşitsizlikleri tartışmaya açtığı ve gelişmekte olan ülkelerin finansman ve teknoloji transferi taleplerini gündeme getirdiği de görülmüştür (Hurrell & Kingsbury, 1992: 349-51, 373). Ormansızlaşma perspektifinden bakıldığında, 1970'lerde küresel bir sorun olarak öne çıkması ve 1980'lerde UNEP öncülüğünde bu konuda uluslararası toplantılar düzenlenmesi üzerinden söz konusu eşitsizlik tartışmaları izlenebilir. 1992'deki zirveden bağlayıcı bir orman sözleşmesi yerine, Küresel Kuzey ve Güney arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle bağlayıcı olmayan Orman İlkeleri³⁷ ortaya çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler, egemenlik ve kalkınma önceliklerini koruma çabasıyla, ormanların çoğunlukla kendi topraklarında bulunması nedeniyle temkinli davrandı. UNEP, ormansızlaşma konusunda bilimsel değerlendirmeler, farkındalık çalışmaları ve politikalar geliştirse de, küresel orman rejiminde lider bir aktör olmadı. FAO, UNDP ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarla iş birliği yaparak ormansızlaşmadan kaynaklanan emisyonları azaltmak adına UN-REDD ve Kongo Havzası Orman Fonu gibi girişimleri destekledi. Ancak, UNEP'in geniş çevre sorunları yelpazesindeki rolü, koordinasyon eksikliği ve dağınık kurumsal yapılar nedeniyle sınırlı kaldı. Örgüt, ozon tabakasının korunmasında büyük bir başarı elde etse de, ormansızlaşma, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliği gibi karmaşık sorunlarda, ekonomik büyüme ile çevre koruma arasındaki çelişki ve kaynak taahhütlerinin yerine getirilmemesi nedeniyle kısıtlanmıştır. UNEP'in otoritesi, liderlik tarzları ve iletişim eksikliklerinden de etkilendi (Ivanova, 2021: 114-6). Her ne kadar sürdürülebilir kalkınma paradigmasının yükselişi ve yeni uluslararası kurumların çoğalması gibi küresel kamuoyunu destekler nitelikte

³⁷ 1992 Rio Zirvesi'nde kabul edilen Orman İlkeleri (Tüm Orman Türlerinin Yönetimi, Korunması ve Sürdürülebilir Gelişimi için Bağlayıcı Olmayan Yetkili İlkeler Bildirisi), ormanların sürdürülebilir yönetimi ve korunması için küresel bir çerçeve sunar. İlkeler, ormanların ekonomik, sosyal ve çevresel işlevlerini dengelemeyi, biyoçeşitliliği korumayı, yerel ve yerli toplulukların yönetime katılımını sağlamayı ve uluslararası iş birliğini teşvik etmeyi hedeflemiştir (6, 7 ve 11. maddeler). Devletlerin ormanlar üzerindeki egemenlik haklarını tanıırken, küresel çevre yararına sorumlu yönetim vurgusu yapar (1 ve 2. maddeler). Korumacılık açısından, doğal ormanların tahribatına karşı politikaları güçlendirme, sürdürülebilir kullanım ilkelerini teşvik etme ve ulusal yasal çerçevelerin geliştirilmesini desteklemektedir (Önsöz b bendi, 3 ve 7. maddeler). Korumacılığa dair çıktılar, tropikal orman kayıplarının azaltılması, biyoçeşitlilik odaklı koruma alanlarının oluşturulması ve orman sertifikasyon sistemlerinin (örneğin FSC) yaygınlaşmasıyla kendini göstermiştir. Yerel toplulukların katılımı, kaçak kesim ve ormansızlaşmaya karşı toplumsal denetimi artırmıştır. Ancak ilkelerin bağlayıcı olmaması, uygulama etkinliğini bazı bölgelerde sınırladı. Bkz. Humphreys, D. (2006). *Logjam: Deforestation and the crisis of global governance*. EarthScan. s. 190 vd.

atılımlar olmuşsa da, UNEP'in koordinasyon kapasitesi bu faktörler tarafından zorlanmıştır. Sonuç olarak, UNEP, küresel çevre yönetiminde önemli bir oyuncu olmasına rağmen, ekonomik büyüme ve çevre koruma arasındaki gerilimler ve kurumsal dağınıklık nedeniyle korumacılık lehine davranış değişikliği yaratmada kısıtlı bir etkiye sahip olmuştur. Young, 1992 Zirvesi ve ardılı süreçte yapılan anlaşmaların kiminin başarılı kimisinin de başarısız oluşunu, uzun müzakereler sonucu çok taraflı kurumsal düzenlemelerin etkinliği ve dağıtıcı pazarlık³⁸ nedeniyle karşılaşılan zorluklarla açıklamıştır (1994: 35-43).

4.1.5 Kurumsal Evrim ve Yeni Zorluklar: 1992'den Günümüze

Rio Konferansı, yeni dönemin başlangıcıdır ve çevre hukukunun etkinliğini artırmaya odaklanmıştır. "Ortak ancak farklılaşmış sorumluluklar" ve "sürdürülebilir kalkınma" gibi kavramlar bu dönemde daha çok öne çıkmış, süreçlere sivil toplumun katılımı söylemi ise iyiden iyiye güçlenmiştir. 1998 Aarhus Antlaşması³⁹, çevresel bilgiye erişim ve kamu katılımını teşvik eden yenilikçi bir örnek niteliğindedir (Sand, 2015: xviii). 2002 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin Gündem 21'in uygulanmasına odaklandığını ve yeni gündem olarak önceki kurumsal kısıtların tespiti ve ortadan kaldırılması gibi yeni zorlukların ele alındığını belirtir. Zirve, çevre yönetişimi reformuna siyasi ilgiyi arttırmış, fakat analitik bir temel eksikliği nedeniyle etkili bir teklif üretilmemiştir. Tartışmalar, bir Dünya Çevre Örgütü (WEO) kurulması fikrine odaklanmıştır. Fakat UNEP'in dar yetkisi, küçük bütçesi ve sınırlı siyasi desteği nedeniyle yetersiz kaldığına, kurumsal parçalanma ve otorite eksikliği sorunlarına

³⁸ Dağıtıcı pazarlık (*distributive bargaining*), çevre koruma ve iklim değişikliği gibi konularda, sınırlı kaynakların (örneğin, finansman, emisyon kotaları veya doğal kaynaklar) taraflar arasında bölüşülmesi için kullanılan, sıfır toplam bir müzakere yöntemidir. Bu yöntemde, bir tarafın kazancı diğer tarafın kaybı anlamına gelir; yani, paylaşılan "pasta" sabittir ve taraflar kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışır. 1992 Rio Zirvesi, Küresel Kuzey ve Güney arasında çevre koruma ile kalkınma arasındaki gerilimi dengelemek için sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde bir pazarlık platformunu tesis etmiştir. Bu minvalde G7 ülkeleri, tarihsel çevresel sorumlulukların adil paylaşımını ve kalkınma haklarının korunmasını hedefledi. Ancak, Rio Anlaşmasının ilkeleri, Kuzey'in ekonomik üstünlüğü nedeniyle zayıf kalmıştır. Güney, çevresel kaygının kalkınmayı kısıtlayacağı korkusuyla Rio'ya temkinli yaklaştı. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, Kuzey'in çevre gündemini Güney'e kabul ettirmek için kullandığı bir araç olarak görülüyordu. Güney bu kavramı içselleştirdi, ancak Kuzey'in statükocu eğilimi, kavramın sistemik değişim vaadini bulanıklaştırdı. Pazarlıkların üzerindeki gölgeye bir örnek olarak Temiz Kalkınma Mekanizması (Clean Development Mechanism CDM) kapsamında, Kuzey'in emisyon azaltım yükünü Güney'e kaydırması verilebilir. Avrupa ülkeleri, Hindistan'da CDM projelerine yatırım yaparak bir nevi sorumluluklarını "satın almışlar ve kendi tüketim alışkanlıklarını değiştirme yükümlülüğünü bir nevi hem ertelemişler hem de uzaklaştırmışlardır. Bkz. Najam, A. (2002). Unraveling of the Rio bargain. *Politics and the Life Sciences*, 21(2), 46-50. s. 47-8.

³⁹ Bkz. 57. dipnot.

dikkat çekilmiştir. Johannesburg Zirvesi sonrası, özellikle Fransa ve Almanya'nın WEO önerisiyle reform tartışmaları devam etmiş, ancak 2006-2012 arasındaki istişarelerde uzlaşma sağlanamamıştır (Ivanova, 2021: 207-208). 2012 Rio+20 Konferansı ise Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni kabul ederek iklim eylemi, sudaki yaşam ve karasal yaşam hedefleriyle rejimi genişletmiştir (a.g.e. 209-210).

Biermann, rejimin kurumsal yapısının tüm bu süreçte çok katmanlı ve parçalı bir mimariye dönüştüğünü ifade eder. Montreal Protokolü gibi "yüksek derecede kurumsal entegrasyon gösteren" bir başarı⁴⁰ dışında önemli bir iklim değişikliği entegrasyonu ve koordinasyonu bulunmamaktadır (Biermann, 2014: 81-84). Bunun yanı sıra BM, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi kurumların politikalarının oluşturulmasında etkili olabilmesi de fon ve kredi kullanımı açısından bir gelişme göstergesi olmuştur. Özellikle Küresel Çevre Fonu-GEF bunun en önemli örneğidir (Hurrell & Kingsbury, 1992: 217-220). Ancak Ivanova, UNEP'in deniz kirliliği, çölleşme ve biyolojik çeşitlilik gibi konularda somut sonuçlar elde ettiğini, fakat gönüllü finansman modeli⁴¹ gibi zorluklarla karşılaştığını dile getirmektedir (2021: 98-102). Nitekim 1991'de kurulan GEF, 2022'ye kadar 24,75 milyar dolar taahhüt etmiş, ancak bu, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliği gibi devasa sorunlara çözüm için sınırlı bir katkı sunmuştur. Temiz Kalkınma Mekanizması-CDM (2001-2018) 303,8 milyar dolar, Yeşil İklim Fonu ise 10,3 milyar dolar sağlamış, ancak 2019'da bu fonun yıllık taahhütleri yalnızca 9,8 milyar dolara ulaşmıştır. REDD+ programına gelindiğinde ise, 2015-2019 arasında 131,7 milyon dolar gibi mütevazı bir kaynak ayrılabilmiş; Dünya Bankası'nın 8,06 milyar dolarlık çevre projeleri ve 2018'de 17,8 milyar dolarlık iklim yatırımları da ölçeğe kıyasla kısıtlı kalmıştır (a.g.e. 218-220). Çok taraflı girişimleri finansal olarak destekleyerek mobilize edebilse de, UNEP'in doğrudan finansal katkısı sınırlıdır. Bu finansal kısıtlar, çevresel sorunların çözümünde istikrarlı ve yeterli fon akışının eksikliğini ortaya koyarken, başarıyı yalnızca maddi kaynaklarla değil, etkili iş birlikleri ve yenilikçi yaklaşımlarla ölçme ihtiyacını gündeme getirmektedir.

⁴⁰ Bkz. 35. dipnot.

⁴¹ Çevresel sürdürülebilirlik ve koruma projelerini desteklemek amacıyla üye devletlerin, özel sektörün, STK'ların veya bireylerin gönüllü olarak sağladığı mali katkıları ifade eder. Bu model, BM'nin çevre koruma hedeflerini gerçekleştirmek için zorunlu katkı paylarına (assessed contributions) dayanmayan, bağış temelli bir finansman mekanizmasıdır. Özellikle UNEP gibi kuruluşlar, bu tür gönüllü katkılarla faaliyetlerini yürütür ve küresel çevre sorunlarına yönelik projeleri finanse eder.

Öte yandan doğa koruma rejiminin gelişimi bilimsel ve entelektüel olarak da bu dönemde şekil değiştirmiştir. Antroposen kavramının ortaya atılması⁴² tartışma hattının yeni bir boyuta evrildiğinin kanıtı niteliğindedir. 2001 Amsterdam Deklarasyonu, yeryüzü sistemlerinde eşi benzeri görülmemiş değişimlerin yaşandığını belirtirken, 2008'de Londra Jeoloji Topluluğu Stratigrafi Komisyonu da, Antroposen'in jeolojik bir çağ olarak tanınması için yeterli kanıtların olduğunu savunmuştur. 2012 Gezegenin Durumu Deklarasyonu ise, insan faaliyetlerinin ekosistemleri ve yeryüzü süreçlerini kökten biçimde etkilediğini doğrulamıştır. Kısacası, antroposen, son 12.000 yıllık Holosen çağından farklı olarak, insan kaynaklı karbon emisyonları, ormansızlaşma ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi etkilerle tariflenen bir jeolojik çağı ifade eder. Antroposen tartışmasının bu argümanları, doğa korumanın aciliyetini öne çeker, çünkü insan faaliyetleri, kritik eşikler ve ani değişimlerle yeryüzü sistemlerini istikrarsızlaştırabilir. Örneğin, Arktik buz örtüsünün 30 yılda yüzde 30 azalması veya Kilimanjaro'daki kar alanlarının erimesi, doğa koruma çabalarının gerekliliğinin bir göstergesidir. Antroposen, jeolojik döngülerdeki insan kaynaklı bozulmaların, Sahra'nın binlerce yıl önceki çölleşmesi gibi ani çevresel dönüşümleri tetikleyebileceği uyarısında bulunmaktadır (Biermann, 2014: 4-5). Doğa koruma, bu riskleri azaltmak için biyoçeşitliliği koruma, karbon emisyonlarını azaltma ve sürdürülebilir arazi kullanımı gibi stratejileri öne çıkarır. Biermann da bundan hareketle bu dönemi insanlığın gezegen sistemleri üzerindeki hakimiyetiyle karakterize edilen bir çağ olarak tanımlar ve yönetim yapılarının yeniden değerlendirilmesini gerektirdiğini belirtir (a.g.e. 203). 2015 Paris Anlaşması'nın iklim değişikliğiyle mücadelede gönüllü taahhütlere dayalı bir çerçeve sunduğunu, ancak uygulama tartışmalarını beraberinde getirdiği göz önüne alınırsa küresel çevre sorunlarının birbirine bağlılığı ele alınmalı ve entegre yaklaşımlar benimsenmelidir. Devletlerin çeşitli çıkarları ve öncelikli hedefleri düşünüldüğünde bunlar zorlayıcı olabilir fakat uyumsal yönetim yapılarının doğal kaynakların korunması için kritik olduğu ve rejimlerin küresel yönetişime katkılarının Ramsar, Montreal Protokolü ve Dünya Mirası anlaşmalarıyla sağlanabildiği unutulmamalıdır (İvanova, 2021: 229; Sand, 2015: xiv).

⁴² Antroposen, insan faaliyetlerinin yeryüzü sistemlerini dönüştürdüğü yeni bir jeolojik çağ olarak tanımlanır. 1980'lerde ekolog Eugene Stoermer tarafından ortaya atılan ve Paul Crutzen tarafından 2000'lerde popülerleştirilen bu terim, insanlığın gezegeni yeniden şekillendirdiğini vurgular. Bkz. Crutzen, P. J., & Stoermer, E. F. (2000). The "Anthropocene." *IGBP Newsletter* 41: 17-18; Crutzen, P. J. (2002). The Anthropocene: Geology of Mankind. *Nature*, 415: 23.

Küresel doğa koruma rejimi, geleneksel dönemde kaynak yönetimiyle başlamış, Stockholm ve Rio konferanslarıyla şekillenmiş, 1992'den sonra ise sürdürülebilir kalkınma ve sivil toplum katılımı ilkeleriyle söylemsel açıdan zenginleşmiştir. Antroposen çağı, rejimin yeni zorluklara uyum sağlama gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu tarihsel yolculuk, çevresel farkındalığın artışı, uluslararası iş birliğinin çetrefilli yapısı ve kurumların farklı rolleriyle şekillenmiştir; geleceğin başarısı ise devletlerin ortak amaçlar etrafında birleşmesine ve sivil toplumun katılımına bağlıdır.

4.2 Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları ve Ekolojik Söylemin İnşası

Gezegeneğimizin karşı karşıya olduğu ekolojik tehditler derinleşirken, uluslararası toplumun bu meydan okumalara verdiği yanıtlar da sürekli bir dönüşüm içinde olmuştur. Devletlerin öncülüğünde, 1972 Stockholm Konferansı ve 1992 Rio Zirvesi gibi dönüm noktalarıyla şekillenen küresel çevre yönetişimi rejimi, önemli normatif ve kurumsal yapılar inşa etti (Chasek ve ark., 2017: 1, 18). Ancak bu devlet merkezli yapıların, karmaşık çevre sorunları karşısında tek başına yeterli olamadığı, çoğu zaman politik ve ekonomik çıkarların gölgesinde kaldığı da aşikâr. İşte bu noktada, özellikle çevreci sivil toplum kuruluşları, çevresel sorunların tanımlanması, tartışılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde giderek daha merkezi bir konuma yükseldi (Speth & Haas, 2006: 91-2).

STK'lar, devletlerin ve uluslararası kuruluşların yarattığı bu zeminde, ekolojik meselelere dair kamusal algıyı ve politik gündemi şekillendiren etkili "söylem inşa edicileri" olarak öne çıkmıştır. Ekolojik söylem, en basit ifadeyle, çevresel konuların (iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı, kirlilik vb.) kavramlar, değerler, anlatılar ve metaforlar aracılığıyla tanımlandığı, bir çerçeveye oturtulduğu ve kamusal alana sunulduğu bir dil ve anlam sistemidir (Dryzek, 2013: 9-11). Bu, sadece sorunlardan bahsetmek değil; sorunların nasıl algılandığını, hangi değerlerle ilişkilendirildiğini, sorumluluğun kime yüklendiğini ve hangi çözüm yollarının meşru görüldüğünü belirleyen bir anlamlandırma pratiğidir (Hajer, 1995: 44). İnşa edilen bu söylemler, örneğin iklim değişikliğinin nedenlerini (endüstriyel kapitalizm mi, aşırı tüketim mi?), sorumlularını (devletler mi, şirketler mi, bireyler mi?) ve çözümlerini (teknolojik yenilik mi, köklü toplumsal değişim mi?) belirlemede ve doğayla ilişkimizi (tahakküm mü, uyum mu?) tanımlamada kilit rol oynar (Hajer & Versteeg, 2005: 175-176).

STK'lar, bu söylem arenasının aktif oyuncularını olarak, bilimsel verileri, yerel bilgiyi, etik argümanları ve güçlü anlatıları birleştirerek hâkim söylemlere meydan okuyan

veya onları dönüştüren alternatif çerçeveler sunarlar (Allan & Hadden, 2017: 7). Çevresel sorunları toplumsal ve politik bir dile tercüme eden bu söylem, eyleme geçme iradesini ve politikaların yönünü belirlemede kritik bir etkiye sahiptir. Bu bölümün temel amacı, 1972 Stockholm ve 1992 Rio sonrası oluşan uluslararası çerçevede, çevreci STK'ların ekolojik söylemi hangi mekanizmalar ve stratejilerle inşa ettiklerini irdelemektir. Bu süreçte, STK anlatılarının, kampanyalarının ve iletişim biçimlerinin toplumsal algı ve politik süreçler üzerindeki etkilerini analiz edecek; söylem inşasının çevre koruma çabalarına katkılarını ve getirdiği zorlukları ele alacağız. Dolayısıyla, devlet dışı aktörler olarak STK'ların küresel çevre sorunları ve ekolojik bağlamdaki (Biermann, 2014: 48-9) rolünü ve ekolojik söylemin biçimlenmesindeki merkezi konumunu aydınlatma amaçlanır.

4.2.1 Tarihsel Arka Plan: STK'ların Söylem Sahnesine Yükselişi

Çevreci STK'ların birer söylem inşa edicisi olarak yükselişi, modern çevreciliğin doğuşuyla yakından ilişkilidir. 20. yüzyılın ortalarına kadar doğa koruma çabaları daha seçkin bir çizgide ilerlerken, 1960'lar ve 1970'ler kitlesel çevre hareketlerinin doğduğu ve STK'ların küresel bir söylem gücü haline geldiği tarihsel bir dönüm noktasına denk düşer. Bu söylemsel dönüm noktasında Rachel Carson'ın *Sessiz Bahar* (2002 [1962]) adlı eseri ve onun gezegensel kapsamda tehlike çanlarını harekete geçiren üslubu oldukça belirleyicidir. Carson eserinde özellikle zirai yöntemlerde uygulanan pestisit kullanımının tehlikelerine dikkat çekerek kamuoyunda geniş yankı uyandırmış ve “çevre” meselesini politik gündeme taşımıştır:

Bu (*pestisit*) spreyleri, tozlar ve aerosoller artık çiftliklere, bahçelere, ormanlara ve evlere neredeyse evrensel bir şekilde uygulanıyor—her böceği, “iyiyi” ve “kötüyü”, öldürme gücüne sahip seçici olmayan kimyasallar; kuşların şarkısını susturan, derelerdeki balıkların sıçramasını durduran, yaprakları ölümcül bir filmle kaplayan ve toprakta kalıcı olan kimyasallar—bütün bunların hedefi sadece birkaç yabani ot veya böcek olsa bile. Kim, yeryüzüne böyle bir zehir bombardımanı yağdırmanın, onu tüm yaşam için uygunsuz hale getirmeden mümkün olduğuna inanabilir? Bunlara “böcek öldürücüler” değil, “yaşam öldürücüler” denmeli (Carson, 2002: 6).

Carson'un çalışması, bilimsel uzmanlığa dayalı teknokratik söylemlere karşı güçlü bir kamuoyu tepkisinin ve sorgulamasının önünü açmıştır (Speth & Haas, 2006: 37, 57), sıradan yurttaşların da çevresel riskler konusunda söz sahibi olabileceğini göstermiştir.

Bu dönemde kurulan veya güçlenen Greenpeace (1971) ve Friends of the Earth (1969) gibi örgütlerin, doğrudan eylem, medya kampanyaları ve bilimsel verileri birleştiren stratejilerle nükleer denemelerden balina avcılığına kadar pek çok konuda kamuoyunu harekete geçirmiş ve ekolojik söylemin çerçevesini çizmeye başladığı görülür. Özellikle Greenpeace gibi medya odaklı yeni nesil STK'lar, çevresel sorunları dramatize ederek ve ahlaki bir zemine oturtarak mevcut politik ve ekonomik düzeni sorgulayan radikal söylemler geliştirmişlerdir (Chasek ve ark., 2017: 96).

STK'ların küresel ölçekteki söylem oluşturma kapasitesi, 1972 Stockholm Konferansı ile daha görünür hale gelmiştir. Bu konferans, devletlerin yanı sıra STK'ların da uluslararası platformda seslerini duyurabildikleri, ortak endişeleri dile getirebildikleri ve hükümetler üzerinde baskı kurabildikleri ilk büyük forumdur (Ivanova, 2021: 26-32). Stockholm, STK'lara resmi bir statü tanımasa da, paralel forumlar ve lobi faaliyetleri aracılığıyla küresel gündemi etkileme fırsatı sunmuştur (Speth & Haas, 2006: 56). Konferans aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hakkı ile çevre koruma arasında bir denge kurulması gerektiğini vurgulayan Güney söyleminin de erken habercisi niteliğindedir (Speth & Haas, 2006: 58-59). Bu durum, ekolojik söylemin tekil olmadığını, farklı bağlamlarda farklı anlamlar kazanabildiğini göstermiştir.

1980'ler ve 1990'lar, STK'ların hem uzmanlık kapasitelerini geliştirdikleri hem de küresel ağlar aracılığıyla daha organize hale geldikleri bir dönemdir. Ozon tabakasının incilmesi, asit yağmurları ve iklim değişikliği gibi küresel sorunların bilimsel olarak kanıtlanması, STK'lara söylemlerini bilimsel meşruiyetle destekleme imkânı vermiştir (Chasek ve ark., 2017: 110-2). Özellikle ozon rejimi müzakerelerinde STK'lar, bilimsel verileri kamuoyuna tercüme etmede ve politikacılar üzerinde baskı⁴³ oluşturmada kritik rol oynamışlardır (a.g.e. 113).

⁴³ STK'ların ozon tabakasının korunmasındaki somut etkilerinden biri, Kloroflorokarbon (CFC) içeren aerosol spreylere karşı yürüttükleri başarılı tüketici boykot kampanyalarıydı. Örneğin, ABD'deki Doğal Kaynakları Savunma Konseyi (NRDC) gibi kuruluşlar, bilimsel kanıtları kamuoyuna basit ve anlaşılır bir dille sunarak (örneğin sprej kutuları ozon tabakasını deliyor gibi sloganlarla) ve medyanın dikkatini çekerek, tüketicileri CFC'li ürünleri satın almamaya teşvik etti. Bu tabandan gelen baskı, üreticileri alternatif itici gazlar aramaya ve hükümetleri uluslararası düzeyde CFC kullanımını yasaklayan Montreal Protokolü (1987) gibi anlaşmaları imzalamaya iten önemli faktörlerden biriydi. STK'lar aynı zamanda bilimsel bulguları politika yapıcılara taşıyan bilgi araçları işlevi de gördüler. Bkz. Haas, Peter M. (1992). Banning chlorofluorocarbons: Epistemic community efforts to protect stratospheric ozone. *International Organization*, 46(1), 187–224. s. 210-2.

Önceki bölümde dile getirildiği gibi 1992 Rio Zirvesi ise STK'ların küresel çevre politikasındaki yerini perçinlemiş ve söylem oluşturmadaki etkinliklerini artırmıştır. Zirveye rekor sayıda STK katılımı, hükümetler arası müzakereleri etkilemenin yanı sıra, “sürdürülebilir kalkınma” gibi kavramların küresel söylemde yaygınlaşmasına ve alternatif kalkınma modellerinin tartışılmasına olanak tanımıştır (Biermann, 2014: 101; Speth & Haas, 2006: 69-71). Böylelikle STK katılımı kurumsallaşmış ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramı giderek daha merkezi bir konuma erişmiştir. Ancak Rio sonrası dönemde neoliberal küreselleşmenin etkisiyle STK söylemlerinin piyasa mekanizmalarıyla daha fazla iç içe geçtiği ve radikal potansiyelini yitirdiği yönünde eleştiriler de dile getirilmiştir (Speth & Haas, 2006: 79-80). Bu tarihsel süreç, STK'ların yerel aktörler olmaktan çıkarak, küresel çevre rejimlerinin şekillenmesinde ve ekolojik sorunlara dair baskın anlatıların (storylines) oluşturulmasında merkezi bir rol üstlenen aktörlere dönüştüğünü göstermektedir (Hajer, 1995: 56, 61). STK'ların söylem inşa etme biçimlerinin dönemin politik, ekonomik ve bilimsel koşullarına göre evrildiğini anlamak, onların zaman içindeki gelişimini kavramak açısından önemlidir.

4.2.2 Ekolojik Söylemi Anlamak

Ekolojik söylem, çevresel sorunların ve insan-doğa ilişkisinin anlamlandırıldığı, tartışıldığı ve politik eyleme dönüştürüldüğü dilsel ve pratik bir alandır. Bu söylem, neyin “sorun” olarak tanımlandığını, nedenlerini, sonuçlarını, sorumlularını ve çözümlerini çerçeveler (Hajer, 1995: 44-45). Sosyal inşacılık yaklaşımı, çevresel sorunların nesnel gerçekliklerden ziyade, toplumsal aktörlerce dil ve anlatılar aracılığıyla inşa edilen anlamlar bütünü olduğunu vurgular (Hajer & Versteeg, 2005: 176). Bu bağlamda STK'lar, belirli durumları “sorun” olarak tanımlayan, nedenlerini belirleyen, sorumluları işaret eden ve çözüm öneren çerçeveler (*frames*⁴⁴) oluşturarak

⁴⁴ Çerçeveleme (*framing*), sosyal hareketler ve STK'lar literatüründe merkezi bir kavramdır. Snow ve Benford gibi teorisyenler, hareketlerin insanları mobilize etmek için kullandığı üç temel çerçeveleme görevini tanımlar: Teşhis Edici Çerçeveleme: Sorunun ne olduğunu tanımlar ve sorumluları belirler (örneğin iklim değişikliğinin nedeni fosil yakıt şirketleridir). Prognostik Çerçeveleme: Soruna yönelik çözüm önerileri sunar (örneğin yenilenebilir enerjiye geçiş yapılmalıdır). Motive Edici Çerçeveleme: İnsanları harekete geçmek için gerekçeler sunar, eyleme çağrı yapar (örneğin gelecek nesiller için hemen harekete geçmeliyiz). STK'lar, kampanyalarının başarısı için bu üç çerçeveleme görevini tutarlı ve ikna edici bir şekilde birleştirmeye çalışırlar. Örneğin, bir ormansızlaşma kampanyasında STK, sorunu biyolojik çeşitlilik kaybı (teşhis), sorumluyu yasa dışı ağaç kesimi yapan şirketler (teşhis), çözümü korunan alanların genişletilmesi (prognostik) ve eylem çağrısını nesli tükenen türleri kurtarma aciliyeti (motive edici) olarak çerçeveleyebilir. Daha fazla detay için bkz. Snow, David A., & Benford, Robert D. (1988). Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization. *International Social Movement Research*, 1, 197-217. s. 199-202.

söylem inşasına katılırlar (Allan & Hadden, 2017: 3). Goffman'dan (1974) esinlenen çerçeveleme analizi, STK'ların olaylara nasıl odaklandığını, hangi yönleri vurgulayıp hangilerini geri plana ittiğini ve bu yolla algıyı nasıl şekillendirdiğini anlamak için kullanışlı bir araçtır (Allan & Hadden, 2017: 5).

Çevreci STK'lar, farklı bilgi türlerini (bilimsel veri, yerel tanıklık, etik argüman) ve iletişim biçimlerini (duygusal çağrı, rasyonel analiz, görsel imge) birleştirerek tutarlı ve ikna edici anlatılar (storylines) oluşturma becerileriyle bu alanda etkinlik kazanırlar (Hajer, 1995: 61-62). Maarten Hajer'in "ekolojik modernleşme" teorisi, çevresel sorunları teknik ve yönetsel meseleler olarak çerçeveleyen, ekonomik büyüme ile çevre korumasını uzlaştırmayı hedefleyen baskın bir söylemi tanımlar (Hajer, 1995: 25-26). STK'lar, bu baskın söyleme meydan okuyabilir, onu yeniden yorumlayabilir veya çevresel adalet, radikal ekoloji gibi alternatif söylemler geliştirebilirler. Bunu yaparken belirli kavramları (iklim krizi) öne çıkarır, metaforlar (gezegenimizin sağlığı) kullanır ve belirli aktörleri (yerli halklar) söylemin merkezine yerleştirirler. Bu teorik perspektiften bakıldığında, STK'ların söylem inşası, toplumsal değerleri, politik öncelikleri ve kurumsal yapıları dönüştürme potansiyeli taşıyan politik bir mücadele alanıdır (Biermann, 2014: 10-13).

John Dryzek'in (2013) çevresel söylemler tipolojisi, STK'ların benimsediği farklı ideolojik yaklaşımları sınıflandırmak için kapsamlı bir çerçeve sunar. Tipoloji, sanayi üretimine reformist mi yoksa radikal mi yaklaştıkları ve çözümlerinin pragmatik mi ilkesel mi olduğu ekseninde söylemleri konumlandırır (Dryzek, 2013: 16). Örneğin, "problem çözme" söylemleri, sorunları mevcut sistem içinde teknik olarak çözülebilir görür. Bunlar arasında uzmanlara dayalı "idari rasyonalizm" (Speth & Haas, 2006: 126-128) veya daha katılımcı "demokratik pragmatizm" bulunur. "Ekolojik modernizasyon" ise teknoloji ve piyasanın çevresel sorunlara çözüm bulacağına inanır (Dryzek, 2013: 75-7, 99-101, 122-4). Daha eleştirel olan "yeşil radikalizm" söylemleri ise mevcut yapıların köklü bir şekilde sorgulanmasını talep eder (Dryzek, 2013: 187-8). Gezegenin sınırlarına vurgu yapan "hayatta kalmacılık" (survivalism) ise, özellikle 1970'lerde popülerleşmiş, kontrolsüz büyümenin ekolojik çöküşe yol açacağını savunarak elitler tarafından daha fazla kontrolü içeren radikal ama pragmatik çözümler önermiştir:

Kısıtlılıklar ve hayatta kalma teması⁴⁵ 1970'lerin başında yaygınlaştı ve pek çok insanın aklında yer edinmişti, ancak bugün kısıtlılardan ziyade gezegensel sınırlardan bahsetmeleri daha olasıdır. Temel fikir, kontrolsüz ekonomik genişleme ve nüfus artışının eninde sonunda Dünya'nın doğal kaynak stoğunu ve ekosistemlerinin insan türünün tarımsal ve endüstriyel faaliyetlerini destekleme kapasitesini veya Dünya sisteminin stresi karşılama yeteneğini aşacağıdır. Kısıtlılık söylemi radikaldir çünkü endüstriyel ekonomi politik içinde gücün toptan yeniden dağıtılmasını ve sürekli ekonomik büyümeden toptan uzaklaşılmasını istemektedir. Yavandır, çünkü çözümleri endüstriyel akıl yürütme tarafından belirlenen seçenekler, özellikle de mevcut sistemlerin yöneticileri, bilim insanları ve diğer sorumlu elitler tarafından daha fazla kontrol edilmesi zaviyesinden görür (Dryzek, 2013: 15).

Bu farklı söylemler, STK'ların dünya görüşlerini ve hedeflerini yansıtır. Partelow ve arkadaşlarının (2020) çalışması da küresel çevre yönetişimine katılan STK'ların misyon beyanları üzerinden dört ana söylem kümesi (Çevresel Yönetim, İklim Politikası, Çevresel Adalet, Ekolojik Modernizasyon) tanımlayarak bu çeşitliliği ampirik olarak göstermiştir (Partelow ve ark., 2020: 9-10). Bu tipolojiler, STK söylemlerinin çeşitliliğini ve altında yatan politik hedefleri anlamamıza yardımcı olur.

STK'ların söylem inşa araçları da çeşitlidir. Bilimsel veriler ve raporlar, argümanlara meşruiyet kazandırmak için sıklıkla kullanılır (Bocking, 2018: 5). Ancak bilim tek başına yeterli değildir ve kendisi de farklı çerçeveler içerebilir. Mace (2014), koruma bilimindeki “doğa insanlar içindir” veya “insanlar ve doğa” yani bu iki varlık kategorisinin birlikteliği vurgusu gibi farklı çerçevelerin koruma hedeflerini nasıl şekillendirdiğini gösterir (2014: 1558-1559). Evans (2021) ise koruma bilimindeki farklı araştırma felsefelerinin (pozitivist, eleştirel/pragmatik) ve değer yargılarının, bilimin rolünün nasıl kavramsallaştırdığını etkilediğini vurgular. Pozitivist yaklaşım bilimi nesnel bilgi üretici olarak görürken, diğerleri korumanın değer yüklü olduğunu ve toplumsal bağlamları içermesi gerektiğini savunur (Evans 2021: 3-6). STK'lar bu bilimsel çerçeveleri alıp kendi değerleri ve hedefleri doğrultusunda yorumlarlar. Ahlaki ve etik argümanlar, adalet ve sorumluluk gibi konuları vurgulayarak duygusal yankı uyandırmaya çalışırlar (Allan & Hadden, 2017: 7). Görsel materyaller, hikaye anlatımı

⁴⁵ Thomas Malthus'un nüfus artışı ve kaynak kıtlığına dair kötümser öngörülerini iklim krizi bağlamında ele alarak, “kısıtlılıklar” ve “hayatta kalma” temalarıyla benzer bir çapraz okuma girişimi yapılabilir. Malthus'un 1798 tarihli *An Essay on the Principle of Population* eserinde, nüfusun geometrik artışı karşısında nispeten daha az olarak kaynakların aritmetik artışı, kaçınılmaz bir kıtlık ve toplumsal çöküş öngörür. Malthusçu kötümserliğin modernize edilmiş ve iklim krizine tercüme edilmiş hali ancak bu kadar tutarlı olabilir. Kontrolsüz ekonomik genişleme ve nüfus artışının Dünya'nın ekosistem kapasitesini aşacağı ve gezegensel sınırları zorlayacağı bir nevi aynı sonuca ulaşan farklı Malthusçu felaket senaryolarıdır. Bretschger'in makalesi ise bu kötümserliği iklim krizi ekseninde yeniden değerlendirir. Bkz. Bretschger, L. (2020). Malthus in the light of climate change. *European Economic Review*, 127, 103477.

ve kişisel tanıklıklar ise soyut sorunları somutlaştırarak kamuoyunun duygusal katılımını sağlar (Dai ve ark., 2017: 9-10). Bu araçların stratejik birleşimi, STK'ların kompleks ve değişken ekolojik söylemler inşa etmesine olanak tanımaktadır.

4.2.3 STK'ların Söylem İnşa Yöntemleri

Çevreci STK'lar, inşa ettikleri ekolojik söylemleri yaymak, meşrulaştırmak ve somut çıktılara dönüştürmek için çeşitli yöntem ve stratejiler kullanırlar. Bu stratejilerin seçimi ve başarısı, STK'nın misyonuna, hedef kitlesine, konuya, kaynaklarına ve politik bağlama göre değişir. Mesaj iletme ile anlamsal çerçeveleme birlikte düşünüldüğünde STK'ların en görünür faaliyetlerinden olan kampanyalar, belirli bir sorunu (örneğin, ormansızlaşma) kamusal gündeme taşımayı ve politika yapıcılarını etkilemeyi hedefler. Bun noktada başarının anahtarı, sorunu etkili bir şekilde çerçevelemektir (Allan & Hadden, 2017: 3). Örneğin, iklim değişikliğini bilimsel bir olgu yerine acil müdahale gerektiren bir "iklim krizi" veya "adalet" sorunu olarak çerçevelemek daha güçlü bir etki yaratabilir. Benzer şekilde, bir orman katliamını "ağaç kesimi" yerine "yerli halkların yaşam alanlarının yok edilmesi" (çevresel adalet) veya "iklim değişikliğini hızlandıran karbon salımı" (iklim krizi) olarak sunmak, farklı aktörleri harekete geçirebilir. Bu çerçeveleme, sorunun kahramanlarını (aktivistler, gönüllüler), mağdurlarını (örneğin kutup ayıları veya köylüler) ve sorumlularını (fosil yakıt şirketleri) belirleyen "anlatılar" (*storylines*) aracılığıyla yapılır (Hajer, 1995: 61-65). Başarılı çerçeveleme, aciliyeti vurgular, sorumluları netleştirir ve çözümleri makul gösterir (Allan & Hadden, 2017: 5). STK'lar, büyük çevre felaketleri veya uluslararası zirveler gibi "fırsat pencerelerinden" yararlanarak belirli sorunlara yönelik ilgiyi artırabilir (Speth & Haas, 2006: 88-9).

Medya, STK'ların mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmak ve kamuoyu desteği sağlamak için kritik bir araçtır. STK'lar, medyanın çalışma mantığını anlayarak, haber değeri taşıyan konuları belirler ve mesajlarını etkili formatlarla sunarlar. Söylemlerini yaymak, kamuoyunu bilgilendirmek, harekete geçirmek ve politikacılar üzerinde baskı kurmak için medyayı aktif olarak kullanırlar (Dai ve ark., 2017: 3). Basın bültenleri, raporlar, röportajlar, belgeseller ve görsel kampanyalar bu amaçla kullanılır. Küresel çapta Greenpeace gibi örgütler medyatik eylemleriyle, WWF gibi diğerleri ise bilimsel raporlarla öne çıkar. Görsel kampanyalar ve sosyal medya etkileşimleri, duygusal bağ kurmayı ve hızlı destek sağlamayı mümkün kılar. Sosyal medyanın yükselişi, STK'lara mesajlarını doğrudan kitlelere ulaştırma, etkileşim kurma ve küresel mobilizasyon

sağlama gibi yeni olanaklar sunmuştur (Speth & Haas, 2006: 65). Ancak medya ilişkileri yönetimi, doğru mesajı doğru kanala iletmeyi ve riskleri (yanlış anlaşılma veya sansüre uğrama) yönetmeyi gerektirir (Dai ve ark., 2017: 11). Medya metinlerinin analizi, STK söylemlerini anlamada önemlidir (Leipold ve ark., 2019: 449).

Söylemin kalıcı olması ve eyleme dönüşmesi için eğitim, yerel katılım ve ağ oluşturma hayati önem taşır. STK'lar, eğitim programları, bilgilendirme materyalleri ve yerel projelerle söylemlerini tabana yayarlar. Okul eğitimleri, topluluk farkındalık çalışmaları veya yerel halkın katıldığı koruma projeleri, ekolojik bilinci artırır, davranış değişikliğine yol açar ve söylemi somut eylemlere dönüştürür (Speth & Haas, 2006: 147-8). Yerel katılım, STK'ların söylemlerini tabandan gelen bilgiyle zenginleştirmesini sağlar (Biermann, 2014: 50-51). Farklı STK'ların oluşturduğu iş birlikleri ve ağlar, hem daha kapsamlı kampanyalar yürütmeyi hem de uluslararası müzakerelerde veya ulusal politika süreçlerinde daha etkili lobi gücü oluşturmaya yarayabilmektedir (Partelow ve ark., 2020: 13-4). Bir STK'nın farklı söylemleri tek bir anlatı çizgisinde birleştirmesi, farklı aktörlerin (uzmanlar, politikacılar, şirketler, vatandaşlar) bu anlatıyı sahiplenmesini kolaylaştırabilir (Gustafsson, 2013: 50). İklim adaleti hareketinde⁴⁶ olduğu gibi, farklı grupların ortak bir çerçevede birleşmesi, hareketin politik ağırlığını artırmıştır (Allan & Hadden, 2017: 11-2). Bu ağlar, ortak kimlik ve dayanışmayı da teşvik eder.

STK'lar, inşa ettikleri söylemleri somut politika değişikliklerine dönüştürmek için doğrudan politika yapıcıları hedef alan savunuculuk ve lobicilik faaliyetleri yürütürler. Yasa tasarıları hakkında görüş bildirme, politikacılarla toplantılar, uluslararası müzakerelere katılım, hukuki süreç takibi veya seçim kampanyalarına katılım bu faaliyetler arasındadır (Chasek ve ark., 2017: 94). Söylemler, politika içeriğinin yanı sıra politika yapım sürecinin kurallarını ve meşruiyetini de etkileyebilir (Leipold ve ark.,

⁴⁶ Urgenda İklim Değişikliği Davası, iklim adaleti hareketinde çığır açan bir başarıdır. Urgenda Vakfı, 886 Hollanda vatandaşı adına, devletin yetersiz iklim politikalarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 2 (yaşam hakkı) ve madde 8'e (özel ve aile hayatı) aykırı olduğunu iddia ederek 2013'te dava açtı. 2015'te Lahey Bölge Mahkemesi, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli IPCC'nin değerlendirme raporuna (AR4) dayanarak, 2020'ye kadar sera gazı emisyonlarının 1990'a kıyasla %25-40 azaltılması gerektiğine hükmetti. 2018'de Lahey İstinaf Mahkemesi, devletin özen yükümlülüğünü ihlal ettiğini doğruladı ve kararı onadı. Dava, insan hakları hukukunu kolektif çevresel davalara uygulayarak küresel emsal oluşturdu, ancak gelecek nesillerin temsil edilememesi tartışma yarattı. Bkz. Gosseries, A., Kadayıfçı, R., & Atalay, S. (2019). *Urgenda İklim Değişikliği Davası*. Ekoloji Kolektifi Derneği. s. 8-9.

2019: 452). Başarılı lobicilik, güçlü argümanlar sunmanın yanı sıra politik süreçleri anlamayı, doğru aktörlere ulaşmayı ve stratejik ittifaklar kurmayı gerektirir. STK'lar, bilimsel uzmanlıklarını, kamuoyu desteğini ve ahlaki argümanlarını birleştirerek politika yapıcılarını etkilemeye çalışır (Hajer & Versteeg, 2005: 177). Bu çok yönlü stratejiler, STK'ların ekolojik söylemi hem yukarıdan aşağıya (politik lobi) hem de aşağıdan yukarıya (taban örgütlenmesi) inşa etmelerini sağlar. Ancak etkinlikleri, politik samimiyet, medya özgürlüğü, kamuoyu duyarlılığı gibi dış koşullara da bağlıdır.

4.2.4 Küresel Sahnede Söylem Çeşitliliği: Örnekler ve Etkileri

Çevreci STK'ların ekolojik söylemi şekillendirme gücü ve çeşitliliği, küresel kampanyalarda ve yönetim süreçlerindeki rollerinde somutlaşır. Bu söylemler, sorunlara dikkat çekmenin ötesinde, baskın çerçeveler oluşturmuş, uluslararası politikayı ve kamuoyu algısını etkilemiştir. Örneğin Greenpeace, iklim değişikliğiyle mücadelede radikal ve doğrudan eylem odaklı bir söylem inşa etmiştir. Fosil yakıt şirketlerine yönelik protestoları, Kuzey Kutbu'ndaki petrol arama karşıtı kampanyaları ve "İklimi Değil Sistemi Değiştir" sloganını, iklim değişikliğini acil müdahale gerektiren ahlaki ve politik bir mesele olarak çerçevelemiştir. Son yıllarda birçok STK gibi Greenpeace de, bu sorunu varoluşsal bir "kriz" veya "acil durum" olarak tanımlamaktadır. Bu söylem, bilimsel verileri (artan sıcaklıklar, eriyen buzullar) ahlaki bir aciliyet çağrısıyla birleştirir. İklim ve ekolojik krize karşı acil yönetim eylemi, sıfır emisyon ve iklim tartışmalarına doğrudan vatandaş katılımı talep eden, küresel bir inisiyatif olarak kurulan *Extinction Rebellion* gibi hareketler de bu aciliyet söylemini kullanarak, kamuoyunu harekete geçirmeyi ve politikacıları radikal adımlar atmaya zorlamayı hedefler. Bu yaklaşım, iklim değişikliğinin yavaş ve soyut bir tehdit olduğu algısını kırarak, anlık eylem gerektiren bir krize dönüştürmede etkili olmuş (Allan & Hadden, 2017: 10-1) ve özellikle genç aktivistler arasında yankı bulmuştur.

Öte yandan, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), biyoçeşitlilik kaybına karşı daha uzlaşmacı ve koruma odaklı bir söylem geliştirmiştir. Panda gibi ikonik türleri kullanarak⁴⁷ yürüttüğü kampanyalar, doğa korumanın duygusal ve estetik boyutunu

⁴⁷ WWF'in panda logosunu seçmesi (1961), sadece pandanın sevimli ve tehlike altında olmasından kaynaklanmıyordu. Aynı zamanda, siyah-beyaz renkleri nedeniyle o dönemdeki baskı maliyetlerini düşürmesi gibi pratik bir avantaja da sahipti. Daha da önemlisi, panda, dil ve kültür bariyerlerini aşan, kolayca tanınan ve sempati uyandıran evrensel bir simge haline geldi. WWF, bu güçlü markalaşmayı, bağış toplama kampanyalarında, kurumsal ortaklıklarda ve eğitim materyallerinde etkili bir şekilde kullandı. Panda, sadece bir türü değil, genel olarak doğa koruma ihtiyacını ve WWF'in misyonunu temsil eden güçlü bir gösterge işlevi gördü. Bu

vurgulamış, bireysel bağışları ve kurumsal iş birliklerini teşvik etmiştir. WWF'in, biyoçeşitliliği hem içsel değere sahip hem de insan refahı (*wellbeing*) için ekosistem işlevine sahip bir unsur olarak gören bir söyleme daha yakın olduğu söylenebilir (Mace, 2014: 1558). Biyoçeşitliliği "korunması gereken değerli bir miras" olarak sunarken, yerel topluluklarla iş birliği ve sürdürülebilir kalkınma projelerine odaklanmıştır. WWF'in bu durumunun, yerel çıkarlar ile küresel hedefler arasında gerilimlere yol açsa da (Biermann, 2014: 145-6), koruma söylemini ana akımlaştırmada önemli bir rol oynadığı kesindir.

Asit yağmuru tartışması, STK'ların söylem gücünün klasik bir örneğidir. Hajer'in (1995: 106-111) analizine göre, İskandinav STK'ları, göllerdeki balık ölümlerini ve orman hasarlarını bilimsel verilerle belgeleyerek, sorunu sınırlar ötesi hava kirliliğinin bir sonucu olarak çerçevelemişlerdir. Bu yerel gözlemleri uluslararası bir soruna bağlayan söylem, diğer Avrupa ülkeleri üzerinde ciddi politik baskı oluşturmuş ve STK'ların uluslararası gündemi belirleme potansiyelini göstermiştir. Etik ve adalet perspektiflerinden ise, çevresel adalet söylemi⁴⁸ ön plana çıkar. Çevresel sorunların yükünün (kirlilik, kaynak tükenmesi, iklim değişikliği etkileri) toplumun en yoksul ve marjinal kesimleri, özellikle Küresel Güney'deki topluluklar veya belirli ırksal/etnik gruplar tarafından orantısız şekilde taşındığını vurgular (Allan & Hadden, 2017: 7). Çevre sorunlarını sosyal eşitsizlik, ırkçılık, sömürgecilik ve insan hakları bağlamında ele alır. Özellikle Küresel Güney STK'ları ve yerli halk hareketleri tarafından sahiplenilen bu söylem, çevre korumanın insanları ve toplumsal adaleti de kapsamaması gerektiğini savunur. İklim müzakerelerindeki kayıp ve zarar tartışmaları veya zararlı

strateji, karmaşık ekolojik sorunları basitleştirerek geniş kitlelere ulaşmada başarılı olsa da, bazen koruma çabalarının "sevimli megafauna"ya aşırı odaklandığı ve daha az çekici ama ekolojik olarak kritik diğer türlerin veya ekosistemlerin göz ardı edildiği yönünde eleştirilere de neden olmuştur. Bkz: Lorimer, J. (2007). Nonhuman charisma. *Environment and Planning D: Society and Space*, 25(5), 911–932. s. 923-4.

⁴⁸ Çevresel adalet söylemi, ABD'de 1980'lerde, özellikle Afrikalı Amerikalı toplulukların, tehlikeli atık depolama alanlarının ve kirlletici endüstrilerin kendi yaşam alanlarında yoğunlaştığına dikkat çekmesiyle kök salmıştır. Kuzey Karolina'daki Warren County'de toksik atıklara karşı yapılan protestolar (1982), hareketin simgesel başlangıç noktalarından biri olarak kabul edilir. Bu hareket, çevre sorunlarının sadece doğayla değil, aynı zamanda ırk, sınıf ve sosyal eşitsizliklerle de doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Zamanla bu söylem küreselleşmiş ve "iklim adaleti" kavramı altında, iklim değişikliğinin etkilerinden en çok zarar görenlerin (küçük ada devletleri, yerli halklar, yoksul topluluklar), bu soruna en az dahli olanlar olduğu gerçeğine odaklanmıştır. İklim adaleti, sadece emisyon azaltımını değil, aynı zamanda uyum finansmanı, teknoloji transferi ve tarihsel sorumlulukların tanınması gibi konuları da içeren daha geniş bir adalet çerçevesi talep etmektedir. Bkz. Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford University Press. s. 46-9.

atıkların belirli bölgelere yığılmasına karşı mücadeleler bu söylemin yansımalarıdır (Speth & Haas, 2006: 144-6).

Özellikle Latin Amerika'daki yerli hareketlerinden etkilenen bazı STK'lar, daha radikal "Doğanın Hakları" (*Rights of Nature*)⁴⁹ söylemini geliştirmiştir. Bu yaklaşım, doğayı (nehirler, ormanlar) sadece korunması gereken bir kaynak olarak değil, kendi başına var olma hakkı olan hukuki bir varlık olarak tanımayı önerir. Bolivya ve Ekvador gibi ülkelerde anayasal düzeyde tanınan bu söylem, geleneksel insan merkezci yaklaşımlara kökten bir alternatif sunmaktadır.

Bunların yanı sıra, iş dünyasıyla yakın çalışan veya piyasa temelli çözümlere sıcak bakan bazı STK'lar da bulunmaktadır (bkz. Blanchard ve ark., 2018). Bu STK'lar için, ekolojik modernleşme⁵⁰ veya yeşil ekonomi söylemleri daha muteber kabul edilir. Bu söylem, çevresel sorunların teknolojik yenilik, verimlilik artışı ve yeni piyasa fırsatları (yeşil teknolojiler, sürdürülebilir ürünler) ile aşılabileceğini, ekonomik büyüme ile çevre korumasının uyumlu hale getirilebileceğini ve "yeşil büyümenin" mümkün olduğunu savunur (Dryzek, 2013: 168-72). Karbon ticareti, yenilenebilir enerji teşvikleri, döngüsel ekonomi modelleri bu söylemle ilişkilidir. İş dünyası ve bazı hükümetlerce pragmatik bulunurken, daha radikal gruplar tarafından teknokratik iyimserliğe

⁴⁹ Doğanın hakları, ekosistemlerin ve doğal varlıkların (nehirler, ormanlar, türler) insan haklarına benzer şekilde yasal haklara sahip olmasını savunan bir hukuk teorisidir. Doğayı bir kaynak olarak gören geleneksel çevre yasalarına meydan okuyarak, doğanın var olma, yenilenme ve gelişme haklarını tanıır. İnsan merkezli yaklaşımları eleştiren bu teori, doğanın kendi varlığından kaynaklanan içsel haklara sahip olduğunu ve insanla bağlılığını vurgular. Thomas Berry ve Vandana Shiva gibi jeolog ve yazarlar, doğanın özne oluşu çerçevesinde haklara sahip olduğunu ileri sürmüştür. Özellikle Berry, "evrenin nesneler değil, özneler topluluğu" olduğunu ve insan olmayan öznelerin de Dünya Hukuku'nun kutsal katılımcıları olarak görülmeleri gerektiğini (*Earth Jurisprudence*) belirtir. Bkz. Berry, T. (2010). *Evening thoughts: Reflecting on earth as a sacred community*. Catapult. s. 43-58.

⁵⁰ Maarten Hajer ve Arthur P.J. Mol gibi teorisyenler tarafından geliştirilen ekolojik modernleşme, çevresel sorunların modern endüstriyel toplumların temel yapısını (kapitalizm, devlet, bilim ve teknoloji) kökten değiştirmeden, bu yapıların ekolojik açıdan yeniden düzenlenmesiyle aşılabileceğini savunan iyimser bir teorik perspektif ve politik programdır. Temel varsayımları arasında teknolojik yeniliğin çevresel sorunları çözebileceği, ekonomik büyüme ile çevre korumasının uyumlu hale getirilebileceği (ayrıştırma-*decoupling*), piyasa mekanizmalarının (eko-vergiler, emisyon ticareti) etkin çevre politikası araçları olduğu ve devletin düzenleyici rolünün yanı sıra özel sektör ve sivil toplumla iş birliğinin önemi yer alır. Bkz. Mol, A. P. J. & Sonnenfeld, David A. (Eds.). (2000). *Ecological Modernisation Around the World: Perspectives and Critical Debates*. Frank Cass Publishers. s. 4-7. Ancak bu yaklaşım, "teknolojiye aşırı güven", "yeşil kapitalizmin" sınırlarını göz ardı etme, güç eşitsizliklerini ve çevresel adalet sorunlarını yeterince dikkate almama, küresel Güney'in özgül koşullarını yansıtmama ve sistemik değişim ihtiyacını küçümseme gibi gerekçelerle eleştirilmektedir.

dayandığı, yeşil yıkamaya (*greenwashing*)⁵¹ kapı araladığı ve sistemik sorunları göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir (Speth & Haas, 2006: 126).

Bu örnekler, STK'ların farklı stratejiler, anlatılar ve ideolojiler kullanarak ekolojik söylemi nasıl çeşitlendirdiğini, sorunları küresel gündeme taşıdığını ve farklı aktörleri birleştirdiğini göstermektedir. Tek bir STK söyleminden ziyade, çeşitli stratejik hedeflere sahip çok sayıda söylem bir arada var olabilmektedir (bkz. Partelow ve ark., 2020: 10).

4.2.5 Zorluklar ve Eleştiriler Bağlamında STK'ların Söylem Geliştirme Olanakları ve Sınırlılıkları

Çevreci STK'ların söylem inşasındaki başarılarına rağmen, bu süreç çeşitli zorluklar, eleştiriler ve riskleri beraberinde getirir. Birçok STK, faaliyetleri için bağışlara, hükümet fonlarına veya kurumsal sponsorluklara bağımlıdır. Bu durum, fon kaynaklarının STK gündemini ve söylemini etkileme riskini taşır (Partelow ve ark., 2020: 13; Ivanova, 2021: 173). Bağışçı beklentileri, STK'ları daha radikal veya eleştirel söylemlerden kaçınmaya itebilir. Finansal kaygılar, ilkesel tavizlere veya popüler ama daha az kritik konulara odaklanmaya neden olabilir. Bu, STK'ların bağımsızlığını zayıflatabilir. Ayrıca, küresel STK'ların Küresel Güney'deki yerel toplulukları ne ölçüde temsil ettiği de bir tartışma konusudur (Biermann, 2014: 126-9). Gündem belirlemede Küresel Kuzey merkezli bir bakış açısı, meşruiyeti sorgulatabilir. Kimin adına konuşulduğu ve temsil ilişkisi, STK söyleminin kritik etik boyutlarıdır (Speth & Haas, 2006: 137).

⁵¹ Yeşil yıkama, bir şirketin çevresel performansını veya ürünlerinin/hizmetlerinin çevresel faydalarını olduğundan daha iyi göstermek için yanıltıcı pazarlama veya halkla ilişkiler taktikleri kullanmasıdır. Bir fosil yakıt şirketi, toplam enerji üretiminin çok küçük bir kısmını oluşturan yenilenebilir enerji yatırımlarını büyük reklam kampanyalarıyla ön plana çıkarırken, ana faaliyet alanı olan fosil yakıtların çevresel etkilerini ve karbon emisyonlarını geri planda tutabilir veya yeterince şeffaf bir şekilde raporlamayabilir. Benzer şekilde, bir giyim markası, ürünlerinde "organik pamuk" kullanıldığını vurgulayarak "sürdürülebilir" imajı yaratmaya çalışırken, tedarik zincirindeki su tüketimi, kimyasal kullanımı veya işçi hakları gibi diğer önemli çevresel ve sosyal sorunları görünmez kılmaya çalışabilir. Temsili bir örnek olarak, piyasa raporlarına göre oyuncak ve bebek ürünlerinde "BPA-free" (Bisfenol A içermez) iddialarının 2009-2010 arasında %577, "phthalate-free" iddialarının ise %2550 artışı gösterilebilir. Ancak, ürünler bağımsız test veya üçüncü taraf sertifikasyonlara tâbi tutulmadığı için, bu iddiaların %89'u kanıt eksikliğinden (*sin of no proof*) mustariptir. 2008'de Kanada'nın bebek biberonlarında BPA'yı yasaklaması, ebeveynlerin sağlık kaygılarını artırmış, şirketler ise bu hassasiyeti kanıtsız iddialarla ticari avantaja çevirmiştir. Kısacası, yeşil yıkama, şeffaflık eksikliğiyle tüketici güvenini zedelerken çevre kaygıları açısından da gerçek sürdürülebilirlik çabalarını gölgeler. Bkz. Delmas, Magali A., & Burbano, Vanessa C. (2011). The Drivers of Greenwashing. *California Management Review*, 54(1), 64–87. s. 66-8; TerraChoice Environmental Marketing. (2010). *The Sins of Greenwashing: Home and Family Edition*. s. 21-2.

STK'ların eleştirel söylemleri kimi zaman da yerleşik politik ve ekonomik çıkarlarla çatışır. Bu durum, özellikle otoriter rejimlerde, STK'ların ciddi baskılarla karşılaşmasına neden olabilir: faaliyet kısıtlamaları, yasal engeller, aktivistlerin hedef alınması, mali kaynakların kesilmesi ve itibarsızlaştırma kampanyaları vb. (Biermann, 2014: 51-52; Dai ve ark., 2017: 11). Bu, sivil alanın daralmasına yol açar. Ayrıca, iklim değişikliği gibi tartışmalı konularda STK söylemleri, karşıt gruplarca çarpıtılabilir, dezenformasyona hedef olabilir; bu da toplumsal kutuplaşmayı derinleştirir.

STK'lar, karmaşık sorunların kolay iletişimi için mesajlarını basitleştirirler. Bu süreçte, bilimsel belirsizliklerin göz ardı edilmesi, verilerin seçici kullanımı veya en kötü senaryoların abartılması riski vardır (Allan & Hadden, 2017: 2). Bu, kısa vadede etkili olsa da, uzun vadede STK söylemlerinin bilimsel meşruiyetini zedeleyebilir ve “felaket tellallığı” suçlamalarına yol açabilir (Hajer, 1995: 141). Bilimsel kanıtların kamuoyu tartışmasına açılması (Bocking, 2018: 5) dikkatli ve özenli bir iletişimi gerektirir, ancak bu durumda da bilgilerin çarpıtılması veya bağlamından koparılması riski her zaman vardır. Bu nedenle, bilimsel bilginin etik ve şeffaf bir şekilde kullanılması, STK'ların güvenilir kalmaları açısından hayati önemdedir.

Güçlü söylemler geliştirmek, her zaman somut ve kalıcı eylemlere dönüşmeyebilir. Söylemsel başarı, otomatik olarak politika değişikliği, kurumsal dönüşüm veya bireysel davranış değişikliği anlamına gelmez. Kamuoyu farkındalığı, alışkanlıkları veya politik tercihleri değiştirmeyebilir. Farklı değerlerin varlığı, ifade edilen hedefler (söylem) ile uygulamalar (eylem) arasında uyumsuzlıklara neden olabilir (Evans, 2021: 4). Biyoçeşitlilik gibi “kaygan göstergeler” farklı söylemlerde farklı anlamlar kazanarak pratikte belirsizlik yaratabilir (Gustafsson, 2013: 46-9). Politika yapıcılarının bir söylemi benimsemesi veya yasal düzenleme yapması, uygulamanın etkin olacağını garanti etmez. Bu potansiyel kopukluk, STK'ların uzun vadeli etkilerini değerlendirirken önemlidir.

Küresel çevre sorunları derinleşirken ve dijitalleşme yayılırken, çevreci STK'ların söylem şekillendirme rolü hem daha kritik hale gelmekte hem de yeni zorluklar ve fırsatlarla yüzleşmektedir. İnternet ve sosyal medya, STK'lara mesajlarını hızla yayma, destekçi tabanlarını genişletme ve küresel kampanyalar organize etme imkânı sunar. Çevrimiçi kampanyalar, veri görselleştirme ve yurttaş bilimi katılımı artırabilir. Ancak bilgi kirliliği ve dezenformasyon ciddi engellerdir. Ekolojik, sosyal ve ekonomik sorunların iç içeliği, STK'ları daha bütüncül ve sistemik düşünmeye zorlamaktadır.

Farklı sorunlar arasındaki bağlantıları kuran (iklim-gıda güvensizliği, sağlık-biyoeçeşitlilik) ve sistemik meselelere işaret eden (Speth & Haas, 2006: 97-99), dönüşümsel çözümler öneren söylemlerin önemi artacaktır. “Gezegensel sınırlar” (Dryzek, 2013: 35), “adil geçiş”⁵² veya “dönüşümsel değişim” gibi kavramlar etrafındaki söylemler, yapısal çözümleri tartışmaya açabilir.

Küresel sorunlar tek bir aktörün başa çıkamayacağı kadar karmaşıktır. Buna karşılık farklı ülkelerden ve sektörlerden STK’ların, araştırma kuruluşlarının, yerel toplulukların, sosyal hareketlerin ve diğer aktörlerin oluşturduğu ulusötesi ağların, iş birliklerinin ve platformların önemi de kaçınılmaz olarak artış gösterir (Biermann, 2014: 55-7; Partelow ve ark., 2020: 14; Chasek ve ark., 2017: 358). Bu çok taraflı kümelenme ise, farklı uzmanlıkları ve kaynakları birleştirerek daha kapsayıcı ve etkili ekolojik söylemlerin geliştirilmesine ve kolektif eylemin koordine edilmesine olanak tanıyabilir. STK’lar bu ağlarda kolaylaştırıcı, köprü kurucu veya katalizör roller üstlenerek ortak söylemlerin geliştirilmesine yardımcı olabilirler.

Hızla değişen koşullar, STK’ların söylemlerini sürekli güncellemelerini ve farklı bağlamlara uyarlamalarını gerektirir. Ekolojik modernleşme gibi baskın söylemlere eleştirel yaklaşırken (Hajer, 1995: 260-261), yeni bilimsel bulguları, tehditleri ve politik fırsatları yakalayarak söylemlerini dinamik tutmaları önemlidir. Tek bir anlatıya saplanmak yerine, farklı kitlelere hitap edebilen esnek ve çok katmanlı söylemler geliştirmek başarı için anahtardır. Bu, “küresel düşün, yerel hareket et” ilkesini uygulamayı da içerir. Küresel söylemleri yerel bağlamlara uyarlama ve yerel toplulukların, özellikle yerli halkların deneyimlerini ve bilgilerini küresel tartışmalara taşıma becerisi daha da önem kazanacaktır (Speth & Haas, 2006: 147). Yerel bilgiyi ve katılımı merkeze alan yaklaşımlar, daha meşru ve etkili çözümler üretebilir.

STK’ların artan etkisi, onlara yönelik hesap verebilirlik ve şeffaflık beklentilerini de artırmaktadır. Finansal kaynakları, karar alma süreçleri ve temsil ilişkileri konusunda açıklık, kamuoyu güveni için kritiktir (Biermann, 2014: 121-123). Öte yandan,

⁵² Adil geçiş (*just transition*), düşük karbonlu ekonomiye geçerken, işçiler ve topluluklar için sosyal ve ekonomik adaleti gözetilen bir süreçtir. Örneğin, kömür sektöründe maden ve santrallerin kapanmasıyla işini kaybedenler için tazminat, erken emeklilik, yenilenebilir enerji gibi sektörlerde eğitim ve istihdam programları, maden bölgelerinde kalkınma fonları ve altyapı yatırımları sunulur. Amaç, iklim eyleminin yükünü eşit dağıtarak toplumsal kabulü artırmaktır. Daha ileri bilgi için bkz. Stevis, D. & Felli, R. (2015). Global labour unions and just transition to a green economy. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 15(1), 29–43.

yaygınlaşan çevre kaygısı ve umutsuzlukla başa çıkmak önemlidir. Bu zorluklar, STK'ların söylem inşa süreçlerinin karmaşıklığını ve sınırlarını göstermektedir. Koşulların ve kısıtlılıkların bu meydan okuyuşu karşısında farkında olmak, STK'ların daha şeffaf, hesap verebilir, katılımcı ve eleştirilere açık stratejiler geliştirmeleri için bir gerekliliktir. Gelecekte, sadece sorunları değil, aynı zamanda umut veren vizyonlar sunan, başarı hikayelerini paylaşan, somut çözüm örneklerini gösteren ve insanları eyleme teşvik eden yapıcı söylemlerin önemi artacaktır (Hajer & Versteeg, 2005: 181). Kolektif eylemin gücünü vurgulamak ve değişimin mümkün olduğuna dair inanç aşılacak kritik olacaktır. Yukarıda, çevreci STK'ların Stockholm ve Rio sonrası dönemde küresel çevre yönetiminde nasıl merkezi bir söylem inşa edicisi haline geldiğini inceledik. STK'lar, sorunları tanımlayan, anlam yükleyen, çerçeveleyen ve bu sorunlara yönelik toplumsal algıyı ve politik tepkileri yönlendiren güçlü araçlar olmuşlardır. Hajer'in (1995) belirttiği gibi, çerçeveleme, etkili anlatılar oluşturma ve farklı bilgi türlerini stratejik olarak birleştirme becerileri, politik gündemi etkileme kapasitelerinin temelini oluşturur.

Kampanyalar, medya kullanımı, ağ oluşturma ve politika savunuculuğu gibi stratejilerle STK'lar, bilimsel bilgiyi, etik argümanları ve duygusal çağrılarını birleştirerek kamuoyunu harekete geçirerek politikaları şekillendirir. Radikal eylemlerden koruma diplomasisine, hak temelli taleplerden piyasa odaklı vizyonlara kadar uzanan çeşitlilikte, ekolojik söylemin sınırlarını zorlar ve genişletirler. Sonuç olarak, çevreci STK'lar, modern dünyada ekolojik bilincin, politikanın ve yönetişimin şekillenmesinde vazgeçilmez aktörlerdir. İnşa ettikleri ekolojik söylem, toplumsal algıyı, kültürel değerleri ve politik tepkileri derinden etkileme gücüne sahiptir. Ancak bu gücün getirdiği sorumluluklar da hafife alınamaz. Ekolojik söylemin inşası dinamik ve çekişmeli bir süreçtir; STK'lar bu sürecin hem mimarları hem de kritik aktörleridir. Onların çabaları, gezegenimizin ekolojik geleceği ve daha adil, katılımcı bir küresel yönetim için hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla yönetiminde bir tarafı oluşturan STK'lara diğer tarafta devlet mekanizmaları eşlik eder. STK ve devlet arasındaki etkileşim bir sonraki kısımda incelenecektir.

4.3 Çevrecilik ve Doğa Koruma Alanında STK-Devlet İlişkileri

Stockholm ve Rio zirvelerinin ardından ivme kazanan STK teşvikleriyle birlikte, çevrecilik ve koruma alanında sivil toplum kuruluşları ile devlet mekanizmaları arasındaki ilişkinin, modern devletin kalkınma odaklı modernleşme iddiaları

bağlamında, karmaşık ve çok katmanlı bir yapı arz ettiği söylenebilir. Devlet, çevre koruma iradesini bir hükümler edasıyla üstlenirken, bu irade genellikle büyüme ve kalkınma vaatleriyle toplumsal rıza devşirme ve meşruiyetini pekiştirme stratejisinin bir parçası olarak işler (Heurlin, 2010). Ancak, aynı devlet, özellikle çevrecilik ve doğa koruma alanlarında, sivil toplumla etkileşime girmekten de kaçınmaz. STK'lar ile devlet mekanizmaları arasındaki dinamik bağ, sinerjik iş birliğinden keskin çatışmalara, hatta devlet tarafından kooptasyona⁵³ uzanan geniş bir yelpazede seyreder (Stroup, 2019: 33). Uluslararası hukuk ve politikayı etkilemeyi amaçlayan devlet dışı aktörler olarak tanımlanan STK'lar (Raustiala, 1997), egemen otoritenin birincil merkezi olan devletlerle, çevresel sonuçları derinden etkileyen çok yönlü bir etkileşim içindedir. Bu etkileşimi anlamak, STK'ların üstlendiği farklı rolleri, devlet yapıları ve uluslararası bağlantılarla tanımlanan çeşitli bağlamları ve iş birliği ya da çatışmayı tetikleyen temel unsurları irdelemeyi gerektirir.

4.3.1 Çevresel Yönetişimde STK-Devlet İlişkilerinin Çeşitlenen Biçimleri

STK'lar ile devlet mekanizmaları arasındaki etkileşim, çevresel alanda, basit bir karşıtlık ya da ittifak ikiliği yerine, koşullara bağımlı bir süreklilik veya kopukluk olarak anlaşılmalıdır. Yelpazenin bir ucunda, STK'lar ile devletlerin ortak çevresel hedefler doğrultusunda işbirliği yer alır. Bu, genellikle devletlerin, STK'ların sunduğu uzmanlık, kaynak, uygulama kapasitesi ve meşruiyet gibi değerleri tanıdığı durumlarda ortaya çıkar (Raustiala, 1997; Stroup, 2019). Uluslararası çevresel kurumlar, STK'lara sıklıkla, çoğu zaman sınırlı da olsa, erişim ve katılımcı roller tanıyarak bu ilişkiyi resmileştirir (Raustiala, 1997: 723; Ruhlman, 2020: 47). Devletler, STK'ları aktif bir şekilde sürece dahil edebilir, çünkü bu katılım, çevresel politikaların düzenlenmesi ve uygulanmasında hem teknokratik hem de politik düzlemde devletin kapasitesini güçlendirebilir (Raustiala, 1997: 720). Orta ve Doğu Avrupa'da Avrupa Birliği'nin (AB) Natura 2000⁵⁴ biyoçeşitlilik politikalarının uygulanmasında kurulan ortaklıklar buna

⁵³ Kooptasyon, bir grup veya kurumun, dışarıdan bir bireyi ya da grubu kendi yapısına dahil ederek kontrol altına alması veya etkisini nötralize etmesi sürecidir. Devlet mekanizmasında organizasyonel olarak farklılaşan unsurları sisteme entegre ederek etkisizleştirmek veya destek kazanmak için kullanılır. Bkz. Selznick, P. (1948). Foundations of the Theory of Organization. American Sociological Review, 13(1), 25-35. s. 33-5.

⁵⁴ Natura 2000, Avrupa Birliği'nin biyoçeşitliliği korumak için oluşturduğu, tehdit altındaki türler ve habitatları kapsayan bir koruma ağıdır. 1979 Kuşlar Yönergesi ve 1992 Habitatlar Yönergesi temelinde kurulmuştur. Özel Koruma Alanları (*Special Protection Area, SPA*) ve Özel Koruma Bölgeleri (*Special Area of Conservation, SAC*) içerir. Üye ülkeler, bilimsel kriterlere göre bu alanları belirler ve Avrupa Komisyonu'nun onayına sunar. 2017 itibarıyla, AB kara alanının %18'ini ve deniz alanının %8'ini kapsayan 27,312 alan korunmaktadır. Bkz.

örnek olarak gösterilebilir (Börzel & Buzogány, 2010: 719). Öyle ki AB çevresel yönetim çerçevesinde, Romanya ve Macaristan örneğinde, Habitat Yönergesi ve Yabani Kuşlar Yönergesi gibi temel düzenlemelerin ulusal hukuka aktarılmasından devlet birimleri birinci derecede sorumlu tutulmuştur. Bu süreç, biyoçeşitliliğin korunması için kritik bir adım olan Natura 2000 ağının yasal zeminini oluşturur. Söz konusu yönergeler, kamu makamlarının, özellikle korunan habitatların ulusal listelerinin hazırlanması ve uygulama raporlarının paylaşılması süreçlerinde, paydaşlarla, özellikle de STK'larla, istişarede bulunmasını ve onların görüşlerini almasını zorunlu kılar. Örneğin, Romanya, 2006 yılında Natura 2000 alanlarının yönetimini koordine etmek amacıyla Doğal Koruma Alanları Ulusal Ajansı'nı (NAPA) kurarak bu ihtiyacı karşılamıştır (a.g.e. 712-6). Bu yapı, devletin çevresel yönetimdeki merkezi rolünü pekiştirirken, paydaş katılımını sağlama ve idari kapasiteyi güçlendirme çabalarının somut bir yansımasıdır.

Başka bir örnek ise, ABD'de orman yangınlarının önlenmesi ve doğal kaynakların yönetimi için oluşturulan kamu-özel ortaklıklarıdır (Schulz & Lueck, 2015: 2509). Devlet, piyasa aktörleriyle iş birliğine girerken, çevresel yönetimi modernleşme projesinin bir uzantısı olarak çerçeveler. Malpai Borderlands Grubu gibi çiftçi girişimleri ve Orman Peyzajı Restorasyonu Alanında İşbirliği Programı gibi federal hükümet destekli projeler, bu tür ortaklıklardandır. Sağlam bir hukuki çerçeve ve düşük işlem maliyetleri, bu tür düzenlemelerin başarı ölçütleri arasında yer alır (a.g.e. 2511-2).

Vietnam gibi merkezi devletlerde "idari ortak yönetim" modelinin ortaya çıkışı da bir başka örnek vakadır. Bu modelde STK'lar, sınırlı yetki devrine rağmen devlet kurumlarına destek sağlar (Nguyen, 2017: 115). Bu yetki devri Vietnam'ın Özel Kullanım Ormanları (*Special Use Forest, SUF*), ulusal parklar ve koruma alanları gibi biyoçeşitliliğin korunması için ayrılmış bölgeleri kapsar. Devlet, idari ortak yönetim modeliyle, STK'ları sürece dahil ederken, toprak egemenliği ve idari kontrolünü sıkı sıkıya korur. Fauna & Flora International ve Vietnam Ulusal Parklar ve Koruma Alanları Birliği gibi STK'lar, bilgi akışı, kapasite geliştirme ve paydaşlar arası köprü kurma gibi alanlarda kritik roller üstlenir. Örneğin, Cu Lao Cham Deniz Koruma Alanı, turizm gelirlerinin paylaşımı yoluyla yerel toplulukların katılımını teşvik eden nispeten

Oladeinde, A. (2017). *Natura 2000 and the conflicts within: it's progress, problems and prospects*. s. 3

başarılı bir model sunar. Buna karşın, Nui Chua Ulusal Parkı, kaynak bağımlılığı ve koordinasyon eksiklikleri nedeniyle zorluklarla karşılaşır. Xuan Thuy Ulusal Parkı ise midye hasadı üzerine çıkan çatışmaları, devredilen yetkiler ve çok paydaşlı müzakerelerle çözmüştür (a.g.e. 74-80). Ancak, mangrovlarda zayıf düzenleyici çerçeveler, yetki devrinin yerel düzeyde işlemeyip yönetimin merkezileşmesine ve marjinalleştirilmiş kesimlerin kaynaklara erişiminin kısıtlanmasına neden olmuştur. Bu, devletin çevresel yönetişimi, ulusal egemenlik iddiasının bir uzantısı olarak kurguladığını gösterir. Uluslararası sahnede ise Birleşmiş Milletler'in biyoçeşitlilik anlaşmalarının müzakeresinde STK'larla çalışması, kritik bilimsel ve hukuki uzmanlık sunan STK'ların bu iş birliği içerisindeki potansiyelini gözler önüne sermiştir (Hasler, Walters & White, 2019: 6). Bu iş birliği, genellikle devletlerin kaynak veya kapasite eksikliği çektiği ve STK'ların bu boşluğu doldurabildiği işlevsel ihtiyaçlardan beslenir.

STK'ların özellikle insan hakları savunuculuğunda eleştirel yaklaştıkları devlet pratikleri gibi (Stroup, 2019: 34), çevrecilikte de benzer bir dinamik gözlenir. Devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişki, çevresel yönetim ve koruma politikalarının şekillenmesinde karmaşık ve çok boyutlu bir dinamik sergilemiştir. Çin'de merkezi hükümet, yerel yönetimleri denetleyen yukarıdan aşağıya çevresel soruşturmalar yoluyla hava kirliliğinde iyileşmeler sağlamıştır. Bu yaklaşım, devletin çevreyi koruma vaadini demokratik katılımı dışlayarak güçlendirdiğini gösterir; STK'lar ise genellikle devlet kontrolü altında müdahaleye uğrar veya marjinalize edilir (Heurlin, 2010: 224; Wang, 2010: 4). Devlet, kalkınma gayesiyle çevresel hedefleri, otoriter bir hükümlan imgesiyle hayata geçirir. Benzer şekilde, Doğu Asya gibi otoriter rejimlerde devlet, STK'ları tehdit algısına ve fayda potansiyeline göre kontrol eder. Kooptasyon, uyumlu STK'ları devlet yapısına entegre ederken, eleştirel olanlar dışlanır, böylece çevresel hedefler modernleşme ve kalkınma projesiyle uyumlu hale getirilir (Heurlin, 2010: 237). Endonezya örneğinde görüldüğü gibi özellikle Ormancılık Bakanlığı, STK'ları, orman reformu konusunda ilerlemeyi engelleyici şekilde etiketleyebilir. Ormancılık Bakanlığı'ndaki üst düzey yetkililer, STK girişimlerini destekleyen veya hükümet politikalarına meydan okuyan bağışçı destekli projeleri, araştırma kapsamında değil, uygunsuz savunuculuk olarak değerlendirmiştir (Rhee, 2007: 319-20, 364). Rusya'da ise rejim otoriterleştikçe, devlet, özellikle uluslararası ağlar ve fonlarla desteklenen çevreci STK'ların faaliyetlerini "kendi egemenliğine yönelik bir tehdit olarak" algılamış, bu durum STK'lar üzerindeki baskıların artmasına ve liberal alanların daralmasına yol açmıştır (Tysiachniouk ve ark., 2023: 16). Bu bağlamda, otoriter rejimlerde devlet,

çevresel yönetişimi, egemenlik ve kontrol öncelikleriyle şekillendirirken, STK'ların rolü sıklıkla sınırlandırılır veya yönlendirilir.

Demokratik bağlamlarda ise STK'lar, devletin çevre politikalarına meydan okurken farklı baskı mekanizmalarıyla karşılaşır. Avustralya'da, STK'lara yönelik artan düşmanlık, yabancı fon kısıtlamaları, terörizm karşıtı yasaların kullanımı ve STK'ların "aşırılıkçı" olarak etiketlenmesi gibi yöntemlerle onların meşruiyetleri sorgulanmaktadır (Hasler, Walters & White, 2019: 1-10). Buna yanıt olarak, Avustralya'daki STK'lar, pragmatik bir yaklaşımla kurumsal iş birliklerine yönelerek devletin baskısına uyum sağlamaya çalışır; bu, devletin çevresel eleştirilere karşı hegemonik kontrol arayışını yansıtır (Börzel & Buzogány, 2010: 722-5). STK'lar, uluslararası normları teşvik ederek, kamu katılımını savunarak ve devletin kaynaklar ile toprak üzerindeki kontrolünü sorgulayarak egemenlik iddiasına meydan okur (Stroup, 2019: 33). Devletler, bu meydan okumalara baskı, taciz ve aktivistleri "eko-terörist" ya da "yabancı ajan" olarak etiketleme gibi sert tepkilerle yanıt verebilir (Hasler, Walters & White, 2019: 8; Börzel & Buzogány, 2010: 722). Standing Rock protestoları, Dakota Access Boru Hattı'na karşı devlet-şirket iş birliğinin çevresel aktivistleri düşman olarak gördüğü çarpıcı bir örnektir (Hasler, Walters & White, 2019). Bu dinamikler, devletin çevresel politikaları şekillendirme sürecinde STK'ları hem bir tehdit hem de potansiyel bir ortak olarak algıladığını ortaya koyar.

Çatışmalar, kalkınma ile çevresel koruma, kaynak erişimi ve toprak mülkiyeti rejimi üzerinden de kaynaklanabilir. Örneğin, REDD+ projelerinde STK ve devlet girişimleri, yerel toplulukların ihtiyaç ve haklarıyla çelişir (Alusiola, Schilling & Klär, 2021: 101). Otoriter yönetim bağlamlarında, özellikle uluslararası bağlantıları olan STK'lar, rejim istikrarı ve egemenlik karşısında tehdit olarak algılanarak, dışlayıcı stratejilere maruz kalır. Bu dinamikler, çevresel yönetişimde devlet-STK ilişkilerinin hem otoriter hem de demokratik bağlamlarda, güç, kontrol ve meşruiyet mücadelelerinin bir yansıması olduğunu gösterir.

Bu iki uç (demokratik ve otoriter yönetimler) arasında, rekabet, kooptasyon ve stratejik manevralar gibi karmaşık dinamikler yer alır. Afrika bağlamında ortaya koyulduğu gibi, devlet ve STK'lar arasındaki gerilimli etkileşim, çoğu zaman basit bir iş birliği veya çatışma ikileminin ötesine geçerek, "kimin gücü kullanma ve liderlik etme hakkına sahip olduğuna dair siyasi bir meşruiyet ve güç yarışına" bürünebilmektedir (Hofisi & Hofisi, 2013: 295). Her iki taraf da, kaynaklar, meşruiyet ve otorite için rekabet edebilir

(Stroup, 2019: 35). Hükümetler, çevresel gündemi içeriden kontrol etmek veya gerçek sivil toplum faaliyetlerini baltalamak için bizzat kendileri STK'lar (*government-organized non-governmental organization, GONGO*) kurabilir. Buna karşılık, STK'lar, fon bağımlılığı veya profesyonelleşme yoluyla kooptasyona uğrayarak eleştirel keskinliklerini yitirebilirler (Börzel & Buzogány, 2010: 718; Stroup, 2019: 39).

Her STK, topluma erişim ve kurumsal sürdürülebilirlik için devlet aktörleriyle ilişki yürütme ihtiyacı ile eleştirel çevresel misyonları arasında bir ikilemle karşı karşıyadır; bu durum örneğin Çin'de gözlemlenmektedir (Wang, 2010: 10). Merkezi yönetimin zayıf olması veya yolsuzluk durumlarında, STK'lar fiili düzenleyici veya yönetsel roller üstlenebilir; İtalyan çevre derneği Legambiente'nin "eko-mafya" ile mücadelesi buna bir örnektir (Hasler, Walters & White, 2019: 11). Ayrıca, Vietnam gibi tek partili devletlerde STK'lar kimi zaman, "köprü kurucu" işlevler görse de, idari ortak yönetimin kısıtlayıcı yapısı altında hareket etmek durumundadırlar (Nguyen, 2017: 87). O'Neill'in (2020: 61) de işaret ettiği gibi, STK'lar devletlerin yetersiz kaldığı veya yavaş davrandığı durumlarda giderek daha fazla sorumluluk üstlenmekle birlikte, devletler kritik işlevleri, meşruiyeti ve nihai karar alma yetkisini ellerinde tutarak bu kuruluşların etki alanını sınırlamaya devam etmektedir.

4.3.2 STK-Devlet İlişkilerini Şekillendiren Faktörler

STK-devlet ilişkileri, bir dizi faktörün birleşimiyle şekillenir. Siyasi rejim tipi politik koşulların belirleyicisidir. Demokrasiler, otoriter ve liberal olmayan rejimler, çatışma sonrası veya geçiş dönemi hükümetleri, STK'lar için farklı fırsatlar ve kısıtlamalar sunar (Heurlin, 2010; Stroup, 2019; Hofisi & Hofisi, 2013; Börzel & Buzogány, 2010). Devlet kapasitesi, merkezileşme derecesi (Nguyen, 2017: 111-2), STK'ları düzenleyen yasal çerçeve (Wang, 2010: 2-3; Börzel & Buzogány, 2010: 722) ve çevresel yönetişimde yer alan devlet kurumlarının özgül yapısı, etkileşim dinamiklerini etkiler (Nie, Cheng & Liu, 2020: 3; Nguyen, 2017: 8). Örneğin, çevresel otoriterlik⁵⁵,

⁵⁵ Çevresel otoriterlik, ekolojik hedefleri demokratik süreçler veya bireysel özgürlükler üzerinde önceliklendiren merkezi, tepeden inme bir yönetim modeli olarak tanımlanır. Mark Beeson, bu sistemi, teknokratik elitlerin liderliğindeki güçlü bir devletin çevresel bozulmaya karşı politikalar uyguladığı bir yapı olarak açıklamıştır. Çin'in "ekolojik medeniyet" politikası, emisyon kontrolleri ve orman kesim yasakları iyi bir örnek teşkil eder. Benzer şekilde, Justus Enninga da, iklim çöküşünü ele almak için küresel çapta "aydınlanmış despotizm" kavramıyla yalnızca iyi niyetli bir otoriter rejimin hızlı değişiklikleri uygulayabileceğinin tartışıldığını ifade etmektedir. Ancak eleştirmenler, çevresel otoriterliğin sosyal adaletsizlik ve demokratik normların aşınması gibi riskler taşıdığını belirtir. Seçkinler odaklı ekolojik hedeflerin, Mao'nun Çin'inde olduğu gibi, marjinal toplulukların ihtiyaçlarını kolayca görmezden geldiğini ve yerinden edilmeler yarattığı savunulur. Bruce Gilley, otoriter çevresel önlemlerin, siyasi ajandaları gizleyebileceğini ve

kamu katılımını sınırlayan devlet düzenlemelerini içerir. AB'ye katılım süreci, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde devlet yapılarını ve STK fırsatlarını yeniden şekillendirmiştir (Börzel & Buzogány, 2010). STK'ların kurumsal yapıları (profesyonel veya taban), kaynakları (fon, uzmanlık, üye tabanı), stratejileri (lobicilik veya protesto ya da bilimsel haklılık gütmeye, içeriden veya dışarıdan kararları etkileme), meşruiyetleri, ilkesel bağlılıkları ve uluslararası bağlantıları, devletle ilişkilerini önemli ölçüde etkiler (Nasiritousi, 2019: 331; Betsill & Corell, 2001: 69; Stroup, 2019: 37; Wang, 2010: 4). Çevresel meseleleri sınırlayan (ulusal) alanın kendine has özellikleri de uluslararası normlar ve uluslararası çevresel rejimlerin yapısı da önemli faktörlerdir (Doh & Guay, 2006: 48; Nasiritousi, 2019). Bunların yanı sıra, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) veya Biyogüvenlik Protokolü için Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) müzakereleri gibi dinamikler STK'ların toplumsal erişim ve etkilerini şekillendirir (Arts & Mack, 2003: 20; Nasiritousi, 2019: 334; Bäckstrand & Kuypers, 2017: 770). Kaynak çatışmaları (Alusiola, Schilling & Klär, 2021) veya toprak üzerindeki kaynakların ekonomik özellikleri (Schulz & Lueck, 2015) de etkileşimleri koşullandırır. Öte yandan bunlar dışında STK varlığını önceleyen çevreci bilincin daha özgül ve yerele bağımlı olarak organik bir şekilde geliştiği durumlardan da bahsedebiliriz. Kurumsal dinamik ve yapılanma yerine doğal kaynağın sosyo-kültürel bir değer kimliğinde işaretlenmesi ve çevresindeki insanların da buna yönelik olarak ahlaki bir aidiyet geliştirmesi vasıtasıyla bu türden bir ilkesel STK varlığına bu noktada yer açılabilir. Örneğin Türkiye özelinde Kaz Dağları'daki madencilik faaliyetlerine karşı kurulan platformlar ile Marmariç Ekolojik Köy girişimleri, daha niş ve yerellik temelli gelişen hareketler olarak karşımıza çıkar.

STK'lar, çevresel yönetişimde devlet aktörleriyle iletişim kurmak ve onları etkilemek için resmi ve gayri-resmi çeşitli mekanizmalar geliştirir. Modern devletin çevre sorunlarına yönelik koruma vaadi, genellikle kalkınma odaklı hegemonik projelerle iç içe geçtiğinden, bu mekanizmalar, devletin "rasyonel düzenleme" iddiası ve toprak egemenliği fikriyle şekillenen bir gerilim alanında işler. STK'lar, uluslararası

ekolojik krizlerin kontrolünü haklı çıkarmak için kullandığını öne sürer. Buna rağmen, otoriter yaklaşımların demokratik sistemlerde ulaşılamayan hızlı politika uygulamaları sağlayabileceği ileri sürülmüştür. Daha detaylı bir çerçeve için bkz. Gilley, B. (2012). Authoritarian environmentalism and China's response to climate change. *Environmental politics*, 21(2), 287-307; Enninga, J. (2023). Environmentalism, a flirt with eco-authoritarianism and the robustness of ordoliberalism. *Constitutional Political Economy*, 1-25; Xue, B., Han, B., Li, H., Gou, X., Yang, H., Thomas, H., & Stücker, S. (2023). Understanding ecological civilization in China: From political context to science. *Ambio*, 52(12), 1895-1909; Beeson, M. (2010). The coming of environmental authoritarianism. *Environmental politics*, 19(2), 276-294.

müzakerelere ve kurumlara katılma (Raustiala, 1997: 721; Ruhlman, 2020: 47), danışma komitelerinde görev alma (Hasler, Walters & White, 2019: 2), dilekçe sunma, politika tasarımına katkı sağlama (Nguyen, 2017) ve yerel ya da uluslararası mahkemeler gibi hukuki yollara başvurma (Börzel & Buzogány, 2010: 713) gibi resmi prosedürleri uygulayabilirler. Ancak, bu kanallara erişim, devletlerin kontrolü altındadır ve özellikle demokratik olmayan bağlamlarda veya hassas müzakere süreçlerinde kısıtlanmaya hayli müsaittir (Raustiala, 1997: 733; Arts & Mack, 2003: 25).

Bilgi politikaları –bilimsel bilgi toplama, analiz etme ve uzmanlık yayma– STK etkisinin temel bir faaliyet alanıdır (Betsill & Corell, 2001: 72; Raustiala, 1997: 726). Hükümet yetkilileri ve temsilcileriyle hem yerel hem de uluslararası düzeyde lobi faaliyetleri yürütmek kritik önemdedir (Arts & Mack, 2003: 27; Nasiritousi, 2019). Diğer STK'larla veya devlet aktörleri ve uluslararası kuruluşlarla bağ kurma, işbirlikleri yapma düzeyinde faaliyetler olasıdır (Börzel & Buzogány, 2010: 722; Wang, 2010). Kamuoyu baskısını kampanyalar, protestolar ve medya katılımıyla artırmak yaygın bir taktiktir (Arts & Mack, 2003: 27; Hasler, Walters & White, 2019). Çevresel ihlallerde sorumluları ifşa etme, itibar kaybı yaratmayı amaçlar (Hasler, Walters & White, 2019: 4; Rashid, 2025: 2). Ayrıca, STK'lar, giderek daha sıklıkla, sertifikasyon programlarını teşvik etme veya işletmelerle kurumsal sosyal sorumluluk girişimleri üzerinde iş birliği yapma gibi piyasa temelli mekanizmalara da yönelmektedir (Doh & Guay, 2006; Schulz & Lueck, 2015).

Bu etkileşimleri anlamak, özellikle alan yazınında revaçta olan teorik çerçeveler sayesinde kolaylaşır. Yeni-kurumsalcılık, STK'ların kurumsal ilişkileri nasıl yönlendirdiğini ve bu çevrelerce nasıl şekillendiğini (Doh & Guay, 2006: 49; Raustiala, 1997); paydaş teorisi ise STK meşruiyetine dair algıları açıklar (Doh & Guay, 2006: 55). Kaynak değişim perspektifleri, iş birliğinin işlevselliğini analiz ederken (Ruhlman, 2020: 53), politik ekoloji kaynak çatışmalarındaki güç dinamiklerini vurgular (Alusiola, Schilling & Klär, 2021). Eko-hükümetçilik, devlet söylemlerinin öznellikleri ve pratikleri nasıl şekillendirdiğini inceler (Pey & İslam, 2017: 3). Yeşil kriminoloji, çevresel kabahatler üzerinde durup aktivist direnişine odaklanır (Hasler, Walters & White, 2019). Ağ teorileri, iş birliklerinin yapısını ve işlevini analiz eder (Nguyen, 2017: 66; Börzel & Buzogány, 2010). Demokratik çoğulculuk gibi normatif argümanlar ise, STK'ların katılımcı ve müzakereci diyaloga dahil edilmesinin gerekçelerini anlamaya yardımcı olur (Nasiritousi, Hjerpe & Bäckstrand, 2015: 11).

Devlet dışı STK'lar ile devlet mekanizmaları arasındaki ilişki, modern çevresel yönetişimin belirleyici bir özelliğidir. Bu ilişki, kaynak ve uzmanlık gereksiniminden doğan derin iş birlikleri ile çıkar, ideoloji ve egemenlik mücadelelerinden kaynaklanan yoğun çatışmaları kapsayan dinamik ve paradoksal bir bağdır. Görüldüğü üzere bu ilişki statik değildir; değişen siyasi bağlamlar, kurumsal düzenlemeler, kaynak erişilebilirliği ve devlet ile devlet dışı aktörlerin stratejik tercihleri doğrultusunda evrilir. Uluslararası müzakerelerin resmi salonlarından taban protestolarına ve piyasa temelli girişimlere kadar, STK'lar ve devletler, çevresel politika ve pratiğin manzarasını sürekli olarak şekillendirir. Bu etkileşimin karmaşıklığını –katılım yelpazesini, koşullu faktörleri ve işleyen çeşitli mekanizmaları– anlamak, giderek bağlantılı ve ekolojik olarak kırılğan bir dünyada işbirlikçi ve çatışmacı çevresel yönetişimin zorluklarıyla başa çıkmak ve olanaklarını pekiştirmek için kritik önemdedir.

4.4 Türkiye’de Çevreci STK’larının Varlığı ve Manzarası

Modern çevreci hareketler, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında sanayileşmenin çevresel sorunları artırmasıyla ivme kazanmıştır (Cerit Mazlum, 2014: 214). Nüfus artışı, kirlilik, tür kaybı ve kaynak dengesizliği bu hareketleri tetiklemiştir. Çevreci hareketler literatürde iki dalgada incelenir: Birinci dalga (19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl ortası) çevrecilik, doğa korumacılığına odaklanırken; ikinci dalga (20. yüzyıl ikinci yarısı), endüstriyel kirlilik, nükleer tehditler ve çevresel sağlık sorunlarıyla insan yaşam kalitesini merkeze almıştır. Türkiye’de ise çevrecilik hareketlerinin Batı ülkelerine kıyasla daha geç bir dönemde ortaya çıktığı görülmektedir (Balkaya, 2012: 151).

Türkiye’de çevre sorunları ve bu sorunlara gösterilen toplumsal tepkiler, devlet politikaları ve sivil toplumun oynadığı rol, ülkenin modernleşme, kalkınma ve demokratikleşme süreçleriyle iç içe geçmiş karmaşık bir örüntü sunar. Çevre hareketinin Türkiye’de kendine özgü bir gelişim seyri izlediği ve STK’ların gelişimlerinin de bu sürecin bir parçası olduğu ileri sürülmüştür (Eryılmaz, 2018: 51; Sezik, 2022: 598). Çevre meseleleri, özellikle hızlı sanayileşme, kontrolsüz kentleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle son on yıllarda derinleşmiştir (bkz. Arsel, 2012; Aydın, 2016; Adem, 2016; Büyüksaraç, 2020b; Atvur, 2023). Buna karşılık çevre koruma bilinci ve çevreci aktörlerin de aynı dönemde daha fazla görünürlük kazandığı söylenebilir. Ne var ki bu görünürlük, büyüme odaklı ekonomi politikaları, devletin merkezîyetçi tutumu, sermayenin çıkarları ve sivil toplumun kendine has zaafı gibi

faktörlerle sürekli bir gerilim halindedir (Paker ve ark., 2013; Aydın, 2016). Türkiye’de çevreciliğin tarihsel köklerinden günümüzdeki yerine dek, STK’ların bu süreçteki etkisinden devletle ve diğer aktörlerle olan ilişkilerine kadar pek çok boyut dolayısıyla verimli bir soruşturma konusudur.

Osmanlı’nın son döneminde, özellikle İstanbul gibi şehirlerde sanayileşmenin ilk etkileriyle ve 1910’ların savaş öncesi çalkantılı toplumsal ikliminde, kirlilik ve hijyen meselelerine dair eleştirel sesler⁵⁶ duyulmaya başlansa da (Atvur, 2023: 541), bunlar sistemli bir çevre hareketinden ziyade münferit tepkiler niteliğindedir. Demir’in (2022: 5) belirttiği üzere, 1912-1919 arasında kentsel yenileme projelerine karşı ilk protestolar yaşanıyordu, lakin bunlar henüz kapsamlı bir harekete dönüşemedi. Cumhuriyetin ilk yıllarında öncelik, savaş sonrası toparlanma, ulus-devlet inşası ve kalkınma hamlelerine verildi (Dural, 2008: 199). Bu dönemde çevre, müstakil bir politika alanı değil, daha ziyade ormancılık (1937 Orman Kanunu), halk sağlığı ve tarımsal üretkenliği artırma gibi kalkınma hedeflerinin bir parçası olarak ele alındı (Atvur, 2023; Adem, 2016). Bu dönemdeki ilk sivil örgütlenmelerin tekil konulara odaklı güzelleştirme ve koruma dernekleri (Adem, 2016: 73; Atvur, 2023: 541-2) veya Türkiye Ormancılar Derneği (1924) gibi mesleki/teknik yapılar olduğu görülür.

1950’lerden sonra tarımda makineleşme, kontrolsüz kentleşme ve sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte çevre sorunları, bilhassa kirlilik, daha görünür ve yıkıcı bir hal almaya başladı (Güler, 2023: 1150; Atvur, 2023: 541). Bu süreçte çevre koruma ve şehir güzelleştirme derneklerinin sayısında artış gözlenirse de, bunlar ekseriyetle mahalli düzeyde kaldı ve geniş bir toplumsal tabanı temsil etmekten uzak oldu. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği’nin (TTKD) 1955’te kurulmasının bu evrenin mühim bir adımı olduğudur (Sezik, 2022: 599-600). 1960’lar ise, Türkiye’de gönüllü örgütlerin ve baskı gruplarının faaliyet göstermeye başladığı bir dönemdir (Güler, 2023: 1151). Bu dönemde, Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’ne bağlı meslek odaları (1954 ve sonrası), Ankara Hava Kirlenmesiyle Savaş Derneği (1969), Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu (1975), Türkiye Çevre Vakfı (1978) ve Doğal Hayatı Koruma Derneği-Türkiye (1975) gibi

⁵⁶ 19. yüzyılda Osmanlı sanayisinin büyük bir kısmı, İstanbul’da yoğunlaşmıştı ve Haliç çevresinde yaklaşık 150 farklı ölçekte fabrika bulunuyordu. Boğaziçi’nin Beykoz ve Paşabahçe kıyıları ile Yedikule gibi bölgeler de sanayileşmenin öne çıktığı diğer alanlardı. 1910’larda, Boğaziçi’ndeki fabrikalar ile odun ve kömür depolarına ilişkin binlerce şikâyet dilekçesi toplanarak dönemin Şehremini Cemil Topuzlu’ya sunulmuştur. Bkz. Genç, H. (2008). İstanbul Boğaziçi Sahilleri: Sanayileşmeye Gösterilen Tepkiler. *Toplumsal Tarih*, 24, 56-59.

çeşitli çevre odaklı örgütler faaliyetler göstermiştir. 1970'ler, Türkiye'de çevre gündeminin teşekkülünde bir dönüm noktasıdır. Küresel çapta artan çevre bilinci ve 1972 Stockholm Konferansı'nın etkisiyle (Yıldırım & Ayna, 2018: 411; Atvur, 2023: 541), çevre sorunları Türkiye'nin de gündemine daha belirgin bir şekilde girdi. Bu dönemde, ilk kez Başbakanlık bünyesinde çevre ile ilgili bir idari birim (Çevre Müsteşarlığı, 1978) kurulmuştur. Yeni STK'lar, özellikle Türkiye Çevre Vakfı, Stockholm süreciyle başlayan küresel doğa koruma rejiminin yükselmesiyle, 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'nu⁵⁷ taslağının hazırlanmasına

⁵⁷ 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun çevrecilik açısından en önemli unsuru, "kirlenen öder" ilkesidir. Bu ilke, çevresel zararın sorumluluğunu kirleticilere yükleyerek hem kirliliği önler hem de ekosistemlerin restorasyonunu finanse eder. Kanunun 3. maddesinde somutlaşan bu prensip, çevresel adalet ve sürdürülebilirlik ilkelerini destekler. Ancak, ilkenin etkisini artırmak için denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve yeni çevresel tehditlere uyum sağlanması gereklidir. Bkz. 3 Madde g ilkesi: "Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirlenen veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirlenenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir." Öte yandan Kanun'un STK boyutu ise tartışmaya değerdir. Yine 3. Maddenin a, b ve e ilkelerinde yer alan prensipler sivil toplum katılımını çevresel yönetimde merkezi bir bileşen olarak konumlandırır ve bu katılımı üç temel boyutta ele alır: sorumluluk, iş birliği ve katılım hakkı. Sorumluluk (3. Madde a ilkesi) perspektifinden "Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler." Bu, sadece devlet veya yerel yönetimlerin değil, toplumun tüm kesimlerinin çevresel yükümlülükleri paylaştığını gösterir. Böylece, çevresel yönetişimin yukarıdan aşağı bir yaklaşımdan ziyade, paydaşlar arası ortak sorumluluğa dayalı bir model önerdiğini düşünülebilir. Ancak, "herkes" ifadesi muğlak olabilir ve bireysel vatandaşların sorumluluklarının kapsamı net değildir. Bu, uygulamada farklı aktörler arasında sorumluluk dağılımında belirsizlik yaratabilir.

İş birliği (3. Madde b ilkesi) perspektifinden ise "Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparlar." Bakanlık ve yerel yönetimlerin, STK'lar, meslek odaları ve birliklerle "gerekli hallerde" iş birliği yapması, çevresel faaliyetlerde çoklu paydaş modelini vurgular. Bu, çevresel sorunların karmaşıklığı nedeniyle tek bir aktörün yeterli olamayacağı anlayışıyla paraleldir. Ancak, "gerekli hallerde" ifadesi, iş birliğinin zorunlu değil, koşullu olduğunu da ima eder. Bu durum, iş birliğinin kapsamını ve sıklığını belirlemede idari birimlere geniş bir takdir yetkisi tanır, bu da katılımın tutarlılığını ve etkinliğini riske atabilir. İşbirliğinin nasıl yapılandırılacağına dair somut mekanizmaların belirtilmemesi, uygulamada eksiklik yaratabilir.

Katılım Hakkı (3. Madde e ilkesi) perspektifinden ise "Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür." Çevre politikalarının oluşumunda katılım hakkı, demokratik çevresel yönetişimin temel taşı olarak tanımlanır. Bakanlık ve yerel yönetimlerin, STK'lar, meslek odaları ve vatandaşlar için katılım ortamı yaratma yükümlülüğü, Aarhus Sözleşmesi gibi uluslararası standartlarla uyumluluğu işaret eder. Bu, şeffaflık, hesap verebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerini destekler. Ancak, "katılım ortamı" kavramı soyut bırakılmıştır; hangi araçların (örneğin kamu istişareleri, danışma kurulları) kullanılacağı veya bu ortamın nasıl ölçüleceği belirtilmemiştir. Bu belirsizlik, katılımın

katkıda bulunarak, AB ile çevre değerlerini uyumlaştırma süreçlerinde rol oynamış ve bilimsel temelli çalışmalarıyla dikkat çekmişlerdir (Yıldırım & Ayna, 2018: 416; Sezik, 2022: 607).

1980'li yıllarda ise, siyasal türbülansın hayli kısıtlayıcı etkilerine rağmen, sivil toplum düşüncesine ilgi azalmamıştır. Aksine bu dönemde, özellikle büyük sanayi projelerinin ve kalkınma hamlelerinin çevresel etkilerine yönelik kamuoyu duyarlılığı artmaya başlar (Güler, 2023: 1152). Muğla Gökova'da 1984'te planlanan termik santrale karşı gelişen muhalefet, sadece yerel halkın değil, geniş kesimlerin çevre sorunlarına karşı gösterdiği tepkinin önemli bir örneğidir. Bu tür yerel odaklı direnişler, çevreci bilincin yaygınlaşmasında ve çevreci STK'ların güçlenmesinde etkili olmuştur (Eryılmaz, 2018: 70). Bu dönemde giderek artan bir faaliyet sahasına tanıklık edilir. Dahası, 1970'lerin sonlarında fizibilite çalışması yapılan, 1983'te de inşa görüşmelerine başlanan Akkuyu Nükleer Santrali,⁵⁸ Samsun ve Aliağa'daki sanayi tesislerine karşı ilk dikkat çekici çevre protestoları düzenlenmiştir (Adem, 2016: 75; Atvur, 2023: 542; Özler & Obach, 2018: 315). Bu hareketler, önceki dönemin güzelleştirme odaklı yaklaşımından farklılaşarak, sanayi projelerinin çevresel ve toplumsal tahribatına karşı daha politik bir duruş sergiler. Buna rağmen, dönemin keskin siyasi kutuplaşması ve istikrarsızlığı, çevre hareketlerinin etkinliğini büyük ölçüde sınırlamıştı (Demir, 2022: 6).

1980 askeri darbesi, sivil toplum üzerinde genel bir baskı ortamı yaratırken, paradoksal biçimde, kimlik ve çevre gibi konularda yeni sivil teşekküllerin önünü açmıştır (Paker ve ark., 2013: 764; Dural, 2008: 190-8). 1982 Anayasası'nın buna yasal zemin oluşturduğu açıktır.⁵⁹ Anayasa, "sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama

sembolik mi yoksa etkili mi olacağı sorusunu gündeme getirir. Ayrıca, vatandaşların katılımı ile STK'ların profesyonel katılımı arasında bir hiyerarşi olup olmadığı da açık değildir. İleri okuma için bkz. Güneş, A. M. (2012). Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(26-27-28-29), 25-40; Çiftçioğlu, A. (2019). Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Çevre Sorunlarının Çözümündeki Sorumlulukları, Roller ve Önemi. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 117-128; T.C. Resmî Gazete. (1983). *Çevre Kanunu* (Kanun No. 2872). (11 Ağustos 1983, Sayı: 18132).

⁵⁸ Akkuyu Nükleer Santrali'ne yönelik ilk dikkat çekici çevre protestoları, 1977'de Mersin'in Silifke ilçesindeki Taşucu Balıkçılık Kooperatifi tarafından düzenlenmiştir. Akkuyu'da nükleer santral yapılacağı söylentileri üzerine, kooperatif, Taşucu Denizkızı ve Çevre Festivali kapsamında deniz araçlarıyla santrali protesto eder. Bu eylem, yerel topluluğun nükleer enerjiye karşı erken bir direnişini yansıtarak, çevresel kaygıların kamuoyunda yankı bulmasına ön ayak olmuştur. Bkz. Kılınç, Y. (2017). Nükleer karşıtı mücadelenin kısa tarihi. *Toplum ve Bilim*, 32(3), 177-180. s. 179.

⁵⁹ Örneğin, 56. madde şöyledir "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin

haklı"nı güvence altına alarak (Atvur, 2023: 542; Balkaya, 2012: 151) ve 1983'te ilk Çevre Kanunu'nun çıkarılmasıyla, çevreciliğin yasal lokomotifi olmuştur (Unalan, 2016: 223). Öte yandan, bu yasal düzenlemeler, devletin çevre korumadaki başat rolünü tanımlasa da, aynı dönemde başlayan neoliberal politikalar ve ekonomik büyüme kaygısı, çevreyi tali bir meseleye dönüştürmüştür (Demir, 2022: 8; Aydın, 2016: 59).

1988'de Bergama'da siyanürlü altın madenciliğine karşı başlayan köylü direnişi (Adem, 2016: 77; Demir, 2022: 6-8) ve 1988'de Yeşiller Partisi'nin kurulması⁶⁰ (Demir, 2022: 7), çevre hareketlerinin siyasallaşma potansiyelini göstermiştir. Ancak Yeşiller Partisi'nin kısa ömürlü oluşu (Atvur, 2023: 543), kimlerince, Türkiye siyasi hayatının çevre temelli bir parti hareketine henüz elverişli olmadığı anlamına gelir. 1990'lı yıllarda ise, Türkiye'de çevreci STK'ların sayısında ve çeşitliliğinde önemli bir artışın yaşandığı söylenebilir (Gönenç, 2019: 36). TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) gibi büyük ve etkili çevre örgütleri bu dönemde kurulmuştur (Sezik, 2022: 607; Eryılmaz, 2018: 58). 2000'li yıllara gelindiğinde, çevre sorunları daha küresel bir perspektifle ele alınmaya başlanmış ve iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı gibi konular ön plana çıkmıştır (Gönenç, 2019: 33). Bu dönemde, çevreci STK'ların faaliyet alanları genişlemiş, yerel sorunlara odaklanan örgütlerin yanı sıra ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yürüten kuruluşların sayısı da artmıştır. Ancak, STK'ların finansman sorunları, profesyonelleşme çabaları ve aralarındaki rekabet gibi zorluklar da devam etmiştir. Ayrıca, devletle olan ilişkilerde

ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir." Bkz. T.C. Resmî Gazete. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (Kanun No: 2709). (9 Kasım 1982, Sayı: 17863).

⁶⁰ 6 Haziran 1988'de kurulan Türkiye Yeşiller Partisi, iktidar olmayı hedeflemeyen, çevreci ilkelerle muhalefet eden bir parti olarak tanımlanmıştır. Tüzüğünde, insan-doğa ilişkisinden bağımsız düşünölemeyecek demokratik bir toplumu hedeflediği belirtilmiş; programında ekolojik sistem, insan hakları, kentleşme, sanayileşme gibi konular yer almış, ambleminde kaplumbağa ve ayçiçeği kullanılmıştır. Dalyan'da caretta-caretta kaplumbağaları için açlık grevi, Ankara Güvenpark'ta binlerce imzalı ağaç koruma kampanyası, Mimar Sinan Köyü Çimento Fabrikası protestosu, İzmit Körfezi'ni temizleme eylemi gibi etkinlikler düzenlemiş, sivil toplumla iş birliği yapmış ve seminerler vermiştir. Ancak dernek gibi algılanmış ve 1994'te kapatılmıştır. Sonrasında ise parti üyeleri Özgürlük ve Dayanışma Partisi altında etkinlik düzenlemeye devam etmiştir. Bkz. Sertdemir, A. (2023). Siyasette Yeşilin Farklı Tonları: Almanya ve Türkiye'de Yeşiller Partisi. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 6(1), 106-112. 110-1.

zaman zaman yaşanan güven eksikliği ve iletişim sorunları, STK'ların etkinliğini sınırlayan faktörler arasında yer alır (Gürel, 2009: 99).

Türkiye'deki çevreci örgütler, Batı ülkelerindeki örgütlerden farklı bir gelişim göstermiştir (Eryılmaz, 2018). Çevre örgütlerinin oluşumu ve vatandaşların bu süreçte katılımı, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak değişiklik arz eder. Batı'nın endüstrileşmiş toplumlarında, bireyler önce yerel çevre örgütleri kurmuş, ardından yıllar içinde uluslararası çevre ağlarına dahil olmuştur. Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde ise bu süreç tersine bir şekilde ilerler. Önce uluslararası çevre örgütlerine katılım, sonra ise genellikle ulusal örgütlerin kurulması tecrübe edilmiştir (Eryılmaz, 2018: 54-5). Bu durum, Türkiye'deki çevreci hareketin başlangıcında uluslararası etkileşimin ve AB'ye uyum süreçlerinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Türkiye'de çevrecilik gündeminin gelişiminde şahit olunan dikkat çekici hususlar, çevre bilincinin artmasına karşın, devletin ekonomik kalkınmayı çevresel kaygıların üstünde tutan yaklaşımı (Demir, 2022: 9; Atvur, 2023: 543) ve sivil toplum üzerindeki şüpheler nedeniyle, çevre gündeminin katılımcı bir biçimde gelişememesidir. Kurumsal düzlemde yaşanan bu gerilim, çevre politikalarının etkinliğini büyük ölçüde sınırlamıştır. Hatta günümüzde bile, resmi söylemler düzeyinde benimsenen sürdürülebilirlik ilkeleri, kurumların gündelik pratiklerine nüfuz etmekte zorlanmaktadır. Bu durum, basitçe bir uygulama sorunu olarak görülemez ki burada asıl dikkat çekmemiz gereken nokta, farklı kurumsal mantıkların rekabeti ve müzakeresidir.

4.4.1 Çevre Politikalarında Devlet-STK İlişkileri: Dinamikler ve İktidar Yapıları

Türkiye'de çevre alanında faaliyet gösteren ve korumacı misyonlara sarılan STK'lar ile devlet arasındaki ilişki, ülkenin politik, sosyal ve kurumsal yapısının derinlikli özelliklerini yansıtan, değinildiği üzere, karmaşık ve sıklıkla çelişkili dinamiklere sahip bir etkileşim alanıdır. Bu ilişki, devletin modernleşmeci ve kalkınmacı öncelikleri, STK'ların artan görünürlüğü ve talepleri, politik kutuplaşma ve yasal çerçevenin sunduğu imkanlar ile getirdiği kısıtlamalar ekseninde şekillenmektedir.

Devletin çevre politikalarına yaklaşımının, genellikle ekonomik büyümeyi çevrenin korunmasının önünde tutan bir anlayışla biçimlendiğini dile getirmiştik (Demir, 2022: 5). Bu durum, Paker ve arkadaşlarının (2013: 763) belirttiği gibi, devletin çevre

mevzuatını etkili bir şekilde uygulama konusundaki isteksizliği veya yetersizliği ile sonuçlanmakta, bu da STK-devlet ilişkisinin temel gerilim noktalarından birini oluşturmaktadır. Devletin bu kalkıncı önceliği, Aydın'ın (2016: 61) vurguladığı gibi, kârlılık ve sermaye birikimi hedefleriyle iç içe geçmiş olup, çevresel değerlerin korunmasını ikincil plana atmaktadır. Bu yaklaşım, (Unalan, 2016), devletin doğayı yönetilebilir bir kaynak olarak görme ve ekonomik rasyonaliteye tâbi kılma eğilimini yansıtır. Unalan'ın sözleriyle:

Türkiye neoliberalleşme sürecine giren birçok ülkeden biridir. O zamandan beri, görevdeki neredeyse tüm hükümetler serbest piyasa ilkelerine güçlü bir şekilde bağlı kalmış ve ekonomik kalkınmanın, ekonomik büyüme projeleri için finansman sağlamak üzere gerekli olan her türlü çevresel değerlendirme ile ilerlemesine izin vermiştir. Kaynaklara yönelik bu neoliberal yaklaşım, kirliliğe, ormanların yok edilmesine, maden çıkarımına, baraj yapımına ve her türlü arazi kullanım değişikliğine izin vermiş ve çevre gruplarını hükümet ve özel sektörle çatışma içine sokmuştur (Unalan, 2016: 222).

Çevre davalarında mahkeme kararlarının göz ardı edilmesi örnekleri de mevcuttur. Esme'deki altın madeni örneğinde, mahkeme kararına rağmen hükümet şirketin faaliyetine izin vermiştir (a.g.e. 229). Devletin STK'larla etkileşimi, tek bir homojen yapıdan ziyade, kendi içindeki parçalı ve zaman zaman rekabet halindeki kurumlar aracılığıyla gerçekleşir. Parker ve arkadaşları (2013: 768), farklı bakanlıkların veya genel müdürlüklerin STK'larla farklı tutumlar sergileyebildiğini, bir bakanlığın iş birliğine açıkken diğerinin STK'ları dışlayabildiğini belirtir. Aynı türden bir tespiti Büyüksaraç da yapmaktadır:

Devlet, yekpare bir oluşum ya da türdeş bir kolektif özne değildir, içindeki farklı kurum ve aktörler farklı ve bazen birbiriyle çelişen tutumlar içinde olabilir... koruma ve özelleştirme konularında farklı bakanlıkların ya da alt birimlerin zaman zaman farklı görüşler bildirdiklerini gördük. Orman ve Su İşleri Bakanlığının altında çalışan DKMP diğer devlet kurumlarına, örneğin bugün imar ve planlama konusunda kendisine genel yetki verilmiş olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığına kıyasla, sermaye yerine doğa yanlısı politikalar önerme eğilimindedir (Büyüksaraç, 2020b: 33).

Bu parçalı yapı, STK'lar için bazı durumlarda nüfuz kanalları açabilse de, genellikle tutarlı ve öngörülebilir bir ilişki kurmayı zorlaştırmakta ve devlet politikalarında bütüncül bir çevreci yaklaşımın oluşmasını engellemektedir.

STK-devlet etkileşiminin doğası, iş birliği, çatışma, kooptasyon ve dışlama gibi farklı biçimleri içermektedir. Formal düzeyde, özellikle AB üyelik süreciyle birlikte, STK'ların politika yapım süreçlerine katılımı için mekanizmalar oluşturulmuştur (Gürel, 2009: 86). Bunlar danışma toplantıları, komisyon üyelikleri, strateji belgelerine katkı sunma

gibi usuller içerir. Ancak, birçok araştırma, sivil toplum katılımının genellikle yüzeysel veya kâğıt üzerinde kaldığını vurgulamaktadır (Paker ve ark., 2013: 767). Öyle ki, STK'ların %55'i kamu kurumlarındaki karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılamadıklarını düşünür; bu durumun başlıca nedenleri olarak da sürecin karmaşık ve uzun olması ile bilgi paylaşımındaki yetersizlik öne çıkmaktadır (Kart & Demir, 2022: 719). Resmi izinlerin alınması, etkinlik onayları gibi prosedürler genellikle devlet desteği gerektirmekte, bu durum da STK'ların temel operasyonel hususlarda devlete bağımlı kalmalarına yol açmaktadır. Balkaya (2012: 153), kamuya yönelik katılım toplantılarının çoğunlukla tek taraflı bilgi aktarımı şeklinde işlediğini ve STK'ların görüşlerinin karar alma süreçlerine yeterince yansımadığını belirtir. Nitekim ormancılık yönetiminde de devlet-STK ilişkileri, merkezi yönetim yapısı nedeniyle oldukça sınırlıdır. STK'lar genellikle danışmanlık veya farkındalık yaratma rolleriyle kısıtlanmakta, karar alma süreçlerinde doğrudan bir etkiye sahip olamamaktadır (Yurdakul Erol, 2018: 328-329). Örneğin, Köse ve ark. (2019), STK temsilcilerinin karar alma süreçlerine katılımı desteklediğini, ancak bu katılımın görüş bildirme düzeyinde kaldığını belirtmiştir (2019: 8730). Benzer şekilde, Köse ve Daşdemir (2023), STK'ların ormancılık yönetiminde dolaylı bir rol oynadığını, özellikle Karayolları ve Devlet Su İşleri gibi kurumlarla iş birliği çerçevesinde etkilerinin sınırlı kaldığını vurgulamıştır (2023: 2-3). Bu durum, Türkiye'nin ormancılık politikalarının devlet odaklı yapısını ve STK'ların politik süreçlere entegrasyonundaki eksiklikleri açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcı yönetim kültürünün eksikliği, korumacı faaliyetlerin de etkinliğini azaltan temel bir sorundur (Yurdakul Erol, 2018:326).

Korumacı faaliyetlerin etkinliği, eğitim, bilimsel araştırmaların entegrasyonu ve katılımcı yönetim gibi faktörlere bağlıdır, ancak bu alanlarda önemli yetersizlikler söz konusudur. Türkiye'de bilimsel bulguların yalnızca %25'inin ormancılık birimlerinde dikkate alındığı ve katılımcı yönetim kültürünün zayıf olduğu ortaya konmuştur (Yurdakul Erol, 2018: 328). Yetkili teknik personelin yasal bilgi düzeyinin yeterli olmasına rağmen, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini takip etme düzeyinin düşük olması koruma faaliyetlerinin bilimsel temellere dayandırılmasını zorlaştırmaktadır (Köse ve ark., 2019: 8728). Yıldırım ve Ayna (2018: 412), STK katılımının demokratik değerlerin kurumsallaşması için gerekli olduğunu ancak politika yapımında çıkar grupları arasındaki çatışmalar nedeniyle etkinliğinin sınırlı kaldığını ifade eder.

Devlet, özellikle enerji, madencilik, su rejimleri gibi hassas veya stratejik gördüğü konularda STK'ları etkinsizleştirme eğilimindedir. "STK'lar, devletin modernist

öncelikleriyle çelişmediği sürece ... [STK'lar açısından] devletin erişilebilir ve iş birliği yapılmasının kolay olduğu" aksi durumlarda ise "STK'ların etkisiz kılındığı" gözlemlenmiştir (Paker ve ark., 2013: 766). STK'ların belirli toplantılara davet edilmemesi, görüşlerinin dikkate alınmaması veya eleştirel STK'lara yönelik denetimlerin artması iş birliğine gönülsüz hükümetlerin tipik refleksleridir (Paker ve ark., 2013: 768). Devletin STK'ları algılayış biçimi de bu ilişkiyi derinden etkilemektedir. Özler ve Obach (2018: 317), toplumsal hareketler ve çevrecilik konusunda yaptıkları araştırmada Türkiye'de iktidarın çevreci STK'ları sıklıkla muhalefetin uzantıları veya "çevre fetişistleri" olarak gördüğünü, niyetlerinin samimiyetini sorguladığını ve onları meşru paydaşlar olarak kabul etmekte zorlandığını aktarırlar. Şüphesiz ki bu karşılıklı olarak olumsuz etki eden algısal çerçeveleme, sağlıklı bir diyalog ve iş birliği ortamının oluşmasını engellemektedir.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, kooptasyon, yani devletin STK'ları kontrol etme veya kendi gündemine dahil etme çabası, STK-devlet ilişkisinin bir diğer boyutudur. Bu durum, özellikle devletten veya devletle ilişkili kurumlardan fon alan STK'lar için bir risk teşkil etmektedir (Paker ve ark., 2013: 767). Gelişmiş ülkelerde STK gelirinin yaklaşık %40'ını devlet fonları oluşturmaya karşılık, STK bağımlılığının mali açıdan da düşünülmesi gerektiği ifade edilir (Güneş 2014: 108). Devletin belirli STK'ları destekleyerek veya projelerine onay vererek onları kendine yakınlaştırması, STK'ların bağımsızlığını ve eleştirel kapasitesini zayıflatır. Güneş (2014: 107), bu durumu "devlet vesayeti" olarak kavramsallaştırır ve STK'ların devletin ideolojik aygıtlarına dönüşme tehlikesine işaret eder. Kart ve Demir de (2022: 719), STK'ların finansal olarak devlete veya kamu projelerine bağımlılığının, sistem eleştirisi yapma potansiyellerini sınırladığını vurgular. Bu bağlamda, STK'ların devletle ilişkilerinde özerkliklerini koruma çabaları kritik bir öneme sahiptir.

Çekişmeli durumlar ise, özellikle devletin kalkınma projelerinin (HES'ler, madenler, termik santraller, mega projeler vb.) yarattığı çevresel ve sosyal etkiler karşısında kaçınılmaz hale gelmektedir (Demir, 2022: 9; Atvur, 2023: 547; Eryılmaz, 2018: 51). STK'lar, bu projelere karşı yasal yollara başvurma, protesto düzenleme, kamuoyu oluşturma gibi yöntemlerle direnç göstermektedir (Paker ve ark., 2013; Adem, 2016: 77). Devletin bu direnişlere tepkisi ise genellikle karşı koyucu olabilmekte, bu da STK-devlet ilişkisini daha da gerginleştirmektedir (Özler & Obach, 2018: 321).

Resmi ve yasal bir perspektiften bakınca Türkiye'deki resmi çevre yönetimi, ormansızlaşma ve iklim değişikliği ile mücadelede sivil toplum katılımını teşvik eder. Örneğin, 2012 yılında, Çevre Bakanlığı, İklim Değişikliği Eylem Planında "iklim değişikliği ile mücadele ve uyum ile ilgili faaliyetlerin etkili ve sürekli eşgüdümünü sağlamak için şeffaf, katılımcı ve bilimsel araştırmalara dayanan karar alma süreçlerini geliştirmeyi" beyan etmiştir (T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012a: 10). Özellikle ulusal uyum stratejisi oluşturma sürecinde, sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan iş birliği ve yerel düzeyde gerçekleştirilen çalışmalar (çeşitli illerdeki İklim Meydanı çalışmaları ve Katılımcı Etkilenebilirlik Analizi gibi) bu stratejilerin sivil toplum boyutunu ön plana çıkarmaktadır (T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012b: 37). STK'ların politikalar üzerindeki etkisi, bu karmaşık ilişki ağı içinde oldukça sınırlıdır. Formal katılım mekanizmalarının varlığına rağmen, STK'ların nihai politika kararlarını şekillendirme gücü düşüktür (Paker ve ark., 2013: 767; Kart & Demir, 2022: 719). Bey (2022: 7), yaptığı çalışmada yüksek politika etkisinin ancak kaynakların (geniş üyelik tabanı veya profesyonel kadro) ve stratejilerin (içeriden/dışarıdan lobi ve çoklu mekanizma kullanımı) birleşimiyle mümkün olabildiğini göstermiştir; tek başına ne kaynak ne de strateji yeterli olmamaktadır. Bu da, STK'ların politika etkisinin koşullara bağlı ve kendi kapasitelerinin bir çıktısı olduğunu düşündürür.

Uluslararası faktörler, özellikle AB üyelik süreci, STK-devlet ilişkileri ve STK'ların politika etkisi üzerinde ikili bir rol oynamıştır. Bir yandan, AB normlarına uyum gerekliliği, devletin STK'larla diyalogunu artırmış ve yasal/kurumsal reformlara yol açmıştır (Gürel, 2009: 86). Diğer yandan, devlet, AB fonlarını veya katılım süreçlerini STK'ları kontrol etmek veya belirli STK'ları öne çıkarmak için bir araç olarak kullanabilmiştir (Paker ve ark., 2013: 767). Girgin (2023: 9), uluslararası iklim normlarının içselleştirilmesinde STK'ların rolünü incelerken, devletin bu normlara uyum konusundaki isteksizliğinin STK etkisini sınırladığını belirtir. Yasal çerçeve, STK-devlet ilişkisinin hem zeminini hem de sınırlarını belirlemektedir. Daha önce de değindiğimiz gibi, 1982 Anayasası'nın çevre hakkını (Madde 56) güvence altına alması ve dernek kurma özgürlüğünü tanıması (Madde 33), STK'ların varlığı ve faaliyetleri için temel bir hukuki dayanak oluşturmuştur (Dural, 2008: 198; Güler, 2023: 1149). Çevre Kanunu (No. 2872) ve ilgili yönetmelikler (örn. ÇED yönetmeliği) de nitekim STK katılımını görece erken bir tarihte öngörmüştür (Atvur, 2023: 543). Ancak, Dural'ın (2008: 199) belirttiği gibi, yasaların uygulanmasındaki eksiklikler ve devletin

“hızlı sanayileşme” önceliği, çevre hakkının pratikte tam olarak hayata geçmesini engellemektedir.

Devletin denetim ve kontrol mekanizmaları, Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu gibi STK’ların kuruluş ve işleyişini düzenleyen yasalar içerir (Güneş, 2014: 107). Balkaya (2012: 149), STK’ların yasal haklarını (bilgi edinme, katılma, başvuru) tam olarak kullanamadığını ve yargı süreçlerinin (örn. bilirkişi ücretleri) caydırıcı olabildiğini ifade eder. Her ne kadar 82 Anayasası çevre korumacılığa vurgu yapsa da, 1980 darbesi sonrası çıkarılan yasaların örgütlenme özgürlüğünü kısıtladığı ve STK’ların gelişimini engellediği ileri sürülür (Bozkır 2018: 63). Gürel (2009: 87), AB uyum sürecinde STK’larla ilgili yasalarda reformlar yapıldığını ancak zihniyet değişiminin tam olarak gerçekleşmediğini vurgular.

Sonuç olarak, yasal çerçeve STK’lara belirli haklar ve katılım olanakları sunsa da, devletin uygulamadaki tutumu, bürokratik engeller ve yargı süreçlerindeki zorluklar nedeniyle bu çerçevenin STK-devlet ilişkisini demokratikleştirme ve STK etkinliğini artırma potansiyeli tam olarak hayata geçirilememektedir. Bu durum, Türkiye’deki STK-devlet ilişkisinin temel bir ikilemini oluşturmaktadır: yasal güvenceler ile pratik uygulama arasındaki makasın açıklığı.

4.4.2 STK’ların Kurumsal Repertuarı

Türkiye’de çevreci sivil toplum kuruluşlarının kurumsal dinamikleri, politik ve sosyal kutuplaşmanın damga vurduğu bir ortamda üstlendikleri farklı işlevsel rollerle belirginleşmektedir. Ancak bu rollerin etkinliği, hem dışsal faktörler (devlet mekanizması, siyasal konjonktür, sermaye grupları) hem de içsel dinamiklerden (kurumsal kapasite, kurumsal kısıtlar) kaynaklanan yapısal sınırlamalarla şekillenmektedir.

Çevreci STK’ların etkinlik repertuarı incelendiğinde, politika savunuculuğu, kamuoyu oluşturma, farkındalık yaratma, doğa koruma, eğitim, izleme-denetleme, protesto organizasyonu, proje geliştirme, araştırma faaliyetleri ve sınırlı hizmet sunumu gibi çoklu işlevler karşımıza çıkmaktadır (Paker ve ark., 2013: 766; Yıldırım & Ayna, 2018: 412; Sezik, 2022: 589; Güler, 2023: 1148). Kurumsal büyüklük ve yapılanma biçimine göre bu işlevlerin ağırlığı değişir. Örneğin, TEMA gibi yerleşik ve büyük ölçekli kuruluşlar, toprak erozyonu ve ağaçlandırma konularında hem politik lobi faaliyetleri yürütmekte hem de toplumsal eğitim programları organize etmektedir (Paker ve ark.,

2013: 764; Yıldırım & Ayna, 2018: 422-3; Sezik, 2022: 602). Uluslararası ağların parçası olan WWF-Türkiye gibi organizasyonlar ise, politik müdahale ve toplumsal bilinçlendirmeye odaklanırken (Paker ve ark., 2013: 765; Girgin, 2023: 43), Greenpeace Akdeniz gibi yapıların “barışçıl doğrudan eylem” metodolojisini benimsediği gözlenmektedir (Eryılmaz, 2018: 55; Girgin, 2023: 43). Biyoçeşitlilik koruma odaklı Doğa Derneği gibi kuruluşlar ise ekolojik açıdan kritik habitatların savunuculuğuna yoğunlaşmaktadır (Eryılmaz, 2018: 66).

Bu noktada, yerel düzeyde ortaya çıkan ekolojik direniş hareketlerinin farklı bir dinamik sergilediğini belirtmek gerekir. Bergama (Adem, 2016: 77; Aydın, 2016: 67) veya HES karşıtı platformlar (Eryılmaz, 2018: 69; Demir, 2022: 9) gibi yerel inisiyatifler, doğrudan yaşam alanları ve geçim kaynaklarını tehdit eden müdahalelere karşı mobilize olmakta, protesto ve hukuki mücadele stratejilerini önceliklemektedir. Bu çeşitlilik, STK’ların örgütsel yapılarındaki farklılıklar kadar, benimsedikleri çevrecilik paradigmalarının (korumacı, reformist, ekolojist, yeşil toplumcu vb.) çeşitliliğini de yansıtır (Güler, 2023: 1151).

Stratejik repertuar incelendiğinde, STK’ların içeriden lobi (doğrudan bürokratik temas, komisyon katılımı, bilimsel raporlama) ve dışarıdan lobi (medya görünürlüğü, kamuoyu mobilizasyonu, protesto eylemleri, imza kampanyaları) mekanizmalarını genellikle hibrit biçimde kullandıkları görülür (Bey, 2022: 5). Paker ve arkadaşlarının (2013: 766-8) vurguladığı üzere, iş birliği kanallarının tıkanıp durumlarda hukuki araçlara ve aktivizme yönelim artar. İçeriden lobi stratejileri TEMA veya WWF gibi kurumsallaşmış yapılar tarafından tercih edilirken, Greenpeace ve yerel direniş inisiyatifleri dışarıdan baskı ve doğrudan eylem metodolojisine ağırlık verir (Eryılmaz, 2018: 55; Adem, 2016: 77-8).

Hukuki mücadeleye dayalı stratejiler, Türkiye’deki çevreci STK’ların repertuarında önemli bir yer tutar. Özellikle Bergama hareketi örneğinde görüldüğü üzere, yargı mekanizmaları çevreci taleplerin meşrulaştırılması ve kurumsallaştırılması sürecinde stratejik bir kanal işlevi görür (Aydın, 2016: 67). Danıştay’ın çevre lehine kararlar verebilmesi, sivil toplumun bu kurumsal yolu tercih etmesinde önemli bir motivasyon kaynağı olsa da, yargı kararlarının idari mekanizmalar tarafından uygulanmaması veya hükümet tarafından yeni düzenlemelerle aşılması, bu stratejinin etkinliğini yapısal olarak sınırlandırır (Adem, 2016: 79). Bu durum, devletin homojen olmayan

yapısı içindeki farklı kurumsal eğilimleri ve çevre politikalarının uygulanmasındaki çelişkileri yansıtmaktadır.

Uluslararası ağlarla kurulan ilişkiler ve ulusötesi savunuculuk mekanizmaları, özellikle devletin dışlayıcı tutumunun yoğunlaştığı konjonktürlerde kritik bir stratejik tercih olarak karşımıza çıkar (Paker ve ark., 2013: 770; Girgin, 2023: 41; Bey, 2022: 3). Modern devletin meşruiyet arayışları ve uluslararası normlara uyum gösterme kaygısı, STK'ların boomerang etkisi yaratma potansiyelini artırma eğilimindedir. Özellikle iklim değişikliği gibi küresel yönetim konularında veya Avrupa Birliği uyum süreci gibi dışsal norm transferinin mümkün olduğu alanlarda, STK'lar uluslararası protokolleri, anlaşmaları ve kurumları referans alarak devlet kurumları üzerinde dışsal baskı mekanizmaları oluştururlar (Girgin, 2023: 53; Gürel, 2009: 86). Bu süreç, devletin egemenlik söylemini çevre politikaları üzerinden yeniden tanımlamasına ve küresel normları stratejik biçimde içselleştirmesine zemin hazırlar.

STK'ların kurumsal stratejilerini şekillendiren bir diğer önemli faktör önceki başlıkta değinildiği gibi, sermaye ile kurulan ilişkilerdir. Kart ve Demir'in (2022: 719) vurguladığı üzere, devlet kurumlarıyla iş birliği ve dış mali kaynaklara bağımlılık, STK'ların stratejik yönelimlerini belirleyen temel değişkenlerdir. Paker ve arkadaşlarının (2013: 771-772) tespit ettiği gibi, bazı STK'lar kurumsal sponsorluklar yoluyla finansal sürdürülebilirlik sağlarken, bu ilişki biçimi eleştirel pozisyonlarının ve bağımsız söylemlerinin yumuşamasına ya da belirli çevresel sorunlar (örneğin Ilısu Barajı) karşısında sessiz kalmalarına yol açabilmektedir. Bu durum, çevresel yönetişimin neoliberal dönüşümü ve sermayenin çevre söylemini araçsallaştırması bağlamında eleştirel bir analizi gerektiren yeni bir tartışma hattıdır (Aydın, 2016: 67). Tüm bu kurumsal stratejilere ve mobilizasyon mekanizmalarına rağmen, Türkiye'deki çevreci STK'ların politik etki kapasitesi, hatta kendi aralarındaki iş birliği zemini dahi, birçok araştırmacı tarafından sınırlı nitelikte bulunmuştur (Paker ve ark., 2013: 773; Kart & Demir, 2022: 714; Gönenç, 2019: 33; Özler & Obach, 2018: 316; Gürel, 2009: 111). Bu sınırlılığın temel nedenleri, devletin çevre yönetimindeki merkezîyetçi ve fiilen zayıf işleyen katılımcı yaklaşımı ile siyasal kutuplaşmanın yarattığı toplumsal gerilimler kadar, STK'ların kendi içsel kapasite sorunlarında da aranmalıdır. Düşük toplumsal katılım ve üyelik oranları (Özler & Obach, 2018: 316; Gönenç, 2019: 34; Sezik, 2022: 590), çevreci taleplerin kitleleşmesini ve STK'ların devlet karşısındaki müzakere pozisyonlarını zayıflatır. Bu durum, çevre sorunlarının Türkiye'de neden

kolektif eylemi mobilize eden yapısal bir faktöre dönüşemediğini açıklamada önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Finansal açıdan bakıldığında da Parker'in (2012: 154-5) vurguladığı gibi, birçok STK'nın serbest piyasa aktörleri olan şirketler ekseninde proje temelli finansman modellerine bağımlı hale gelmesi, kurumsal misyonlarından sapma ve ajandalarını fon sağlayıcıların önceliklerine göre şekillendirme riskini beraberinde getirmiştir. Profesyonelleşme düzeyindeki kurumsal farklılaşma da dikkat çekicidir; merkezi konumdaki büyük ölçekli STK'lar görece profesyonel kadrolara sahipken, yerel örgütler genellikle gönüllülük esasına dayalı çalışmakta ve kaynak yetersizliğiyle mücadele etmektedir (Eryılmaz, 2018: 55; Adem, 2016: 78).

Bu kapasite sorunları, STK'ların hem üstlenebilecekleri kurumsal rolleri (örneğin kapsamlı bilimsel araştırma, sistematik izleme-değerlendirme) hem de uygulayabilecekleri stratejileri (örneğin maliyetli hukuki süreçler, uluslararası savunuculuk ağları) doğrudan kısıtlar. Halihazırda yapılan bilimsel danışmanlık faaliyetleri de yetkililerin gözünde, bilimsel çalışmaların teknik ve karmaşık bulunması nedeniyle karar alıcılar tarafından anlaşılır bulunmamakta, bu da devlet-STK faaliyetlerin etkinlik düzeyine olumsuz yansımaktadır (Yurdakul Erol, 2018: 326). Araştırma süreçlerinin uzunluğu karar alıcıların hızlı ve uygulanabilir sonuçlara olan ihtiyacıyla ters düşmekte ve neticede danışmanlık düzeyindeki bilimsel bulguların politikaya entegrasyonu sağlanamamaktadır. Bey'in (2022: 7-9) araştırması, etkili politik müdahalenin ancak profesyonel kadro ve yeterli kurumsal kapasite ile mümkün olabildiğini göstermişti. Bu bulgu, kapasite ve strateji arasındaki diyalektik ilişkiyi doğrularken, çevreci STK'ların etkinlik kapasitelerinin nesnel sınırlarını ortaya koyar.

4.4.3 Genel Manzara

Nihayetinde, STK'lar devletle kurdukları çoğu zaman gergin ve eşitsiz ilişki biçimiyle, siyasal alandaki kutuplaşmanın tetiklediği meşruiyet krizleri ve kendi iç kapasite sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, onların kurumsal çabalarının etkisini ciddi ölçüde kısıtlamakta ve Türkiye'de çevreci hareketin dönüştürücü gücünü tam anlamıyla ortaya koymasına yapısal bir engel teşkil etmektedir. Bu tablo, Türkiye'de çevre politikalarının devletin modernleşme projesindeki yerini ve çevre yönetimindeki karmaşık iktidar dinamiklerini yansıtan çarpıcı bir göstergedir.

Bu tarihsel kesitte, Aydın'ın (2016: 57) işaret ettiği üzere, merkezi idare geleneği sivil toplumun özerk bir alan olarak kurumsallaşmasını sistematik biçimde sınırlandırmıştır. 1950'li yıllar sonrasında tarımsal kapitalizmin yükselişi ve sanayileşmenin hızlanmasıyla çevre sorunları daha görünür hale gelse de (Atvur, 2023: 541), 1970'lere kadar çevreci hareketler büyük ölçüde apolitik karakterini korumuş ve çevrecilik üzerine konumlanan kalkınmacı politik söyleme karşı ciddi bir karşıt pozisyon oluşturmamıştır (Adem, 2016: 74). Bu dönemde kurulan Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD) gibi kuruluşlar örneğin, kurucu kadrolarının üst düzey bürokratik elitlerden oluşması nedeniyle devlet kurumlarıyla organik bağlar içerisinde faaliyet göstermiştir (Adem, 2016: 73).

1980 askeri darbesi ve ardından gelen neoliberal yapısal dönüşüm, Türkiye'de çevreciliğin kurumsal evriminde kritik bir kırılma noktası teşkil etmiştir. Bir yandan askeri rejimin yarattığı otoriter yönetim atmosferi sivil alanı daraltırken, diğer yandan politik söylemin ideolojik kutuplaşmalardan arındırılması ve neoliberal paradigmanın sivil topluma biçtiği (teorik) özerklik alanı, çevre gibi "konu-odaklı" ve görünüşte daha az "politik" hareketler için yeni bir kurumsal boşluk yaratmıştır (Dural, 2008: 198). Bozkır (2018: 63), çevreci söylemin siyasallaşmasının bu tarihsel kesitte biçim kazandığını belirtmektedir. Bu dönem, STK-devlet ilişkisinde de paradigmatik bir dönüşüme işaret etmektedir; devlet mekanizması bazı hareketlere baskı uygularken, bazılarını (özellikle 'apolitik' gördüklerini) hoş görmektedir.

2000'ler, Türkiye'de çevreci STK'ların hem nicel olarak çoğaldığı hem de niteliksel olarak dönüştüğü bir kurumsallaşma ve profesyonelleşme evresi olarak tanımlanabilir (Adem, 2016: 78). STK'lar daha uzmanlaşmış teknik kadrolar istihdam etmeye, proje bazlı çalışma modelleri geliştirmeye ve çeşitlendirilmiş fon kaynakları aramaya yönelmiştir. Eryılmaz (2018: 53-5), bu dönemde merkezdeki büyük STK'ların profesyonel lobi faaliyetlerine yönelirken (kamu yararına lobi), yereldeki örgütlenmelerin ise daha çok protesto odaklı mobilizasyon stratejileri (katılımcı protesto) izlediğini belirterek kurumsal bir ikili yapıya işaret eder. Bu profesyonelleşme süreci, STK'ların teknik kapasitelerini artırsa da, aynı zamanda Gönenç'in (2019: 34) dile getirdiği gibi fon rekabetini yoğunlaştırmış, Adem'in (2016: 79-80) ifadesiyle, "projecilik hastalığına" yol açarak STK'ları asıl kurumsal misyonlarından uzaklaştırma riski taşımış ve toplumsal tabanla bağlarını zayıflatmıştır.

Aynı dönemde, Türkiye’de çevreciliğin uluslararasılaşma dinamiklerinin de hız kazandığı görülür. Bunda Rio Zirvesi (1992) ve Habitat II Konferansı (İstanbul 1996) gibi küresel yönetim süreçlerinin payı büyüktür. Türkiye’deki STK’lar için hem uluslararası ağlara eklemlenme hem de yeni kavramsal çerçeveler (sürdürülebilir kalkınma, Yerel Gündem 21 vb.) ve fon mekanizmaları ile tanışma imkânı oluşmuştur. Paker (2012: 157), Akdeniz Eylem Planı gibi bölgesel çevre rejimlerinin STK katılımına formel olarak olanak tanıdığını ancak bu katılımın etkinliğinin devletlerin nihai karar mercii tutumuna tabi olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye’nin AB’ye adaylık süreci, bu uluslararasılaşma dinamiğini daha da ivmelendiren bir unsurdur (Gürel, 2009). AB fon mekanizmaları, STK’ların proje kapasitelerini güçlendirmiş ancak aynı zamanda kurumsal gündemlerini de AB öncelikleri doğrultusunda yeniden şekillendirme riski yaratmıştır (Girgin, 2023: 41; Paker ve ark., 2013: 770).

Türkiye bağlamında çevreci sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanı ve devlet mekanizmasıyla kurdukları ilişkisellik, ülkenin kendine has, dinamik ve sürekli gerilimlerle belirginleşen siyasal ve sosyal ekosistemine derinden gömülü durumdadır. Bu ekosistem, STK’ların manevra alanını, stratejik yönelimlerini, kazanımlarını ve başarısızlıklarını analiz etmek için epistemolojik bir önkoşul teşkil eder ya da bunu sürekli olarak göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. STK’ların politika oluşturma süreçlerine katılımı son yıllarda belirgin bir artış gösterse de, bu katılım çoğu zaman yalnızca danışma düzeyinde kalmakta ve karar alma mekanizmalarına yönelik anlamlı bir etki gücü oluşturmaktan uzak durmaktadır. Bu durum, STK’ların seslerini duyurma çabalarını yüzeysel bir düzlemde tutarken, politikaların şekillenmesinde derinlemesine bir dönüşüm yaratma potansiyellerini köreltmektedir.

Söz konusu bağlamın en belirgin ve muhtemelen en tanımlayıcı özelliği, Türkiye’nin toplumsal ve siyasal yapısına uzun süredir damgasını vuran şey, yakın dönemde ise daha da keskinleşen siyasal iklimin, sivil alana topyekûn nüfuz etmiş olmasıdır (Özler ve Obach, 2018: 312). Evrenselci değerlere dayanan çevrecilik gibi bir paradigmanın dahi bu iklimden muaf olmaması, Türkiye vakasının özgüllüğünü gösterir. Her ne kadar siyasi partilerin çevre politikalarındaki kurumsal yetersizliğinin STK’lara teorik bir alan açtığı söylene de (Gönenç, 2019: 34), sivil alana hükmeden siyasal bilinç, çevreci alanın sivil aktörlerce etkin kullanılmasına istenilen katkıyı sunmaz. Zira bu durum STK’ların tarafsız konumlanmasını veya çoğulcu bir diyalog geliştirmesini sistemik olarak zorlaştırır. Ayrıca önceki bölümde serimlenen dünyadan örneklerle de

paralellikler taşır. Özellikle iş birliğinin sınırlı ve sivil toplum alanının rekabetçi yapısı dikkate alındığında, Türkiye’deki STK’ların faaliyet stratejileri de ister istemez sekteye uğramış ve katılım esasının fiilen uygulanması istenilen seviyelere erişememiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM:

SINIR ORGANİZASYONU OLARAK TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

5.1 Bir Kamu Hizmeti Olarak Ormancılık ve Türkiye Ormancılar Derneği'nin Doğuşu

Türkiye Ormancılar Derneği'nin (TOD) temelleri, 26 Aralık 1924'te İstanbul'da atılmıştır. Kurucuları arasında, dönemin ormancılık alanındaki öncü isimleri olan Orman Yüksek Mühendisi ve Eczacı Abdulkadir Sorkun, Orman Yüksek Mühendisi Dr. Tevfik Ali Çınar ve Orman Yüksek Mühendisi ve Kimyager Asaf İrmak bulunur (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023c: xii). “Orman Mekteb-i Alisi Mezunları Cemiyeti” adıyla kurulan dernek, Orman Yüksek Okulu mezunlarını bir araya getirme, mesleki dayanışmayı güçlendirme ve ormancılık bilincini yaygınlaştırma iddiasında olsa da, bu iddiaların ötesine geçen bir kurumsal kimlik geliştirmiştir. Araştırmaya katılan bir üye, dernek misyonuna dair hâkim görüşü şu sözlerle ifade ediyor: “[TOD], Türkiye ormancılığını koruma, geliştirme misyonu edinmiş, ama en önemlisi Cumhuriyet ilkelerine sahip [bir kuruluştur]”.⁶¹ Bu sözler, derneğin sadece mesleki değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in değerleriyle iç içe bir kurum olduğuna işaret ediyor. TOD Başkanı, benzer ifadelerle, derneği, Türkiye'nin geleceğinde belirleyici rol oynamış, yine 1924 yılında kurulan Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay gibi, önemli kuruluşlar arasında konumlandırır.⁶²

Derneğin kurumsal seyri, zamanla isim ve statü değişiklikleriyle şekillenmiştir. 21 Haziran 1930'da “Türkiye Ormancılar Cemiyeti” adını alarak, Türkiye'deki tüm ormancıları kucaklayan bir yapıya dönüşmüştür. 2 Aralık 1972'de yürürlüğe giren 1630 sayılı Dernekler Kanunu ile, “Türkiye Ormancılar Derneği” adını almıştır (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019c: 2).

TOD'un kurumsal tarihinin en çarpıcı dönüm noktalarından biri, 7 Mart 1951'de “Kamu Yararına Çalışan Dernek” statüsünü kazanmış olmasıdır. Bakanlar Kurulu kararıyla alınan bu statü, derneğin faaliyetlerinin sadece üyelerine değil, topluma da hizmet ettiğinin resmi bir onayı olarak sunulmuştur (Türkiye Ormancılar Derneği, 2021: 3).

⁶¹ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

⁶² Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

Söz konusu dönüşüm, TOD'un kurumsal etkisinin yalnızca mesleki bir çerçevede kalmayıp, giderek kamusal sorumluluk taşıyan bir misyona evrildiğini ortaya koyuyor. TOD'un yüz yıllık tarihi, Türkiye'de ormancılığın teknokratik rasyonalite ile giderek daha sistematik ve bilimsel, planlı ve kapsamlı ele alınması gereken "millî" bir "mesele" haline geldiği dönüşümle paralellik arz eder. 1957'de, derneğin "Türkiye'de Ormancılık Tedrisatının Yüzüncü Yıl Dönümü" dolayısıyla düzenlediği konferansta konuşan İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Politikası ve Amenajman Kürsü Başkanı Selahattin İnal'ın sözleri bu bağlamda dikkat çekicidir:

Ormanın, cemiyet hayatının türlü sahalarındaki önemi arttıkça, ormanı cemiyete faydalı kılmakla görevli olan ormancılığın vazifeleri de günden güne çeşitlenmekte ve şümül kazanmaktadır. Ormancılığın hemen bütün hizmetleri, millî ve maşeri karakter arzeden kolektif hizmetlerdir. Çünkü bunların yapılmasından, hasıl olan faydalar ve yapılmamasından meydana çıkan zararlar topyekûn milleti ilgilendirir (İnal, 1957: 136).

Kuruluş yıllarına geri dönecek olursak, 1935'te Orman Fakültesi'nin Ankara'ya taşınmasıyla birlikte, dernek merkezi de 1936'da başkente nakledilir ve 1937'de çıkan 3116 sayılı Orman Kanunu'nun hazırlanmasında aktif rol alır (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019c: 2). 1954'te Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği'nin (TMMOB) kuruluşunda öncülük etmesi ise, derneğin sadece ormancılık alanında değil daha geniş bir mesleki örgütlenme ağında etkili bir aktör olduğunu düşündürüyor.

TOD'un belki de Türkiye'de ormancılığa sunduğu en somut katkılardan biri, 1957-1958 yıllarında Ankara'da Atatürk Ormanı'nın (bugün ODTÜ Ormanı) kurulmasında önemli bir payı olmasıdır. Ankara'nın Yeşil Kuşak projesinin bir parçası olan bu orman, derneğin çevre bilincine verdiği önemin bir simgesi sayılır (Türkiye Ormancılar Derneği, 2021: 29). Ancak, bunun da öncesinde, TOD'un ormancılık manifestosu 1951 yılında yayımlanmış olduğu *Yeşil Kitap*'ta ortaya çıkmıştır. Kitap, gerek çok partili siyasal sisteme geçişle gerilediği düşünülen orman korumacılığının gerekse de oy kaygılarıyla orman kanunlarındaki popülist hamleleri hedefine alan bir üsluba sahiptir.⁶³ Dernek üyeleri, bugün, *Yeşil Kitap*'ı 1960 Anayasası öncesinde, sel ve erozyon kontrolü, yeniden ağaçlandırma gibi konularda farkındalık yaratmak açısından önemli bir dernek girişimi olarak değerlendiriyor.⁶⁴

TOD, kendini sadece ulusal çapta faaliyet göstermekle kalmayıp uluslararası etkinlikler düzenleyen veya bu tür etkinliklere katılım sağlayan bir aktör olarak

⁶³ İlgili başlıkta *Yeşil Kitap*'ın içerik analizi detaylıca yapılmıştır.

⁶⁴ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

tanımlar. Örneğin, 2015 yılında Dünya Ağaç Günü dolayısıyla Eskişehir’de düzenlediği etkinliğe 93 ülkeden 350 sanatçı davet etmiştir. 2019’da Antalya’da gerçekleşen “İklim Değişikliği ve Ormanlar” konferansı (ICCC’F’2019) ise derneğin küresel meselelere olan ilgisinin bir kanıtı gibi sunulur (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019c: 3). Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi (UNCCD) nezdinde akredite edilmiş olması da, kurumsal kimlik beyanlarında uluslararası tanınırlığın bir göstergesi olarak vurgulanır.

Merkez binası Ankara’nın Kızılay semtinde yer alan TOD, Genel Merkez Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir. İstanbul ve Antalya’da şubeleri olan derneğin, 25 bölgede ve 12 orman fakültesinde temsilcilikleri bulunmaktadır. Yaklaşık 2000 üyesiyle, oldukça geniş bir ağa sahiptir.⁶⁵ Ayrıca, dernek bünyesinde Bilim Kurulu, Yayın Kurulu, Hukuk Ekibi ve Sanat Kurulu gibi alt birimler oluşturulmuştur: “Herhangi bir çevre sorunuyla karşılaşıldığında, yönetim doğrudan bilim kuruluna danışıyor”.⁶⁶ Dernek prosedürüne dair bu kısa yorum dahi, TOD’un, bir yönüyle, geçmişte olduğu gibi bugün de resmî ormancılık politikalarını biçimlendiren bilimsel-teknik bilgi rejiminin yeniden üreticisi olduğunu gösteriyor.

Bir yandan da üye kabul sisteminin “titizlikle” işletildiğini görüyoruz: “Herkesi üye yapmıyorlar, doğa sevgisi olanları seçmeye çalışıyorlar”.⁶⁷ Ne var ki, derneğe üyelik sürecinde Cumhuriyetçi bir kimlik taşımanın ön koşul olarak belirmesi ve referans sistemine dayalı seçicilik, kurumsal aidiyetin ideolojik ve sosyal sermaye temelli oluştuğunu göstermektedir:

Türkiye ormancılığını koruma, geliştirme misyonu edinmiş, ama en önemlisi de tabii dernek Cumhuriyet ile beraber kurulduğu için, Cumhuriyetin de ilkelerine sahip olması gerekir dernek üyelerinin. Onunla da ters düşmemesi lâzım. Ve ona göre tabii referansı da oluyor. Üye olurken, [içeriden] en az 2 referans mektubu alıyoruz eski üyelere, onunla beraber üye olabiliyorsun. Ve dernek yönetim kurulu da o konuda titiz davranabiliyor. Yani, böyle bir süreç ve tabii bu elit bir durum yaratıyor aslında. Ama bana göre kanıtlıyor. Çünkü gayesi gerçekten ormanları korumak, geliştirmek olan ve Cumhuriyet ilkeleri ile bağdaştırabilen insanları bir araya getirmiş oluyorsunuz. Fark etmez hangi siyasi görüşü olursa olsun, birine yakın olabilir, birine uzak olabilir ama eleştirilerini, önerilerini devam ettiriyor. Yani o açıdan ben objektif olduğunu düşünüyorum.⁶⁸

⁶⁵ Mülakat, TOD İl Temsilcisi, 18 Haziran 2024.

⁶⁶ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

⁶⁷ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

⁶⁸ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

Akademisyen olan bir dernek üyesinin görüşmemiz esnasında yaptığı bu değerlendirme, TOD'un mesleki bir dayanışma örgütü olmanın ötesinde Cumhuriyet ideolojisiyle güçlü bir şekilde özdeşleşmiş bir değer topluluğu olduğuna işaret ediyor. Üyelikte aranan referans mektupları ve yönetim kurulunun bu konudaki titizliği, dernek içinde bir tür seçici kapsayıcılık/dışlayıcılık yaratırken, üyelerin Cumhuriyet değerleriyle bağdaşma kapasitesi bu seçkinci yapılanmada meşruiyet üretebiliyor. Bu seçici kapsayıcılığın/dışlayıcılığın güncelliğini koruduğunu, dernek üyesi olmayan bir katılımcının “yaklaşık 3 yıldır” üyelik prosedürünü beklediğini dile getirmesinden anlıyoruz.⁶⁹

Ancak, TOD'u devlet politikalarının yeniden üreticisi niteliğinde teknik ve mesleki bir otoriteye indirgememek gerekir. Dernek, bugün, orman yangınlarına dirençli köy projeleri ve sürdürülebilir ormancılık gibi konularda aktif. Cumhuriyet Halk Parti'li beş büyükşehir belediyesiyle protokoller imzalamış, Ankara'da “Atatürk Tarım Araştırma Merkezi (ATAM) Çiftliği” projesine destek veriyor. Yerel düzeyde ise, İzmir'den Artvin'e kadar temsilcilikler doğa gezileri ve festivaller düzenliyor (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019a: 12-13). Bunların yanı sıra, derneğin resmi ormancılık rejiminin içinde konumlanmakla birlikte sınırlarını sorguladığını gösteren örnekler çok. Son yıllardaki yasal düzenlemeler, özellikle 6831 sayılı kanundan 2018'deki 7139 sayılı yasaya (2B) uzanan süreçte orman kayıpları, derneğin eleştiri oklarının hedefinde. Söz konusu düzenlemelerin “orman alanlarını tehdit ettiği” aktarılıyor.⁷⁰ Sürdürülemez odun üretimi, “dikili satış” yöntemiyle kesimlerin denetimsizliği ve endüstriyel plantasyonlar da “bilimsel olmayan uygulamalar” olarak görülüyor. Orman köylüsünün dışlanması ve yangın yönetiminde kara ekiplerinin ihmal edilmesi ise diğer kaygılar arasında.

Devletin resmi ormancılık siyaseti ile ikircikli ilişkisi, TOD'u sadece, tek-partili dönem korporatizminin ruhunu taşırcasına, meslek odasını çağrıştıran bir uzmanlık kuruluşu olarak değil, bilginin hem devletle hem de toplumla eşzamanlı müzakere edildiği, eleştirildiği ve yeniden üretildiği bir sınır organizasyonu olarak düşünmeye olanak sağlıyor. Kurumsal tarihine ve söylem örüntülerine –bir başka deyişle, bilgi üretimi, politika önerileri, uygulamalarına– baktığımızda, TOD, yarı-kamusal, yarı-sivil bir görünüm arz eder; ne tamamen devletin uzantısıdır ne de ideal bir sivil aktördür.

⁶⁹ Mülakat, OGM Orman İşletme Şefi, 30 Ekim 2024.

⁷⁰ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

5.1.1 Derneğin Misyon ve Vizyon Beyanına Eleştirel Bakış

Dernek Tüzüğü ile Stratejik Plan Belgelerine bakıldığında, TOD'un misyonunun, ormanların ve doğal varlıkların korunması, sürdürülebilir yönetimi ve toplumda çevre bilincinin artırılması ekseninde şekillendiği görülür. Resmi belgelerde bu misyon tutarlı bir şekilde vurgulanır: “Ormanlarımızın ve doğal varlıklarımızın korunması ve toplum yararına yönetilmesi için izleme, değerlendirme, geliştirme, yönlendirme çalışmalarını gerçekleştirmek, toplumda orman ve doğa sevgisi ve bilincini geliştirmek, ormanlar için tehdit ve tehlike oluşturacak her türlü tasarruf ve eyleme karşı durmak, üyelerinin hak ve yararlarını korumak ve geliştirmektir” (Türkiye Ormancılar Derneği, 2013: 7; Türkiye Ormancılar Derneği, 2023b: 15). Tüzükte ise misyon, “orman alanlarının daralmasına ve ormancılık bilim ve tekniğine aykırı yönetilmesine karşı mücadele” ve “toplumda doğa bilincinin yayılması” gibi ifadelerle daha politik bir ton kazanır (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023d). Bu tanım, derneğin çevresel korumayı ulusal bir sorumluluk olarak gördüğünü ve bilimsel esasları merkeze aldığını gösterir.

Gerçekleştirilen mülakatlarda, katılımcıların dernek misyonunu hem onayladığı hem de çeşitlendirdiği görülmüştür. Bir katılımcı, “sivil bilinç oluşturma” ve “devleti *[korumacı]*⁷¹ gündeme doğru kanalizetme” misyonuna vurgu yapar: “[S]ivil bilinç oluşturma tamamen devletle organizasyonu kuvvetli kılma ve devleti doğru kanalizetme hedefinde olmalıdır ve biz de bu hedefe ilerlemeye çalışıyoruz”.⁷² Bu ifade, TOD'un pasif bir gözlemciden ziyade politik süreçlere müdahil bir aktör olmayı hedeflediğini ima etmektedir. Başka bir katılımcı ise derneği tamamıyla “Türkiye ormancılığını koruma, geliştirme misyonu edinmiş” şeklinde tanımlamıştır.⁷³ Ancak, bu koruma odaklılık eleştirilere de açıktır; eski yönetim kurulu üyelerinden bir katılımcı, genel korumacı yaklaşımı tekdüze olarak nitelendirir: “Türkiye’de bütünüyle koruma faaliyetlerinin hepsi ezbere ve konuyu derinlemesine anlamadan yapılmış olan şeylerdir”.⁷⁴ Bu eleştiri, misyonun yüzeysel bir korumacılığa hapsolabileceğini ve sürdürülebilirlik veya verimlilik gibi boyutların geliştirilmesi gereken hususlar olabileceğini ima eder. Stratejik planda değinilen “derneğin amaçlarına hizmet eden konularda yürüttüğü/desteklediği araştırma, eğitim ve proje çalışmalarının geliştirilme

⁷¹ İtalikler yazara ait.

⁷² Mülakat, TOD Yönetim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

⁷³ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

⁷⁴ Mülakat, TOD Eski Yönetim Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

gereksinimi” ifadesi de bu bağlamda değerlendirilebilir (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023b: 11).

TOD’un vizyonu ise bilimsel rehberlik, saygınlık ve üye bağlılığı üzerine kuruludur. Stratejik planlarda vizyon, “bilimin rehberliğinde; orman, çevre ve doğal varlıklara sahip çıkan saygın, etkin, üyesi olmaktan onur duyulan bir dernek olmak” şeklinde tanımlanmıştır (Türkiye Ormancılar Derneği, 2013: 7; Türkiye Ormancılar Derneği, 2023b: 14). Tüzükte doğrudan belirtilmeyen vizyon, Cumhuriyetçi gelenekler ve bilimsel esaslar üzerinden dolaylı olarak ima edilir (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023d). Görüşmelerde ise, vizyona dair yorumlarda derneğin hem varlık sebebi olarak görülen ormanların korunmasına hem de aidiyet prestiji ve bilimsel duruşuna vurgu yapılmıştır: “Derneğe üyelik ‘prestij meselesi’ olarak görülür”.⁷⁵ “Geleneksel sözcüklerle değil de aslında literatüre de atıf yaparak *[bilimsel çerçeve ile ormancılık]*⁷⁶ yapıyoruz”.⁷⁷ Ancak, vizyonun “etkinlik” boyutu sorgulanabilir; bir katılımcı, derneğin “beklenen düzeyde” olmadığını belirtir: “Bana göre dernek uluslararası nitelikte bir sivil toplum örgütü formunu ya da görevini olması gereken şekilde yerine getiriyor. Beklediğimiz düzeyde kalıyor mu dersek kalmıyor”. Fakat bunun temel sebebinin sadece dernek özelinde olmadığı, daha çok STK’ların hem Türkiye çapında hem de kendi aralarında yaşadığı sorunlarla ilgili olduğu da ifade edilmiştir:

[Bu durum], kurumların tutum ve anlayışından kaynaklanıyor. Bir şeyleri eleştirmeye, yanlışların nerede olduğunu, doğrusunu nasıl yapılmasını söylemeye çalıştığınızda şu anki Türkiye koşullarında biraz farklı algılanıyorsunuz. Dernek de zaman zaman böyle bir algılama karşısında ... ne yazık ki eksik kalıyor. Çünkü olaylara bakış felsefesi açısından, -Orman Genel Müdürlüğü ve Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü- bu iki kurumun genel müdürlük karar vericileri ve bakanlığın karar verici düzeyindekilerin bakış felsefesiyle derneğin bakış felsefeleri farklı.⁷⁸

Bu ifadelerden hareketle önceki bölümde ele alınan Türkiye’de çevreci STK’ların manzarasıyla TOD’un benzer bir eğilim sergilediği söylenebilir. Şüphesizliğin ve siyasal kimliklenmenin hâkim olduğu devlet-STK ilişkileri, yukarıda “bakış felsefeleri” olarak kodlanmış denilebilir.

⁷⁵ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

⁷⁶ İtalikler yazara ait.

⁷⁷ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 30 Eylül, 2024.

⁷⁸ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

Kısacası, TOD'un misyon ve vizyon söylemi, bilimsel otorite olma iddiası ve toplum yararı vurgusuyla meşruiyet arar. "Mücadele" ve "tehdit" gibi kelimeler, çevresel sorunların aciliyetini duygusal yönden gerekçelendirirken, "bilim" ve "saygınlık" retoriği derneği profesyonel bir konuma yerleştirir. Ancak, misyonun devletle iş birliği ve reformist tonu, ulusüstü çevreci hareketlerden ayrılır. Özeleştiriler, dernek söyleminin güncel olarak "yanlış strateji" ve halk-orman ilişkisinin eksik ele alınışına işaret eder. Örneğin, "alan üzerinde verimli bir ormancılık ve koruma hedefinin" ancak, "insanlarla ormanlar arasındaki ilişkilerin ekonomik, sosyal, politik her alanda canlı bir ilişki ve karşılıklı etkileşimin" kurulmasıyla sağlanabileceği ifade edilmiştir. Önerilen bu alternatif yaklaşımlar ile TOD'un "alan korumacılığı" yerine orman korumacılığının sosyo-ekolojik faktörlerine de eğilmesi gerektiği ima edilir.⁷⁹

5.1.2 Kurumsal Kimlik ve Değerler

TOD, girişte de belirttiğim gibi, 1924'teki kuruluşundan bu yana Cumhuriyetin ilkeleriyle özdeşleşmiş bir tarihsel mirasa sahiptir. Tüzükte, derneğin "Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte kurulduğu" ve "Cumhuriyet devriminin kazanımlarını savunduğu" belirtilir (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023d). 1951'de "kamu yararına çalışan" statüsü kazanması, bu kimliği pekiştirmiştir. Mülakatlarda da bu tarihsel bağ vurgulanır: "Mesela Türkiye ormanları 1930'lardan sonra 37'lerde devletleştirildi... Ve ormanların, Türkiye ormanlarının devletleştirilmesinde derneğin çok büyük bir rolü var".⁸⁰ Kurumsal kimliklenmede ise özellikle Atatürkçü bir çerçeve öne çıkar: "Derneğimizin amacına baktığımız zaman, Atatürk'ün temel ilkeleri doğrultusunda bu ülkenin birliğinden, bütünlüğünden yana olan, orman varlığını koruyan ve bunları bize mesleğimiz tarafından verilen bir misyon olarak..." kurgulanan bir çerçeveleme dikkat çeker.⁸¹ Bu söylem, TOD'u ulusalcı ve devletçi bir çizgide konumlandırır.

Değerler açısından TOD, stratejik planlarda "toplum yararı, gönüllülük, katılımcılık, bilimsellik, kalite, saydamlık, hesap verebilirlik, sürdürülebilirlik ve küresel sorumluluk" ilkelerini benimser (Türkiye Ormancılar Derneği, 2013: 7; Türkiye Ormancılar Derneği 2023b: 14). Tüzükte ise bu ilkeler daha geleneksel bir tonla, "Cumhuriyet devrimine bağlılık, ulusal egemenlik, laiklik, demokrasi ve kamu yararı" olarak ifade bulur (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023d). Yapılan görüşmelerde de bu değerlerin

⁷⁹ Mülakat, TOD Eski Yönetim Kurulu Üyesi, 2 Haziran 2024.

⁸⁰ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

⁸¹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

pratikteki yansımaları ortaya çıkmıştır: “[Dernek],⁸²... tarafsız, doğru ve ormanların yararına, kamu yararına olacak şekilde kamu malı ve kamu hizmeti düşüncesi ekseninde bilimsel bilgiler üretir”.⁸³ Öte yandan, tarafsızlık ve bilimsellik, bazı üyelerce, politik bir duruştur: “Dernek hiçbir zaman yandaş olmamıştır... Hükümeti uyarmaktır esas olan”.⁸⁴ Bu ifade, derneğin bağımsızlığını koruma çabasını yansıtırken, asıl meselenin bilimsellik (dolayısıyla tarafsızlık) olduğu imasını taşır.

TOD’un kurumsal kimliği, Cumhuriyetçi ve yurtsever bir söylemle şekillenir; “devlet aklı” ve “ulusal çıkarlar” gibi ifadeler, derneği devletle uyumlu bir aktör olarak sunar: “Biz dolayısıyla devlet bilincinin ve devlet aklının çok önemli olduğuna inanan insanlarız temelde. Bu anlamda bu aklın doğru yere evrilmesi hususunda çalışmalarımızı veya söylemlerimizi geliştirmeye dikkat ediyoruz”.⁸⁵ Değerler, modern sivil toplum normlarıyla (şeffaflık, sürdürülebilirlik) tarihsel köklerin (demokrasi) bir sentezini oluşturur. Öyleki bu sentez korumacılık ideali söz konusu olduğunda ekonomik kaygılara şüpheyi yaklaşmaktadır. “Orman yönetiminde özelleşmeye tamamen kapıları kapatmış diyebiliriz dernek”⁸⁶ derken sistemik bir eleştiriden kaçınır ve reformist bir çerçeveyi tercih eder.

TOD, misyon ve vizyonunda ormanların korunmasını ve toplum bilincini artırmayı, bilimsel rehberlik ve saygınlıkla birleştirerek, Cumhuriyetin ilkelerine bağlı bir kurumsal kimlik sunar. Değerleri, modern yönetim ilkeleriyle tarihsel mirası harmanlar. Ancak, devletle iş birliğini merkeze alırken, reformist duruş benimser ve ormancılık aleyhine gelişen neoliberal çevrecilikten uzak durur. Bu konuda bir katılımcı, derneğin “özelleştirmeye tamamen karşı” bir devlet orman işletmeciliği ideali olduğu fikrini öne sürmüştür:

Devlet elinde olmasının ötesinde bir alternatif ben açıkçası düşünemiyorum. Çünkü devlet elindeyken bile muhafaza noktasında sorunlar yaşıyoruz. [Ormanların] bir şekilde özelleştirilmesi gündeme gelirse alan kullanımıyla ilgili ... çok büyük sorunlar yaşıyoruz. Bu açık bir şekilde görülür yani bizim tecrübelerimizden bakarsak. Orman yönetiminde özelleşmeye tamamen kapıları kapatmış diyebiliriz dernek. Evet, evet, evet. Ben diyebilirim en azından. Yani özelleştirme ancak özel orman işletmeciliği, bu anlamda niyeti olan kişilerin veya şirketlerin hazine arazilerini ve özel arazilerde yapacakları çalışmalarla mümkün olabilir. Diğer türlü çok sıkıntılı süreçler. Nitekim

⁸² Bu ve sonraki köşeli parantezler yazara ait.

⁸³ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

⁸⁴ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

⁸⁵ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

⁸⁶ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

görüyoruz işte özel ağaçlandırmalar falan. Bunları ormancılık olarak görmek çok mümkün değil.⁸⁷

5.2 Devlet Ormancılığı ile Kamu Vicdanı Arasında Bir Dernek

Türkiye’de ormanların yönetimi, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana salt teknik bir mesele olmanın ötesinde, ulusal egemenlik, kırsal kalkınma ve devlet-toplum ilişkilerinin şekillendiği merkezi bir mücadele alanı olmuştur. Bu girift ve çoğu zaman da uyuşmazlığa sahne olan bağlamın merkezinde yer alan TOD, kendisini yalnızca bir meslek örgütü olarak değil, aynı zamanda orman varlığını bir “ulusal dava” olarak gören ve bu davanın bilimsel, hukuki ve toplumsal veçhelerini savunan bir sivil toplum kuruluşu olarak konumlandırmıştır. Derneğin bu çift yönlü kimliği, onu devletin ormancılık politikaları ile kamu yararı arasında kritik bir “arayüz” haline getirmiştir. Bu arayüz işlevi, bir yandan devletin icraatlarını denetleyen ve eleştiren bir mekanizma yaratırken, diğer yandan ormancılık camiasının bilimsel birikimini politika yapım süreçlerine dahil etme çabasını içermektedir. Yapılan görüşmelerden elde edildiği üzere, Türkiye’de devlet ormancılığının hâkim olduğu ifade edilirken bu yapıya, “bir denetim mekanizmasının ihtiyacı olduğu” söylenmiş ve bunu “sivil toplum ve kamu adına denetleyecek mekanizma olarak da derneğin önemli ve kuvvetli bir aktör” olduğu zikredilmiştir.⁸⁸

TOD’un bu arayüz rolünün meşruiyet zemini, kamu yararına çalışan bir dernek statüsüne sahip olması ve önceki başlıklarda aktarıldığı gibi kendisini bilimsel ormancılık ilkeleri ile devletin icraatları ve toplumun beklentileri arasında bir “köprü, bir denge unsuru ve gerektiğinde eleştirel bir vicdan” olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada devlet orman işletmeciliğinin de bilimsel bir pratiğe ve jargona sahip olması karşısında potansiyel olarak iki farklı bilimsel konumlanmanın karşılaştığı düşünülebilir. Nitekim bir katılımcı son yıllarda ormanları “koruma aksından kullanma eksenine doğru bir kayma”⁸⁹ olduğunu belirtmiş ve olası “kullanım bilimi” ile “koruma bilimi” arasındaki yüzleşmeyi dolaylı yoldan dile getirmiştir. Bu dernek pozisyonunu tarihsel olarak da izlemek mümkün. Söz konusu yüzleşmenin en somut tezahürlerinden birini, dernek bünyesinde düzenlenen 1987 yılındaki “3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası” başlıklı sempozyumda da görebiliriz (Türkiye Ormancılar Derneği, 1987). Dönemin Dernek Başkanı Ekrem Tanyel’in yaptığı açılış

⁸⁷ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

⁸⁸ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

⁸⁹ Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

konuşmasında Tanyel, ormancıların bu dava uğruna canları pahasına bedel ödediğini vurgularken, aslında mesleki misyonla (orman korumacılığı) ulusal vizyonun (kalkınmacılık) kesişmesine yönelik katmanlı bir mesaj vermektedir:

Peki bunca özveri ne için? Korunamayan ormanlar, ulusumuzun çok büyük bir kesiminin gerektiğinde yararlanamadığı orman ürünleri ve ormancılık hizmetleri için mi? ... İnaniyoruz ki günlük sayılabilecek denli kısa dönemli politik çıkarlara araç edilmeseydi, siyasi iktidarlar bir parça da yarınları düşünebilse ve benden sonrası tufan demeseydiler eğer, ormanlarımız ve ormancılığımız bugünden çok daha iyi bir durumda olabilir, ormansızlaşmanın önünde geçilebilirdi” (Tanyel, 1987: 7-8).

Bu ifadeler, TOD’un hem meslektaşlarının haklarını savunan bir meslek örgütü hem de ormanların korunmasını bir kamu yararı olarak gören bir sivil toplum kuruluşu kimliğini nasıl iç içe geçirdiğini göstermektedir. Derneğin eleştirileri, salt bir karşıtlık üzerine değil, ormanları sadece ekonomik bir kaynak olarak görmeyen, aynı zamanda ülkenin ekolojik ve sosyal dengesinin temeli, bir “ulusal beka” sorunu olarak çerçeveleyen yapıcı bir zemine dayanır dolayısıyla (Yomralıoğlu, 1987: 71).

Ancak bu arayüz işlevi, her zaman uyumlu bir iş birliği anlamına gelmemektedir. Görüşmelerde, özellikle son yıllarda, devlet kurumları ile TOD arasında derin bir görüş ayrılığı ve iletişim kopukluğu yaşandığı dile getirilmiştir. Devlet kurumlarıyla pratik alışverişin durumu hakkında “çok olamıyor, çok olamıyor bu. Şu aşamada özellikle o çok olamıyor” dedikten sonra bir katılımcı, bu durumun temel nedenini şöyle açıklamıştır: “Tabii devlet, ormancılığı işletirken ister istemez her yaptığını doğru kabul ediyor. Siz burada, ‘hayır bir sorun var, bu işin içinde sorunlar var’ dediğinizde burada bir çatışma alanı oluşuyor”.⁹⁰ Bu “çatışma alanı,” devletin ormanları “maksimum fayda sağlama, kâr sağlama” hedefiyle yönetme eğilimine girmesi ve TOD’un bu yaklaşımın ormanlar üzerinde yarattığı baskının “doğru olmadığını dile getirmesiyle” daha da keskinleşir⁹¹. Nitekim, geçmişte Devlet orman işletmesi içinde çalışanlarının aynı zamanda dernek üyesi olması nedeniyle var olan yoğun ilişkinin günümüzde zayıfladığını aktaran bir katılımcı, mevcut siyasal iklimde dernek politikasıyla ve bilimsel duruşuyla orman işletmeciliğinin “uyuşamadığını” ve bu yüzden “bir noktada buluşamadıklarını” belirtir.⁹²

⁹⁰ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

⁹¹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

⁹² Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

Bu kopukluğa rağmen TOD, adeta, devletin orman işletmesinin söyleyemediklerini dile getiren ve teşkilatı dahi dolaylı olarak koruyan bir işlev üstlenir. Bir katılımcının ifadesiyle, dernek, “bazen [devlet orman] teşkilatını da koruyacak ve [sorunlara] dikkat çekecek, teşkilatın da söyleyemediklerini söyleyebilecek” niteliktedir.⁹³ TOD ile doğrudan iş birliği yapmaktan kaçınsa da, Orman Genel Müdürlüğü derneğin bilimsel faaliyetlerini ve görüşlerini “mutlaka dikkate almak zorunda [hisseder]”.⁹⁴ Bu durum, TOD’un arayüz işlevinin, doğrudan bir diyalog ve iş birliği kanalından ziyade, kamuoyu oluşturma ve dolaylı bir denetim baskısı kurma şeklinde evrildiğini göstermektedir. Devlet orman teşkilatının kendisiyle “ters düşen” ve “yanlışları görmeyip” sorgusuz destekçilik yapmayan sivil toplum örgütleriyle çalışmak istememesi, Derneği daha da eleştirel bir pozisyona itmektedir, ifade edildiği üzere.⁹⁵ Sonuç olarak, TOD’un bu arayüz rolü, Türkiye’de ormancılık politikalarının sadece bürokratik ve siyasi koridorlarda değil, aynı zamanda sivil toplumun bilimsel ve kamusal denetimi altında şekillenmesi gerektiği yönündeki tarihsel bir pozisyonun ifadesidir. Bu rolün en somut yansıması ise Derneğin yasal düzenlemelere yönelik tarihsel ve güncel tutumunda ortaya çıkar.

5.3 Yasal Düzenlemelere Müdahil Bir Aktör olarak TOD

Türkiye Ormancılar Derneği’nin yasal düzenlemeler üzerindeki rolünün, edilgen bir gözlemci veya sonradan eleştiri getiren bir kurum olmanın öncesinde tarihsel olarak aktif ve etken bir pozisyona sahip olduğu gözlenmiştir. En azından bunu hem dernek üyeleri hem de geçmiş sayılı kanunların hazırlanış ve ele alınış şekliyle izlemek mümkün. Üyeler tarafından “geçmişten günümüze Türkiye ormancılığına yön veren bir dernek” olarak tanımlanmakta ve bu kurucu rol, özellikle Cumhuriyet’in ilk dönemlerindeki temel orman kanunlarının hazırlanmasında somutlaşmaktadır.⁹⁶ Katılımcılarca ifade edilen derneğin bu tarihsel misyonu, ormancılık camiasında bir “devrim” olarak nitelendirilen bir sürecin öncülüğünü yerine getirmiştir. Bir katılımcının belirttiği gibi, 1924’te kurulan Dernek, “kurulduktan sonra da ormancılık devrimi sayacağımız, 3116 sayılı kanunu yapması ile diğer yasaların da hazırlanışında çok ciddi anlamda katkı sağlamış” bir aktör olarak betimlenmiştir.⁹⁷

⁹³ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

⁹⁴ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

⁹⁵ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

⁹⁶ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

⁹⁷ Mülakat, TOD İl Temsilcisi, 18 Haziran 2024.

Derneğin ve ormancılık camiasının yasal düzenlemelere yaklaşımında tarihsel bir referans noktası ve bir “ideal” bulunmaktadır: 1937 tarihli 3116 sayılı Orman Kanunu. Bu kanun, TOD için basit bir mevzuat metni değil, bilimsel, planlı ve kamu yararını gözetken ormancılığın anayasası ve bir dernek yayınına adını veren bir “*Türk Orman Devrimi*” niteliğinde çerçevelenmektedir (Gümüş, 2018). Bu kanunun devrimci niteliği, ormanlar üzerinde mutlak devlet kontrolünü tesis etmesinden kaynaklanır. Kanun, daha önceki dönemlerde büyük tahribata yol açan keyfi ve müteahhit odaklı “iltizam ormancılığı” sistemine son vererek, ormanların bizzat devlet tarafından, bilimsel yöntemlerle işletilmesi (“devlet işletmeciliği”) ilkesini getirmiştir (Gümüş, 2018: 201; Yurtoğlu, 2014: 113). Bu ilkenin yerleşmesinde TOD’un kurucu rolü kritiktir; bir katılımcı bu süreci, “Türkiye ormanları 1930’lardan sonra 35’lerde devletleştirildi. Ama Türkiye Ormancılar Derneği 1924’te kuruldu ve ormanların, Türkiye ormanlarının devletleştirilmesinde derneğin çok büyük bir rolü var. Dernek bu işe önderlik ediyor” sözleriyle vurgulamaktadır.⁹⁸

Derneğin 1937 ile 1947 tarihleri arasında 7. dönem başkanlığını yapmış olan Fahri Bük’ün özellikle 3116 sayılı yasanın çıkarılmasında bürokratik açıdan çok etkili olduğu bilinir. Bük’ün, dönemin Ziraat Vekâleti Müsteşarlığı’nın yanı sıra, o zamanki adı Orman Umum Müdürlüğü olan Orman Genel Müdürlüğü’ne de 1937 ile 1938 ve 1939 ile 1944 tarihleri arasında başkanlık etmesi, görüşmelerde önemli bir husus olarak dile getirilmiştir.⁹⁹ Bir katılımcının aktardığına göre, 1926’da Türkiye’ye davet edilen ve ormancılık politikalarının hazırlanmasında uzman görüşüne başvurulmuş Profesör Bernhard’ın tavsiyeleri doğrultusunda devletleştirme sürecinin teknik ve bilimsel altyapısını oluşturmak üzere yoğun çaba sarf edilmiştir. Bu süreçte, Bük’ün resmî ve bürokratik etkisinin son derece belirleyici olduğu da özellikle vurgulanmıştır.¹⁰⁰

Kanunun en radikal ve yankı getiren yanı, yüzyıllardır süregelen ve önceki bölümlerde aktarılan “Cibali Mübaha” anlayışının bir ürünü olan orman köylüsünün serbest yararlanma hakkını ortadan kaldırması olmuş; bunun neticesinde ormanlıkların yakınındaki köylü nüfus ile devlet bürokrasisi arasında gerilim oluşmuştur (Gümüş, 2023: 47). TOD için bu sert adım, ormanlar üzerinde bir kamu otoritesi kurmanın ve keyfiyeti önlemenin zorunlu bir bedeli olarak görülür. Bu yasal girişim, 1945’te çıkarılan ve özel mülkiyetteki ormanları devletleştiren 4785 sayılı kanun ile zirveye

⁹⁸ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

⁹⁹ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

¹⁰⁰ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

ulaşmış, bu yasa 3116'nın ruhunu tamamlayan ve “mülkiyet sorununu kesin olarak çözümleyen” bir adım olarak değerlendirilmiştir (Gümüş, 2018: 156; Ayanoğlu: 1987: 25).

Ancak TOD'un tarihsel anlatısında bu idealist dönemi, karşı devrim olarak nitelendirilebilecek bir sapma süreci izlemiştir. Hatta, bu karşı devrim hamlesini bir “Fetret Devri” olarak kodlayan başka bir dernek yayınında, Cumhuriyet Döneminin ormancılık adına en “muvaffak” dönemi olarak 3116 sayılı kanunun çıkışı olan 1937 yılı ile 4785 sayılı kanunun çıktığı 1945 yılının hemen sonrasına kadar olan dönem, bir altın çağ olarak tarif edilmektedir (Türkiye Ormancılar Derneği, 1999: 30). Bu durumdan sapmanın başlangıcı ve sebebi olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili hayata geçilen 1946 yılı ve yeni kurulmuş olan Demokrat Parti'nin devletleştirilen ormanlık alanları eski sahiplerine iade etme vaatleri gösterilmektedir.¹⁰¹ Dönemin nüfusunun yüzde 40'ının ormanlık alanlara yakın oluşundan hareketle halihazırda yüksek oy potansiyeli sebebiyle devletleştirme kanununun muhalifi olan orman nüfusu tarafına propaganda yapılması ile 3116 ve 4785 sayılı kanunlarda esnemeye gidilmiştir (a.g.e.).

Öte yandan, 1930-31 yıllarında dernek başkanı olan Mazhar Diker'in ormancılık camiasındaki rolü dikkate değerdir. Cumhuriyet Halk Partisi hükümetinin “ormancılık mevzuatını yeniden tedvin etmeğe (düzenlemeye)” zorlandığı bir dönemde Diker göreve getirilmiştir. Dönemin siyasal koşullarının Diker'e yasal bir reform yapma sorumluluğu dayattığı ifade edilir (İnal, 1952: 17-9). Diker, Orman Umum Müdür Vekilliği (OGM) sırasında (1946-1948), 3116 ve 4785 sayılı Orman Kanunlarının uygulanmasındaki tepkilere rağmen dönemin popülist siyaseti baskısıyla reform yapmaktan kaçınmış, mevcut mevzuatla idareyi sürdürmeyi tercih etmiştir. Bu pragmatik tutum, devlet mülkiyeti temeli adına istikrar arayışını yansıtsa da artan siyasi baskılar yasaların değiştirilmesiyle sonuçlanacaktır.

1950'de ise Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle değişen siyasi iklim ve orman kanunlarının devletleştirme ve koruma aleyhine değiştirilmesi iyice bu gerilimi körüklemiştir. Bu dönemde dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in Tek Parti döneminin sıkı orman politikalarını, “milyonlarca vatandaşımızı mahrum ve meysus bir halde yaşattığı” ve “halkla hükümet arasında derin bir sevgisizlik yarattığı” gerekçesiyle siyasi bir eleştiri malzemesi olarak kullandığı aktarılır (TBMMTD, 1950,

¹⁰¹ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

28-29 akt. Yurtoğlu, 2014: 114). Bu popülist söylem, kısa sürede yasal düzenlemelere dönüşmüş ve seçim öncesi mevcut siyasi partilerin bir seçim yatırımı olarak devletleştirme aleyhtarlarının desteğini almak üzere 25 Mart 1950 tarihinde çıkarılan 5658 sayılı yasa ile devletleştirilen bazı ormanların sahiplerine iadesinin yolu açılmıştır.¹⁰² Dernek yayınlarında ise bu gelişmeler TOD ve ormancılık camiası tarafından “devlet orman mülkiyeti” ilkesine vurulmuş bir darbe ve “ormancılık açısından en karanlık dönemin” başlangıcı olarak yorumlanır (Ayanoğlu, 1987: 26; Gümüş, 2018: 153-59).

5658 Sayılı yasanın çıktıktan ve iktidarın değişikliğiyle arazi iadelerinin başlamasının ardından, dernek yönetiminin bu sürece ilişkin tutumu, ormancılığın bir milli dava ve ülkenin varoluşsal meselesi olarak tanımlandığı aşağıdaki ifadelerden okunabilir:

Orman davası diğer bir sürü memleket davasının kördüğüm olduğu bir davadır, onun içindir ki bu davayı bir türlü hâl çaresine bağlayamıyoruz. Ekonomik sistemi yeniden kurmaktan, köy kalkınmasından tutalım, iç iskan, mülkiyet anlayışımıza kadar her problemi içerisine alan bir dava Orman Genel Müdürlüğü ve Ziraat Vekâlet’inin çerçevesinden artık çıkmış, Türkiye’nin varlığı ve yokluğu meselesi olmuştur. Biz ormancıların herkese anlatmak istediğimiz, fakat kimsenin bir türlü kulağına sokamadığımız hazin olan mesele de zaten budur (Türkiye Ormancılar Derneği, 1950 akt. Türkiye Ormancılar Derneği, 1999: 35).

Bu tarihten itibaren, dernek bünyesinde hararetli ve kararlı bir ormancılık ve korumacılık savunusu gelişmiştir. Derneğin orman fakülteleri ve medya kuruluşları ile birlikte söylemsel olarak yaymaya çalıştığı 1951 tarihli *Yeşil Kitap* manifestosu, bu siyasi dönemin ürünü olmuştur.¹⁰³

1956 yılında artan kamuoyu nüfuzuyla birlikte, yeni bir orman düzenlemesine gidildiği görülür. Bir nevi 1950 tarihli 5658 sayılı kanundaki çerçeve, geri sarılmış ve devlet orman mülkiyeti esas kalıcı hale gelmiştir. 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunu’nun hazırlanmasında da dernek üyeleri derneğin “çok ciddi katkıları” sunduğunu belirtmişse de¹⁰⁴, kanunun zamanla geçirdiği değişiklikler ve uygulamaları, 3116’nın

¹⁰² Kanunun 1. Maddesi şöyledir: 9. VII. 1945 tarihli ve 4785 sayılı Kanunla Devletleştirilmiş ormanlardan; Devlet ormanları içinde olmayan ve etrafı tarla, bağ, bahçe gibi kültür arazisi, özel orman, şehir, kasaba, köy merası ve Orman Kanunu’nun birinci maddesine göre orman sayılmayan yerlerle çevrili olmak şartıyla Devlet Ormanlarından tamamen ayrılmış bulunan köy, belediye tüzel kişiliklerine ve gerçek kişilere ait ormanlar; sahipleri veya mirasçıları istedikleri takdirde geri verilir. Bkz. T.C. Resmî Gazete. (1950). *Orman Kanunu’na bâzı maddeler eklenmesine ve bu Kanunun birinci maddesinde değişiklik yapılmasına dair olan Kanuna ek Kanun*. (Kanun No. 5658). (31 Mart 1950, Sayı: 7471).

¹⁰³ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

¹⁰⁴ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

ruhundan bir uzaklaşma olarak yorumlanmıştır. Önceki dönem dernek başkanlarından Ekrem Tanyel'in deyişiyle, bu yasa ve sonraki anayasal değişiklikler orman kanunun "kuşa döndürülmesi" ve bir "yaz boz tahtasına" çevrilmesi anlamına geliyor, on yıllar gerektiren orman planlaması siyasi istikrarsızlığa kurban ediliyordu (Tanyel, 1987: 8). Dernek perspektifinden bu kanunun en tahripkâr yönü, orman rejimini daraltan ve günümüzün en kronik sorunlarından biri olan "2-B"nin yasal zeminini hazırlayan nevi şahsına münhasır bir 2. Madde ve B bendi içermesidir.¹⁰⁵ Dernek yayınlarında, bu maddeyle "orman niteliğini kaybetmiş" arazilerin orman sınırı dışına çıkarılmasına olanak tanınması, ormanlar üzerindeki işgal ve tahrip baskısını teşvik eden bir mekanizmaya dönüşüm vurgulanır (Gümüş, 2018: 187). Nitekim bu maddeye dayanılarak 1958-1960 arasında 1,9 milyon dekardan fazla alanın orman dışına çıkarılması ve bu kararın hükümet tarafından 1960 sonrasında iptal edilmesi, orman mevzuatının ne denli siyasi bir mücadele alanı olduğunu açıklar niteliktedir (Gümüş, 2023: 49). Bu tarihsel tecrübe, TOD'un neden istikrarlı ve uzun vadeli bir yasal çerçeveyi savunduğunu ve neden güncel yasal düzenlemelere karşı bu denli teyakkuzda olduğunu açıklamaktadır.

Demokrat Parti döneminde ormanların siyasi bir rant aracı olarak görülmesi ve mevzuatın popülist saiklerle sıkça değiştirilmesinin yarattığı tahribat, 1960 askeri darbesi sonrasında ormanların anayasal güvence altına alınması fikrini doğurmuştur. Dönemin dernek yönetimiyle yakın ilişkileri olan ve darbe sonrası Milli Birlik Komitesince yasama organı olarak işleyecek olan Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu üyesi ve sözcüsü olan Muammer Aksoy ile birlikte dernek, etkili bir anayasal güvencenin mücadelesine girişmiştir.¹⁰⁶ Aksoy ve dernek iş birliğinin ormanların korunmasına yönelik mücadelesi, Türkiye'nin çevre hukuku tarihinde köklü bir dönüm noktasına işaret eder. Bu çaba, 1961 Anayasası'na giden süreçte adım

¹⁰⁵ 2. Madde B): 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş yerlerden; tarla, bağ, bahçe, meyvelik, zeytinlik, fındıklık, fıstıklık (antep fıstığı, çam fıstığı) gibi çeşitli tarım alanları veya otlak, kışlak, yaylak gibi hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler ile şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerleşim alanları, Orman sınırları dışına çıkartılır. Orman sınırları dışına çıkartılan bu yerler Devlete ait ise Hazine adına, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ise bu müesseseler adına, hususi orman ise sahipleri adına orman sınırları dışına çıkartılır. Uygulama kesinleştikten sonra tapuda kesin tashi ve tescil işlemi yapılır. Bu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir suretle daraltma yapılamaz. Bkz. T.C. Resmî Gazete. (1956). *Orman Kanunu*. (Kanun No. 6831). (8 Eylül 1956, Sayı: 9402).

¹⁰⁶ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024. Bir süre CHP İstanbul milletvekilliği yapmış olan Prof. Dr. Muammer Aksoy (1917-1990), Atatürkçü Düşünce Derneği'nin de kurucu başkanıdır.

adım şekillenmiştir. Aksoy, orman meselesini basit bir çevresel konu olmaktan çıkarıp ulusal bir varoluş sorunu olarak tanımlamış ve bu fikri anayasal düzeye taşıma gerekliliğini savunmuştur. Ona göre, Türkiye'nin orman varlığının %20'nin altına düşmesi, erozyon ve çölleşme gibi tehlikelerle “var olmak ya da yok olmak” sorunuyla eşdeğerdir (Aksoy, 1987: 82). Bu düşünce, 1950'lerin sonlarında, Aksoy'un akademik ve sivil toplum alanındaki faaliyetleriyle filizlenmeye başlar. 1958'den itibaren Türk Hukuk Kurumu Başkanı olarak görev yapan Aksoy, bu dönemde ormanların korunmasının siyasi iktidarların “insafına, bilgisine ve hele siyasal oyunlarına” terk edilemeyeceğini vurgulamış ve konunun anayasal güvencelerle ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bu fikir, henüz 1961 Anayasası süreci başlamadan önce, İstanbul Üniversitesi'nde kurulan 10 kişilik Anayasa Komisyonu'nun ön tasarısında somutlaşmış, ormanları koruyucu hükümler öntasarının 159. maddesinde yer almıştır (a.g.e. 83). Aksoy, bu erken aşamada, konunun bilimsel ve ulusal bir zorunluluk olduğunu savunur.

Aksoy, 1961 Anayasası'na ormanların korunmasına dair 131. maddenin eklenmesinde hem akademik hem toplumsal bir lider olarak etkili olmuştur; Anayasa Komisyonu'nun ön tasarısındaki katkıları bu hükümlerin temelini oluşturmuştur. Temsilciler Meclisi'nde, 24 Nisan 1961 tarihinde yaptığı konuşmada, ormanların korunmasına yönelik anayasal hükümlerin, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi profesörleri, TMMOB Orman Mühendisleri Odası, Türkiye Ormancılar Derneği ve Yeşil Türkiye Ormancılar Cemiyeti gibi dönemin aktif uzman kuruluşlarının oybirliğiyle verdiği kararla desteklendiğini belirtmiştir (a.g.e. 86). Bu geniş koalisyon, Aksoy'un kişisel çabalarından öte, dönemin en yetkin çevre ve ormancılık kuruluşlarının ortak taleplerini temsil ettiğini göstermektedir. Aksoy, bu desteği arkasına alarak, 131. maddenin “iktidarları bağlayan sert hükümler” içermesini sağlamış ve bu hükümleri devletin varlığını koruma misyonu ile savunmuştur. Madde, ormanların devlet mülkiyetinde kalmasını, devredilemezliğini, zaman aşımıyla mülk edinilememesini, orman suçları için genel af çıkarılamamasını ve yanan orman alanlarının yeniden ormanlaştırılmasını zorunlu kılan radikal kurallar getirmişti. Aksoy, bu hükümleri eleştirenlere karşı, Türkiye'nin kendine özgü sorunlarının kendine özgü çözümler gerektirdiğini ve bu “sert” önlemlerin ülkenin geleceği için elzem olduğunu ifade etmiştir (a.g.e. 84).

1961 Anayasası'nın 131. maddesi, Aksoy'un vizyonunun nihai ürünü olarak, 1950'lerden itibaren sivil toplumla iş birliği içinde geliştirdiği düşünceler, 1961

Anayasası'nda ormanların korunmasına yönelik radikal bir hukuki zemin oluşturmuş ve bu süreç, onun liderliğinde akademik, hukuki ve toplumsal bir hareket olarak tarihe geçmiştir. Öyle ki, bir katılımcı, Aksoy'un 31 Ocak 1990'de bir suikast sonu hayatını kaybetmesinin ardından kendisinin hatırasını hem ormancılık hem de korumacılık adına onurlandırmak için her yılın 31 Ocak gününü "Aksoy Günü" şeklinde andıklarını belirtmiştir.¹⁰⁷ Dernek üyelerinin, bir anlamda, Aksoy anmalarıyla onay verdikleri anlayış, devletin doğa üzerindeki sorumluluğunu merkezi bir ilke olarak benimseyen, çevresel korumayı kamu yararı ve ulusal güvenlik meselesi olarak çerçeveleyen, teknokratik ve kamucu bir çevre anlayışıdır. Böyle bir anlayışın, doğayı piyasalaştırma girişimlerine karşı koruyucu refleksler geliştirmede kalkan görevi göreceği düşünülebilir. Ayrıca yasa koyucu makamlarla "çevre koalisyonu" kuran bir aktör olması bakımından da TOD'un bu faaliyeti, özellikle orman korumacılığının bir "sınır nesnesine dönüştürüldüğü" anı açığa çıkarmaktadır.

Ancak bu 1961 anayasal kalkan dahi, ormanlar üzerindeki siyasi ve ekonomik baskılar nedeniyle kısa sürede aşılır. 1970 yılında anayasanın 131. maddesinde yapılan değişiklik, "bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş" alanların orman sınırı dışına çıkarılmasına ve orman suçları için genel af yasağının kaldırılmasına olanak tanınması, Aksoy nezdinde korumacı perspektiften ciddi bir sapma olarak değerlendirilmiştir (a.g.e. 90-95). Bu değişiklik, ormanları korumayı savunanlar tarafından bir "felâket" ve hatta "siyasal bir cinayet" olarak nitelendirilmiş (a.g.e. 97), orman tahribatını ve işgallerini adeta meşrulaştıran bir mekanizmanın kapısını aralamıştır. Bu durum, öte yandan, 1982 Anayasası'nda daha katı önlemlerin alınmasına yol açmış; Anayasa'nın 169. maddesi, "münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz" gibi kesin bir hükümle ormanların siyasi pazarlık konusu yapılmasının önüne geçmeyi amaçlamıştır (Gümüş, 2023: 51).

İşte bu yasal ve anayasal zemin, TOD'un en sert eleştirilerini yönelttiği ve Türkiye ormancılığının kronik yarası olarak gördüğü 1956 tarihli "2-B" ve "izin-irtifak" sorunlarının kökenini oluşturur. Dernek için bu sorun, teknik bir kadastro meselesi değil, yasalardaki istikrarsızlığın ve ormanları korumadaki zafiyetin kaçınılmaz bir sonucudur. 2-B uygulaması, ormanı işgal edeni ve tahrip edeni ödüllendirirken, ormanı korumaya çalışan devleti ve ormancıyı cezalandıran "vahim bir döngü" yaratır. Siyasi iktidarların oy kaygısıyla orman arazilerini işgal edenlere tapu vaadinde

¹⁰⁷ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

bulunması ve bu vaadi gerçekleştirmek için “orman niteliğini kaybetme” tarihlerini sürekli güncellemesi, ormanların “siyasi partilerin seçimleri kazanmak için kullandıkları bir araç konumuna dönüşmesine” yol açmıştır.

Bu tarihsel sorunun katlanarak büyüdüğü endişesi, TOD’un günümüzdeki etkinliğine temel teşkil eder. Bunu yapılan görüşmelerden izlemek mümkündür. Dernek üyeleri, özellikle son yirmi yılda “izin ve irtifak” adı altında orman alanlarının orman dışı kullanımlara açılmasının devasa boyutlara ulaştığını vurgulamaktadır. Bir dernek yöneticisi, bu durumu rakamlarla ortaya koyar: “Türkiye’de orman alanlarıyla ilgili 6831 sayılı yasada 16, 17, 18. madde izinleri var... Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti dönemine kadar verilen izin sayısı 150-200 iken, şimdi bu sayı toplamda 811.000’e ulaştı, 811.000 hektara ulaştı... Son 10 yılın yıllık ortalaması da 38.000 hektar”.¹⁰⁸ Bu süreç, Dernek tarafından “yasayı arkadan dolanmak suretiyle muvazaalı bir işlemle” orman alanlarının fiilen elden çıkarılması olarak görülmekte ve madencilik, enerji, turizm gibi gerekçelerle “ormanlar delik deşik ediliyor” şeklinde eleştirilmektedir.¹⁰⁹

Derneğin endişelerini zirveye taşıyan son gelişme ise Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle orman alanlarının statüsünün değiştirilmesine olanak tanıyan düzenlemelerdir. Bir katılımcı, “burası kayalık, yerleşim alanıysa, işgal edilmişse... Cumhurbaşkanlığına bunları [ormanlık alandan] çıkarma yetkisi” veren Ek-16 maddesini ele almış ve yönetmeliği “akıl alacak bir şey değil, ... kesinlikle anayasaya aykırı” sözleriyle eleştirmiştir.¹¹⁰ Bu tür düzenlemeler, TOD’un gözünde, sadece bir toprak meselesi değil, ülkenin su rejimini, ekolojik dengesini ve yaban hayatının yaşam alanlarını yok eden, “rant çevrelerine teslim olmuş bir zihniyetin” ürünü olan, geri dönülmez eylemler olarak görülmektedir.¹¹¹ Bu nedenle dernek geçmişten günümüze, çözümün sürekli af benzeri düzenlemelerde değil; ormanların korunmasını sağlayacak güçlü ve istikrarlı bir yasal yapı oluşturmakta, orman köylüsünün sosyo-ekonomik sorunlarını kırsal kalkınma politikalarıyla çözmekte ve ormancılık yönetimini siyasi baskılardan arındırarak bilimsel liyakati esas almakta yattığını savunur (Tanyel, 1987: 8). Bu duruş, TOD’u sadece ormancıların değil, Türkiye’nin ormanlarının da sesi ve vicdanı olma iddiasını tarihsel olarak

¹⁰⁸ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁰⁹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024; TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹¹⁰ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹¹¹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

temellendirmede ve anayasal bilimsel ilkelere dayalı orman korumacılığının hamisi olarak konumlandırmaktadır.

5.4 Dernek Faaliyetleri ve Projeler

Derneğin daha yakın tarihli faaliyetlerine baktığımızda STK statüsünde olan TOD'un, Orman Yönetim Konseyi (*Forest Stewardship Council, FSC*) Yönetim Kurulu Üyeliği ve Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi (UNCCD) akreditasyonu gibi pozisyonlara sahip olarak hem ulusal hem de uluslararası gündemle ilgili olduğu söylenebilir (Türkiye Ormancılar Derneği, 2024: 1). TOD'un faaliyetlerinin önemli bir bölümü, orman yangınlarıyla mücadele ve farkındalık yaratmaya yöneliktir. Bu çalışmalar, özellikle Akdeniz ve Ege gibi yangın riski yüksek bölgelerde yoğunlaşır. Batı Akdeniz Şubesi tarafından yürütülen "Turizmde Orman Yangınları Farkındalığı Projesi" ile "WWF'in yürüttüğü, Garanti Bankasının desteklediği, Türkiye'nin Canı Yanmasın programı kapsamında" Manavgat gibi yangın felaketi yaşamış bölgelerde otellerle iş birliği içinde olan dernek, eğitim çalışmaları yapmayı hedeflemiştir.¹¹² Derneğin özeleştirilerinde, orman köylerinin yangınlara karşı dirençli hale getirmeyi amaçlayan proje ve pilot uygulamaların daha da yaygınlaşması gerektiğini vurgulanır.¹¹³

Toplumda doğa bilincini artırmak, TOD'un temel misyonlarından biridir. "Orman ve İnsan" temasıyla ilk ve orta dereceli okullarda düzenlenen eğitimlerle, Nisan 2024 itibarıyla yaklaşık 15.000 öğrenciye ulaşıldığı gözlenir (Türkiye Ormancılar Derneği, 2024: 6). Bu eğitimlerde, "50.000 adet 'Yenice Ormanlarında Macera' ve 'Orman Ailesi' isimli iki farklı boyama kitabı, 25.000 kalemlik seti, 5.000 oyun seti gibi zengin materyaller hazırlanmış ve dağıtılmıştır" (a.g.e. 9-11). İlgili dernek üyeleri de, "okullara gidip çocuklara eğitim verdiklerini" dile getirmiş ve "anasınıfı çocuklarına tohum ekmeyi öğrettiklerini, onlara ilgi çekici kalemlik sağladıkları" bildirmiştir. Derneğin bu etkinliklerle erken yaşta ekolojik farkındalık yaratmayı amaçladığı söylenmiştir.¹¹⁴ Bunun haricinde dernek, kentleşen nüfusa yönelik olarak "Kent Yaşam Atölyesi" gibi disiplinler arası etkinlikler de düzenlemektedir. Bu atölyeler mimarlık, şehir planlama, peyzaj mimarlığı ve orman mühendisliği öğrencilerini bir araya getirerek bu disiplinlerin kent içi orman kullanımının bilincini artırmayı hedeflemektedir:

¹¹² Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹¹³ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹¹⁴ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 30 Eylül, 2024.

Büyük şehir belediyeleri de mesela kendi içerisindeki ağaçlarının durumuyla ilgili çalışmalar yürütmeye başladı. Kent ormanlarıyla ilgili faaliyetler yapmaya başladı. Daha önce mesela geçen gün Kent Yaşam Atölyesi kurdu Dernek. Orada da bizim orman fakültesi öğrencilerimiz de var. Yani ormancılığın sadece dağda kırsalda değil de kentte de olması gerek.¹¹⁵

Ayrıca, “Tohum Topu ile Ormanlarımıza Sahip Çıkıyoruz” projesiyle, “öğrencilerle birlikte orman ağacı tohumlarından tohum topları hazırlanarak fidan üretimi hedeflenmiş ve ekolojik bilinç yaratılmıştır” (Türkiye Ormancılar Derneği, 2024: 11). Üyelerin de mesleki gelişimi için “Drone Eğitimi, Video Montaj-Kurgu Eğitimi ve FSC (Orman Yönetim Konseyi) kursu” düzenlemiş olan dernek (bkz. Ekler, 1. Görsel), Antalya’daki FSC kursu sonucunda 10 meslektaşı staj programlarıyla teknik yeterlik olarak da besleyici faaliyetlerde bulunmaktadır (Türkiye Ormancılar Derneği, 2024: 11-2).

TOD, ormanları tehdit eden çevre düzenlemeleri ve kaynak kapitalizmine karşı hukuki mücadele yöntemini benimsemektedir. Bu konuda özellikle derneğin hukuk ekibi faaliyet göstermiştir:

Beş altı kişilik bir hukuk ekibimiz var. Onlar da Türkiye’deki orman alanlarında ortaya çıkan sorunlarla ilgili ister maden taş ocağı, ister altın arama, her türlü orman üzerindeki olumsuzlukla ilgili... biz eğer orman alanı içerisindeyse ya müdahil oluyoruz, ya direkt dava açıyoruz, ya da destek veriyoruz. Dolayısıyla hem bilim kurulu olarak, hem hukuksal olarak, hem yayın kurulu olarak hem de üyelerimizin her birinin birey olarak gösterdiği önemli çabalarla dernek bu süreci takip ediyor, kamuoyuyla paylaşıyor ve bilgi akışını kendi içerisinde gerçekleştirerek kamuoyunu da açık bir şekilde aydınlatmış oluyoruz.¹¹⁶

Bu doğrultuda, “Ağaçlandırma Yönetmeliği, Korunan Alanlar Yönetmeliği, Zeytincilik Yönetmeliği ve Orman Kanunu’nun bazı maddelerinin uygulanmasına ilişkin yönetmelikler gibi birçok düzenlemenin iptali için Danıştay’da davalar açılmıştır” (Türkiye Ormancılar Derneği, 2024: 20-22). “Korunan Alanlar yönetmeliğindeki ‘entegre tesis’ ibaresinin iptali” gibi kazanımlar elde edilmiştir. TOD’un saha davalarında da, özellikle de Akbelen Ormanları, Eşeler Yaylası ve İkizdere’deki taş ocağı davalarına, müdahil olduğunu görülmektedir. Ayrıca, medya çalışmalarıyla “orman yangınları, madencilik faaliyetleri, 2-B ve Ek-16 uygulamaları gibi dernek gündemindeki kritik konularda düzenli olarak basın açıklamaları yapılmıştır. Dernek başkanı ve yetkililerinin bu konular üzerine yazılı ve görsel basında sıkça yer alarak

¹¹⁵ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran, 2024.

¹¹⁶ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

kamuoyunu bilgilendirme ve ormanlar lehine kamuoyu oluşturma girişiminde bulunduğu görülür (Türkiye Ormancılar Derneği, 2024: 30).

TOD, faaliyetlerini belediyeler ve diğer kuruluşlarla iş birliği içinde yürüttüğünü beyan eder. “Muğla, İzmir, Antalya, Ankara gibi büyükşehir belediyeleriyle yapılan protokoller kapsamında, köylere gidip, köylerde yangınlar özellikle yangınların farkındalığı çalışmaları yoğun bir şekilde yapıldığı” ifade edilmiştir (bkz. Ekler, 6. Görsel).¹¹⁷ Bu türden iş birliğinin önemi, “burada büyükşehir belediyelerinin gücünü kullanmak da önemli. Çünkü onların organizasyon yeteneği bir derneğinkinden daha kuvvetli” şeklinde vurgulanmıştır (bkz. Ekler, 4. Görsel).¹¹⁸ Kamuoyuyla etkileşim vasıtasıyla da, “Adana’da düzenlenen ‘Orman Yangınları Çalıştayı’ gibi etkinliklerle uzmanlar bir araya getirilmekte ve yerel sorunlara dikkat çekilmektedir”.¹¹⁹ Bir katılımcının da vurguladığı gibi, derneğin bu tür faaliyetlerle üstlendiği en önemli işlevin, yalnızca sorunları tespit etmekle kalmayıp, çözüm önerileri de sunabilmesidir.¹²⁰ Bu tür söylemler, derneğin ormancılık konusunda eleştirel bir konum alırken yapıcı bir rol oynamaya da özen gösterdiğini ortaya koyar.

5.5 Türkiye Ormancılar Derneğinin Ormancılık Bilimine Katkısı ve Bilgi Üretimi

5.5.1 Orman ve Av Dergisi

Dernek, yayıncılıkta da iz bırakmıştır. 1928’den beri yayımlandığı *Orman ve Av* dergisi, 2025 itibarıyla 98. yılına ulaşmış ve ormancılık literatürünün temel taşlarından biri haline gelmiş. Bu dergi, derneğin kurumsal belleğini canlı tutmanın ötesinde, bilimsel bilgi üretiminin ve yayılımının temel araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. TOD Dernek Başkanı, dergicilik faaliyetlerinde şu sözlerle bahsediyor:

Yayın kurulumuzun derneğin 2 ayda bir çıkan Orman Av dergisi var. Bakın, hiç aksamadan çıkarıldı bu dergi. 1927 tarihli çıkan ilk dergiden itibaren önce Toprak diye bir dergimiz vardı. Daha sonra *Orman ve Av* olarak günümüze kadar geldi. İki ayda bir çıkarıyoruz düzenli olarak. Burada çalışan arkadaşlarımız var. Buraya her türlü bilgi akışı sağlanıyor. Düzenli olarak yapmış olduğumuz işleri de burada ortaya koymaya çalışıyoruz.¹²¹

Dergi, iki ayda bir düzenli olarak yayımlanmakta ve hakemli bir süreçten geçerek akademik standartlara uygunluğunu korumaktadır. Katılımcılardan biri, derginin

¹¹⁷ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹¹⁸ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹¹⁹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹²⁰ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹²¹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

işleyişini şu şekilde açıklar: “Dernek bünyesinde çıkan bu derginin, hakem ya da dergi kurulu var. Bu kurulun süzgecinden geçtikten sonra burada yayınlar kamuoyuyla paylaşılabilir. Bir kere bu hemen hemen bir kısmı güncel konularda, bir kısmı da bilimsel konularda bilgilerin yayılmasını sağlayan bir durum”.¹²²

Dergi, yalnızca akademik makalelerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda güncel ormancılık sorunlarına yönelik görüşler, inceleme raporları ve taşradaki faaliyetler gibi geniş bir yelpazede içeriğe de yer vermektedir. Derginin niteliği hakkında üyelerden biri şu tespiti yapmıştır: “Hem güncel hem de bilimsel konularda bilgi yayılımını sağlayan, bir yayın kurulu süzgecinden geçen nitelikli bir platform”.¹²³ Başka bir görüşmede ise derginin Türkiye’de kendi alanında eşsiz bir sürekliliğe sahip olduğunu belirtilmiş, “92 veya 93 senedir düzenli olarak” çıkan dergi hakkında ormancılık alanında “bunun örneği yok Türkiye’de” denilmiştir.¹²⁴ Bu süreklilik, TOD’un kurumsal kimliğini güçlendiren ve ormancılık biliminde bir referans noktası haline getiren önemli bir işaret olarak değerlendirilebilir.

Analitik açıdan, *Orman ve Av Dergisi*’nin etkisi birkaç boyutta değerlendirilebilir. İlk olarak, dergi, derneğin bilimsel üretimini sistematik bir şekilde kamuoyuyla buluşturarak ormancılık politikalarının şekillenmesine dolaylı bir katkı sağlamaktadır. İkinci olarak, hakemli yapısı sayesinde akademik filtreyi korumakta ve böylece güvenilir bir bilgi kaynağı olarak sunulabilmektedir. Ancak, derginin uluslararası boyutta daha fazla tanınırlık kazanması gerektiği yönünde görüşler de mevcuttur. Bir katılımcı, “bilgi üretme konusunda bir eksiklik yok, ama uluslararası boyuta taşınmalı” diyerek bu potansiyel gelişim alanına işaret etmiştir.¹²⁵ Bu eleştiri hem derginin hem de etkinliklerin ulusal sınırları genişletmeye yönelik bir etkiye dönüştürülmesi gerektiğini göstermektedir.

TOD’un ormancılık bilimine katkısının bir diğer önemli ayağı, uzman ağları ve iş birlikleridir. Derneğin entelektüel sermayesi, 100’ün üzerinde akademisyen ve sahadan gelen yüzlerce uzmandan oluşur. Bu yapı, teori ile pratiği birleştiren bir yaklaşımı mümkün kılar. TOD’un bilimsel duruşunun, söylemlerini literatüre ve kanıtlara dayandırma çabasıyla dikkat çektiği belirtilir. Dernek, bu doğrultuda hem akademik camiaya hem de kamuoyuna hitap eden bir köprü işlevi görmektedir.

¹²² Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹²³ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 30 Eylül, 2024.

¹²⁴ Mülakat, TOD Eski Yönetim Kurulu Üyesi, 2 Haziran, 2024.

¹²⁵ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran, 2024.

Dernek, bünyesinde barındırdığı akademisyenler, saha uzmanları ve ormancılık fakülteleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde geniş bir entelektüel ağ oluşturmuştur. Bu ağ, bilimsel bilgi üretimini destekleyen ve yayılımını hızlandıran bir ekosistem olarak işlev görmektedir. Bir üye bu konuda şunları aktarır:

...Üyelerimizin yaklaşık 100'e yakını akademiktir. Ama bence bu derneğin 1500'ün üzerinde belki 2000'e yakın üyesinin aslında tamamı bilimsel nitelikler taşıyan görüşler bildirebiliyorlar. Çünkü neticede bunlar iyi eğitim almış kişiler. Yani kökleri 1857'ye giden, 160-170 yıllık bir birikime sahip ormancılık eğitim camiasından bahsediyoruz. Bunların tamamı aslında bilimsel bilgi üreten orman mühendisleri. Hepsi bilim insanı. Hepsi bilimsel bilgi üretirler. Biz [akademikler olarak] biraz daha metodik yazdığımız için onlardan farklıyız. Bilimsel, yani bir biçimsel olarak yazıyoruz biz. [Akademik harici] üyelerimiz [bilimsel] biçimden ziyade, doğrudan yazarlar, görüşlerini bildirirler. Dolayısıyla ormancılar derneği üyelerinin tamamı bilimseldir.¹²⁶

Bu ifadelerden dernek üyelerinin ormancılık üzerine olan retoriğinin bilimsel bir söylemle çerçevelendiği anlaşılabilir.

5.5.2 Orman Fakülteleri ile İlişkiler

TOD, Türkiye'deki 12 orman fakültesinin çoğunda temsilcilikler aracılığıyla akademik dünya ile güçlü bir bağ kurmuştur. Bu temsilcilikler, derneğin görüşlerini fakültelere taşımanın yanı sıra, yerel akademik birikimi dernek merkezine aktararak çift yönlü bir bilgi akışı sağlar. Bir temsilci bu ilişkiyi şöyle açıklamıştır:

Şimdi şöyle anlatayım, bizim orman fakültelerinde temsilcilerimiz var. Fakültelerde hocalık yapan hocalarımız var, emekli hocalarımız var. Onlardan ciddi anlamda faydalanıyoruz. Onlar bizim derneğimizin aynı zamanda üyeleri. Proje bazında olduğu zaman danışmanlık anlamında hocalar bize yardım ediyorlar. Bizim üniversite temsilcilerimiz aynı zamanda dernek adına da söz söyleme yetkisine sahip. Zaman zaman yazdıkları makalelerde, *Orman ve Av Dergisi*'nde bu tür yorumları belirtiyoruz. Dergi vasıtasıyla, ormancılık sorunlarıyla ilgili makalelere yer vermekte, akademisyenler ve hocalar tarafından yazılan yorumlar ve bilgiler dergide belirtilmektedir.¹²⁷

Bir dernek üyesi ise bu ilişkiyi şu şekilde özetlemektedir: "Fakültelerin akreditasyon süreçlerinde oluşturulan danışma kurullarında dernek de yer alıyor ve müfredat revizyonlarına dolaylı katkı sunuyor".¹²⁸ Dolayısıyla dernek, orman fakülteleri bünyesindeki bölümlere akredite olarak pay sahibi ve kurumsal paydaş olma

¹²⁶ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz, 2024.

¹²⁷ Mülakat, TOD İl Temsilcisi, 18 Haziran, 2024.

¹²⁸ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz, 2024.

potansiyeli de taşıyor. Bu katkı, ormancılık eğitiminin güncellenmesi ve bilimsel temellerinin güçlendirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır onlara göre.

Dernek, genç akademisyen ve öğrencileri teşvik ederek geleceğin bilimsel insan kaynağını da besler. Örneğin, Prof. Dr. Uçkun Geray Başarı Ödülleri ve Ormancılık Olimpiyatları gibi etkinlikler, öğrencilerin mesleki gelişimine destek olmakta ve fakülteler arası iş birliğini teşvik etmektedir:

12 orman fakültemiz var, [70li yıllarda] 2 orman fakültesi vardı. Tüm orman fakülteleriyle ilişkilerimiz var. Bu ilişki bağıını güçlendirmekten bahsettim. Bunun için öncelikle orman fakültelerinde Uçkun Geray diye bizim için önemli, meslekte örnek bir hocamız. Biraz önceki söylediğim ormanları koruma konusundaki mücadelesi hepimiz tarafından, kamuoyu tarafından da bilinir. Onun adına 'başarıyı ödüllendiriyoruz' diye bir çalışma başlattık. Bu sene 2. yılı gerçekten çok etkili bir çalışma olduğunu görüyorum. Orman Fakültelerindeki bölümlerde ilk 3 dereceye giren 12 orman fakültesi öğrencisine biz burs ve başarı ödülü veriyoruz.¹²⁹

Bir katılımcı, bu etkinlikler vasıtasıyla "Türkiye'nin tüm orman fakültelerinden öğrenciler arasında, bir networkün oluşturulmasıyla", akademik camiada dayanışma ve bilgi paylaşımının arttığını ve uzun vadeli bir bilimsel katkının inşa edildiği dile getirmiştir.¹³⁰

Ancak, TOD'un fakültelerle ilişkisinin etkisi konusunda bazı sınırlılıklara da işaret edilmektedir. Başka bir katılımcı, 2000'li yıllarda düzenlenen ormancılık eğitimi toplantılarının sonuçlarının fakülteler tarafından yeterince değerlendirilmediğini belirtmiştir: "2000'li yılların başında ülkede ormancılık eğitimi tanımlı bir toplantı düzenledik dernekte. Bütün orman fakültelerinden üst düzey katılımı ile birlikte. Orada ormanlık eğitiminin sorunları tartıştık. Ama ortaya çıkan sonuçlardan fakülteler yararlandılar mı diye sorarsan, yani çok da yaralandıklarını söyleyemiyoruz".¹³¹ Bu eleştiri, derneğin akademik iş birliklerinin potansiyelinin tam olarak realize edilemediğini göstermektedir.

TOD'un bilimsel faaliyetlerinin stratejik omurgasını Bilim Kurulu oluşturmaktadır. Akademisyenler ve uzmanlardan oluşan bu kurul, derneğin basın açıklamaları, politika önerileri ve raporları gibi tüm bilimsel danışmanlık süreçlerini yönetir. Bir Bilim Kurulu üyesi, kurulun işlevini şu şekilde tanımlamıştır: "Tüm bilimsel danışmanlık

¹²⁹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹³⁰ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹³¹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

süreçlerini yürütüyoruz, alt bilgiyi toplayıp temin ediyoruz”.¹³² Bu süreç, derneğin söylemlerinin “rastgele boş konuşma” olmaktan çıkıp bilimsel bir çerçeveye oturmasını sağlamaktadır: “Bilim kurulu var en azından. Bilim kurulu profesörler veya doçentlerden oluşuyor. Onlar da dernek yönetimine danışmanlık yapıyor. Aynı zamanda bilimsel içerik sağlıyor. Bu önemli bir şey bence. Öyle rastgele boş konuşma diyebileceğimiz bir şey yok”.¹³³ Kısacası, Bilim Kurulu, derneğin kamusal söylemlerine bilimsel meşruiyet kazandıran bir epistemik otorite mekanizması olarak işlev görür. Bu yapı sayesinde TOD’un açıklamaları, rastgele ifadeler olmaktan çıkarak uzmanlık temelli, stratejik ve içerikli müdahalelere dönüşür.

Derneğin ormancılık sorunlarına yönelik rapor ve kitaplarına göz atalım. Örneğin, *Türkiye Ormancılığı 2022: Ormansızlaşma ve Orman Bozulması* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2022b) ve *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023c) gibi eserler, akademisyenler ve saha uzmanlarının ortak çalışmasıyla hazırlanarak teori-pratik sentezini yansıtmaktadır. Bir üyesi, bu çalışmaları “derneğin bilimsel kapasitesinin bir göstergesi” olarak niteler.¹³⁴

TOD’un uzman ağları ve iş birlikleri, ormancılık bilimine katkısını çeşitlendiren ve derinleştiren bir unsur olarak öne çıkar. Ormancılık fakülteleriyle kurulan organik bağ, derneğin akademik birikime erişimini kolaylaştırmakta ve eğitim süreçlerine dolaylı bir etki sağlamaktadır. Bilim Kurulu ise derneğin bilimsel üretimini sistematik hale getirerek güvenilirliğini artırmaktadır. Ancak, bu iş birliklerinin devlet kurumlarıyla sınırlı kalması, derneğin potansiyel etkisini kısıtlayan bir faktördür. Bir Yönetim Kurulu Üyesi, mevcut iktidarın derneği “muhalif” görmesi nedeniyle Orman Genel Müdürlüğü ile işbirliklerin zayıfladığını belirtmiştir.¹³⁵ Bu durum, derneğin bilimsel çıktılarının politik süreçlere yeterince entegre olamamasına yol açmıştır.

Türkiye Ormancılar Derneği, *Orman ve Av Dergisi* ile düzenli ve güvenilir bir bilimsel yayın platformu sunarak, uzman ağları ve iş birlikleri ile ise akademik ve pratik bilgiyi bir araya getirerek ormancılık bilimine önemli katkılar sağlamaktadır. Dergi, 100 yıla yakın bir süredir kesintisiz yayımlanmasıyla kurumsal hafızayı korurken, uzman ağları derneğin entelektüel sermayesini güçlendirmektedir. Ancak, uluslararası tanınırlık eksikliği ve devlet kurumlarıyla zayıf iş birliği, bu katkının daha geniş bir etkiye

¹³² Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹³³ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran, 2024.

¹³⁴ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹³⁵ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

ulaşmasının önündeki engeller olarak durmaktadır. Netice itibariyle, derneğin bilimsel katkısı, hem süreklilik hem de çeşitlilik açısından etkileyicidir. Derneğin akademik camia ile saha uzmanlarını birleştiren yaklaşımı, ormancılık biliminde bütüncül bir perspektif sunar. Gelecekte, uluslararası platformlara açılım ve resmi ormancılık kurumlarıyla daha yapıcı ve katılımcı bir diyalog, derneğin bu katkısını daha da artırabilir.

5.6 Bilimsel Metinler ve Üretimlerin Söylemsel Çerçevesi

Türkiye'deki korumacı kavrayışların bilimsel ve siyasal arka planlarının anlaşılması açısından Türkiye Ormancılar Derneği ve yayınlarının verimli bir odak noktası olduğu ileri sürülebilir. Bunun temel nedeni, derneğin ormancılık kanunlarının oluşturulmasına ve yorumlanmasına dair tarihsel pozisyonunun ve aktivizminin doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlaması ile sivil toplumdaki korumacı refleksleri besleyen zengin bir birikime sahip olmasıdır. Dernek, bugüne dek bünyesinde başlıca olarak; katılımcı ormancılık, ormancılık eğitimi ve bilinci ile orman yönetiminin birlikte ele alındığı kongreler olan *I. Ulusal Ormancılık Kongresi* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2001), *II. Ulusal Ormancılık Kongresi: Türkiye Ormanlarının Yönetimi ve Katılım* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2003), *III. Ulusal Ormancılık Kongresi: 150. Yılında Türkiye'de Ormancılık Eğitimi* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2008) ve *IV. Ulusal Ormancılık Kongresi: İnsan-Doğa Etkileşiminde Orman ve Ormancılık* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2018) gibi kongre bildirilerinin yanı sıra, iklim değişikliği ve orman konulu uluslararası konferans (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019b), Türkiye'de ormancılığın kurumsallaşma süreci ve kadın rolü üzerine panel (Türkiye Ormancılar Derneği, 2016) ile son yıllarda orman yangınlarının bilimsel ve sosyal boyutlarını değerlendiren rehber kitaplar (Türkiye Ormancılar Derneği, 2022a; 2023a) başta olmak üzere kapsamlı bilimsel çalışmalar üretmiştir. Dolayısıyla bu üretimlerin içeriklerini ve bilimsel tutumunu incelemek esas olacaktır.

Tüm bunların haricinde öncelik olarak, dernek bünyesinde yayımlanmış ve bilimsel niteliği olan ve ayrıca tarihsel bir önemi olduğu düşünülebilecek olan *Yeşil Kitap* (2005 [1951]) başlıklı manifesto niteliğindeki kitabın söylem ve içerik analizi de aşağıda yapılacaktır. Ancak bu sayede derneğin ormancılık, korumacılık ve ekolojik bilinç açısından bilimsel ve teknik vizyonunun yanı sıra tarihsel dayanaklarını anlamak mümkündür.

5.6.1 Yeşil Kitap ve Devletçi Perspektif: TOD bağlamında Orman Korumacılığının Söylemsel Kurgusu

“*Yeşil Kitap: Orman Davamız*,” başlıklı metin Türkiye Ormancılar Derneği tarafından 1951’de yayımlanan, Türkiye’nin orman varlığı, ormancılık politikaları ve bu alandaki sorunlara dair temel bir “manifesto” niteliğindedir.¹³⁶ Eser, ormanları salt bir doğal kaynak olarak değil, ulusal varoluşun, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal refahın temel bir unsuru olarak konumlandırır. Dolayısıyla *Yeşil Kitap*’ın ekolojik söylemini, öne çıkan argümanlarını, tartışma konularını, kavramlarını ve dile getirdiği orman “davasını” gerekçelendirme biçimlerini ormancılık, korumacılık ve doğa bilinci ekseninde incelemek yerinde olacaktır.

Yeşil Kitap, Türkiye’de ormancılığın bir “dava” (2005 [1951]: 7) olarak algılandığı, kökleri Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine uzanan ve Cumhuriyet tarihi boyunca süregelen bir mücadelenin ürünü olarak sunulmuştur (bkz. Ekler, 3. Görsel). Manifesto niteliğindeki bu çalışma, 3116 ve 4785 sayılı kanunlardan tavizler verilmeye başlandığı 1940’lı yılların sonlarında ve 1950’de çıkarılan ve 4785’e zıt olarak addedilen 5658 sayılı kanunun yürürlüğe girmesine müteakip yayımlanmıştır. Bu kitapla, dönemin devletleştirme karşıtı orman düzenlemeleri ve siyasal popülizm ikliminde bir karşı-söylem üretme gayesi güdüldüğü açıktır.¹³⁷ Kitabın sunuş kısmı, bu niyetin beyanını niteliğindedir:

Memleketin varlığı ve yokluğu ile yakın ilgisi bulunan bu davanın aktüelleştirilerek günün mevzuu yapılması ve her vatandaşın zihnine “Bir de orman davamız varmış” hakikatinin sokulması bir bakıma memnuniyet verici olmakla beraber; orman gibi objektif ve teknik olan bu mevzuun maalesef geniş ölçüde günlük bir politika ve propaganda vasıtası haline sokulması çok üzücüdür. ... Bilhassa ormancılıkta statü tadilinin ve rejim değişikliğinin yeniden eşiğinde bulunduğumuz şu sırada, biz ormancılar; genç demokrasimizin söz ve yazı hürriyetlerine güvenerek ve aynı zamanda bu mesleğin mensubu olarak vicdanımızın bize tahmil ettiği vecibeleri de hatırlayarak; memleketimizin hayati varlığı, sağlığı ve rahatı demek olan orman davasını her türlü menfaat, parti mülahazasının üstünde bîtaraf ölçülere sadakat göstererek; tarihi gerçeklerimizi göz önünde tutarak; ilme, fenne ve memleket hakikatlerine göre şu broşürle objektif şekilde kısaca izaha çalışacağız (a.g.e. 7).

“Tarihi Gerçeklerimiz” başlıklı ilk bölümde, “Bugünü iyi anlayabilmek için dünü iyi bilmek lazımdır” (a.g.e. 11) sözleriyle başlayan metinde, Türkiye ormancılığının

¹³⁶ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

¹³⁷ Mülakat, TOD Eski Dernek Başkanı, 2 Kasım 2024.

tarihsel seyri 3 ana döneme ayrılarak sunulur. Bu dönemselleştirme, mevcut sorunların kökenlerini sergilemek ve önerilen çözümleri meşrulaştırmak için bir anlatı inşa etme amacı taşımıştır. İlk dönem (1869 öncesi), “Cibal-i Mübaha” Devri’dir; ormanların “Allah vergisi, tükenmez sanılan bir tabiat varlığı” (a.g.e. 11) olarak görüldüğü bu döneme, devletin ihmali ve halkın bilinçsiz kullanımı gölge düşürmüştür. Söylem, bu dönemi bir tür “ilkel” durum, bir başlangıç noktası olarak kurar ve “delik deşik, kalitece düşük bir orman varlığı” (a.g.e. 12) mirasına işaret eder. Dolayısıyla bu vaziyet, modern ormancılığın gerekliliğine dair bir zemin hazırlamaktadır. “İltizam ve Taahhüt” Devri (1869-1937) olan ikinci dönemde ise ormanlar “sadece maddi ihtiyaçları karşılayan” bir kaynak ve “tarla açmaya yarayan bir arazi deposu”na (a.g.e. 12) indirgenmiştir; bu dönem, ormanın sosyal ve ekolojik hizmetlerinin göz ardı edildiği bir sömürü çağı olarak tasvir edilir. 1869 Nizamname’si ve uzman getirme çabaları gibi düzenleme girişimlerinin (a.g.e. 13), Cibal-i mübaha zihniyetinin ve mali baskıların gölgesinde kaldığı belirtilir. Baltalık Kanunu (1920) gibi popülist politikaların orman tahribatını hızlandırdığı, müteahhitlerin ve şirketlerin ormanları “eski menfaatlerini gerçekleştirmek için” (a.g.e. 14) sömürdüğü vurgulanır. Yabancı uzmanların (A. Bricogne, M. Hernik Carbonier, Siegfried Rosenberg, Hofrat Ultzer, Prof. Bernhard) raporlarından yapılan alıntılar (a.g.e. 16), tahribatın boyutunu ve dışsal bir meşruiyet kaynağını gösterir. Bu dönem, “başiboş tahriplerin nizamlanmış ve makineleşmiş şekilde devamı” (a.g.e. 15) olarak nitelendirildiği; modern öncesi dönem, “muzmahil veya çökmüş” bir dönemdir.

“Modern ve Teknik Ormancılık” Devri (1937 sonrası) ise, 3116 sayılı Orman Kanunu (1937) ile bir dönüm noktası, “inkılapçı, realist bir görüşün mahsulüdür” (a.g.e. 18). Bu kanun, orman yetersizliğini kabul eden, ormanın devletçe ve milletçe korunması gerektiğini vurgulayan, ormana “sosyal, kültürel bir değer veren” bir anlayışı temsil eder:

İlk şart ormanı ne pahasına olursa olsun kurtarmaktı. Vatanın ormansızlaşmasının vahim akıbetine doğru her gün biraz daha kaymasını durdurmak lazımdı. [3116] Kanun Türkiye’de ilk defa orman varlığını gerek dıştan ve gerek içten bütün yıkıcı, yok edici tesirlere karşı korumayı ön plana almıştı (a.g.e. 18).

Kanunun temel hedefleri “var olan ormanların sahası, daralmadan mahsullerinden faydalanma usul ve nizamını koymuş”, halkın ormanla ilişkisini düzenlemiş, kaliteyi yükseltmeyi ve alanı genişletmeyi amaçlamıştır (a.g.e.). Bu dönem, devletin ormanlar üzerindeki egemenliğini “devlet mülkiyeti” ve “devlet işletmeciliği” (a.g.e. 20)

prensipleriyle pekiştirdiği, 1945'te 4785 sayılı kanunla tüm ormanların devletleştirildiği bir "rasyonel düzenleme" ve koruma çabası olarak idealize edilir. Ancak, bu yeni düzene karşı "reaksiyonun da başladığı", "eski istismar zihniyetinin temsilcisi olan bu orman yiyicilerin" (a.g.e. 21) harekete geçtiği belirtilerek, mücadelenin devam ettiği ima edilir.

"Orman Varlığımız ve Ormanın Milli Bünyedeki Yeri" başlıklı 2. bölüm, ormanların hem maddi hem de manevi faydalarını sıralayarak, ormancılığın bir kamu hizmeti olma niteliğini vurgular:

... fayda yekunu ormanın bir memleket ve millet için ne büyük mana ifade ettiğini belirtmeye kafidir, sanırız. Hele ormansızlaşmaya yüz tutmuş bizim gibi memleketlerde orman, kolektif hizmetler yönünden daha fazla bir değer kazanır (a.g.e. 26).

"Beşikten mezara kadar" (a.g.e. 23) ifadesiyle, orman ürünlerinin gündelik hayattaki vazgeçilmezliğine dikkat çekilir. Ormanların manevi faydaları ise, maddi değerlerin "kat kat üstünde" görülür. Su düzeni ("ormanlar bir memleketin su düzeninin en büyük nazımıdır," a.g.e. 24), toprak koruma (erozyonla mücadele), iklim düzenleme, sağlık (sanatoryumlar), ulusal savunma ve estetik değerler (a.g.e. 24-5) sıralanır. Argümanı desteklemek için Roosevelt'in Tennessee Vadisi projesi gibi uluslararası örnekler verildiğini de görüyoruz.

Türkiye'nin "ormanca fakir bir memleket" (a.g.e. 26) olduğu, mevcut ormanların alan (%13, ideali %30) ve kalite açısından yetersiz olduğu belirtilir (a.g.e. 27). Antalya'daki orman azalması (%78 kuru, %63 baltalık, 20 yılda) gibi somut verilerle (a.g.e. 27) durumun vahameti ortaya konur. İklimin olumsuzluğu ve yurdun morfolojik yapısının (a.g.e. 28) ormansızlaşmanın sonuçlarını ağırlaştırdığı vurgulanır. A. Muhip Dıranas'ın "Orman davası, bir yurt müdafaası davasıdır. Ha memleketi düşman istila etmiş, ha memleket ormansızlaşmıştır, belki bu ikincisi birincisinden de beterdir" (a.g.e. 29) sözü ile, ormanın ulusal beka ile eşdeğer tutulduğu da okuyucuya aktarılır. Bu başlık altında kısaca, Türkiye için ormanın değeri topyekûn bir varoluşsal mesele olarak sunulmuştur.

Kitabın belkemiğini oluşturan "Ormancılık Prensiplerimiz" bölümü ise, *Yeşil Kitap*'ın savunduğu ormancılık ve korumacılık adına temel ilkelerini ortaya koymaktadır. Devamlılık prensibi olarak anlaşılan ormanın "nesilden nesile mukaddes bir varlık olarak devredilmesi" (a.g.e. 31) esastır. Faydalanma kaidesi olarak ise, "büyüme halindeki artışı geçemez" uyarısı verilir. Bu, modern sürdürülebilirlik kavramının erken

bir ifadesidir bir nevi. Orman sermayesinin korunması, sadece faizin (yıllık artım) kullanılması gerektiği bir banka metaforuyla açıklanır (a.g.e. 32). Bu prensip, TOD'un nazarında, kaçınılmaz olarak "Devlet Ormancılığı"nı gerektirir (a.g.e. 33):

[M]ühim bir [başka] konu [da], bir memleketin lazımı gayri müfarık bir unsuru, vazgeçilmez bir devamlılığın hangi vasıta ve yolla gerçekleştirileceği meselesidir. Bunun cevabı basit ya fert ya Devlet. Madem ki ormanın faydası bütün vatani, bütün milleti kavrayacak vasıftadır, mademki kültürel topluca faydalanmalar daha ziyade sosyal, kamu menfaatleri çerçevesindedir; madem ki bu menfaatlere karşılık ormandan maddi istifade sağlanmadığı halde yukarıda bahsi geçen külfetleri yüklenmek zaruridir. O halde, bu şartlara uygun düşecek vasıta fert değil, bir milletin bir ülke üzerinde teşkilatlanması demek olan Devlettir. Neticede postulatı (mütearifeyi) bulduk: Ormancılıkta Devlet Ormancılığı yolunu takip etmek elzem ve şarttır (a.g.e. 32-3).

Hem "dünya ormancılık görüşü" hem de "memleket zaruretleri" (a.g.e. 33) bu görüşü zorunlu kılmaktadır kitaba göre. Bireysel çıkar odaklı özel teşebbüsün, uzun vadeli ve kolektif fayda gözeten ormancılıkla bağdaşmayacağı (a.g.e. 34) savunulur. Devlet, "topluluğun menfaatleri ve bekası"nı (a.g.e. 33) gözeten tek aktördür. Prof. Fadıl H. Sur'un "Liberal okula bağlı yazarlar bile ormanların devlet mülkiyetinde kalmasını ve devletçe işletilmesini genel olarak kabul ederler" (a.g.e. 34) alıntısı, bu tezin geniş kabul gördüğünü iddia eder.

Devlet ormancılığı ilkesine eşlik eden diğer bir savunu da "Devlet mülkiyeti" prensibidir. Ormanların kolektif faydalarının devamlılığı için devletin "hakimiyetini bütün şümülü ile orman üzerinde kurması gerekir. Bu da ancak mülkiyet hakkı ile sağlanabilir" (a.g.e. 35). Özel mülkiyetin "inhisar-tekeli" (a.g.e. 35) karakterinin ormanlarda kamu yararına aykırı sonuçlar doğuracağı, devlet mülkiyetindeki inhisarın ise kamu menfaatine hizmet edeceği (a.g.e. 36) öne sürülür. Fazıl Pelin ve Neumark gibi iktisatçıların kitapta alıntılanan görüşleri bu prensibi destekler şeklinde sunulur:

Artık prensip itibarıyla orman satılmadığı gibi fert ormanlarını bile istimlak eden memleketler vardır. Ormanları, gelir vermesine rağmen, hukukan da satılmaz bir mülk haline getirmek, yani kamusal emlak arasına koymak, cereyanı zamanımızda günden güne kuvvetlenmektedir. Bu siyasa hep yukarda saydığımız kamusal faydaların bir neticesidir (a.g.e. 37).

1945 tarihli 4785 sayılı kanunla tüm ormanların devletleştirilmesi, bu prensibin somut bir uygulaması olarak ifade edilir ve gerekçeleri sıralanır (a.g.e. 38-9). Kanuna yönelik eleştiriler, örneğin düşük istimlak bedeli meselesi, "teferruata ait bir şeydir" (a.g.e. 40).

"Devlet Orman İşletmeciliği" yöntemi ise devamlılık prensibinin "tahakkuk ettirilme şekli" (a.g.e. 41) olarak tanımlanır. Ormancılık, "ağaç servetini ıslah ve çoğaltma

şartıyla... her yıl ormanın takatına denk mahsul almayı sağlamak amacıyla orman içi yapılan sürekli ve planlı çalışmaların bütünüdür” (a.g.e.). Orman işletmesinin zirai, maden veya sanayi işletmelerinden farklı, kendine özgü hususiyetleri (uzun üretim süresi, canlı varlığa dayanması, devamlılık esaslı olması, sermayesinin ağaç serveti olması) (a.g.e. 42-44) vurgulanır. “Dar manada orman işletmeciliği” (orman içi faaliyetler) (a.g.e. 44) savunulur. “İşletme” kelimesine karşı oluşan direncin, ormanı sadece sömürülecek bir kaynak olarak gören zihniyetten kaynaklandığı (a.g.e. 46) belirtilmiş ve devlet orman işletmeciliğinin öncelikli amacının gelir elde etmek değil, kolektif hizmetleri ve devamlılığı sağlamak olduğu ileri sürülmüştür:

Ormanların kamu menfaati bakımından olan önemini göz önünde tutarak bunların yalnız hazineye gelir sağlamak suretiyle dolaylı bir şekilde değil, belki doğrudan doğruya bir kamu ihtiyacını giderdiklerini kabul etmek ve bunları kamu mülklerine benzetmek bile mümkündür. Türkiye’de ise, ormanlarımızın harap ve perişan hali, orman yetersizliği, kolektif hizmetlerin gün geçtikçe önem kazanması artık onları maliye bakımından gelir kaynağı değil gider kapısı haline getirmiştir. ... Nasıl ki yol, liman, maarif, sıhhat için para veriyorsak, memleketin orman nispetini %10’dan yukarı çıkartmak için de para vermemiz lazım, çünkü Türkiye’de orman meselesi bütün bunları topyekûn içerisine alan memleket varlığı davasıdır (a.g.e. 48-9).

“Modern ve Teknik Ormancılık Bizde Neden Tatbik Edilemiyor?” başlığı taşıyan 4. bölümde, idealize edilen modern ve teknik ormancılığın Türkiye’de tam anlamıyla uygulanamamasının nedenleri incelenmiştir. Köy kalkınmasının başarılabilmesi (köylerin ormana bağımlılığı ve tahribatı, a.g.e. 54), iç iskân davasının çözümsüzlüğü (orman içi nüfus baskısı, a.g.e. 55), “başıboş kabile hayvancılığı”nın (özellikle keçi, s. 56) sürmesi, mera ile orman sınırı belirsizliği (a.g.e. 57), halkta ve aydınlarda orman ve ağaç sevgisinin yetersizliği (a.g.e. 60) ve odun israfı (a.g.e. 59) gibi sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler sıralanır. Bu, orman “davasının” daha geniş bir toplumsal dönüşüm gerektirdiğini açıkça ima etmektedir.

Bunlara ek olarak, ormancılığın “istikrarlı bir şekilde çalışması icap eden bir müessese” (a.g.e. 59) olduğu, ancak sık kanun değişiklikleri ve siyasi müdahalelerle (“iltizam sitemindeki istismarcı zihniyeti getirmek isteyen bazı orman yiyicilerin rolleri” a.g.e. 60) bu istikrarın sağlanamadığı belirtilir. İsveçli Profesör Neslund’un raporundan yapılan alıntıyla (a.g.e. 63), bu istikrarsızlığa dışarıdan bir tanıklık getirilmektedir. Orman davasının “her türlü politik görüşün bir tarafa bırakılmasını” gerektirdiği, “Falih Rıfkı Atay’ın dediği gibi ‘Bize orman politikacılığı değil, istikrarlı bir orman politikası lâzım’” (a.g.e. 62) olduğu dile getirilir. Dolayısıyla, orman varlığının siyaset üstü önemi vurgulanmaktadır:

Kanaatımızca orman davası hakkında hüküm verilirken günlük menfaatları değil, memleket gerçeklerinin bize gösterdiği asil yolu göz önünde tutmalıdır. Vatanın yarını için yurt ormanlarının korunması kaygusu, bizim ormancılık prensiplerine dört elle sarılmamızı ve politik mülahazaların üstüne çıkmamızı emrediyor. Bu konuda bizim gibi düşünen tarafsız aydınlarımız da eksik değildir. ... “Bazı sahalar vardır ki halkın dediğini, hakkın dediği olarak kabul etmeye müsait değildir. Ormancının davası bu sahalardan birine ilişiyor. Binaenaleyh CHP ile DP’nin birleştikleri bazı meseleler varsa orman meselesi bunların içinde yer almalıdır.” Memleketin bu hayati davasında her türlü politik görüşün bir tarafa bırakılmasını, bütün siyasi partilerimizin elele vererek ormancılığımızı istikrarlı bir şekle sokmalarını arzu ediyoruz (a.g.e. 62).

Bir sonraki bölümde, “Bugünün Ormancısı” başlığı altında, “Yeşil İdealin bayrağı altında toplanmaktan başka düşünceleri yoktu” (a.g.e. 63) denilerek idealize edilen, fedakâr, ancak haksız eleştirilere maruz kalan “genç ormancılar” savunulur. “Meslek taassubu” gibi suçlamalar bu başlık altında reddedilmektedir:

Ormancılar diğer memur arkadaşlarından bir yardım görmedikleri halde, yılmadan çalışıyorlar. Bugün hususi ormanların devri mevzubahis edilirken onlar, evvelce izahına çalıştığımız prensiplere sadakatini belirtiyorlar. Cemiyet tarafından yaptığımız bir anket ittifaka yakın bir çoğunlukla bunu teyit etmiştir. Devlet memuriyetinden başka, hayatını idame ettirecek daha başka ufuklar açılırken baremin memuru olarak kalmak acaba niçin? Sırtlarından bir sürü yükü atarak sadece teknik kontrolünü yapıp raporunu vermek dururken, hala çilekeş hayatına razı olmanın sırrı nerededir? Evet, onlar biliyorlar ki, bütün bunlar mazide denenmiş, kötülükleri bir bir görülerek bugüne gelinmiştir. Pek haklı olarak inanıyorlar ki; bugün ulaşılmış olan prensiplerden yapılacak her türlü fedakârlık ve değişiklik ancak orman tahribini hızlandırır (a.g.e. 66).

Son bölüm “İhtiyaç ve İmkân” ‘da ise (a.g.e. 68-72), artan ihtiyaçlar ile sınırlı imkanlar arasındaki dengesizliğin “orman davasının en korkunç yanı” (a.g.e. 69) olduğu belirtilir. Çözüm olarak, imkanları çoğaltmak (uzun vadeli) ve ihtiyaçları kısmak (kısa vadeli, özellikle “intifa haklarının” düzenlenmesi, a.g.e. 71) önerilir. Ormanın “bir geçim kaynağı olmaktan” (s. 70) çıkarılması gerektiği vurgulanır. Tüm bunlardan hareketle (a.g.e. 73-74) kitabın bir “mesuliyet” belgesi olduğu, ormancıların “tarihi mesuliyeti” altında ezilmeden, belirlenen ilkelerden sapmayacağı ifade edilmektedir son söz olarak.

Yeşil Kitap Türkiye’de ormanların korunması ve yönetilmesine dair güçlü, merkezîyetçi ve teknokratik bir devlet vizyonunu savunur. Söylemi, ormanı ulusal bekanın, ekonomik refahın ve ulusal kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak kutsallaştırır. Tarihsel bir anlatı üzerinden mevcut sorunların kökenlerini “yanlış” politikalar ve “istismarcı” zihniyetlere dayandırırken, “doğru” yol olarak bilimsel prensiplere dayalı, devlet eliyle yürütülen, devamlılık esasına göre planlanmış bir ormancılığı işaret eder.

Metinde, “orman davasının” siyaset üstü, milli bir mesele olarak çerçevelendiği aşıkardır ve bu davada ormancılara özel bir misyon ve uzmanlık atfedilmektedir. “Orman yiyicileri”, “müteahhitler”, “iltizamcı zihniyet” gibi ifadelerle karşıt bir grup tanımlanır ve mücadelenin ahlaki bir boyutu olduğu da ima edilir. Devlet, bu söylemde, modernitenin “rasyonel düzenleme” projesinin bir uygulayıcısı olarak, orman kaynaklarını hem koruyacak hem de milletin faydasına sunacak yegâne meşru otoritedir.

Ancak, bu güçlü devletçi ve uzman odaklı söylem, yerel halkın (özellikle orman köylüsünün) katılımı, geleneksel bilgi sistemleri veya alternatif koruma modelleri konusunda sınırlı olsa da bir perspektif de sunar. Dönemine göre düşünüldüğünde hayli yenilikçi ve Türkçe literatürde öncü sayılabilecek bir ekolojik savunma refleksi inşa ettiği açıktır. Netice itibarıyla, *Yeşil Kitap*, Türkiye’de çevresel düşüncenin ve korumacılığın önemli bir damarını temsil eder. Ormanların korunmasına yönelik derin bir kaygı ve adanmışlık sergilerken, çözüm önerilerinde devleti ve bilimsel uzmanlığı merkeze alan, modernleşmeci bir bakış açısını yansıtır. Kitabın 1951’den 2005’e uzanan serüveni, Türkiye’nin bitmeyen “orman davası”nda temel argümanların ve endişelerin ne denli kalıcı olduğunu göstermesi açısından da dikkate değerdir.

Kitabın farklı tarihlerde basılması, bu “davanın” güncelliğini ve ormancılık politikalarına yönelik eleştirel bir duruşun sürekliliğini gösterir. 1951 tarihli “Önsöz,” orman meselesinin “günlük bir politika ve propaganda vasıtası haline sokulması”ndan duyulan üzüntüyü dile getirerek, konunun “objektif ve teknik” bir yaklaşımla, “milli bir dava” olarak ele alınması gerektiğini vurgular. 2005 tarihli “İkinci Baskıya Önsöz” ise, Demokrat Parti döneminden başlayarak Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarına kadar geçen süredeki ormancılık politikalarını eleştirel bir süzgeçten geçirir, “devlet orman işletmeciliği” ilkesinin önemini yineler ve orman alanlarındaki azalmanın yasal düzenlemelerden kaynaklandığına dikkat çeker.

5.6.2 I. Ulusal Ormancılık Kongresi: Küresel Ormancılık Trendleri ile Türkiye Ormancılığını Uyumlaştırma Girişimi

2001 yılında düzenlenen I. Ulusal Ormancılık Kongresinin bildiri kitabında yer alan sunuş yazısında, dünyada yaşanan ormancılık “gelişmeleri ve çağdaş ormancılık” konularının Türkiye özelinde ele alınmasını sağlayan bir çerçeve çizildiği görülür (Türkiye Ormancılar Derneği, 2001: v). “Yeni Gelişmeler” ismini taşıyan kongre alt başlığında bu niyet belirtilmiştir. Kongrede sunulan bildiri makalelerinde temel olarak

Türkiye ormancılığının, tarihsel süreç içerisinde odun üretimine odaklanmış geleneksel yapısından sıyrılarak, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekolojik bütünlük ve çağdaş yönetim ilkelerini benimseyen çok işlevli bir sisteme evrilmesi gerektiği, güçlü bir fikir birliğiyle ortaya konmaktadır. Bu metinler vasıtasıyla, ormancılığın artık yalnızca teknik bir disiplin olmaktan çıkıp, sosyal, ekonomik, kültürel ve stratejik katmanları olan karmaşık bir ağ olarak kavranması gerektiği savunulur. Tartışmalar, sürdürülebilirlik kavramının evriminden halk katılımının eksikliğine, kurumsal kültür zafiyetlerinden uluslararası standartlara uyum gerekliliğine kadar geniş bir yelpazede derinleşir ve Türkiye ormancılığının modern dünyaya entegrasyonunun zorunluluğu öne sürülür.

Sürdürülebilirlik kavramının felsefi temellerinin ele alındığı Cahit Şat'ın (2001) çalışmasında, ormancılığın temel taşı olan "süreklilik" ilkesinin tarihsel dönüşümü irdelenmiş olup bu kavramın 18. yüzyıldaki sınırlı anlamıyla, yalnızca "odun ve ikincil ürünler üretiminin sürekliliği" (Şat, 2001: 140) anlayışından, 1992 Rio Konferansı'yla küresel bir ilkeye dönüşen çok katmanlı "Sürdürülebilir Gelişim" anlayışına uzanan bir evrim geçirdiği belirtilmiştir. Bu yeni paradigma, ormanın yalnızca ekonomik çıktısını değil, tüm ekolojik ve toplumsal işlevlerini kapsar. Şat, bu yaklaşımı şu şekilde tanımlar: "ormanların yönetimi ve onlardan yararlanma; biyolojik çeşitliliğini, verimliliğini, yenilenme yeteneğini sağlıklı durumda tutarak; halen ve gelecekteki ekolojik, ekonomik ve sosyal nitelikli önemli fonksiyonlarını... tam olarak yerine getirme faaliyetleri ölçülü ve uyumlu bir biçimde yapılacaktır" (a.g.e. 146). Bu tanım, ormancılığın ekolojik ve sosyal sorumluluklarla ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgulayarak, diğer makaleler için teorik bir temel sunar. "Sürdürülebilir ormancılıkta halk katılımının ilk aşaması" adlı diğer bir bildiride ise Erdoğan Atmış (2001), sürdürülebilir ormancılığın temel taşlarından birinin "toplumun beklentilerinin tespiti" olduğunu öne sürmüştür:

Bu grupların ormancılık yönetimine katılımı, yine bu grupların ormanlara ilgisi ve ormanlar hakkında bilgi düzeylerine bağlıdır. Bunun için; toplumun ormanlara olan ilgisinin düzeyi ile ormanlardan ve ormancılık etkinliklerinden ne tür beklentiler içinde olduğu bilinmeden orman toplum ilişkilerini sağlıklı temellere oturtmak güç olacaktır. ... Bu ilişkide ağır basan bir diğer yan; Orman Bakanlığı ile toplum arasındaki ilişkinin Bakanlıktan topluma doğru tek taraflı bir ilişki olmasıdır. Merkezden çevreye uzanan yönelimin, yine merkezin görüşlerini çevreye dayatacak eksik bir iletişim sağlayacağı kesindir. Bu nedenle toplumun değişik kesimlerinin farklı beklentilerini çözümlemek geniş bir görüş açısı ve karşılıklı iletişim sağlayacak sağlıklı bir bilgilendirme sisteminin oluşturulmasını gerektirmektedir (Atmış, 2001: 218-9)

Atmış'ın Bartın'da gerçekleştirdiği saha çalışması, ormancılık örgütü ile toplum, özellikle orman köylüleri arasında ciddi bir iletişimsizlik olduğunu ortaya koymuştur. Atmış, ormancılık örgütünün toplumu "ormana yabancılaştırıcı yöntemler" (a.g.e. 230) ile dışladığını ve iletişimi tek taraflı, merkeziyetçi bir dayatma olarak kurguladığını ileri sürer. Bu kopukluğun, örgütün bilimsel doğrulara uygun kesimler yapsa bile, bunları "uygun bir dille köylüye anlatamadığı için olumsuz eleştiriler" almasına yol açtığını belirtir. Çözüm olarak, kırsal ve kentsel, eğitilmiş ve eğitimsiz, kadın ve erkek gibi farklı toplumsal kesimlerin beklentilerinin anlaşılmasını ve bu beklentilere uygun hizmetler geliştirilmesini önerir. Fehmi Türker ve ark.'nın sunduğu bildiride ise, ormancılık sektörünün stratejik yönetim ve kurumsal kültür eksiklikleri masaya yatırılmıştır (Türker, 2001). Türker, sektörün en büyük zaafının "strateji yokluğu" olduğunu savunur. Makro planların "statik yapıdan, olması gereken dinamik yapıya kavuşturulamadığını" (Türker, 2001: 285-6) ve Devlet Orman İşletmeleri gibi mikro birimlerin net bir amaç ve stratejiye sahip olmadığını belirtir. Bu "stratejiden mahrum" kalınan (a.g.e. 290) durum, kurumun değişen piyasa ve çevre koşullarına uyum sağlayamamasına, kaynak israfına ve fırsat kayıplarına neden olur. Barlı ve diğerleri ise, bu stratejisizliği, kurumun "esnekliği az, hantal birer kurum olma özelliği" (Barlı ve ark., 2001: 336) taşıyan, "merkezden yönlendirilen; yani aşırı merkeziyetçi organizasyonel yapıdan dolayı farklı sosyal, ekonomik ve bölgesel özelliklere yeterli çözüm getiremeyen ve uyum sağlayamayan, alternatif çözüm yollarını yeterince tartışamayan veya yeterli katılımı sağlayamayan bir yapısal mekanizmanın varlığından" bahsederek tanımlar (a.g.e. 337). Dolayısıyla bürokratik kültürü mercek altına almışlardır. Önerileri ise, bu kültürün, ekip çalışması, yetki devri ve sürekli öğrenmeyi esas alan dönüşüme açık bir yapıya (a.g.e. 338) evrilmesi yönündedir. Bu analiz, ormancılığın yalnızca teknik veya sosyal değil, aynı zamanda köklü bir yönetim sorunuyla karşı karşıya olduğunu gösterir. "Ormancılıkta Sertifikasyon" başlıklı Türker, Başkent ve Durusoy'un çalışması (2001) ise, tartışmayı küresel bir perspektife taşıyarak orman sertifikasyonunun Türkiye için gerekliliğini değerlendirir. Sertifikasyon, "doğa-dostu tüketiciler" ile üreticiler arasında köprü kurarak sürdürülebilir orman yönetimini teminat altına alan bir piyasa mekanizması olarak tartışılır (Türker ve ark., 2001: 299). Türkiye'nin ihracat odaklı bir ekonomi olmamasının sertifikasyon için acil bir talep yaratmadığını kabul eden yazarlar, bu durumun "dünyadaki gelişmeleri izleyip görerek sağlam adımlar atmasına olanaklar" (a.g.e. 303) sağladığını ifade eder. Türkiye'nin Helsinki ve Montreal Süreçleri gibi

uluslararası taahhütleri ve biyolojik çeşitlilik zenginliği, sertifikasyonu kaçınılmaz kılar. Sertifikasyon, yalnızca bir pazar aracı değil, aynı zamanda “ulusal ormancılık politika ve stratejilerinin gerçekleştirilmesi” (a.g.e. 301) için bir denetim ve güvence mekanizmasıdır. Anlaşılacağı üzere bu kongre 1992 sonrası küresel rejimde sürdürülebilirlik ve toplumsal katılım temalarının giderek öne çıkması sebebiyle dernek söylemi ile küresel trendleri uyumlaştırma stratejisinin bir ürünüdür.

5.6.3 II. Ulusal Ormancılık Kongresi ve Toplumsal Katılım Tartışması

Katılım konusunun daha da irdelendiği bir kongre olan II. Ulusal Ormancılık Kongresi (2003), Türkiye ve dünyada hem literatürdeki hem de uygulamadaki manzarayı netleştirmek için bir çerçeve çizmektedir. Atmış'ın “Dünyada ve Türkiye’de Ormancılıkta Katılımcılık” başlıklı bildirisinde (Atmış, 2003), katılımın sürdürülebilir orman yönetimi için vazgeçilmez olduğu savunulmuş ve küresel ile yerel bağlamlar karşılaştırılmıştır:

Dünyadaki örneklerden de anlaşılacağı üzere ormancılıkta katılım; gelişmişlik düzeyindeki farklılıklara göre iki ana şekilde ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde; ormancılık örgütüyle kamuoyu arasında karşılıklı bir ilişki kurulmasıyla birlikte halkın taleplerinin öğrenilmesi, sivil toplum örgütleriyle iş birliği, ilgi gruplarının çeşitli planlama ve uygulama aşamalarına katılmaları ve ormancılık örgütünün yapısını şeffaf, verimli ve hızlı çalışan bir yapıya kavuşturma çabaları olarak anlaşılabilir. Geri kalmış ülkelerde ise katılımın; devlete ait orman alanlarının yönetiminin belli kısıtlamalarla kullanıcı gruplara devredilmesi şeklinde uygulandığı görülmektedir (a.g.e. 89-90).

Türkiye özelinde ise ormancılık örgütünün merkeziyetçi yapısı eleştirilir ve Türkiye’de ormancılık örgütünün, kendi içindeki katılıma bile açık olmadığı ve kararların birkaç kişi tarafından alındığı ve şeffaflık ile hesap verilebilirlikten yoksun olduğu özellikle vurgulanmıştır: “Ormancılık örgütü içinde karar mekanizmalarından dışlananlar sadece yöneticiler değildir. Özellikle taşrada çalışan orman mühendisleri bırakınız karar almayı ve uygulamayı, kendilerini birer emir kulu olarak görmektedir.” Bu yapı, politik baskıların ve merkeziyetçiliğin teknik kararları gölgede bıraktığını ortaya koyar (a.g.e. 90).

Bildiride, kadınlar ve gençlerin ormancılıktaki rolü de ele alınmıştır. Rio Deklarasyonu’na atıfla, çevresel bozulmadan en çok etkilenen gruplar arasında kadınların geleneksel bilgilerinin değerli olduğu belirtilmiş, gençlerin ise yenilikçi yaklaşımlar sunduğu ifade edilmiştir (a.g.e. 87). Ayrıca, STK’ların katılımı teşvik edilse de, Türkiye’de sosyal ve politik yapının bu kuruluşları kısıtladığına dikkat çekilmiştir.

STK'lar ile bürokratik ormancılık birimleri arasında, bu örgütlerin rekabetçi hedefler peşinde koştuğuna dair algılar nedeniyle gerilimler yaşanabilmektedir. Bu gerilimi aşmak adına, bu kuruluşların ve ormancılık birimlerinin birbirini tamamlayıcı potansiyelini vurgulamanın daha yapıcı bir yaklaşım olabileceği söylenmiştir (a.g.e. 88).

Sonuç olarak, Atmış'ın sunduğu perspektif, katılımın sürdürülebilir ormancılık için temel bir ilke olduğundan hareketle, Türkiye'deki ormancılık sektörünün kurumsal kültür ve stratejik yönetim eksikliklerini vurgular. Katılımın başarıya ulaşması için örgütsel yapının halka açılması ve tüm paydaşların sürece etkin şekilde katılması gerektiği savunulur.

Görüldüğü üzere, 1951 tarihli *Yeşil Kitap* paradigmasının modernleşmeci ve devlet tekeli ormancılık ve korumacılık yaklaşımlarından 2000'li yıllara doğru gelindiğinde hem birinci hem de daha yoğun olarak ikinci kongrede katılım konusu üzerinden devletçi perspektifi sivil toplum tarafına esneten bir bilimsel dil gelişmiştir. Bu söylemsel yönelimin orman politikalarına doğrudan yön verdiği söylenemese de, Stockholm ve Rio rejimleri gibi küresel ekolojik ve korumacı söylemler aracılığıyla derneğin tutumu ve bilimsel pozisyonu zamanla evrilmiştir. Bu dönüşüm, derneğin devletçi ulusalcı korumacılık ile evrensel çevre normlarını daha yakın bir çizgide uyumlaştırmaya çalıştığını göstermektedir.

Bir katılımcı, İkinci Kongreye (2003) işaret ederek, “derneğin her zaman katılımcılığı gözetme” taraftarı olduğunu ifade eder.¹³⁸ Bir başka katılımcı ise toplumsal ormancılığın bir zorunluluk olduğunu dile getirmiş ve sivilleşmenin herkesin yararına olacağından bahsetmiştir:

Aslında kooperatifleri dernek çok destekliyor tabii ki. Çünkü burada bulunduğu bölgenin insanı ormanda çalışmalı. Ormanı en çok koruyacak yani orman köylüsü dediğimiz topluluk. Bu insanların desteklenmesine dernek çok sıcak bakıyor. Bu zaten bilimsel olarak da kanıtlanmış bir konu. Yani ormanın hektarlarca alanı var. Bunların 3-4 kişi tarafından korunabilmesi mümkün değil bu şefliklerde. ...bunları tabii korumak için onları desteklememiz gerekiyor. Orman Genel Müdürlüğü de bunu böyle yapmaya çalışıyor. Tek dernek için söylemeyeyim. Bu genel bakış açısı. Yani orman köylüsü ne kadar ormanda kalabilirse o kadar iyi. Çünkü sivilleşiyor. Evet, hani bir şeflikte 3-5 tane ormancı var ve şef diyelim ki hektarlarca alanı 3-5 kişiyle koruyabilmesi mümkün değil.¹³⁹

¹³⁸ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹³⁹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 30 Eylül 2024.

Öte yandan, sahada çalışan bir katılımcı, doğrudan halk katılımının önemini iş birliği açısından vurgular:

[M]esela yangına dirençli köyler projesinde 3 tane köy seçtik. Köylülerle temas ettik. Muhtar topladık. Muhtara dedim ki, işlerimiz için siz lazımsınız. Bizdeki kadın görevli arkadaşlarımız evleri ziyaret ederek köylülerin toplantıya gelmelerini sağlama veya yerinde bilgilendirme yapıyordu. Bunu mesela bir devlet, kamu kuruluşu bu kadar yapmaz hiçbir zaman. Kamunun öyle bir gücü var. Ben kanunu yazdım onlar uygulayacak görüşünde olurlar. Ama biz o projenin başarılı olabilmesi için onların görüşlerini alarak, onların ihtiyaçlarını düşünerek projeler yaptık. Ki o zaman projenin uygulanabilirliği veya ihtiyaçları, talepleri karşılama yeteneği çok fazla oldu. Öbür türlü, kamunun getirdiği şeyler halkı çoğu zaman ilgilendirmiyor bile. Bunun için de devletin çalışma şeklinin değişmesi lazım. Ya da devlet, STK'ları bir şekilde kullanabilmesi lazım.¹⁴⁰

Doğal alanların korunmasına dair hukuki süreçler söz konusu olduğunda ise, yerel halkın korumacı refleksleri hayati önem taşır:

Şeker Kanyonu'nu biliyor musun bilmiyorum, Orta Karadeniz'de. Bir dava süreci yaşanmış ve olumsuz seyreliyor. Konu bize intikal etti, derneğimize. Biz kendilerine, "arkadaş siz sahip çıkıyorsanız biz her türlü desteğe, maddi manevi her türlü desteğe varız" diyoruz. 2 bin kişi toplandı. Oraya bu konunun uzmanı ... ve bizim avukatlarımız gitti. Orada o alandaki insanların [direnişe] sahip çıkmasıyla, hocalarımızın konuyu ortaya çıkarabilecek, oradaki tesisin yapılmasıyla ne gibi sonuçların ortaya çıkacağına, zararlarının ne olacağına dair anlattıktan sonra o bilir kişilerin kafalarının karışık olduğu davada halkın gücüyle halkı da yanımıza alarak biz o davayı kazandık. Aynı olay Eşeler'de oldu. Eşeler Yaylası. Aynı olay Antalya'da gerçekleşti. Yani biraz daha böyle lafı aşan iş birliklerinin, yerel halkın sahip çıktığı, sivil toplum örgütlerinin yan yana durduğu ve sivil toplum örgütlerinin de, bilim kurullarının, bu konudaki uzmanlarının bizzat sahaya giderek bu konuda aydınlatma görevi gördüğü bir çalışma prensibini yürütüyoruz. Yani proaktif bir çalışma bu.¹⁴¹

Fakat katılımcılığın yürütülmesi açısından teknik ve toplumsal sorunların da bir risk faktörü olduğuna yönelik çekimser yorumlar da yapılmıştır:

Zorluk şu, Türkiye'de toplum, yıllardır ortak iş yapamamaktan kaynaklı bir güvensizlik içerisinde. Mesela kooperatifler uzun süreli yaşamazlar. Çünkü kooperatifleri yönetenler usulsüz işlem yaparlar. Eskiden beri. Dolayısıyla toplumda böyle bir güvensizlik var. Birlikte çalışmaya yönelik bir güvensizlik var. Bunu nereden anlıyoruz? Bu kanıya nereden vardık? Mesela Bülent Ecevit başbakan iken Mesudiye'de kır kent projesi yaptı. Projenin temel ayağı, köylülerin birlikte çalışıp, birlikte üretip, birlikte paylaşmalarıydı. Ama bu yürümedi. Niye yürümedi? Toplumun birbirine olan güvensizliğinden. Yani,

¹⁴⁰ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

¹⁴¹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

milyonlarca dolar yatırıldı o projeye. Dolayısıyla bunu aşmadığımız sürece, toplumdaki bu güvensizliği yıkmak mümkün değil.¹⁴²

5.6.4 III. Ulusal Ormancılık Kongresi: Mevcut Anlayış ve Vizyona Dair Değerlendirmeler

Türkiye Ormancılar Derneği'nin öncülüğünde, ormancılık eğitiminin 150. yılını anmak ve ormancılığın mevcut durumunu, sorunlarını ve geleceğini tartışmak amacıyla, 2008 yılında düzenlenen üçüncü kongre, derinlemesine bir sorgulamanın ve çok yönlü bir tartışmanın zeminini oluşturur. Dönemin dernek başkanı Mustafa Yumurtacı, anma etkinliği kararının 5 Kasım 2006'da orman fakültesi dekanları ve öğretim üyeleri tarafından alındığını ifade ederken, bu kararın iki temel dayanağına işaret eder: Derneğin 1957'de ormancılık eğitiminin 100. yılı için benzer bir etkinlik düzenlemiş olması ve dernek tüzüğünde ulusal ormancılık kongresi yapılmasına ilişkin bir hükmün bulunması (Türkiye Ormancılar Derneği, 2008: 1). Bu tarihsel ve kurumsal zemin, kongrenin yalnızca bir kutlama değil, aynı zamanda ormancılık politikaları, uygulamaları ve anlayışlar üzerine eleştirel bir yeniden düşünme çabası olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bu kongreye katılan dernek dışı aktörlerin ve OGM gibi resmî kurumların niyet ve görüş beyanları ormancılık sahasındaki düşünsel ayrılıkları açığa çıkarmak için elverişlidir.

Kongrenin ana tartışma eksenlerinden biri, ormancılık anlayışının ekonomik fayda odaklı mı yoksa ekosistem bütünlüğüne dayalı mı olması gerektiği sorusudur. Yumurtacı, Türkiye'de ormancılığın başlangıcında Fransız etkisinin baskın olduğunu ve bu etkinin “ormanların temin ettiği menfaat esasına göre” bir anlayış getirdiğini belirtir. Ona göre, bu yaklaşım “ormancılık gayesinin bidayette yanlış konması” anlamına gelir ve ormanların “Devletin hazinesine para temin etmek gayesiyle insafsızca doğranmasına” yol açmıştır (a.g.e. 1). Özellikle 1950'ler ve 1980'lerde siyasi iktidarların bu anlayışı sürdürdüğünü ve ormanları kısa vadeli bir “rant dağıtım” aracı olarak gördüğünü sert bir şekilde eleştirir (a.g.e. 3). Bu eleştiri, tarihsel bir bağlama oturur ve ormancılığın erken dönemlerinde ekonomik önceliklerin ekolojik dengeleri gölgede bıraktığını ima eder.

Bu görüşe karşılık, dönemin Orman Genel Müdürü Osman Kahveci, kongredeki açılış konuşmasında, Adalet ve Kalkınma Partisi dönemini ima ederek, ormancılık anlayışında bir dönüşüm yaşandığını savunur. Eskiden “ormancılık eşittir odun

¹⁴² Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

işletmeciliği” anlayışının hâkim olduğunu kabul eden Kahveci, günümüzde ormancılığın odun ekseninden uzaklaşarak ekosistem tabanlı bir yaklaşıma evrildiğini vurgular (a.g.e. 5). Bu değişimi daha geniş bir perspektife taşıyan bir başka kongre konuşmacısı olan Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Başkanı Yunus Ensari ise kongrenin yalnızca “orman” değil, “çevre ve orman” kongresi olması gerektiğini öne sürer. Ensari’ye göre, “çevre ormanın, orman çevrenin içerisinde” ve bu bütüncül bakış, ormancılığın geleceğini şekillendirmelidir (a.g.e. 12). Bu tartışma, ormancılığın yalnızca teknik bir mesele olmadığını, aynı zamanda çevresel, toplumsal ve felsefi boyutları olan girift bir alan olarak değerlendirildiği göstermektedir.

Kongrede öne çıkan bir diğer tartışma, Türkiye’deki orman varlığının durumu üzerine yoğunlaşır ve bu konuda konuşmacılar arasında belirgin bir görüş ayrılığı ortaya çıkar. Kahveci, orman alanlarının azaldığı yönündeki iddiaları kesin bir dille reddetmiş ve “2/B” uygulamalarıyla 500 bin hektar alanın ormancılık rejimi dışına çıkarılmasına rağmen, Türkiye’nin sosyal gelişmişliği ve ormancıların çabaları sayesinde “orman alanlarında 1 milyon hektar civarında bir artış” olduğunu ve ağaç servetinin de büyüdüğünü rakamlarla savunmuştur. Bu başarıyı, “Türk ormancısı birçok bahanelere rağmen ülke ormanlarını korumuş ve geliştirmiştir” diyerek meslek mensuplarına ve kuruma atfeder (a.g.e. 7). Ancak, bir başka kongre konuşmacısı olan Doğa ve Çevre Derneği Genel Başkanı Nevzat Ceylan bu artış rakamlarına temkinli yaklaşır. “Demek ki bizim geçmişteki ölçümlerimizde de hatalarımız vardı. Yeni teknoloji geliştikçe, belki doğru ölçüyoruz şu anda” diyerek, rakamsal artışın eski ölçüm hatalarından kaynaklanabileceğini ima eder ve bir özeleştiri sunar (a.g.e. 11). Bu tartışma, yalnızca orman varlığının niceliksel durumuna ilişkin farklı değerlendirmeleri değil, aynı zamanda ormancılık politikalarının meşruiyet zeminini oluşturan veri üretim süreçlerinin güvenilirliğini ve bu süreçlerde kullanılan ölçüm teknolojilerinin tarihsel evrimini de sorgulayan daha derin bir çatallanmayı ortaya koyar. Böylece, orman yönetiminde bilginin nasıl üretildiği, yorumlandığı ve politika söylemine nasıl dâhil edildiği, teknik ve ideolojik boyutlarıyla birlikte müzakere edilir.

Ormanların korunmasında kimin daha büyük bir rol oynadığı sorusu, kongrenin bir başka önemli tartışma başlığıdır. Bakanlığı temsilen Kahveci, ormanları koruma sorumluluğunun Orman Genel Müdürlüğü’nde (OGM) olduğunu vurgular ve “Eğer bugün İstanbul %45’in üzerinde ormansa, bu Türk ormancısının başarısıdır” diyerek bu başarıyı kurumsal çabalara bağlar (a.g.e. 7). Buna karşın, Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Başkanı Cafer Yüksel, orman köylüsünün kritik

rolüne dikkat çeker. “Eğer orman köylüleri ormanları korumamış olsaydı orman köylüsü diye bir şey olmazdı veya orman olmazdı” diyerek, köylülerin ormanların asıl koruyucusu olduğunu iddia eder (a.g.e. 9). Bu iki bakış açısı, ormancılığın kurumsal ve toplumsal aktörleri arasındaki gerilimi ve iş birliği potansiyelini açığa çıkarır. Resmi otorite ile yerel topluluklar arasındaki bu dinamik, kimin bilgisi daha geçerli sayılmalı ve hangi aktörün öncelikleri karar süreçlerine yön vermelidir soruları bu ikilemde somutlaşır.

Kongre, ormancılığın geleceğine yönelik öneriler ve beklentiler etrafında da bir tartışma sunar. Eğitim alanında, ormancılık eğitiminin “çok amaçlı eğitime doğru yönelmesi” ve hidrolojik ormancılık, biyolojik çeşitlilik gibi konulara daha fazla ağırlık vermesi gerektiği konusunda bir fikir birliği olduğu görülür (a.g.e. 6). Yumurtacı, kurumsal yapıda köklü bir dönüşüm önerir ve “ekosistem mantığına göre” tanımlar yapılarak bağımsız bir “Orman Bakanlığı”nın yeniden kurulması gerektiğini savunur (a.g.e. 4). OGM’nin “her şeyi yapan devlet anlayışından, yaptırtan, denetleyen, kontrol eden bir OGM’ye” dönüşmesi ve hizmet alımı yoluyla özel sektördeki meslektaşların istihdamının önünün açılması gerekliliği OGM Müdürü tarafından da kabul edilmiştir (a.g.e. 8). Bu öneriler, devletin rolünün özel sektörün güçlendirilmesi yönünde yeniden tanımlanması gerektiği fikrini içermesi bakımından, neoliberal yönetim anlayışının Bakanlık düzeyinde ne denli benimsediğinin de bir göstergesidir.

Üçüncü kongre, sonuç olarak, Türkiye ormancılığının tarihsel mirasını, mevcut sorunlarını ve geleceğe yönelik vizyonunu tartışmak için bir platform oluşturmuştur. Ekonomik fayda ile ekosistem bütünlüğü arasındaki gerilim, orman varlığının durumu hakkındaki farklı yorumlar ve pozisyonlar ile korunmada kurumsal ile toplumsal aktörlerin rolleri üzerine yapılan tartışmalar, ormancılığın çok katmanlı bir alan olduğunu gösterir.

5.6.5 IV. Ulusal Ormancılık Kongresi ve Orman-İnsan İlişkisi

2017’de düzenlenen IV. Ulusal Ormancılık Kongresi, Dernek tarafından “İnsan-Doğa Etkileşiminde Orman ve Ormancılık” ana temasıyla yürütülmüş ve Türkiye ormancılığının güncel meselelerini, uluslararası standartlarla uyumunu ve koruma politikalarını bilimsel bir zeminde tartışmayı amaçlamıştır. Kongre bildirileri, insan faaliyetlerinin orman ekosistemleri üzerindeki etkilerini ve bu etkileşimden kaynaklanan çatışma ile uyum arayışlarını merkezine almaktadır.

Kongrede öne çıkan bir tartışma, Türkiye'nin ormancılık politikalarının uluslararası iklim değişikliği ve koruma söylemleriyle çelişkileri üzerine yoğunlaşır. Tolunay (2018), resmi söylemin orman alanlarının arttığını öne sürmesine karşın, uluslararası literatürde kabul gören "ormansızlaşma" kavramının göz ardı edildiğini dile getirmiştir. Tolunay, Orman Kanunu'nun 16., 17. ve 18. maddeleriyle madencilik, enerji ve yapılaşma gibi faaliyetlere izin verilmesinin ve 2B uygulamalarının fiili bir ormansızlaşma yarattığını belirtir. Bu durumun, Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadeledeki uluslararası taahhütleriyle tutarsızlık oluşturduğuna işaret eder ve somut verilerle argümanını destekler: "Sadece Orman Kanunun 16., 17. ve 18. Maddeleri ile orman alanlarında başka kullanımlara verilen izinler 2016 yılı sonu itibarıyla 594 bin ha'dan daha fazladır" (Tolunay, 2018: 394). Bu çelişki, kalkınma odaklı insan müdahalelerinin ekolojik bütünlüğü ve karbon yutak kapasitesini tehdit ettiğini ortaya koyar ve daha şeffaf bir envanter sistemi önerir.

Bir başka kongre değinisi ise, Avrupa Birliği'nin Natura 2000 gibi koruma modellerinin Türkiye'deki uygulanabilirliği ve insan faktörünün bu süreçteki rolü üzerinedir. Güngöroğlu (2018), Karabük ve Yenice'deki bir pilot çalışma üzerinden, Türkiye'nin zengin biyolojik çeşitliliğinin AB habitat listelerinde yeterince temsil edilmediğini ve standart veri eksikliğinin koruma çalışmalarını zorlaştırdığını vurgulamıştır. Güngöroğlu, insan-doğa etkileşimini yasaklayıcı bir koruma anlayışından uzaklaştırarak, yerel halkın ve sivil toplumun sürece katıldığı bir modeli savunur ve "koruma ve kullanmanın uyumlaştırılarak devam ettirilmesi" gerektiğini belirtir (Güngöroğlu, 2018: 100). Yerel halkın başlangıçta koruma çalışmalarına karşı çıktığı, ancak projenin sosyo-ekonomik faydaları ve katılımcı yaklaşımla ikna edildiği ifade edilir. Bu bağlamda, koruma politikalarının başarısının "sivil diyalogun güçlendirilmesi" ile doğrudan bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir (a.g.e. 92).

Sonuç olarak, kongre, Türkiye ormancılığının iki temel yüzünü gözler önüne serer: Tolunay'ın (2018) ulusal politikaların yol açtığı ekolojik tahribatı bilimsel verilerle eleştirdiği makro bakış ve Güngöroğlu'nun (2018) uluslararası koruma standartlarını yerel gerçeklerle harmanlamaya çalıştığı mikro ve uygulamalı yaklaşım. Bu bildiriler, insan-doğa etkileşiminin ekolojik, politik, yasal ve sosyolojik boyutlarıyla karmaşık bir alan olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla derneğin ormancılık üzerine olan bilimsel söyleminin disiplinler arası alanlardan beslenmeye başladığı söylenebilir.

5.6.6 Orman Yangınları ve Mücadele Üzerine Raporlar

Dernek özellikle son yıllarda orman yangınlarının bilimsel ve sosyal boyutlarının anlaşılması adına ve her şeyden önce yangınların engellenmesi, doğru ve etkili müdahale konularına odaklanmıştır. Bunun üzerine bir katılımcı şunları söyler:

Batı Akdeniz Şubesi olarak, yerelde yani bölgesel bazda çevre farkındalığına yönelik, ormanların korunması ve sürdürülebilirliği ve sürekliliğine yönelik her türlü organizasyon içinde yer almaya çalışıyoruz. Bu kapsamda özellikle Batı Akdeniz olunca tabii iş, orman yangınlarından mücadele ve bu anlamda sivil farkındalığın oluşturulması ve kamuoyundaki gündemin ve bilginin doğru tutulması noktasında faaliyetlerimiz var, paneller yapıyoruz bunlarla ilgili, eğitimler veriyoruz. Turizmde Orman Yangınları Farkındalığı Projesi yapıyoruz. WWF'in yürüttüğü, Garanti Bankasının desteklediği, Türkiye'nin Canı Yanmasın programı kapsamında. Bu kapsamda Manavgat'ta iki otel ile, biliyorsun yangın bölgesi orası, iki otel ile eğitim çalışmaları yapıyoruz farkındalığı arttırmaya yönelik. Bilim kurulu olarak da zaten derneğin her türlü bilimsel danışmanlığını yerine getiriyoruz. Gerek basın açıklaması olsun, gerekse bir sorunla karşılaştığında o sorunun çözümüne yönelik dernek adına çözüm üretecek altyapıyı, alt bilgiyi topluyoruz, temin ediyoruz.¹⁴³

Derneğin 2017-18'den bu yana orman yangınları hakkında yoğun çalışmalar yürüttüğü ve bilim kurulunca özellikle eserler çıkarmaya gayret ettiği de söylenir: "Mesela bununla ilgili bilgiler üreten ya da açıklama yapanlar da yine bizim derneğin üyeleridir ya da derneğin bilim kurulunda olanlardır. Dolayısıyla yönetim kurulu, orman yangınlarıyla çıkıp açıklama yaparken aslında bilim kurulundan o doğru bilgileri de alarak bunu yapıyor." ¹⁴⁴ Bir başka katılımcı da orman yangınları konusunda ancak yakın zamanda (gecikmeli) inisiyatif alındığını belirterek "yangınlar konusunda ciddi bir eğilimin dernek içerisinde" başladığını aktarmıştır. "Çalıştaylar, kongreler, toplantılar, projeler yaparak bunun üzerine gidiyor dernek".¹⁴⁵

Bu eğilimin çıktıkları ise *Orman İç ve Bitişğinde Yaşayanlar İçin Orman Yangınlarıyla Mücadele Rehberi* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2022a) ile *Orman Yangınları* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023a) başlıklı bilimsel eserler olmuştur. Bu yayınlar derneğin orman yangınları krizine yönelik bilimsel ve pratik bir müdahalesini temsil etmektedir. Bu iki yayın, bilimsel içerik analizi gözüyle incelendiğinde, sadece teknik bilgi aktarımının ötesinde, bir meslek örgütünün ülkedeki yangın yönetimi paradigmasını dönüştürme çabasının somut kanıtları olarak okunabilir. Özellikle 2021 yılında yaşanan ve toplumsal hafızada derin izler bırakan büyük yangınların ardından, bu

¹⁴³ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁴⁴ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁴⁵ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

eserler, mevcut duruma yönelik köklü bir eleştiri ve geleceğe dair bilimsel bir yol haritası sunma ihtiyacından doğmuştur. Bu yayınlar, yangını sadece söndürülmesi gereken bir felaket olarak değil, anlaşılması, yönetilmesi ve hatta birlikte yaşanması gereken karmaşık bir olgu olarak yeniden çerçevelemektedir.

Kapsamlı ve çok yazarlı bir akademik çalışma olan *Orman Yangınları* (2023a), bu yeni paradigmanın temelini oluşturur. Kitabın önsözü ve sunuş bölümleri, bu eserin neden kaleme alındığının manifestosu niteliğindedir. 2021 yılı yangınlarının, mevcut yangın yönetim ve organizasyonunun “yetersiz kaldığını” ve “kurumsal iş birliğine ve katılımcı bir anlayışa yönelik etkin bir öngörü ve planlamanın bulunmadığını” açıkça ortaya koyar (Türkiye Ormancılar Derneği, 2023a: 8-10). Nitekim bir katılımcı, orman yangını müdahalesinin yeniden ele alınması gerektiğini ifade ederek, “ülkemizdeki turizm alanlarında bu tür facialar yaşanmaması için, biz yangın öncesi çalışmalar taraftarıyız, herkes yangın anına odaklı. Ya sen yangın öncesinde hazırlık yaptın mı ki” demekte ve yangın öncesi yöntemini önermektedir.¹⁴⁶ Bu, dernek yaklaşımının sadece bir bilgi derlemesi değil, aynı zamanda mevcut uygulama yelpazesine yönelik bir eleştiri olduğunu en başından ortaya koymak demektir. Kitap, yangını salt bir “söndürme” meselesi olmaktan çıkarıp, onu ekolojik, biyolojik, sosyo-ekonomik, yasal ve yönetsel boyutlarıyla bütüncül bir çerçevede ele alır. Örneğin, “Orman Yangınları ile İlgili Yasal ve Yönetsel Düzenlemelerin Değerlendirilmesi” bölümü (a.g.e. 74), orman yangınlarındaki artışa yol açan yasal düzenlemeleri ve OGM’nin personel politikaları ile bütçe uygulamalarındaki sorunları mercek altına koyarak, problemin kökenlerine iner (a.g.e. 76, 86). Benzer şekilde, “Orman Yangınlarının Sosyo-Ekonomik Nedenleri” bölümü (a.g.e. 102), kırsal nüfustaki değişim ve dönüşümün yangınlarla olan ilişkisini irdeleyerek, konuyu basit bir kundaklama veya ihmal anlatısının ötesine taşır. Bir katılımcının konuyla ilgili görüşlerini aktaralım:

Yangının nedeni %90 insan kaynaklı. Adet olarak, bakın adet olarak, alan olarak ise %99’u. Yani önemli bir şey söylüyorum, bakın adet olarak 90. Peki o %10 doğal yangının alanı niye %1? Çünkü doğal yangın büyük olasılıkla yıldırımdan çıkıyor. Yıldırımın olduğu hava ortamı zaten yağışlı, rutubetli. Yangının büyümesine fazla fırsat vermiyor. Az alanda etkili oluyor. Çok olağanüstü bir şey olması lazım yangının büyümesi için. Dolayısıyla alan itibarıyla %99 insan kaynaklı. O zaman biz insana hayatının her anında, orman içerisinde faaliyet gösterirken, ister işi nedeniyle gösterirken, ister oturduğu, yaşadığı alanda orman köyünde, ister piknik ateşi, ister sigara izmariti, yani

¹⁴⁶ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

bireylerin alanda gezerken, çoban ateşi, bütün bu konularda herkesin hassas davranması gerektiği ve sorumluluğunu arttırmamız gerektiği açık.¹⁴⁷

Bu yaklaşım, yangınların nedenlerinin anlaşılmasında insan faktörünün karmaşıklığını ve bu faktörün de toplumsal ve ekonomik dinamiklerden bağımsız düşünölemeyeceğini vurgulamaktadır. Benzer bir üslubu “yangınların meydana geldiği kırsal yerleşimler ile bu yerleşimler içerisindeki toplumsal yapının” arasında bağ kuran önerilerde de görürüz (a.g.e. 125). Kitap, yangın ekolojisi, iklim değışikliği ile ilişkisi ve restorasyon gibi bilimsel konulara derinlemesine eğilerek, Türkiye’de ormancılık politikalarının bilimsel bir temelden yoksun bırakıldığında nasıl felaketlere yol açabileceğinin altını çizer.

Bu derinlikli akademik çalışmayı önceleyen ve onun pratik bir uzantısı olarak düşünölebilecek olan *Orman Yangınlarıyla Mücadele Rehberi* (2022a) ise, bilimsel bilgiyi doğrudan hedef kitleye, yani “orman içi ve bitişğinde yaşayanlara” ulaştırma misyonunu üstlenir. Bu rehber, akademik kitabın karmaşık analizlerini, herkesin anlayabileceği, görsel olarak zengin ve eyleme dönük bir formata çevirir. “Yangınlar Nasıl Davranış Gösterir?” (Türkiye Ormancılar Derneği, 2022a: 7) gibi bir bölümde, yangın üçgeni basit ve anlaşılır görsellerle açıklanırken, “Yangınlar Neden Çıkar?” (a.g.e. 11) başlığı altında, akademik eserdeki istatistiksel veriler, halkın doğrudan anlayabileceği bir tablo ve grafik ile sunulur. Rehberin en çarpıcı yönü, bireysel ve toplumsal sorumluluğa yaptığı vurgudur. “Yangınlar Öncesinde Neler Yapabiliriz?” (a.g.e. 28) ve “Yangına İlk Ulaşanların Yapacağı İşler” (a.g.e. 24) gibi bölümler, vatandaş pasif bir izleyici olmaktan çıkarıp, sürecin aktif bir parçası olmaya davet eder. Bu, TOD’un yangınla mücadelenin sadece devletin görevi olmadığı, aynı zamanda yerel halkın, gönüllülerin ve sivil toplumun katılımıyla başarılabilecek kolektif bir çaba olduğu yönündeki temel felsefesini yansıtır. Sahadaki pratik deneyimi ve insan unsurunu merkeze alan bir anlayışın ürünüdür.

Sonuç olarak, Türkiye Ormancılar Derneği’nin bu iki yayını, birbiriyle diyalog halinde olan ve birbirini tamamlayan stratejik bir müdahaledir. *Orman Yangınları* kitabı, politika yapıcılara, akademisyenlere ve profesyonellere neden ve nasıl sorularının bilimsel ve eleştirel yanıtlarını sunarken, *Mücadele Rehberi*, bu bilgiyi süzerek halka ne yapmaları gerektiğini anlatır. Bu çifte yayın stratejisi, TOD’un yangınla mücadele konusunda sadece teknik bir mesele olarak görmediğini, aynı zamanda bir toplumsal

¹⁴⁷ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

bilinç, politika ve yönetim sorunu olarak ele aldığını göstermektedir (bkz. Ekler, 5. Görsel). Dernek, bu eserlerle, yangınlara karşı daha hazırlıklı, bilgili ve katılımcı bir toplum yaratma hedefini ortaya koymakta ve bu hedefe ulaşmak için hem bilimsel derinlik hem de pratik rehberlik sunarak “sorumlu” davranma yükümlülüğünü yansıtır.

5.6.7 Uluslararası İklim Değişikliği ve Ormancılık Konferansı (ICCCF 2019)

Derneğin 13-14 Kasım 2019’da Antalya’da düzenlediği Uluslararası İklim Değişikliği ve Ormancılık Konferansını (ICCCF 2019), iklim krizinin aciliyeti ve ormanların bu krizdeki merkezi rolünü vurgulayan uluslararası katılımlı bilimsel ve sivil toplum platformu olarak ele almak mümkündür (bkz. Ekler, 7. Görsel). Dernek Başkanı Hüseyin Çetin’in açılış konuşmasında (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019b: 12) belirttiği üzere, TOD, “Cumhuriyet ile birlikte kurulan, çağdaş değerlere bağlı, ülkenin ve dünyanın ormanlarını koruma misyonunu benimseyen” bir yapı olarak, iklim krizini yalnızca teknik bir mesele değil, bir yurttaşlık görevi olarak ele alır.

Konferansın temel argümanı, iklim değişikliği ile ormanlar arasındaki çift yönlü ve karmaşık ilişki üzerine kuruludur. Ormanlar, bir yandan atmosferdeki CO₂’yi azaltmada “insanlığın elindeki en önemli araç” (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019b: 387), diğer yandan iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden doğrudan zarar gören kırılgan ekosistemlerdir. Bu ilişkiyi somutlaştırmak için çarpıcı veriler kullanılır: “2017’de küresel karbon salımlarının 1,3 milyar tonu ormansızlaşmadan kaynaklanmış, Sanayi Devrimi’nden bu yana birikmiş sera gazı salımlarının üçte biri ise ormansızlaşma ve arazi kullanım değişikliği sonucu ortaya çıkmıştır” (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019b: 387). Bu rakamlar, ormanların kaybının yalnızca ekolojik bir yıkım değil, aynı zamanda iklim krizini derinleştiren bir döngü yarattığını gösterir. Konferans Bildirileri’nde Prof. Dr. Stephen Woodward’ın “Değişen İklim, Değişen Patojenler” (a.g.e. 27) başlıklı sunumu, iklim değişikliğinin ormanlara yeni hastalık tehditleri ve biyolojik istilalar getirdiğini vurgularken, Prof. Dr. Marc Hanewinkel’in “İklim Akıllı Ormancılığı” (a.g.e. 19) kavramı, ormanların krizle mücadelede stratejik bir çözüm sunabileceğini ortaya koyar. Bu ikili yapı, sorunun hem teşhisini hem de çözüm yollarını aynı potada eritir.

Konferans, iklim değişikliğinin halihazırda yaşanan bir kriz olduğunu çarpıcı örneklerle gözler önüne serer. Sıcak hava dalgaları, fırtınalar ve yağış düzensizlikleri orman ekosistemlerini ve türleri olumsuz etkilerken, türlerin kuzeye veya yükseklerle göç etme zorunluluğu, değişimin hızı nedeniyle çoğu zaman mümkün olmamaktadır

(a.g.e. 387). Biyoçeşitlilik ve Ekosistem Hizmetlerine İlişkin Hükümetler arası Bilim-Politika Platformu'nun dünyadaki 1,7 milyon canlı türünden bir milyonunun yok olma riskiyle karşı karşıya olduğunu bildiren raporu, ormancılık meselesini küresel biyoçeşitlilik krizine bağlar. Bu bağlamda, "Yaşlı Orman, Karbon Depolama ve İklim Değişikliği Arasındaki Fonksiyonel İlişki" (a.g.e. 183) gibi analizler, yaşlı ormanların karbon yutakları olarak önemini bilimsel verilerle ortaya koyarken, "Paris Anlaşması Orman Hukuku İçin Yeni Bir Umut Olarak" (a.g.e. 126) başlıklı çalışma, hukuki ve politik çözüm yollarını tartışır. Bu çeşitlilik, konunun ekolojik, hukuki ve sosyal boyutlarını kapsayan bütüncül bir yaklaşımı yansıtır.

Ancak konferans, tek sesli bir söylem sunmaz; entelektüel çoğulculuğa alan açar. Prof. Dr. Tuncay Neyişçi'nin "Ağaçların İklim Değişikliğine Karşı Kalıtsal Uyum Kültürü" (a.g.e. 22) başlıklı çalışması, ana akım iklim söylemine eleştirel bir bakış sunar. Neyişçi, küresel iklim değişikliği senaryolarının bilimsel ortamda bile "kutsal bir alan" yaratarak çok yönlü tartışmaları zorlaştırdığını ve konunun ekolojik çekirdekten ekonomik ve politik çıkarlar alanına kaydığını iddia eder. Bu eleştirel duruş, derneğin farklı görüşlere platform sağlama çabasını gösterir.

Konferansın en güçlü politik ifadesi, Nihai Bildirge'de yer alır (a.g.e. 385-388). Bildirge, bilimsel bulguları politik önerilere dönüştüren bir eylem çağrısıdır. Paris Anlaşması'nı henüz onaylamamış ülkelerin derhal imza atması ve sera gazı emisyonlarını azaltmak için acil önlemler alması gerektiği belirtilir (a.g.e. 385). Türkiye'ye yönelik somut değiniler de dikkat çeker: Ormanlık alanlarda madencilik, enerji ve turizm tesisleri için verilen izinlerin "zorunluluk ve üstün kamu yararı" ilkesine uymadığı ima edilir (a.g.e. 385). Kaz Dağları'ndaki madencilik faaliyetlerine (a.g.e. 132) ve 2018 sonu itibarıyla 676 bin hektar orman alanının başka kullanımlara tahsis edildiğine işaret eden bu eleştiriler, derneğin mevcut politikaları sorgulayan bir duruş sergilediğini gösterir. Bildirgede ayrıca iklim değişikliği eğitiminin ilkökul müfredatına eklenmesi gibi önerilerle (a.g.e. 386), bütüncül bir ekolojik bilinç kurgulanması gerekliliği eğitim müfredatı açısından önerilmiştir.

Dernek, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması ve uyum sağlanması konularında faaliyetlerini biyolojik çeşitlilik, orman köylerinin sorunları ve su kaynaklarının korunması gibi alanlara genişletmiştir. Buna yönelik olarak bir üye, "2025 yılı itibarıyla konuyu tüm yönleri ele alan bir iklim değişikliği ve orman kitabı yazmayı planlıyoruz dernek olarak. 2025 yılı sonu itibarıyla şu an planlarımıza girdi. Bilim kurulu olarak

yöneteceğiz” ifadesiyle pratik uğraşları bilimsel verilere dönüştürme gayretini açıklar.¹⁴⁸ Ayrıca, ormanları koruma iradesinin doğrudan iklim değişikliğiyle mücadele iradesi anlamına geldiğini söyleyerek, “ormancılık politikalarında koyduğunuz amaçlar orada belirlediğiniz araçlar bunlar doğrudan iklim değişikliği ile ilişkili zaten. Dolayısıyla ormanları koruma noktasında sergilenen bir irade doğrudan, bak dolaylı demiyorum, doğrudan iklim değişikliğiyle mücadele konusunda da sergilenen bir irade anlamına gelir” şeklinde belirtilmiştir.¹⁴⁹ Diğer yandan da iklim değişikliği ile ilgili resmî belge ve eylem planlarının, adımlarının “salt kâğıt üstünde” kalması ve ortada çok taraflı bir somut strateji olmaması da eleştirilmektedir.

Şimdi özellikle İklim Değişikliği ve beraberine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ismini alması Cumhurbaşkanlığının Paris Anlaşması ile biliyorsunuz somuta yansımış bir durum. Ancak daha önce Erozyon ve Çölleşme Genel Müdürlüğünün Tarım Bakanlığından alınıp bu bakanlığa kaydırılması ve orada bu İklim Değişikliği isminin de konulmuş olmasıyla birtakım işlerin iklim değişikliğine yönelik salt kâğıt üstünde bir yapı oluşturmaktan öteye gitmeyeceği yönünde kanaatim var. ...böyle bir bakanlık ve iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemler yürüyecek anlamı taşıyamayacaktır, taşıyamaz da. Böyle bir anlayışta olursanız eğer ki bana göre dernek de böyle bir anlayışta, iletişim kurmanız, ilişki kurmanız, bir takım yasal alt yapıya yönelik önerileri geliştirmiş olmanıza rağmen uygulamaya sürülmesi onların aracılığıyla olacağı için uygulamaya yansıtılmasını sağlamanız çok güçtür. ... Dernek bu konuda bana göre istekli, yeterli altyapısı var. Yani hem teknik düzeyde çalışma anlamında hem de bilgi birikimi anlamında iyi bir sosyal sermayesi var ama bu sosyal sermayeyi içselleştirecek bir anlayış olmayınca yürüyecek bir durumu olduğunu dernek düşünmüyor.¹⁵⁰

İklim değişikliği konusunda her ne kadar üretkenlik ve bilimsel tutumlar yaygın olsa da küresel siyasa gereği şüphecilik de dile getirilmiştir. Örneğin bir üye, “samimiyezsiz bir sürdürülebilirliğin hiçbir anlamının” olmadığını belirterek, “şu an içinde yaşadığımız dünyanın her yerinde savaş olan bir yerde sürdürülebilirlik olmaz” demiş ve şöyle devam etmiştir:

... dolayısıyla ben bu iklim değişikliği etkili azaltımları çok suni bir şey olarak değerlendiriyorum. Gerçekçi görmüyorum söylevleri. Çünkü bununla ilgili uluslararası anlaşmaları imzalayan kişiler bir taraftan savaşıyorlar. Dolayısıyla bu çok gerçek dışı. Yani sadece ekran koruyucu bir gündem etkilerin azaltılması konusu.¹⁵¹

¹⁴⁸ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁴⁹ Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

¹⁵⁰ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

¹⁵¹ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

5.6.8 Orman Mühendisliği ve Ormancılığın Cinsiyet Kodları Üzerine Tartışma

Dernek sadece bir sivil toplum kuruluşu olmanın ötesinde bir meslek örgütü olduğu için ve çoğunluğu orman mühendislerinden oluşan üye yelpazesıyla meslek ve ormancılık sahasındaki mesleki cinsiyet dinamiklerine de son yıllarda dikkate almaya başlamıştır. 2016'daki *Ormancılıkta Kadının Yeri Paneli* (Türkiye Ormancılar Derneği, 2016) ile 2023'te yayımladıkları 100. Yıl kitabında yer alan "Ormancılıkta Kadının Rolü ve Cinsiyet Eşitliği" (Yurdakul Erol ve ark., 2023) gibi çalışmalar bu ilginin somut örnekleri arasındadır. Türkiye ormancılığındaki kadının rolünü iki farklı, ancak birbirleriyle derinden bağlantılı, perspektiften ele alan bu metinler bir yanda istatistikler, politikalar ve akademik verilerle "profesyonel kadın orman mühendisinin" mücadelesini ortaya koymakta, diğer yanda ise görsel ve şiirsel bir dille "orman köylüsü kadının" görünmez emeğini kutsayan nostaljik bir anlatı kurgulamaktadır.

Cinsiyet ve mesleki dinamiklere değinilen makalede, ormancılık sektörünün "erkek egemen" yapısını ve bu yapının kadın mühendislerle yönelik yarattığı engeller aktarılırken sektörün, kadınları ancak belirli pozisyonlarda "bir kadın temsilci de olsun" mantığıyla, adeta bir "süs biberi" gibi görüldüğü ifade edilmiştir (Yurdakul Erol ve ark., 2023: 255). Kadınların bu "erkeksi kültüre" (a.g.e. 254) girebilmek için erkek meslektaşlarından çok daha başarılı olmak zorunda bırakıldıkları, 2019'daki personel alımında ilk 100'e girenlerin %40'ının kadın olmasına rağmen toplam alımdaki oranlarının %21,7'de kalmasına dikkat çekilir. Daha da çarpıcısı, 2002 yılında yapılan bir personel alım ilanında "74'ünün erkek ve 8'inin erkek veya kadın olması" şartının konulması, sistemik ayrımcılığın ne kadar köklü olduğunun hukuki bir delili olarak sunmaktadır. Yazarlar, Türkiye'de ilk kadın orman mühendislerinin 1960 gibi geç bir tarihte mezun olduğunu hatırlatarak (a.g.e. 255), hem sahada hem de akademide kadınların yönetici pozisyonlarına yükselmesinin önündeki "cam tavanı" verilerle ortaya koyar.

Kadının Yeri panelinde ise bu resmi tablonun dışında yer alan, halk gözünde ormanın ve orman köylüsünün yaşamına değinilmiştir. Emekli Orman Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı Nurettin Elbir, orman köylüsü kadını "Toprak ve Emek" (Elbir, 2016: 113) ile özdeşleştirerek onu doğanın ve üretimin merkezine yerleştirir. Orman köylüsü olarak kadın, "ailesi ve toplumun ihtiyacını karşılayan her türlü işi yapmaktadır" (a.g.e. 116); çobanlıktan fidan dikmeye, odun üretiminden kendi evinin kilimini dokumaya kadar her alanda var olan, üretkenliğin ta kendisidir. Elbir'in vurguladığı bir başka şey de, bu

emeğin görünmezliğidir. Özellikle Tahtacı kadınların ailece ormanda üretim yapmalarına rağmen resmi sözleşmelerin “aile reisi” olan erkek adına yapılması (Yurdakul Erol ve ark., 2023: 251), Elbir’in fotoğraflarla belgelediği bu yoğun emeğin nasıl kayıtdışı kaldığı gösterilir (bkz. Ekler, 8. Görsel) Elbir’in “orman köylüsü kadın, yalnız evinin işini yapan ve çocuk büyüten, yarı tüketici değildir” (Elbir, 2016: 115) vurgusu, bu görünmezliği tersinden aktaran bir ünlem niteliğindedir.

Orman mühendisleri ile gerçekleştirilen mülakatlarda da özellikle kadın bir mühendis olmanın veyahut sahada çalışmanın getirdiği ikilemler de bu bulguları doğrular. TOD haricinde başka bir STK mensubu kadın katılımcı şöyle demiştir:

Kadın olmak orman mühendisi olarak tabii zor. Önce toplumun kabul etmesi gerekiyor. Ben çok yıl önce başladım. ... yangın alanındaki rehabilitasyon çalışmalarında birebir çalışarak ormancılığın böyle ortasına düştüm. Ama o tarihlerde şefim bile demekten insanlar kaçınıyordu, Şef Bey diyordu hala. Çünkü ben mesleğe girdiğimde bir sınıfta yüz kişiydik, 3 tane kadındık. Ama şimdi görüyorum neredeyse sınıfların yarısı kadın ve şu an teşkilatta, sahada çalışan çok kadın mühendis var. Artık toplum da bunu kabul etmiş durumda. Kendim için konuşuyorum. Erkeklerden iki kat daha fazla çalışmak durumundaydım ki kendimi kabul ettirebileyim. Hiçbir hataya yer vermemek durumundaydım. Çünkü yaptığımız hataların ‘işte kadın bu kadar oluyor’a getirilmemesi gerektiği için iki kat çalışmamız gerekiyordu. Daha sert olmamız gerekiyordu sözümüzü dinlettirmek için.¹⁵²

Bir başka katılımcı da kadın orman mühendisi olmanın meslek içinde erkek meslektaşlarıyla adil olan bir başarı kıstasının olmadığını şöyle dile getirmiştir:

Kadınlar her zaman orman mühendisliğinde ikinci kategoridir. ... Mesela birisi başarılı oldu çalışmada. Ha bunu yapan bir de bir kadın. Yani hani ne münasebet gibi bir kanaat oluyor. Ama hani bunu şu arkadaşımız başarılı bir şekilde yürütmüştür denmiyor da bunu bir kadın yaptı, başarabildi diye anlaşıyor. Normalde kadınlar hep başarısız olarak görülüyor ormancılıkta. Tabii bunun birçok sebebi var. Orman mühendisi olarak devlet kurumunda çalışmak çok zor. Ve zorlu arazi koşullarında çalışıyorsunuz. Kadınların, bazı kadın meslektaşlarımız burada başarılı olamayabiliyorlar. Yani bu dinamikleri yürütemeyebiliyorlar. Bazıları da yürütebiliyor fakat geçmişten gelen hani ‘orman mühendisi bir erkek işidir, kadın yapamaz’ bakışı meydana geliyor. Halbuki birçok meslektaşımızda bilgi beceri donanımı oldukça yüksek. Fakat hep bir adım geride tutuldukları için onlar da eğer başarılı olmak istiyorlarsa kendilerini öne çıkartmak için daha fazla çalışmak zorunda kalabiliyorlar. Fakat bu çalışmalar her zaman tebrik almayabilir.¹⁵³

¹⁵² Mülakat, Ege Orman Vakfı Yöneticisi, 24 Haziran 2024.

¹⁵³ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 30 Eylül 2024.

Cinsiyet eşitliğinin mesleki yaşamda gerçekleştirilmesini “şeklen” bir imaj çalışması olarak gören başka bir kadın katılımcı ise bu sözde eşitlik fikrinin dahi cinsiyetçi olduğundan dem vurmıştır:

... Biz de cinsiyet eşitliğine önem veriyoruz der gibi. Halbuki gerçekten eşitliğin olduğu bir ortamda, bir tane kadın olsun demeye gerek yok. Zaten o fırsata sahiptir o da. Burada önemli olan kadını sekreter olarak mı algılıyorsunuz? Çünkü o tip roller de biçiliyor. Hani [arazi yerine] yazma, çizme, dosyalama gibisinden ‘kadın mühendis bunları yapsın, arazide sen şimdi çok sorun yaşarsın’ vs. gibi. Ne yazık ki böyle bir algı da var. Teknik anlamda mühendislik yapamaz. Ofiste haritalamaydı, yazmaydı, çizmeydi, dosyalamaydı. Bu tip roller daha çok uygun görülüyor. ... mesela yöneticilik noktasında, ormancılık teşkilatında kadın yönetici iki tane, o da teknik daire başkanlıkları değil. Yönetici olma noktasında da kadınlara aynı şekilde fırsat tanınmıyor. İşte bir tane olsun diye böyle, işte bak kadınlara da fırsat tanıyoruz imajı vermek için bir tane, iki tane. Çok işlevli olmayan, belki yetki olarak aynı düzeyde ama bir silvikültür daire başkanı, planlama daire başkanı gibi değil de daha böyle yan işlerdeki yönetici pozisyonları göstermelik veriliyor bence.¹⁵⁴

Türkiye’de orman mühendisliği üzerine yapılan mesleki araştırmalarda da, orman mühendisi olarak çalışan kadınların birçok zorlukla karşılaştığına dair benzer bulgulara ulaşılmıştır (Arslantaş, 2006; Yıldırım alp, 2021). Zorlayıcı çalışma saatleri ve erkeklerle aynı ücret ve sosyal haklara sahip olmama bu zorlukların başında gelir. Orman mühendisliğinin hâlâ erkek egemen bir alan olarak algılanması, orman koruma pratiği ve mesleki rutin içerisindeki cinsiyet ilişkilerini kültürel temelleriyle birlikte sorgulamamız için yeterli bir gerekçe oluşturur (Yıldırım alp, 2021: 74). Kadın mühendislerin doğaya ve ormana erkeklerden daha “şefkatli” baktığı veya kadınların erkek egemen meslek kodları sınırlarında “erkekleşmek” zorunda kaldıkları yönündeki bulgular, Türkiye’deki ormancılık pratiklerinin cinsiyetlendirilme meselesini açıklamak için yukarıdaki yorumları tamamlayıcı niteliktedir (Yıldırım alp, 2021: 77-8).

5.7 Kurumsal İlişki Ağları

1924 yılında kurulduğundan beri derneğin ormancılığının gelişiminde önemli bir rol üstlendiği önceki kısımlarda aktarılmıştı. Özellikle 1930’ların sonlarından 1950’lere kadar dernek, daha çok bürokratik bir dil ve metotlarla etkinliğini bir nevi yarı resmi bir kurum olarak sürdürmüştür, demek hata olmaz. Demokrat Parti hükümeti ile birlikte derneğin “kamu yararına çalışan dernek” olarak payelenmesi tam da bu kimliğe uygun düşercesine bir orman korumacılığı savunusu programını doğurmuştur. *Yeşil Kitap* bunun en tesirli ürünüdür şüphesiz. Başka bir ifadeyle, dernek, sivil toplum ile hareket

¹⁵⁴ Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

etmiş ve yine sivil toplum sesi olarak “devlet ormancılığı” tarafında faaliyet yürütmüştür. Derneğin kurumsal ilişkileri, muhatap olduğu kurumların niteliğine göre büyük farklılıklar sergiler. Yerel yönetimler ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla daha yapıcı ve iş birliğine dayalı bir zemin bulmaktayken, merkezi devlet kurumlarıyla, özellikle Orman Genel Müdürlüğü ve Orman Bakanlığıyla, ilişkileri genellikle mesafeli ve inişli çıkışlı bir seyir almıştır. Aşağıda tartışılacağı üzere, bu ilişkilerin günümüzde zaman zaman daha çekişmeli bir hâl aldığı söylenebilir. Bu durum, derneğin politika yapım süreçlerindeki etkisini de doğrudan şekillendirmektedir.

5.7.1 Devlet Kurumları ile İlişkiler

Türkiye Ormancılar Derneği’nin, kuruluşundan itibaren Orman Genel Müdürlüğü (OGM) ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) gibi merkezi devlet kurumlarıyla yoğun ve iç içe geçmiş ilişkileri olmuştur. Bu ilişkiler, Türkiye’de ormancılık politikalarının şekillenmesinde derneğin oynadığı öncü rolle tarihsel bir derinlik kazanır. Bununla ilgili olarak, bir üye, derneğin bir açıdan sivil toplum gözüyle bir “denetim” misyonunu yürüttüğünü söyler:

... dernek tabii sivil toplum örgütü, sivil toplum olduğu için bir sivil farkındalık yaratmak, bu anlamda sivil denetimi sağlamak noktasında çok önemli. Türkiye’de biliyorsun ormanlar, devlet ormancılığı şeklinde işletiliyor. Dolayısıyla bu noktada bir denetim mekanizmasına ihtiyacın var. Bu denetim mekanizmasının en önemli, en kuvvetli ayağı Türkiye Ormancılar Derneği diyebilirim.”¹⁵⁵

Ancak, özellikle son dönemlerde, dernek ile devlet kurumları arasında bir kopukluk olduğu da dile getirilir. Derneğin sürdürülebilirlik ilkesine bağlı bir orman kullanımı ve korumacılık gündemi lehine olan eleştirel duruşu, resmî kurumlar tarafından “muhalif” olarak algılanmasına yol açmış ve diyalog kanallarını büyük ölçüde tıkamıştır. Özellikle bu husus orman kullanımında “neoliberal” politikalar ile “2B” uygulamaları açısından şöyle açıklanır:

1980’lere kadar devlet ormancılığı ormanları koruma işlevini ön plana çıkarıyordu. Tabii kimden koruyordu? Halktan koruyordu. Ya da çeşitli faktörlerden, yangından, fırtınadan vesaire korumak için çalışmalar yapıyordu. ... 1980’li yıllardan sonra Özal hükümetleriyle başlayan neoliberal ekonomik düzenden sonra ormancılığa bakış da değişti. Bizim anayasamız ormancılık konusunda sıkı hükümleri olan bir anayasa. Katı. Önceki anayasa da, şu anki anayasa da ormancılık konusunda katı anayasalardır. Ormanlarının alanının daraltılması, varlığının azaltılmasını engelleyen hükümleri vardır. Ama 1980’li yıllardan sonra bunlar çeşitli yollarla aşındırılmaya başlandı. Önce makilik

¹⁵⁵ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

alanlar ormanın dışına çıkarıldı. Sonra 2B dediğimiz, anayasanın arkasından dolanan maddelerle orman sınırlarının dışına çıkarıldı bazı alanlar. Yani 2000'lerin başlarından itibaren de zaten yeni hükümet gelmeden önce ormanlardan 20 milyar dolar mı, öyle büyük paralar kazanacakmışlar artık. Beklentileri de 2B olan alanları satıp buradan büyük paralar kazanmakmış. ... Yani dolayısıyla 1980'li yıllara kadar orman teşkilatı ormanları korurken, 1980'li yıllardan sonra, özellikle 2000'li yıllardan sonra da teşkilattan ormanları korumak durumuna geldik.¹⁵⁶

Tarihsel arka planda derneğin kurucu üyeleri ve sonraki dönemlerdeki yönetici kadrosu ve hatta üye yelpazesi, OGM ve DKMP'de genel müdürlük gibi üst düzey görevler üstlenmiş isimlerdir.¹⁵⁷ Bir üye bu durumu açıklarken derneğin halihazırda zaten devlet orman teşkilatıyla iç içe olduğunu vurgulamaktadır:

Yani bu derneğin kurucu üyeleri olmak üzere zaten hepsi ormancılık teşkilatında çalışıyordu. Derneğin üyelerinde genel müdürlük yapmış, orman bakanlığında çalışmış üyeler de var... Bakmayın, günümüzde özellikle 2003'ten bu yana politik bakış açılarından dolayı farklılaştı bu şey ama şunu söyleyebilirim ki 2003 öncesinde çok daha yoğun şekilde temastaydı yani. Çünkü dediğim gibi yani o Türkiye Ormancılar Derneği'nin üyeleri aynı zamanda bu kurumun çalışanları.¹⁵⁸

Anlaşılaçağı üzere mesleki örgütlenme ile bürokratik kurumsallaşma arasındaki bu durum, derneğin devlet ormancılığıyla organik bir bağ kurmasını sağlamıştır. TOD'un, özellikle 20. yüzyıl boyunca, ormanların devletleştirilmesi gibi kritik süreçlerde öncü bir rol oynadığı söylenmişti. Özellikle bu tarihsel katkı katılımcılarca şu sözlerle vurgulanmıştır: "Bizler yasal süreçlere, 3116 sayılı ilk Orman Kanunu'na, bu süreçte derneğin büyük katkısı var; daha sonra, 6831 sayılı Kanuna da çok ciddi katkıları var".¹⁵⁹ Dolayısıyla bürokratik olarak böyle bir kurumsal kültürün aktif ve yapıcı bir role zemin hazırladığı açıktır. Derneğin bu dönemde devletle "çok daha yoğun şekilde temasta" olduğu belirtilmektedir.¹⁶⁰ OGM'nin anayasal görevi olan orman varlığını koruma ve artırma misyonu, TOD'un da temel ilkelerinden biriyle örtüşür. Üyeler, bu misyonun yerine getirilmesinde her ne kadar resmî kurumlarla aralarında bir "kopukluk" olduğunu söyleseler de, derneğin OGM'yi "eleştirerek yol göstermekle yükümlü" olduğunu savunurlar ve dernek tarafından gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlerden de resmî kurumların faydalanması gerektiğini temenni ederler.^{161 162}

¹⁵⁶ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁵⁷ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁵⁸ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁵⁹ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁶⁰ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁶¹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁶² Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

Derneğin “muhalif” olarak algılanması, devlet kurumlarıyla ilişkilerinin zayıflamasında kilit bir faktör olmuştur. Bir katılımcı, bu uyuşmazlığı Türkiye’deki siyasal partilerin içinde bulunduğu iklimle ilişkilendirmiştir:

Pratik alışveriş ne yazık ki geçmişteki kadar değil. ... Taraflar ... dolayısıyla şimdi uyuşamıyorlar. Uyuşamadıkları için de bir noktada buluşamıyorlar. Örnek vereyim. Orman yangınları ile ilgili bir projeyi dernek yürüttü. Ormancılık teşkilatı yer almak istemedi yani. Beraber olmak istemediler. Ama bu durum biliyorsunuz, hani siyasi tarihini ülkenin birazcık takip ediyorsanız, bu orman yangınlarıyla ilgili, 2020’de çıktığı zaman iktidar ile yani hükümetin yönetiminde bulunan partiler ile muhalefet partilerine ait olan belediyeler arasında da bir çatışma oldu. Bu da ona benzer bir şey.¹⁶³

Eski bir bilim kurulu üyesi ise son yıllardaki iletişimsizliği çarpıcı bir şekilde dile getirmiştir: “Son 20 yıldır bir görüş falan sorulduğu yok”.¹⁶⁴ Bu görüşler, TOD’un devlet kurumlarıyla diyalog kanallarının neredeyse tamamen kapandığını göstermektedir. Geçmişte doğrudan veya dolaylı bir iş birliğinin olduğunu ama bunun bugün için geçerli olmadığı da söylenir: “Dolayısıyla mutlaka iş birlikleri oldu geçmişte ama şu an o kadar yoğun olduğu söylemek mümkün değil tabii”.¹⁶⁵ Aslında derneğin sadece son yıllarda ormanların korunmasıyla ilgili bir bakış açısından kaynaklanan bir ayrışmanın tarafı olmadığı, bunun aksine “kurulduğu ilk günden beri orman kanununa uyum konusunda tepkisini” her zaman her siyasal alanda ve hükümete yansıttığına yönelik siyaset üstü bir pozisyon beyanı tekrar edilmiştir. OGM’nin, derneğin ortaya koyduğu sorunları ve çözüm önerilerini “dikkate almak zorunda hissettiği fakat bunları açıkça kabul etmediği” düşünülmektedir.¹⁶⁶ Hatta bazı katılımcılar, OGM’nin dernek görüşleri karşısındaki tutumunun kayıtsızlık içinde sürdüğünü ve genel sivil toplum kuruluşları için “gölge etme başka ihsan istemem” gibi bir tavrın hakim olduğunu söylemektedir.¹⁶⁷ Başka bir katılımcı da, orman teşkilatının ve mesleğin yapısına dair gözlemlerini paylaşırken şu noktalara değinmiştir: “Mesela bizim teşkilatın daha doğrusu mesleğinizin yüzde doksanı OGM ve DKMP’den oluşuyor. Bizim personel de orada çalışmak zorunda. Mezunlarımız, öğrencilerimiz orada çalışıyor. Ama bakıyorsun, dernek muhalif bir tarafta durduğu için cesaretlenemiyorlar dernekle ilişkiler kurmaya.” Bu durum, hükümetle bağlantılı sendikaların da rol oynadığı bir dezavantajlı durum olarak ifade edilmiştir. İşçi sendikaları bağlamında da benzer bir

¹⁶³ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁶⁴ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹⁶⁵ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁶⁶ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹⁶⁷ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

durum “hükümetlerin, kendine muhatap olarak en büyük ve kendilerine yakın sendikaları tercih etme eğiliminde olduğu” vurgulanmıştır.¹⁶⁸

Dernek mensupları, söz konusu bu görüş ayrılığının ve “muhalifliğin” temel sebebi olarak hem “ormanlar üzerindeki kâr elde etme baskısı”¹⁶⁹ hem de orman mevzuatında yapılan çok sayıda değişikliğin olduğunu dile getirmektedir. Bir katılımcı, “son 22 yılda 36 kez ormanların korunması yerine kullanıma” dönük değişiklikler yapıldığını belirtmiş, orman vasfını yitirmiş alanların “kâğıt üzerinde” orman olarak gösterildiğini ileri sürmüştür. TOD, bu yasal değişikliklere (örn. Ek-16, 2B uygulamaları) ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle orman alanlarının çıkarılmasına karşı tepki göstermektedir:

Diğer önemli bir başlık izin irtifak konusu. Biliyorsunuz Türkiye’de orman alanlarıyla ilgili 6831 sayılı yasada 16, 17, 18. madde izinleri var, bu izinler 1956 yılından yani 6831 sayılı yasanın çıkışından beri var. O tarihten itibaren AKP dönemine kadar verilen izin sayısı 150-200 iken, şimdi bu sayı toplamda 811.000 hektara ulaştı. Yaklaşık 50 yıl. 1956’dan 2003’e kadar bir değerlendirme yaparsanız 47 yıl, yani 47 yılda 250.000 hektar. Bu AKP döneminde ise maalesef 811.000 hektara çıktı 2023 yılı son itibarıyla. Son 10 yılın yıllık ortalaması da 38.000 hektar. ... bu söylediğimiz yasal süreçlerin hep ormanlarının aleyhine işlemesi ve 2B. 646 bin hektar saha ormandan çıktı. Biraz önceki söylediğimiz izin irtifaktaki 811 bin hektar saha şu anda kâğıt üzerinde orman düşünebiliyor musunuz? Yani orman varlığımız 23.2 milyon hektar diyoruz, 811 bin hektarı, yani 1 milyon hektara yakın kısmı kâğıt üzerinde orman. Şimdi siz turizm tesisi kurduğunuz bir yeri nasıl orman sayıyorsunuz? Artık işlevini yitirmiş, başka bir fonksiyona dönmüş. Yani yasayı arkadan dolanmak suretiyle muvazzalı bir işlemle bunları yapıyorsunuz. Hatta yarın şöyle olursa şaşırmam, ‘ya vermiş olduğumuz bu izinler, fiiliyatta, artık ormanın bir anlamı kalmadı. Niye kendimizi kandırıyoruz?’ Söz konusu alanı satalım gitsin. Alıcısı da çıkacaktır, mevcut turizm tesisleri, o masumane izinle başlayan irtifak süreçleri bu şekilde mülkiyete dönecektir. Bunun şu anda işaretlerini de görüyoruz.¹⁷⁰

Genel manzaraya bakıldığında dernek ile resmî kurumlar arasındaki ilişkinin on yıllar içerisinde iş birliğinden uzaklaşarak çekimser bir ilişkiye evrildiğini iddia etmek yanlış olmaz. Bir üye, “[6831 sayılı Kanundan] sonraki süreçte, 1961 anayasasıyla yaşanan siyasi gelişmelerle, 1970-1980 arası gelişmelerle, dernek Teşkilat’tan uzaklaştı” diyerek, politik ayrışmaların bu bağı kopardığını ifade eder.¹⁷¹

¹⁶⁸ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

¹⁶⁹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁷⁰ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁷¹ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

5.7.2 Politika Geliştirme Süreçlerine Katılım

Geçmişteki kanun çıkarma süreçlerine doğrudan ve dolaylı katılımların aksine günümüzde derneğin tamamen politika yapım süreçlerine katıldığı söylenemez. Bir katılımcı “her ne kadar [resmi makamlar] bu iş birliğini istese de ve bunun için talepkâr olsa da, Bakanlık bu konuda çok sıcak bakmıyor, yaklaşmıyor” diyerek çekimserliği ortaya koymuştur.¹⁷² Başka bir katılımcı ise, resmi düzeyde bir işbirliği olmasa da dernek yayınlarından faydalandığını ve bilimsel verilerin kullanıldığını söylemektedir: “Orman yangınları konusunda, evet çok iyi bir kadromuz var. Ve zaten bu konuda ... bizim çıkardığımız yayınları alıp çalışıyorlar”.¹⁷³ Anlaşılabacağı üzere, derneğin politika geliştirme süreçlerine katılımı, resmi kanallardan ziyade dolaylı yollarla gerçekleşmektedir. Dernek, karar mekanizmalarına doğrudan davet edilmediği için, hazırladığı raporlar, düzenlediği paneller ve yaptığı basın açıklamalarıyla kamuoyu oluşturarak politikaları etkilemeye çalışır. Bir üye TOD’un kararları etkileyecek bir noktada olmadığını belirtse de, “farkındalıklar oluşturmaya çalışıyor” ifadesiyle derneğin mevcut stratejisini özetlemiştir.¹⁷⁴ Bu durum, derneğin rolünün bir “uyarıcı” ve “denetleyici” sivil aktör olarak yorumlanışını pekiştirmektedir. Öte yandan kararı etkileyecek noktada yer almayışın sadece dernek özelinde gerçekleşmediği, genel olarak ormancılık alanında karar mekanizmalarının “tepeden inme” olduğu için katılımın söz konusu olmadığı da vurgulanır:

... karar mekanizması öyle çalışıyor ki ilgi gruplarını, STK’ları, üniversiteler veya bilim insanları bakış açılarını sürece dahil eden bir mekanizma yok. Tepeden inme kararlarla yönetim söz konusu olduğu için dernek, kararı etkileyecek bir noktada yer almıyor. Bir tek bizim dernek değil, bütün konularda bütün alternatif görüşler için böyle.¹⁷⁵

Fakat yukarıda aktarıldığı gibi derneğin ormancılık teşkilatı içinde güçlü bir iletişim ağı ve aidiyet sağlamasından dolayı, örneğin 2000-2003 koalisyon hükümeti döneminde, OGM ve Orman Mühendisleri Odası ile birlikte ciddi çalışmaların yürütüldüğü ifade edilmiştir.¹⁷⁶ Ancak, mevcut siyasi konjonktürde TOD’un doğrudan etkisi azalmıştır. Bir üye, bu durumu şöyle açıklar: “Kararı etkileyecek bir pozisyon verilmediği sürece katılımcı olmuş olmamış, hiçbir şey ifade etmiyor”.¹⁷⁷ Dolayısıyla bu durumda

¹⁷² Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁷³ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁷⁴ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹⁷⁵ Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

¹⁷⁶ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

¹⁷⁷ Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

derneğin temel yaklaşımı, “her şeye karşı olmak değil,” karşı olunan düzenlemelere “çözümü de beraberinde getirip, karşı olduğunuz tarafı doğru bir yere kanalize olmasını sağlama” prensibiyle açıklanır.¹⁷⁸ Politika etkinliğinde meslek ve orman teşkilatı bağının önceden kurulması sayesinde görüş ve öneri iletme işlevinin yerine getirilebildiği fakat bu hususta da yine oldukça geçmişe atıf yapılarak iş birliğinin önceden daha kolay kurulabildiği ve kurumsal çekincelerin geçmişte daha az olduğu görülmektedir:

Geçmişte [iş birliği] oldu ama şu anda yok. ... Zaten dernek üyelerimizin çoğu OGM çalışanı, oradan emekli olmuş kişiler. Öyle olunca da bu insanlar tartışılan konuları hem genel müdürlüğe bildirerek, yapabileceğine inanırlarsa yazılı da bir şekilde sunar. Ancak Orman Genel Müdürlüğü her zaman dernekle iş birliği yapmıyor. Ancak dernek de orayı zorluyor. O kanalı zorluyor.¹⁷⁹

Başka bir katılımcı, “doğruları söyle[dikleri] için bugüne kadar bir kez” çağrıldıklarını ifade ederek, konuyu detaylandırır:

... şunu söylemekte yarar görüyorum. Doğruları söylediğimiz için daha bugüne kadar bir kez geçmişte Veysel Eroğlu bizi davet etmişti. Ben Tabiat Kanunu İzleme Girişimi grup sözcüsüydim. Beş saat bir görüşme yaptık o yasayla ilgili. Ve sağ olsun o zamanki Adalet ve Kalkınma Partisi milletvekilleri Nevzat Ceylan bizleri iyi tanıyordu. Götürdü, bakanla bizi görüştürdü, demiş ki ‘ya size bu insanlar size zorluk çıkaran insanlar değil. İşin realitesini, doğrusunu anlatıyor. Ne diyorlar bir dinleyin’. İyi de bir görüşme oldu fakat hemen arkasından hükümet değişti gitti bakan. Yani diyalog kurmak çok zor. Onlar şeyi bekliyor. Sesinizi çıkarmayacaksınız, yapılan yanlışları görmeyeceksiniz. ... Kral çıplak demeyeceksin. E o zaman sivil toplum örgütü olmaya gerek yok ki.¹⁸⁰

Eski Orman ve Su İşleri Bakanı Veysel Eroğlu’nun döneminde (2007-2018) yaşanan bu sınırlı diyalog girişimi, istisnai bir örnek olarak aktarılmıştır.

Günümüzde TOD’un politika yapımına doğrudan etkisi büyük ölçüde azalmış görünüyor. Mülakatlarda, derneğin mevcut siyasi konjonktürde karar alma mekanizmalarından dışlandığına dair güçlü bir mutabakat var. Bir katılımcı, “bir şeyler eleştirmeye çalıştığınızda karşınızda şu anki Türkiye koşullarında biraz farklı algılanıyorsunuz” diyerek, derneğin eleştirel yaklaşımının resmi kurumlarca olumsuz karşılandığını belirtir.¹⁸¹ Başka bir üye de, geçmişte var olan bir geleneğin kaybolduğunu vurgular: “Son 20 yıldır bir görüş falan sorulmuşluğu yok.” Bu, eskiden

¹⁷⁸ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁷⁹ Mülakat, TOD İl Temsilcisi, 18 Haziran 2024.

¹⁸⁰ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁸¹ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

yasal düzenlemeler öncesi fakültelerden ve dernekten görüş alınmasının bir norm olduğunu, ancak artık bu uygulamanın terk edildiğini gösteriyor.¹⁸² Nitekim başka bir katılımcı da, “TOD’un sadece bu 20 yıllık süreçteki iktidara yönelik bir muhalefeti olmamıştır. Orman alanlarına yönelik herhangi bir negatif yaklaşım gündeme geldiğinde tepkisini ayırt etmeksizin göstermiştir” diyerek, derneğin iktidardan bağımsız bir tutum sergilediğini ifade eder. Ancak, “bu muhalif yapı şu anki iktidar ve iktidarın yansıması bakanlıklar tarafından olumlu görülüyor” ifadesi, bu duruşun iş birliğini zorlaştırdığını gösterir.¹⁸³ “Dernek biraz muhalif olarak yaklaşır ormancılık sorunlarına. Sorunu yaratanlara muhaliftir” ifadesi de bu manzarayı destekler niteliktedir.¹⁸⁴

TOD’un politika yapımındaki rolü, stratejik yaklaşımlarına dair eleştirilerden de etkilenebilmektedir. Bir katılımcı bu konuda, “bizdeki sivil toplum örgütleri maalesef büyük ölçüde siyasi parti formatında çalışıyorlar” diyerek, bunun bağımsızlığa gölge düşürdüğünü savunur. Aynı katılımcı, “Sivil toplum örgütlerinin siyasi partilere danışmanlık yapmak, onlara stratejiler, öneriler, çözüm önerileri geliştirmek gibi bir sorumlulukları var” ifadesiyle, TOD’un daha yapıcı bir rol üstlenmesi gerektiğini önerir.¹⁸⁵ Bu önerilerle, derneğin üretken stratejilere odaklanması gerektiği belirtilmiştir. Bu tarafsızlık ve bağımsızlık düsturu başka bir katılımcı tarafından da yinelenmiş ve ormanların siyaset üstü bir alan olması gerektiği de yine dernek duruşuyla eşleştirilmiştir:

Bugünkü iktidar değişti ve diyelim ki Cumhuriyet Halk Partisi geldi. Bizim tavrımız değişmez. Biz sivil toplum örgütüyüz. Doğruya doğru, yanlışla yanlış. Mesela 6292 sayılı yasa¹⁸⁶ çıktı. CHP’nin de imzası var. Biz o zaman da çıktık, yanlış yapıyorsunuz dedik. Uyardık. Çünkü biz sivil toplum örgütüyüz. Anlatabiliyor muyum? Demokratik kitle örgütüyüz. Biz yanlışla hayır diyebilmeliyiz ki bir anlam ifade etsin. Siyaset yaptığınız takdirde zaten başarılı olunmaz. Siyaseti karıştırırsan git, siyaset yapacaksan git siyasetle uğraş.¹⁸⁷

¹⁸² Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

¹⁸³ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

¹⁸⁴ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

¹⁸⁵ Mülakat, TOD Eski Yönetim Kurulu Üyesi, 2 Haziran 2024.

¹⁸⁶ “Bu Kanunun amacı; 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 2nci maddesi gereğince, Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin değerlendirilmesi, yeni orman alanlarının oluşturulması, nakline karar verilen Devlet ormanları içinde veya bitişğinde bulunan köyler halkının yerleştirilmesi ve orman köylülerinin kalkındırılmasının desteklenmesi ile Hazineye ait tarım arazilerinin satışına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.” Bkz. T.C. Resmî Gazete. (2012) *Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun*. (Kanun No. 6292). (26 Nisan 2012, Sayı: 28275).

¹⁸⁷ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

Dernek, dolayısıyla, politika yapımı süreçlerine etki etmek için proaktif adımlar atmak, politika yapımına doğrudan etki etmek için, hukuki süreçleri ve yerel iş birliklerini kullanır. Örneğin bir katılımcı derneğin, "yeni anayasa çalışmaları kapsamında bir çalıştay düzenleyerek görüş oluşturdıklarını" söylüyor ve "kendilerine görev bilip çıkacak bu yasal düzenlemelerin ormancılık üzerine etkilerini değerlendiren görüşler" oluşturmaya çalıştıklarını ekliyor.¹⁸⁸ Bu, TOD'un davet beklemeden politik sürece müdahil olmaya çalıştığını kanıtlıyor. Öte yandan, bir üye, "mesela Bolu'da turizme tahsis edilecek [orman] alanlarına izin verildi ... [dernek] buna karşı Danıştay'a dava açar ve davaların avukatlarını gönderir" diyerek, derneğin yasal yollarla ormanların korunmasına çalıştığını belirtmiştir. Yerel düzeyde ise, "Antalya Gazipaşa, Alanya'da iklim değişikliğinin etkilerini oradaki işletme müdürü anlayamaz, ama TOD'un Batı Akdeniz Şubesi üyeleriyle bir protokol iş birliği yapılırsa etkili olabilir" ¹⁸⁹ ifadesiyle, dernek gözünde iş birliği potansiyelleri özellikle "etkili" olacağı için talep edilmektedir.

Sonuç olarak, TOD'un politika yapımına etkisi tarihsel olarak doğrudan ve güçlü bir etki iken, günümüzde resmi kurumlarla ilişkilerindeki gerilimler ve siyasi iklim nedeniyle dolaylı katkılara kaymış durumda. Bilimsel raporlar, kamuoyu oluşturma ve çözüm önerileriyle etkinliğini sürdüren dernek, yine de karar süreçlerinde "görüş sorulmamasına rağmen kendilerine görev bilip" yasal düzenlemeleri değerlendirir, hukuki süreçlerle müdahale eder ve kamuoyu oluşturur. Ancak, üyelerin vurguladığı gibi, bu çaba uzun vadede bir farkındalık ve baskı unsuru olarak önemini koruyor. Dernek, bilimsel birikimini ve eleştirel duruşunu iletmekle birlikte, etkisini artırmak için resmi kurumlarla yapıcı bir diyalog geliştirmesi gerekebilir. Nitekim TOD'un güncel rolü, vurgulandığı üzere, "ormanlar üzerindeki baskıları yönetme bağlamında ... önemli bir işlevi yerine getiriyor çünkü buradaki çatışmaların doğru bir şekilde yönetilmesi, yönlendirilmesi gerekiyor" şeklinde beyan edilmiştir.¹⁹⁰

5.7.3 Diğer STK'larla İlişkiler

Türkiye Ormancılar Derneği, diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerinde çevre bilinci, orman koruma ve sürdürülebilirlik gibi ortak hedefler etrafında şekillenen bir iş birliği kültürü sergiler. Dernek için, "yerelde yani bölgesel bazda çevre farkındalığına yönelik, ormanların korunması ve sürdürülebilirliği ve sürekliliğine yönelik her türlü

¹⁸⁸ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹⁸⁹ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

¹⁹⁰ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

organizasyon içinde yer almaya çalışıyoruz” denilerek, STK’larla ilişkilerin geniş bir yelpazede ve yerel düzeyde yoğunlaştığı vurgulanmıştır.¹⁹¹ Bu yaklaşım, TOD’un yalnızca bir aktör olmaktan öte, diğer STK’larla dayanışma içinde bir ağ oluşturma çabası içinde olduğunu gösterir. Bu ilişkiler, ortak değerler ve uzmanlık paylaşımı üzerine kurulu bir sosyal etkileşim alanı olarak değerlendirilebilir. Örneğin bir başka çevreci STK mensubu bu konuda TOD için, herhangi bir resmi kurumla organik ilişkilerinin olmamasından dolayı daha iyi bir “savunuculuk” sergilediklerini söylemektedir:

Ben aslında Ormancılar Derneği’nin şu anda Türkiye’de savunuculuğu en iyi yapan STK olduğunu düşünüyorum. Çünkü Orman Genel Müdürlüğü ile iş birliği olan kurumlar olarak yani biz, Tema gibi, Çekül gibi kurumlar, aslında OGM ile hatıra ormanları kapsamında iş birliğimiz var. Ve savunuculuk noktasında da, durabilme durumumuz var. Ama TOD’un böyle bir sorunu yok. O yüzden gerçek savunuculuklarını ona göre yürütüyorlar.¹⁹²

TOD’un diğer STK’larla ilişkileri, somut faaliyetler üzerinden kendini gösterir. Derneğin, “eğitimlerde [veya] herhangi bir mahkeme sürecinde ortak bir şekilde müdahil olma” gibi çok yönlü iş birlikleriyle hem eğitim faaliyetlerinde hem de yasal mücadelelerde iş birliği yaptığı anlaşılmaktadır.¹⁹³ Bu tür ortaklıklar, derneğin ormanları koruma misyonunu daha geniş bir ağ üzerinden güçlendirdiğine işaret eder. Örneğin, “WWF Türkiye ile Türkiye’nin Canı Yanmasın Programı kapsamında, orman yangınları ile ilgili bir proje” ve “Ege Orman Vakfı ile yangına dayaklı ormanlar yetiştirmek” ve “yangın öncesi alınması gereken tedbirler” gibi projeler, TOD’un hem ulusal hem de yerel STK’larla orman koruma odaklı amaçlarda ortaklaştığını ortaya koymaktadır.¹⁹⁴ Ayrıca, “Doğal Hayatı Koruma Derneğiyle orman yangınlarına dirençli köy projesini” yürütmesi, STK boyutu dışında yerel toplulukları da kapsayan bir işbirliği kültürünü yansıtır.¹⁹⁵ Bu faaliyetler, STK’lar arası “birikim paylaşımı” anlayışının ve kurumsal işbölümünün dışlanmadığını gösterir. Nitekim bir katılımcı “her STK’nın uzmanlık alanının farklı” olduğunu söyleyerek, bu iş birliklerinin “birbirini anlama, birbirinin sahip olduğu birikimleri paylaşma” açısından önemli olduğunu vurgulamıştır:

Mesela daha dün Tema ile beraberdik. Daha önceki gün WWF ile beraberdik. Daha önceki gün Doğa Araştırma Derneği ile beraberdik. Her birimizin uzmanlık alanı farklı. Mesela Doğa Araştırmaları Derneği, sulak alanlar ve ornitoloji konusunda, kuşların ülkemizdeki yaşam alanları ve türleri konusunda

¹⁹¹ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁹² Mülakat, Ege Orman Vakfı Üyesi, 24 Haziran 2024.

¹⁹³ Mülakat, TOD Bilim Kurulu Üyesi, 15 Haziran 2024.

¹⁹⁴ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

¹⁹⁵ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

tecrübeli. Tema, toprak konusunda, ağaçlandırma konusunda. Biz orman, biraz önce bahsettiğim ormanın farklı konularında. Doğa Koruma Merkezi var. Onlar da özellikle biyolojik çeşitlilik konusunda. Yani herkes kendi konusundaki gelişmeleri paylaşıyor. Biz zaman zaman bir araya geliyoruz. Ben onlara ormanlarla ilgili ... hususları anlatıyorum. İzin irtifaktır, orman yangınlarıdır, endüstriyel ağaçlandırmadır. Onlar da bize kendi gerçeklerini anlatıyorlar. ... Aslında bu şekilde uzmanlaşarak sivil toplum örgütlerinin bu tür görevleri üstlenmesi de güzel bir şey. Dayanışma içinde olması. Ben onu önemsiyorum.¹⁹⁶

Hukuki mücadele açısından da TOD ve ilişkili olduğu STK'ların doğa koruma amacıyla açılan dava içerikleri olarak her STK'nın kendi uzmanlık alanlarına dönük bir yasal mücadele verdiklerini ve bu sayede çok boyutlu bir hukuki savununun ortaya çıktığı da eklenmiştir:

... konunun uzmanları, mesela Tema bizi davet eder, biz onların kitlesine ormancılıktaki gelişmeleri anlatırız. Biz onları davet ediyoruz. Onlar da bize maden sahaları ile ilgili yaptığı çalışmaları gündeme getiriyor. Ya da mesela yasalar konusunda aynı yasaya Tema da dava açıyor, Doğal Hayatı Koruma Derneği de dava açıyor, biz de açıyoruz. Bak ayrı ayrı açıyoruz. Her birimizin farklı öre sürdüğü gerekçelerden dolayı. ... Yani her birimiz kendi alanımızdaki tecrübeye, bilgi birikimine var olan bugüne kadar ki uygulamadaki başarılarına paralel olarak hukuksal anlamda bir ortaklaşma, bir ortak mücadele ve iletişim halindeyiz. Hemen birbirimizle o görüş ve düşünceleri paylaşıyoruz. Zaman zaman tek açmak avantaj oluyor, zaman zaman farklı açmak. Birkaç kurumun açması avantajlıdır. Bunu hukuksal anlamda yapıyoruz. Bilgi alışveriş anlamında da yapıyoruz.¹⁹⁷

TOD, diğer STK'larla ilişkilerinde uzmanlık paylaşımıyla öne çıkar. "Kayseri'de Çınar Derneği var. Onlarla protokol imzaladık. Yani onların o ağaçlar hakkındaki bilgisi eksik"¹⁹⁸ ifadesi, derneğin teknik bilgi aktararak diğer kuruluşlara rehberlik ettiğini göstermektedir. Bu rol, "orman olarak ne olması gerektiğini ... az çok biliyoruz" anlayışı ile TOD'un ormancılık bilgisini bir köprü olarak kullandığına işaret eder. Dolayısıyla bu durum, TOD'un çevreci STK'lar arasında ormancılık açısından bir "bilgi otoritesi" olarak konumlandığını ve bu paylaşımın, iş birliklerini güçlendiren bir sosyal sermaye yarattığını göstermektedir:

Bizim rolümüz de orada daha çok ön plana çıkıyor. Yani Ankara'nın aldığı kararlarda, uygulamalarda eksiklikler var, yanlış şeyler de olabilir. Bunları görürüz. Çünkü biz, uygulamadan gelmişiz, çoğu insan. Ama bak, şimdi diğer STK'lar ormancılığın ne olduğunu bilmiyor. Ya hayvanlarla uğraşmış sadece, biyologlar ya da bitkilerle uğraşmış botanikçiler. Ama orman bilmiyorlar. Sonra, ne oluyor? Bir şey yazıyorlar. Ama bunu OGM dikkate almıyor. Biz anlıyoruz

¹⁹⁶ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁹⁷ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

¹⁹⁸ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

diyor. Ama bizimle iş birliğine girmiş olsalardı belki daha etkili ormancılık yönetimiyle uyumlaşabilecek bir model çıkaracak. Yani oradaki hayvanın ya da bitkinin yaşam koşullarının nasıl bozulduğu, nasıl düzeltileceğini biz kendimiz onlarla iş birliği yaparak halledebiliriz, ortaya koyabiliriz. Yani böyle birçok STK da projeler yapıyor, ondan sonra eleştirip duruyor. Ama ormancılığı bilmiyorsun. Ben diyorum ki dernek olarak biz bunlara faaliyet konusunda bilgi sahibi olmalarını sağladığımız zaman iş biraz daha rahat olacak. ... Yani TOD ile yapılacak olan bu tip projeler ve derneklerin TOD ile iş birliklerine girmesi çok önemli. Yani bu koruma diyorsun ya, o korumada TOD'un hem kamu ile kamu korumacılığını geliştirilmesi hem de diğer sivil toplum kuruluşlarının koruma anlayışlarını geliştirilmesinde TOD aslında bir köprü görevi görüyor. Çünkü böyle yaptığımızda OGM ve DKMP daha iyi anlıyor. Ormancılıkta entegre edilmiş bu tür projelerin daha başarılı olacağı açık. Öbür türlü afaki kalır.¹⁹⁹

TOD'un diğer STK'larla ilişkilerinde hızlı mobilize olma yeteneği dikkat çekicidir. “Çok hızlı bir şekilde doğaya yönelik ya da baskıların azaltılmasına yönelik... kamuoyu yaratma anlamında... bir platform haline gelebiliyor” ifadesi, derneğin acil durumlarda STK'larla birleşerek etkili bir kolektif oluşturduğunu vurgular.²⁰⁰ TOD'un STK'larla ortak bir “eylem kültürü” geliştirdiği ve bu kültürün, ormanların ormancılık dışı kullanımlarına karşı kolektif bir direnç oluşturduğuna yönelik bu faaliyet yukarıda ele alınan proaktifliğe örnek verilebilir bir etkileme şeklidir. Ayrıca özellikle ormanların “bilimsel” olarak anlaşılması üzerinde derneğin “uygulamadan” gelen ve dolayısıyla ormancılık biliminde sadece *a priori* (deneyden önce) bir bilgiden öte *a posteriori* (deneyden sonra) bir pozitivist yaklaşım da gösterdiği görülmektedir.

TOD'un diğer STK'lara kurumsal ve yönetsel olarak yaklaşımı ise genellikle, öncülük ve bağımsızlık üzerine kuruludur. “Kendi ayaklarımızın üzerinde durarak bir ekonomik gücümüz var” ve “[derneğin] herhangi bir yönetime, iktidara vs. gibi angaje olmuşluğu yok” ifadeleri, derneğin bağımsız bir duruş sergileme çabasını ortaya koyar. Hatta “angaje olduğu” ifade edilen sivil aktörler korumacılık bağlamında da eleştiriye tabi tutulmuştur: “Meslek odaları dediğimizde bir tane oda söz konusu, Orman Mühendisleri Odası. Tabii ki etkin çalışmıyor. O doğrudan idarenin politikalarına angaje olmuş durumda”.²⁰¹ Bu bağımsız olabilme durumu bir katılımcının aktardığına göre, “profesyonel STK” olarak görülen ve “sırf proje üretmek için” çalışan kuruluşlardan derneğin “çok net ayrılıyor” olmasına olanak tanımıştır:

Ama mesela bazı dernekler var. Adamlar profesyonel STK. Ama sırf proje üretmek için, yani kendilerinde çalışan uzmanları var. Onların da maaşlılarını

¹⁹⁹ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

²⁰⁰ Mülakat, TOD Eski Yönetim Kurulu Üyesi, 2 Haziran 2024.

²⁰¹ Mülakat, TOD Eski Yönetim Kurulu Üyesi, 2 Haziran 2024.

o projelerden karşıılıyorlar. Ama TOD'un böyle bir kaygısı yok. Yani TOD varlığını projelerinden gelen gelirlerle karşılamıyor. O açıdan da biraz daha rahat. Ama öyle, yani profesyonelleşmiş STK'lar var. Orman Teşkilatı, Çevre Teşkilatı'yla, Bakanlıkla sürekli proje yapıyor. İşte mesela STK'ların ayrılması gereken nokta bu. Yani yanında 7-8 tane uzman var. Onları çalıştırıyor. Onlara maaş veriyor, kira ödüyor, masrafları var, işletme masrafları. Nereden karşılayacak bunu? Proje gelirleriyle karşılayacak. İşte bu STK mıdır? Bu STK değildir. Bu STK görünümlü bir şirkettir. Sonra ne oluyor? Payanda oluyorlar.²⁰²

Aynı zamanda, "Türkiye Ormancılar Derneği pek çok sivil toplum kuruluşunun da doğmasına vesile olmuş bir dernektir" ve "Orman Mühendisleri Odası'nın kurulmasına önayak olmuş" gibi ifadeler, TOD'un öncülük rolüne dikkati çekiyor.²⁰³ TOD'un yaklaşımı her zaman uyumlu olarak değerlendirilmemiştir; "uzlaşmaya kapalı" olduğu ve "hedef kitleyle ilişki kuramama" gibi eleştiriler de almıştır:

Bu da özeleştirimdir. Hedef kitleyle ilişki olmazsa herkes kendi olduğu yerden konuşur. Bu ilişki zaman içinde koptuğu için herkes olduğu yerden konuşuyor. Dernek bu konuda kendini geliştirmeli, iletişim kurmayı öğrenmeli. Çünkü kurmazsan karşıdaki hedef kitlenle bir bağın olmaz.²⁰⁴

Öte yandan derneğin "ormanların korunması, ormancılık aleyhine yapılan işler konusunda kuramsal bir mücadele" verdiğini ancak bunun yeterli olmadığına dair eleştiriler de ifade edilmektedir.²⁰⁵ Ancak, "derneğin yapıcı, olumlu bir eleştirisi oluştuktan sonra diğer STK'lar da dernekle temasa geçiyor" ifadesi, bu eleştirel duruşun iş birliklerini tetikleyebildiği temenni edilir.²⁰⁶ Nihayetinde ise TOD, STK'larla ilişkilerinde işbirliği, uzmanlık paylaşımı ve ormancılık alanında bilimsel liderlik sergilerken, toplumsal aktörlerle eğitim, yerel dayanışma ve eleştirel bir duruşla etkileşim kurar.

5.8 İdeal STK ve Devlet İlişkilerine Dair Tasvirler

Hem TOD hem de genel açıdan bakıldığında, STK işlevselliğinin sorgulandığı görülmektedir. Buna hem şüpheci siyasal iklim hem de STK aktivizmine, ormancılık penceresinden başka olarak kurumsal kimliklenmelerden bakılıyor oluşu etkindir. Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki iş birliği, orman korumacılığı açısından önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen bu potansiyel tam anlamıyla hayata geçmekten uzaktır. Öte yandan, devlet organlarının STK'ları paydaş olarak

²⁰² Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

²⁰³ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

²⁰⁴ Mülakat, TOD Yayın Kurulu Üyesi, 3 Temmuz 2024.

²⁰⁵ Mülakat, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Üyesi, 10 Temmuz 2024.

²⁰⁶ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

görmesi ve onlarla şeffaf bir diyalog kurması gerektiği açıkça ortaya konmaktadır. Türkiye'deki STK'lar ile kamu kurumları arasındaki ikircikli ilişki bu araştırma kapsamında da teyit edilebilir.

STK'ların en temel işlevlerinden biri, savunuculuk yoluyla politikaları etkilemek olmuştur. TOD gibi kuruluşlar, hükümeti uyarma ve doğa karşıtı uygulamalara karşı çıkma görevini uzun süredir sürdürmektedir. Bu süreçte, eleştirilerini bilimsel temellere dayandırmaları ve çözüm önerileri sunmaları, onların hem meşruiyet kaynağı hem de özgüvenli kurumsal duruşunu besleyen bir husus olarak karşımıza çıkar. Örneğin, TOD'un bilimsel bilgi üretme kapasitesi ve uzman kadro vurgusu, bu tür bir rolü başarıyla yerine getirebileceğini ima eder.

Bir STK olarak dernek ve Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının hem birbirlerine hem de devlet ile aralarındaki işbirliğine dair, geçerli durumun eleştirisine ek olarak ideal bir işleyişin tasviri açısından geniş bir yelpaze ortaya çıkar. Birer aktör olarak STK'ların ideal düzendeki rolü, öncelikle savunuculuk ve etki yaratma üzerine kuruludur. Görüşmelerden hareketle, STK'lar, "asıl görev olarak savunuculuk yapılan bir mecrada" hareket edebildiği için, "yasa koyuculara ve yasa uygulayıcılara etki etmekle sınırlı durumdadır.²⁰⁷ Bu etkinin yalnızca, arkasına toplumu alan bir yolla gerçekleşmesi "etkili sonuçlar doğurabilir". Ayrıca kurumsal önceliklerin, doğası gereği farklı görüşleri doğurması karşısında özellikle ormancılık teşkilatı ile STK'lar arasındaki ilişkinin "sürekliliği sağlanmış, konuşmaya dayalı ve tartışmanın" dışlanmadığı bir zeminde gerçekleşmesine yönelik vurgu öne çıkar.²⁰⁸

İşbirliği dinamiklerin yetersizliği karşısında "artmalı" şeklinde dile getirilen temenniler ile özellikle, "bazı STK'larla teknik konularda, bazıları ile de kampanyalar geliştirerek ilerlemek" suretiyle "faydalı" bir işbirliği vizyonu öne çıkar. Teknik düzeyde çalışan STK'lar, "deneyimlerini kullanarak ulusal strateji ve eylem planlarını yönlendirmeye" çalışarak kendilerine düşen payı yerine getirmelidir.²⁰⁹ TOD örneğinde ise bu rol; "doğa karşıtı uygulamalara karşı çıkmak" ile "kullanma ekseninden koruma aksına doğru bir yöneliş" sağlamak olarak somutlaşır.²¹⁰ STK'ların sadece eleştiriyle yetinmeyip, çözüm önerilerini de ortaya koyma misyonu, iş birliğinin yapıcı bir boyut

²⁰⁷ Mülakat, Ege Orman Vakfı Üyesi, 24 Haziran 2024.

²⁰⁸ Mülakat, Kırsal Çevre ve Orman Sorunları Araştırma Derneği Kurucusu, 10 Temmuz 2024.

²⁰⁹ Mülakat, Doğa Koruma Merkezi Üyesi, 2 Ağustos 2024.

²¹⁰ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024; TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

kazanması için elzemdir. Bu, bilimsel temele dayalı bir uzmanlık gerektirir; mesleki hayatta “uzmanlaşmış, emekli olmuş veya hala çalışan orman mühendislerinin ve akademisyenlerin” STK’lar ile birlikte “içi dolu dolu” eleştiriler sunması beklenir.²¹¹ Toplumla bütünleşme, STK’ların ideal işleyişinin bir diğer temel taşıdır. “Toplumsal temelli bir ormancılığın temellerinin oluşturulması adına halkla güçlü bir bağ kurmanın önemi vurgulanır. STK’lar, orman köylüleri ve gençler gibi kesimlerle etkileşim kurarak toplumsal farkındalığı artırmalıdır. Bu, resmi belgelerde ifade edilen paydaşlık ilişkisinin fiiliyata dökülmesiyle daha geniş bir etki alanına kavuşacaktır. Katılımcılık sözden öteye geçmeli; veri paylaşımı, güçlü bir iletişim ağı ve şeffaf bir diyalog ile desteklenmelidir. Bu, özellikle orman yangınları gibi toplumsal katılım gerektiren konularda hayati önem taşımaktadır.

STK’ların köprü işlevi, ideal düzenin dikkat çekici bir unsurudur. TOD gibi kuruluşların “devlet orman teşkilatı ile sivil korumacılık arasında bir köprü işlevi görmesi” gerektiği belirtilmiştir.²¹² Bu rolün hali hazırda “bilgi ve teknik anlamında, iyi bir kamuoyu ile ve diğer kuruluşlarla birlikte sağlanabileceğine” dair ifadelerle, STK’ların hem devlete hem de diğer sivil aktörlere yönelik birleştirici bir güç olabileceği ortaya konur.²¹³ Çıkar bağımsızlığı ve tarafsızlık da bu işleyişin ayrılmaz parçalarıdır; STK’lar “bir kuruma, bir siyasi görüşe” angaje olmamalıdır. Bu bağımsızlık, ormancılık ve korumacılık eleştirilerinin “geçerliliğinin olması” ve STK’ların gücünün artması için kritik bir öneme sahiptir.²¹⁴ Devlet orman teşkilatı perspektifinden ise, bu tür “bağımsız” eleştirilerin bir “tehdit” ögesi olarak algılanması yerine “faydalanılması” gereken bir “gelişim fırsatı olarak” görülmesi gerektiği açıkça belirtilmektedir.²¹⁵ Samimi olarak yapılan eleştiriler, kamu kurumlarının “iyi işlemeyen yerlerini” görmesini sağlar.²¹⁶

İş birlikleri ve ağ oluşturma, STK’ların gücünü artıran bir diğer unsurdur. STK’ların kendi aralarında iyi bir iletişim kurması, birlikte örgütlenmesi ve hatta federasyonlar oluşturmaları, daha güçlü bir etki yaratmalarını sağlayabilir. Ayrıca, uluslararası çevreci gruplarla entegrasyon, Türkiye’deki STK’ların küresel ölçekte daha etkili bir rol oynamasına olanak tanıyacaktır. Bulgular ışığında, yerel düzeyde işleyen bu türden iş birliklerinin teknik konularda ve kampanya geliştirme süreçlerinde ülkeye fayda

²¹¹ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

²¹² Mülakat, TOD İl Temsilcisi, 18 Haziran 2024.

²¹³ Mülakat, TOD Eski Denetleme Kurulu Üyesi, 6 Haziran 2024.

²¹⁴ Mülakat, TOD Fakülte Temsilcisi, 14 Haziran 2024.

²¹⁵ Mülakat, TOD Eski Bilim Kurulu Üyesi, 8 Temmuz 2024.

²¹⁶ Mülakat, TOD Dernek Başkanı, 28 Haziran 2024.

sağlayabileceğini görülmektedir. Ancak, mevcut durumda STK'ların teknik düzeyde katkı verme kapasitesi sınırlıdır ve bu durum, resmi iş birliği dinamiklerinin siyasal bilinçlerle kuşanmış olması nedeniyle sınırlı bir etkiye sahiptir.

Mevcut zorluklar hem STK'ların hem de devletin yapısal ve tutumsal değişimlere gitmesini gerektirmektedir. STK'lar, kurumsal seviyedeki önceliklerini somutlaştırmalı ve ormancılık dışı "sürtüşmeleri" aşarak daha bütüncül bir duruş sergilemeli ve teknik bilgiye dayalı eleştiriler sunmalıdır.²¹⁷ Devlet orman teşkilatının ise, paydaş odaklı resmi pozisyonları fiilen işleyebilecek bir dönüşüm içinde, STK'larla birlikte güven temelli ve bilimsel düzeyde filtrelenmiş bir ilişki arayışında olması beklenebilir. İdeal senaryoya geçiş, küçük adımlarla ve deneyim biriktirilerek gerçekleştirilebilir; ancak bu, her paydaşın da samimi bir çaba göstermesine bağlıdır. "Ormancılığın, devlet kurumu olan OGM'nin tek hâkim olduğu sektör olarak ilerlemesinin"²¹⁸, STK'lar ve yerel toplulukların karar alma süreçlerinden uzakta konumlanmasına yol açtığı öne sürülebilir. Bu durum, çok paydaşlı ve katılımcı koruma çabalarının gölgede kalmasına neden olmakta ve STK'ların savunuculuk kapasitelerini kısıtlamaktadır.

STK'ların kanıta dayalı politika önerileri geliştirme yeteneği de büyük oranda bilimsel bilgi üretimine bağlıdır. Fakat bu bile sınırlı katılımı genişletmekte yeterli değildir. Böylece bir bilgi asimetrisinden bahsetmek mümkündür; bu da çevresel sorunlara yönelik ortak çözümlerin önünde bir bariyer oluşturur. Türkiye Ormancılar Derneği gibi kuruluşlar, uzmanlıklarını devlete ve topluma sunarak bu boşluğu doldurmaya çalışsa da, devlet-STK işbirliğine yönelik çekimser tutumlar, bu çabaların etkisini sınırlar. Orman yangınları gibi acil durumlarda, halkın bilinçlendirilmesi ve mobilize edilmesi STK'ların varlığını vazgeçilmez kılmaktadır. Bu dinamikler, çevresel yönetimin yalnızca teknik bir mesele olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve politik bir alan olduğunu da gösterir.

Sonuç olarak, Türkiye'de STK-devlet iş birliğinin ideal düzeni, katılımcı, eşgüdümlü bir çaba ile şeffaf ve güven temelli bir yaklaşımla şekillendirilmelidir. STK'ların savunuculuk, bilinçlendirme ve hem toplum hem de resmî kurumlarla kuracağı köprü işlevi gibi roller, devletin paydaş odaklı bir yönetim anlayışıyla birleştiğinde, çevresel ve toplumsal sorunların çözümünde daha etkili sonuçlar doğuracaktır. Bu ideale ulaşmak için, tarafların birbirlerini dinleyebileceği bir iletişim platformu ihtiyacı belirir.

²¹⁷ Mülakat, TOD Eski Yayın Kurulu Üyesi, 26 Haziran 2024.

²¹⁸ Mülakat, OGM Orman İşletme Şefi, 30 Ekim 2024.

Aynı şekilde, çevreci STK'ların tarafsızlıklarını iletecek kurumsal iletişimlerini ve uzmanlık kapasitelerini güçlendirmesi, toplumla daha sıkı bağlar kurması önerilir. Bu adımlar, Türkiye'de ormancılık politikalarını ve genel olarak çevre yönetimini daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir hale getirecektir. Türkiye'de STK-devlet iş birliğinin ideal düzeni, STK'ların savunuculuk, bilimsel temel ve bağımsızlık gibi rollerini güçlendirmesi; devletin ise katılımcı, diyalog odaklı, çözüm odaklı ve eleştirilere açık bir yaklaşım benimsemesiyle mümkündür. Politikadan arınmış ve kamu yararını gözetken bir tutumun sergilenmesi, uzun vadeli bir başarı için gereklidir. Bu süreç kararlılıkla ilerletildiğinde hem doğanın korunması hem de katılım ile bilgi üretiminin demokratikleştirilmesi açısından önemli kazanımlar sağlanabilir.

SONUÇ

Bu tez kapsamında Türkiye’de mevcut olan ormancılık pratiğinin düşünsel temelleri ve bunun kurumsal gelişimi tarihsel arka planda ele alınmıştır. Özellikle Geç dönem Osmanlı ormancılığındaki kurumsallaşma eğilimleri ve bunun erken Cumhuriyet dönemine aktarılması ile ortaya çıkan fenni ormancılığın izi sürülmüştür. Ardından ise Türkiye Ormancılar Derneği’nin (TOD) bu tarihsel oluşum içerisindeki kuruluşu açıklanmış ve Türkiye ormancılığındaki doldurduğu yer tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda dernek, kurumsal etnografinin olanak tanıdığı belge ve söylem inşa çözümleme yöntemleriyle birlikte derinlemesine görüşmelerden elde edilen içgörülerle bir araştırma nesnesi şeklinde düşünülmektedir. TOD’un bu araştırma bağlamı için önemi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla beraber ormancılık idaresi ve bilimindeki katkısının araştırmaya değer bir konu olmasıyla. Yüz yılı doldurmuş bir kuruluş olarak dernek, Türkiye’de ormancılığın teknokratik rasyonalite ile ele alınmasında önemli bir aktör olarak var olmuştur. Bundan hareketle TOD sadece bir dernek olarak düşünmekten öte resmi ve bilimsel bir ormancılık kuruluşudur.

Derneğin kökenlerinde ise, 1910’dan itibaren eğitim veren Orman Yüksek Okulu’nun (Orman Mektebi Alisi) varlığı kurucu bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu okul daha sonra hem Ankara Üniversitesi hem de İstanbul Üniversitesinde kurulan Orman Fakültesi’nin kurumsal ve bilimsel temeli olacaktır. Dernek ise Orman Yüksek Okulu mezunlarının kurduğu bir kuruluştur. TOD’un bu açıdan ormancılık üzerine “mesleki ve bilimsel” bir formasyonun eseri olduğu söylenebilir. Bu sayede hem fenni ormancılık hem de orman işletme açısından dernek teknik ve rasyonel bir bakışa sahip olmuştur. Özellikle kurucu üyeleri ve yöneticilerinin 1930’lardan 1950’lere kadar orman bürokrasisinde karar verici pozisyonlarda oluşundan dolayı derneğin yarı resmi/yarı bürokratik bir yapısının olduğu görülür. Bundan dolayı derneği, kendi ormancılık görüşünü doğrudan Türkiye ormancılığına yansıtabilmesi nedeniyle, etkili bir sınır organizasyonu olarak düşünmek mümkündür. Söz konusu dernek görüşü ise yine geç dönem Osmanlı orman kullanım eleştirisinin konusu olan “cibal-i mübaha” karşıtı bir görüştür. Buna göre esnek ve keyfi bir orman kullanımı tamamen terk edilmeli ve ormanların mülkiyeti devlet tekelinde olmalıdır. Dernek pozisyonu, bu görüşü ve pratiği kendine ilke edinmiş ve sahip olduğu bürokratik sermaye ile

yasallaştırabilmiştir. Bu ilkenin uygulandığı 1937 ile 1946 arasını “altın çağ” olarak işaretlemesi derneğin kurumsal tarih anlatısında görülebilir.

Öte yandan 1946 ve sonrasındaki siyasal gelişmeler ve orman kullanımının “oy getirisi” olarak esnekleştirilmesi karşısında dernek, bir tür mevzi işlevi görmüştür. Bu süreçte dernek kuruluşundan gelen mesleki formasyonu gereği sosyal sermayesi ile “manifesto” niteliğindeki *Yeşil Kitap*’ı yayınlamıştır. Bu bildiri bir açıdan da Türkiye Cumhuriyeti adına ideal ve “ulusal dava” olarak görülmesi gereken orman kullanımı ve korunması beyanı mahiyetindedir. Kurumsal işbirlikleri ve teknokratik meşruiyeti vasıtasıyla dernek, 1961 Anayasasındaki orman koruma vizyonuna bu bakışı aktarabilmiştir. Orman korumacılığını bilimsel ve ahlaki bir “sınır nesnesi” olarak inşa eden dernek bu nesnenin yasa yapıcılarla müzakere edilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla derneğin söz konusu ormancılık vizyonu hem yasal mercilerin hem bilimsel söylemlerin hem de orman idarecilerinin “ortak üretimi” olarak şekillenmiştir.

Tezin STK’lar ve korumacı söylemin gelişiminin ele alındığı kısmında ise 1972’den bu yana somutlaşan küresel doğa korumacı söylemin inşası aktarılmıştır. “Ekolojik modernite”, “sürdürülebilir kalkınma” ve “iklim krizi” gibi acil gündemler ile başta doğa koruma pratiğinin hangi motivasyonla gerçekleştirileceği ve bunun nasıl anlaşılması gerekeceğine yönelik “anlatı” çerçeveleri aktarılmıştır. İlerleyen kısımlarda ise özellikle Rio Zirvesi ile birlikte sivil toplum katılımı esaslı işbirliklerinin boyutu ele alınmıştır. Dolayısıyla koruma pratiğinin inşa edilmesinde STK’ların da rolü olduğu sonucuna varılır. Bu katılım sadece söylem kurma açısından değil aynı zamanda doğa korumadan sorumlu ulusal ve uluslararası aktörler ile işbirliği yapmalarından da geçer. Bilhassa AB kapsamındaki Natura 2000 örneği gibi ekosistem ve habitat koruma ağlarında STK katılımı bütüncül bir yaklaşımın ürünü olarak gelişmiştir. Öte yandan devlet-STK ilişkilerinin her zaman uyumcu ve birbirini kapsayan bir yapısı olduğu da söylenemez. Gerek küresel hem gerekse de Türkiye yazınında bu dinamiklerin siyasal angajmanlara bağımlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla küresel bir trend olan katılımcı korumacılık prensibinin kısmen söylem düzeyinde kaldığı ifade edilebilir.

Günümüz için Türkiye orman korumacılığında TOD örneğine bakıldığında ise oldukça yaygın olan siyasal mercelerin varlığı göze çarpmaktadır. Her ne kadar dernek kurumsal tarihinde doğrudan söylem ve anlatı kurucu bir aktör olsa da özellikle bu işlevinde, yapılan mülakatlardan hareketle dönüşümler yaşandığı söylenebilir. Bu değişimin yönüne dair ise, derneğin kurumsal “bakış açısını” ormancılık teşkilatına

yansıtmaktan, “kullanıma yönelmiş ormancılığı tekrar korumaya kanalize etmeye” evrilmiş kurumsal bir dönüşüm olduğu gözlenmiştir. Bunun en göze çarpan yanı “sivil toplum savunuculuğuna” yönelmiş bir kamuoyu oluşturma çabasının ön plana çıkıyor oluşudur. Bu kurumsal evrim derneğin “kamu yararına çalışan” statüsü ile sivil toplumculuk arasında konumlandığını gösterir. Bu arada kalış, çevresel antropoloji ve politik ekolojik perspektifin ana tartışma hatlarından olan devletin doğa üzerindeki otoritesi ve kaynak yönetimindeki ekonomik öncelikleri ile doğa korumacı erdemin arasındaki ihtilafa paraleledir.

Dernek sahip olduğu ormancılık ilkeleri gereği çevreye ve orman varlığına dair anlatısını bir “dava” ve “ulusal beka” şeklinde çerçevelemektedir. Ayrıca bu siyasal gerekçelendirme de bilimsel dil ve söylem kalıplarıyla desteklendiği için ormancılığın ulusal çıkar lehine ve objektif yöntemlerle “siyaset üstü” bir konuma yerleştirildiği saptanabilir. Bu noktada ormanların aynı anda hem siyasal olan hem de siyaset üstü olan çift yönlü bir özne konumu oluşturduğu açıktır. Derneğin de doğası gereği bu öznenin koruyucusu olarak kendini konumlandığını ve bu yönden de oldukça muhafazakâr bir tutuma sahip olduğu ifade edilebilir. Bunu üç yönden konuşmak mümkündür. İlki dernek üyeleri nezdinde eğitim yoluyla edinilen ve bunun sonucunda orman mühendisliği zemininde yeşeren mesleki bir misyonla Türkiye ormanlarına dair sahiplenici bir duygu politikası açısından; ikincisi devlet orman teşkilatı ile geçmişten gelen organik bağlar açısından; ve son olarak da ormancılık biliminden türeyen rasyonalitenin güç verdiği “nesnelleştirilmiş” kurumsal kapasite açısından.

Söz konusu duygu politikası aslında bir nevi “Cumhuriyetin verdiklerine” karşılık olarak kişisel ve kurumsal bir “hizmet” bilinci olarak anlaşılabilir. Meslek olarak sorumluluk bilinci bu açıdan ön plana çıkar. Devlet orman teşkilatı ile olan organik bağ ise derneğin aktarıldığı üzere yarı bürokratik kuruluşundan kaynaklanmaktadır. Bilimsel rasyonaliteye dayanmış gerekçelendirme mantığına baktığımızda da kurumsal faaliyetlerin somut eserleri ortaya çıkar. Öyle ki derneğin Türkiye’de gündemde olan ormancılık “meselelerinde” bir kurumsal beyanat niteliği olarak okunabilecek olan kongre ve sempozyumlarında bu bilimsel jargonun izini sürmek mümkündür. Bu bilimsel rasyonalite, derneğin ormancılık konusundaki fakültelerle olan ilişkisi ve de dernek üye yapısındaki akademik destekle ilişkilidir. 100’e yakın olduğu söylenen akademisyen ağı ile hem Bilim Kurulu hem de Yayın Kurulu işleyişi sağlanmaktadır. Böylece teorik ve pratik ormancılığa dair “altyapı” bilgisinin “temin” edildiği ve dernek söyleminin yalnızca “geleneksel sözcüklerle değil aynı zamanda

literatüre de atıp yaparak” inşa edildiği söylenebilir. Bu durum, derneğe “çok yüksek” bir “akademik hacim” ve “bilimsel bilgi üretme ile bu prosedürü akademik çalışmaya uygun bir şekilde yürütme tecrübesi” kazandırmaktadır.

TOD’un ormancılık hakkında ürettiği teknokratik bilgi, değer yüklü olmuştur. Diğer STK ve yerel düzeydeki belediyelerle yapılan protokollerde bu uzman bilgisi “bilimin toplumsal kullanımları” açısından değerlendirilmeye müsaittir. Bu bilgi kümesinin “ekoloji temelli ormancılık bilim ve tekniğini geliştirmeyi” sağlamaktan başka “orman alanlarının daralmasına ve ormanların ormancılık bilim ve tekniğine aykırı” pratiklerle işletilmesine karşı mücadele doğrultusunda ahlaki bir pusulası da vardır. Bu ahlaki pusula özellikle ormancılık pratiklerinde ve yasal düzenlemelerde eleştirel dili kurarken başvuru temel motivasyondur. Özellikle “bilimsel olmayan uygulamalar” olarak nitelendirilen ihtilafları ön plana çıkarır. Bu ifadeler bilimsel otorite inşasını hukuki bir zemine yayma amacı güder. Dolayısıyla bilimin kamu adına ve yararına kullanımı açısından dernek üretimi, salt bilim olmaktan öte ahlaki bir üretimdir. Söz gelimi “savunuculuk” işlevi düşünüldüğünde kurumsal kapasiteye sahip oluşu ile dernek, yarı resmi bir devlet ormancılık kuruluşu olarak düşünülebilir.

Güncel koşullara bakıldığında ise TOD gözünde devlet-STK işbirliğinin kısıtlı niteliği geçmişteki gibi bir sınır organizasyon işlevinin mümkün olmadığını göstermektedir. Buna karşın, dernek resmi kurumlarla her zaman için diyalog talebinde olmuştur. “İyi niyetli eleştirinin” ormancılık lehine sonuçlanacağından hareketle siyasi angajmanları bir kenara bırakma önerileri bunun birer ifadesidir. Ancak diğer yandan da orman kullanımı nedeniyle azalan ormanlar konusundaki eleştirilerin bu sayede dernek tarafından daha dolaysız bir şekilde yapılabildiği düşünülebilir. Sonuç olarak TOD kuruluşundan itibaren -ağırlıkları değişkenlik gösterebilen- hem orman mühendislerine yönelik mesleki bir lonca, hem devlet mülkiyeti temelinde kamuoyu diplomasisi yapan yarı resmi bir ormancılık kuruluşu, hem Türkiye’deki orman varlığını koruma ve devam ettirmeye yönelik bilimsel bilgi üreten ve yayan epistemolojik bir topluluk hem de kamu yararına çalışan bir sivil toplum kuruluşu olarak düşünölmeye olanaklıdır. Bu çeşitlilik STK çalışmalarında ve kurumsal etnografide bağlamlara göre farklılaşan kurumsal kimliklerin ve etkinliklerin dikkate alınmasına yönelik bir çıkarsama olarak karşımıza çıkar.

Orman korumacılığında sosyo-ekoloji gibi teknik bakış açılarının ötesindeki kültürel ve sosyal bilimsel merceklerle işlenebilecek temaların kabaca son 30 yılda

filizlendiğini baz alacak olursak, henüz Türkiye’de literatürde özellikle ekolojik ve yerel bilginin doğa ve orman korumacılığında nasıl konumlandığına dair yeterli bir veri ve araştırma hacmi olmadığı karşımıza çıkar. İleri araştırmalar için davetkar olan bu sorunsal kırsal nüfusun yıllar boyu azalmasıyla belki de acil bir araştırma niteliği taşır. Türkiye genelinde orman köylüsü nüfusunun sadece birer istatistik verisi olma niteliğini aşarak onların orman ve korumaya yönelik geleneksel tutumlarının resmi politikalarla birlikte düşünülmesi sosyo-ekolojik perspektifi açıklamak için elzemdir. Böylece resmi kurumlar ile STK boyutunun yanında yerel bilgi sahiplerinin de besleyici bir fail olarak varlığı anlaşılır bir zemin kazanabilir. Öyle ki bölgesel ve yerel civarda çalışan korumacı STK’ların toplumla ilişkisi de çift yönlü olarak tartışılmaya müsaittir. Orman içi ve bitişiğinde yaşayan nüfusun hem ormana bakışı hem de korumacı faillere karşı tutumunu kavrayabilmek insan doğa ilişkisinin çevresel politikaya tercüme edilmesini şüphesiz ki kolaylaştıracaktır. Sadece politika metinlerine tercüme etmenin ötesinde, çevresel değerlerin ya da insan doğa etkileşiminin yerel zeminde nasıl şekillendiğini açığa çıkararak da çevresel sosyal bilimlere önemli bir katkı penceresi açılmış olur. Kullanım ile koruma bilgi ve pratiklerini tamamen teknik bir mesele olarak ele almak toplumsal yapıların ve doğadan insan faktörünün dışlanmasıyla sonuçlanacaktır. Dolayısıyla doğanın bir varlık olarak her türlü antropojenik etkilerle birlikte düşünülmesi, politikanın doğallaştırılmasının yanında insan failliğinin de doğayla eş güdümlü olarak ele alınmasına zemin hazırlayabilir.

Diğer bir potansiyel ileri konu başlığı ise STK’ların formel işleyişleri dışında insan doğa ilişkisini nasıl kavradıkları yönündedir. Şüphesiz ki çevreci STK’lar resmi olmak zorundadır. Fakat bu resmiyet, doğanın toplum gözünde barındırdığı kültürel değerleri ne derece bir dikkat odağı olarak kavramaktadır? Bu sorunun cevabının sosyo-ekolojik bilincin kurumsal etkinliklere yansıtılmasıyla verilebileceği düşünülebilir. TOD ve benzeri çevreci ve korumacı STK’ların yerel düzeydeki etki sahalarının incelenebilmesi için, bir paydaş olarak orman köylülerinin ve yerel nüfusun da çalışılmaya muhtaç olduğu kabul edilmelidir. Ormancılığın yalnızca formel kalıplardan incelenmesinin dışında ormanın kültürel kimliğini açığa çıkarmak suretiyle onun hukuki zeminde tüzel bir kişiliğinin olması gerektiğine dair potansiyel bir soruşturma da dünyadaki örneklerden hareketle karşılaştırmalı bir çalışmanın konusu olabilir.

Ormancılık eğitiminde kadın mühendis deneyimlerinden hareketle STEM (science, technology, engineering, mathematics/fen, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanının akademik yapılanmada neden erkek ağırlıklı bir örüntü çizdiği de

düşünülmeye değerdir. Bunu besleyen tarihi, kültürel ve kurumsal faktörlerin incelenmesi hem bir doğa varlığı olarak orman hem de onun üzerinde uzmanlık iddiası güden failerin cinsiyet stereotiplerini de çalışmayı beraberinde getirir. STEM’de kadınlar örtük önyargılar ve temsil eksikliğiyle karşılaşır; bu durum orman mühendisliğine de yansımaktadır. Orman ve doğanın, toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığını tartışmak yine çevresel sosyal bilimler için potansiyel bir sorunsal olarak karşımıza çıkar. Koruma ve bakım eylemi arasındaki keyfi ayrım, mesleki rolleri ve kaynaklara erişimi etkileyebilmektedir. Çok paydaşlı katılımlarda kadınların ormancılıktaki katkılarını ve politika yapımındaki zorluklarını araştırmak, kültürel algıların kariyer seçimlerini ve orman sahasındaki deneyimlerini nasıl etkilediğini analiz etmek, kadınların katılımına ve ormancılık ile STEM’de eşitlik ve sürdürülebilirlik politikalarına ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

- ADEM, Ç.: "Non-state actors and environmentalism". F. Adaman & M. Arsel (Eds.), **Environmentalism in Turkey: Between democracy and development**, içinde (s. 71-86). Ashgate.
2016
- AKBOGA, S., "The ideological convergence of civil society organizations and newspapers in Turkey". **Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations**, 31(4), 793-810.
& ARİK, E.:
2020
- AKGÜL, B.: "Being a Forestry Labourer in the Late Ottoman Empire: Debt Bondage, Migration, and Sedentarization". **International Review of Social History**, 67(3), 467–486.
2022
- AKSOY, M.: "Anayasalarımız ve Ormanlarımızın Korunması: Ormanların Korunmasının ve Genişletilmesinin Anayasa Hükümleri ile Desteklenmesi". **Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu**, içinde (ss. 81–123). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
1987
- AKYILDIZ, A.: **Osmanlı bürokrasisi ve modernleşme**. İstanbul: İletişim Yayınları.
2012
- ALLAN, J. I., & "Exploring the framing power of NGOs in global climate politics".
HADDEN, J.: **Environmental Politics**, 26(4), 1–21.
2017
- ALUSIOLA, R. "REDD+ Conflict: Understanding the Pathways between Forest Projects and Social Conflict". **Forests**, 12, 748: 93-114.
A.,
SCHILLING,
J., & KLÄR, P.:
2021

- ARSEL, M.: "Environmental studies in Turkey: Critical perspectives in a time of neo-liberal developmentalism". **The Arab World Geographer**, 2012, 15(1), 72-81.
- ARSLANTAŞ, E.: 2006. **Orman mühendislerinin cinsiyet algısı ve ormancılık örgütünde cinsiyet ayrımcılığı**, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ARTS, B., & BUİZER, M.: "Forests, discourses, institutions: A discursive-institutional analysis of global forest governance". **Forest Policy and Economics**, 2009, 11(5-6), 340-347.
- ARTS, B., & MACK, S.: "Environmental NGOs and the Biosafety Protocol: A case study on political influence". **European Environment**, 2003, 13(1), 19-33.
- ASAN, Ü.: 2010. "Geçmişten Geleceğe Türkiye Orman Amenajmanı". **Orman Amenajmanının Dünü, Bugünü ve Geleceği Çalıştayı Sonuç Bildirgesi ve Tebliğler**, içinde (ss. 42-76). Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı.
- ATMIŞ, E.: 2001. "Sürdürülebilir ormancılıkta halk katılımının ilk aşaması: Toplumun beklentilerinin tespiti". **I. Ulusal Ormancılık Kongresi**, içinde (ss. 218-233). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- ATMIŞ, E.: 2003. "Dünyada ve Türkiye'de Ormancılıkta Katılım". **II. Ulusal Ormancılık Kongresi**, içinde (ss. 81-101). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- ATMIŞ, E., ÖZDEN, S., & LİSE, W.: "Public participation in forestry in Turkey". **Ecological Economics**, 2007, 62(2), 352-359.
- ATVUR, S.: 2023. "Environmental protection versus economic development in Turkey". Özerdem, A. & Öztürk, A. E. (Eds.), **A Companion To Modern Turkey's Centennial**, içinde (ss. 540-552). Edinburgh University Press.

- AYANOĞLU, S.: 1987 "3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası". **Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu**, içinde (ss. 21–33). Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları.
- AYDIN, Z.: 2016 "The state, civil society, and environmentalism". F. Adaman & M. Arsel (Eds.), **Environmentalism in Turkey: Between democracy and development**, içinde (ss. 53-68). Ashgate.
- BÄCKSTRAN, D., K., & Kuyper, J. W.: 2017 "The democratic legitimacy of orchestration: the UNFCCC, non-state actors, and transnational climate governance". **Environmental Politics**, 26(4), 764-788.
- BAIRD, M. F.: 2022 **Critical theory and the anthropology of heritage landscapes**. University Press of Florida.
- BALKAYA, F.: 2012 "Çevreci hareketlerin ekolojik yurttaş oluşturmadaki rolü". **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 148-158.
- BARLI, Ö., TÜRKER, M. F., & AYYILDIZ, H.: 2001 "İşletme kültürü: Türkiye ormancılığında işletme kültürünün sorgulanması ve kültürel değişim". **I. Ulusal Ormancılık Kongresi**, içinde (ss. 326-340). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- BEESEON, M.: 2010 "The coming of environmental authoritarianism". **Environmental politics**, 19(2), 276-294.
- BELL, S. A., & AGGLETON, P.: 2012 "Integrating ethnographic principles in NGO monitoring and impact evaluation". **Journal of International Development**, 24(6), 795-807.
- BERKES, F., FOLKE, C., & COLDING, J. (Eds.): 2000 **Linking Social and Ecological Systems: Management Practices and Social Mechanisms for Building Resilience**. Cambridge University Press.

- BERRY, T.: **Evening thoughts: Reflecting on earth as a sacred community**. Catapult. 2010
- BETSILL, M. "NGO Influence in International Environmental Negotiations: A M., & Framework for Analysis". **Global Environmental Politics**, 1(4), CORELL, E.: 65–85. 2001
- BEY, N.: 2022 "Configurational analysis of environmental NGOs and their influence on environmental policy in Turkey". **Humanities & Social Sciences Communications**, 9, Makale 427.
- BIERMANN, F.: 2014 **Earth system governance: World politics in the Anthropocene**. MIT Press.
- BİRBEN, Ü.: "Türkiye’de 1937 Yılından Sonra Ormancılık Mevzuatında Yaşanan Gelişmeler ve Toplumsal Yaşamla Etkileşimler". **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Seri A, 58(1), 1-16. 2008
- BIRNIE, P., **International Law and the Environment**. Oxford University Press. BOYLE, A., & Press.
- REDGWELL, C.: 2009
- BISAILLON, L.: 2012 "An analytic glossary to social inquiry using institutional and political activist ethnography". **International Journal of Qualitative Methods**, 11(5), 607-627.
- BLANCHARD, L., "Investigating the consistency of a pro-market perspective amongst conservationists". S. Larsen & B. Brockington (Eds.), **The anthropology of conservation NGOs: Rethinking the boundaries**, içinde (ss. 151–180). Palgrave Macmillan. SANDBROOK, C. G., FISHER, J. A., & VIRA, B.: 2018
- BOCKING, S.: "Science and conservation: A history of natural and political landscapes". **Environmental Science and Policy**, 113, 1-6. 2018

- BODANSKY, D.: 2010 **The Art and Craft of International Environmental Law**. Harvard University Press.
- BOYDAK, M.: 2023 "Küreselleşmenin Üniversitelerimize ve Ormancılığımıza Etkileri ve Ormanlarımızın Çoğaltılması İçin Bir Öneri". Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 1-19). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- BOZATLI, A.: 2022 **Anılarla ormancılık**. Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- BOZKIR, Ö.: 2018 "Çevreci anlayışın siyasallaşması: Yeşil siyaset ve Türkiye". **Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 2(1), 56-69.
- BOZOK, N., & BOZOK, M.: 2022a "Ormanlara, sıcaklara ve yangınlara dair: 2021 Köyceğiz orman yangınlarının sosyolojik izdüşümleri". **ViraVerita E-Dergi**, (15), 77-104.
- BOZOK, N., & BOZOK, M.: 2022b **Köyceğiz – Dalyan Ekolojik Okuryazarlık Rehberi**. Muğla: Sürdürülebilir Yaşam ve Yeşil Gelecek Derneği. <https://koycegizdalyanekolojikokuryazarlikrehberi.com>
- BÖRZEL, T. A., & BUZOGÁNY, A.: 2010 "Environmental organisations and the Europeanisation of public policy in Central and Eastern Europe: the case of biodiversity governance". **Environmental Politics**, 19(5), 708–735.
- BRETSCHGE R, L.: 2020 "Malthus in the light of climate change". **European Economic Review**, 127, 103477.
- BROSIUS, J. P.: 2004 "Indigenous Peoples and Protected Areas at the World Parks Congress". **Conservation Biology**, 18(3), 609-612.
- BÜYÜKSARA Ç, G. B.: 2020a "Sıradan Şeylerin Belleği: Türkiye’de Bir Koruma Alanında Yerleşme, Maddi Dünya, Peyzaj". **Toplum ve Bilim**, 154: 5-34.

- BÜYÜKSARA Ç, G. B.: "Türkiye'de koruma siyaseti ve yerel topluluklar: Köprülü Kanyon Millî Parkı örneği". **Antropoloji**, (40), 14-36.
2020b
- CAMPBELL, M., & **Mapping social relations: A primer in doing institutional ethnography**. Toronto: Garamond Press.
GREGOR, F.:
2002
- CAN, Ö., & "Ege Bölgesi'ndeki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları: Örgütsel GÖNENÇ, D.: Özellikler ve İlişkiler". **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 20(44), 329-356.
2022
- CARSON, R.: **Silent spring**. Mariner Books.
2002 [1962]
- CASHORE, B., AULD, G., & **Governing Through Markets: Forest Certification and the Emergence of Non-state Authority**. Yale University Press;
& NEWSOM, Pattberg.
D.: 2004
- CERİT MAZLUM, S.: "Çevrecilik ve çevre hareketleri". Kartal, B. & Kümbetoğlu, B. (Eds.). **Yeni Toplumsal Hareketler**, içinde (ss. 207-144). Anadolu
2014 Üniversitesi Yayını.
- CHASEK, P. **Global environmental politics** (7. Ed.). Routledge.
S., DOWNIE,
D. L., &
BROWN, J.
W.: 2017
- CHAUVEAU, A.: **Code forestier**. Pichon-Béchet.
A.: 1827
- CLARK, W. C., "Crafting usable knowledge for sustainable development".
van **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 113(17),
KERKHOFF, 4570-4578.
L., LEBEL, L.,

& GALLOPIN,
G. C.: 2016

CORBERA, "Governing and implementing REDD+". **Environmental science**
E., & **policy**, **14(2)**, 89-99.

SCHROEDER
, H.: 2011

CRUTZEN, P. "The Anthropocene: Geology of Mankind". **Nature**, 415: 23.
J.: 2002

CRUTZEN, P. "The 'Anthropocene'." **IGBP Newsletter** 41: 17-18.
J., &
STOERMER,
E. F.: 2000

ÇALIŞKAN, "Cumhuriyetin 100. Yılında Doğal Gençleştirme ve Bakım
A.: 2023 Çalışmaları". Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B.,
Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.).
Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği,
içinde (ss. 375–407). Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği.

ÇELİK, S.: "It's a Bad Fate To Be Born Near a Forest': Forest, People and
2019 Buffaloes in Mid-Nineteenth Century North-Western Anatolia". O.
İnal & Y. Köse (Eds.), **Seeds of Power: Explorations in Ottoman**
Environmental History, içinde (ss. 111–133). Cambridgeshire:
White Horse Press.

ÇEVRE VE **Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023.**
ŞEHİRCİLİK Ankara. Erişim adresi: [https://webdosya.csb.gov.](https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner591.pdf)
BAKANLIĞI, [tr/db/iklim/banner/banner591.pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner591.pdf). Erişim tarihi: 3 Mayıs, 2024.
T. C.: 2012a

ÇEVRE VE **Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı**
ŞEHİRCİLİK **2011-2023.** Ankara. Erişim adresi:
BAKANLIĞI, [https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_](https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf)
T. C.: 2012b [eylem_plani_TR.pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf). Erişim tarihi: 3 Mayıs, 2024.

- ÇİFTÇİOĞLU, A.: 2019 "Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Çevre Sorunlarının Çözümündeki Sorumlulukları, Roller ve Önemi". **Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 117-128.
- ÇOLAK, A.H., & ROTHERHAM, I.D.: 2006 "A Review of the Forest Vegetation of Turkey: Its Status Past and Present and Its Future Conservation". **Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy**, 106B(3), 343-354.
- DAI, J., ZENG, F., & WANG, Y.: 2017 "Publicity strategies and media logic: communication campaigns of environmental NGOs in China". **Chinese Journal of Communication**, 10(1), 1–16.
- de la CADENA, M., LIEN, M.E., BLASER, M., JENSEN, C.B., LEA, T., MORITA, A., SWANSON, H., WEEN, G.B., WEST, P. & WIENER, M.: 2015 "Anthropology and STS: Generative interfaces, multiple locations". **HAU: Journal of Ethnographic Theory** 5, no. 1: 437-475.
- DELMAS, M. A., & BURBANO, V. C.: 2011 "The Drivers of Greenwashing". **California Management Review**, 54(1), 64–87.
- DELUCCHI, A. A. S.: 2024 "Unpacking ‘community water management’in rural Chile: An institutional ethnography". **Journal of Rural Studies**, 110, 103345.
- DEMİR, S.: 2022 "The evolution of environmentalism in Turkey". **Middle East Policy**, 29(4), 1-13.

- DeSOMBRE, E. R.: 2000 "The experience of the Montreal Protocol: Particularly remarkable, and remarkably particular". **UCLA J. Envtl. L. & Pol'y**, 19, 49-81.
- DeVAULT, M. L., & MCCOY, L.: 2006 "Institutional ethnography: Using interviews to investigate ruling relations". D. E. Smith (Ed.), **Institutional ethnography as practice**, içinde (ss. 15-44). Lanham: Rowman & Littlefield.
- DOH, J. P., & GUAY, T. R.: 2006 "Corporate Social Responsibility, Public Policy, and NGO Activism in Europe and the United States: An Institutional-Stakeholder Perspective". **Journal of Management Studies**, 43(1), 47-73.
- DRYZEK, J. S.: 2013 **The politics of the earth: Environmental discourses** (3. Ed.). Oxford University Press.
- DURAL, A. B.: 2008 "Türkiye'de çevreci harekete sağlanan destek ve yeşil siyaset". **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(2), 190-216.
- DURSUN, S.: 2007 **Forest and the state: history of forestry and forest administration in the Ottoman Empire**, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- DURSUN, S.: 2019 "Dispossession by concession: forest commons in the Ottoman Empire and early Turkish Republic". İnal, O. & Köse, Y. (Eds.). **Seeds of Power: Explorations in Ottoman Environmental History**, içinde (ss. 260-84). White Horse Press.
- DURSUN, S.: 2021 "Göçler ve Ormanlar: Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Orman Kaynaklarının Kullanımı Hakkında Kısa Notlar". **17. Uluslararası Mimarlık Sergisi Venedik Bienali Türkiye Pavyonu**.
- EDEN, S., DONALDSON, A., & WALKER, G.: 2006 "Green groups and grey areas: Scientific boundary-work, nongovernmental organisations, and environmental knowledge". **Environment and Planning A**, 38(6), 1061-1076.
- ELBİR, N.: 2016 "Türkiye ormancılığında orman köyleri orman köylerinde kadının sosyal-kültürel-folklorik yaşamı ve orman köylerinin yeri (1950-2015)". **Türkiye'nin Ormancılık Serüveni, Örgütlenmesi ve**

Ormancılıkta Kadının Yeri Paneli Kitabı. Ankara, Türkiye:
Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

ELER, Ü.: "Türkiye'de Orman Amenajman Yönetmeliğinin Tarihsel Gelişimi".
2008 **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Seri
A, (2), 89-98.

ELER, Ü.: "Türkiye'de Orman Amenajmanının Dünü Bugünü". **Orman**
2010 **Amenajmanının Dünü, Bugünü ve Geleceği Çalıştayı Sonuç**
Bildirgesi ve Tebliğler, içinde (ss. 184-197). Orman İdaresi ve
Planlama Dairesi Başkanlığı.

ENNINGA, J.: "Environmentalism, a flirt with eco-authoritarianism and the
2023 robustness of ordoliberalism". **Constitutional Political**
Economy, 1-25.

ERASLAN, İ.: "Türkiye'de orman amenajmanının 128 yıllık tarihsel gelişimi".
1985 **Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University**, 35, 1:
15-39.

ERDÖNMEZ, "Sustainability in Turkish forest legislation and administration". In
C., & **XII World Forestry Congress** (Vol. 100).

COŞKUN, A.
A.: 2003

ERDÖNMEZ, "Türkiye'de ulusal ormancılık politikasının tarihsel gelişimi
C., & açısından bir dönüm noktası: 1255 sayılı yasa". **Bartın Orman**
YURDAKUL **Fakültesi Dergisi**, 23(1), 182-201.

EROL, S.:
2021

ERDÖNMEZ, "Türkiye'de Ormancılık Yönetimi ve Örgüt Yapısı: Cumhuriyetin
C., 100. Ormancılık Örgütünün 184. Yılında Değerlendirmeler". Alan,
YURDAKUL M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya
EROL, S., & N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında**
GÜNŞEN, H. **Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 59-93). Türkiye
B.: 2023 Ormancılar Derneği Yayını.

- ERTAN, G.: "Civil society and disaster management: case of Marmara earthquake". **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(76), 2044-2056.
- ERYILMAZ, Ç.: 2018 "Türkiye'de çevreci örgütlerin dönüşümü: Merkezi profesyonel lobici örgütler ve yerelde gönüllü protestocular". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 73(1), 49-76.
- ESCOBAR, A.: 2011 **Encountering development: The making and unmaking of the Third World**. Princeton University Press.
- EVANS, M. C.: 2021 "Re-conceptualizing the role(s) of science in biodiversity conservation". **Environmental Conservation**, 1–10.
- FAIRHEAD, J., LEACH, M., & SCOONES, I.: 2012 "Green Grabbing: A new appropriation of nature?". **Journal of Peasant Studies**, 39(2), 237-261.
- FAO: 2018 **Global Forest Resources Assessment 2020, Terms and Definitions FRA 2020**. Rome.
- FERNANDES, C. C., MARCOVİTC H, J., & PINTO, K. E. F.: 2024 "How Governance Can Contribute to Amazon Biome Conservation?". **Environmental Management and Sustainable Development**, 13(1), 128-151.
- FORSYTH, T.: 2003 **Critical Political Ecology: The Politics of Environmental Science**. Routledge.
- FOX, D. J.: 1998 **An Ethnography of Four Non-governmental Organizations**. Lewiston: The Edwin Mellen Press.
- GALE, F., & CADMAN, T.: 2014 "Whose norms prevail? policy networks, international organizations and "sustainable forest management". **Society & Natural Resources**, 27(2), 170-184.

- GENÇ, H.: "İstanbul Boğaziçi Sahilleri: Sanayileşmeye Gösterilen Tepkiler". 2008 **Toplumsal Tarih**, 24, 56-59.
- GILLEY, B.: "Authoritarian environmentalism and China's response to climate change". **Environmental politics**, 21(2), 287-307. 2012
- GİRGİN, M.: **The role of NGOs and INGOs as norm advocates in Turkey's climate change policies**, University of Tartu, Johan Skytte Institute of Political Studies Yüksek Lisans Tezi, Tartu. 2023
- GOFFMAN, E.: 1974 **Frame analysis: An essay on the organization of experience**. Harvard University Press.
- GOLDMAN, M. J., **Knowing nature: Conversations at the intersection of political ecology and science studies**. University of Chicago Press.
- NADASDY, P., & TURNER, M. D.: 2011
- GOSSERIES, A., **Urgenda İklim Değişikliği Davası**. Ekoloji Kolektifi Derneği.
- KADAYIFÇI, R., & ATALAY, S.: 2019
- GÖNENÇ, D.: "Türkiye'de sivil toplum ve çevre politikası". **Mimarlık**, 409, 33-36. 2019
- GRIMM, K. E., "Scientist engagement with boundary organizations and knowledge coproduction: a case study of the Southwest Fire Science Consortium". **Fire**, 5(2), 43.
- THODE, A. E., SATINK WOLFSON, B., & BROWN, L. E.: 2022
- GROBER, U.: "Deep roots: A conceptual history of 'sustainable development' (Nachhaltigkeit)." **Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung**, 8(2), 6-28. 2007

- GUSTAFSSO N, K. M.: 2013 "Environmental discourses and biodiversity: The construction of a storyline in understanding and managing an environmental issue". **Journal of Integrative Environmental Sciences**, 10(1), 39-54.
- GUSTON, D. H.: 2001 "Boundary organizations in environmental policy and science: an introduction". **Science, technology, & human values**, 26(4), 399-408.
- GÜLER, E.: 2023 "Türkiye'de çevreci sivil toplum örgütleri üzerine bir değerlendirme". **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 25(45), 1143-1159.
- GÜMÜŞ, C.: 2014 "Osmanlıdan günümüze ormancılık politikalarının ormancılık örgütlenmesi üzerine etkileri ve güncel sorunlar". **II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu**, 22(24), 477-489.
- GÜMÜŞ, C.: 2018 **Türk Orman Devrimi**. Türkiye Ormancılar Derneği.
- GÜMÜŞ, C.: 2023 "Cumhuriyetin 100 Yılında Ormancılık Politikamız". Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 29-57). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- GÜNEŞ, A. M.: 2012 "Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı". **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 17(26-27-28-29), 25-40.
- GÜNEŞ, M.: 2014 "Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının sarkacı: Devlet vesayetinden vesayetçi demokrasiye". **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2(4), 101-117.
- GÜNGÖROĞ LU, C.: 2018 "Türkiye Ormancılığında Bir Natura 2000 Uygulaması (Karabük ve Yenice Örneği)". **IV. Ulusal Ormancılık Kongresi: İnsan-Doğa Etkileşiminde Orman ve Ormancılık (Cilt 1)**. Özden, S. (Ed.), içinde (ss. 91-101). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

- GÜREL, D.: **Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının sosyal politika üzerindeki etkisi: İstanbul örneği**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÜRSOY, A. “Türkiye’de orman köyleri üzerine sosyal antropolojik araştırma”, YÜKSEL K., SOBAG 1001, TÜBİTAK Proje Nu. 114K125, Yayınlanmamış CEMİL A., proje raporu.
- AYKUT T.,
EBRAR A.,
ABDURRAHM
AN Y., NİHAN
B.: 2017
- HAAS, P. M.: “Banning chlorofluorocarbons: Epistemic community efforts to protect stratospheric ozone”. **International Organization**, 46(1), 187–224.
- HAJER, M.: **The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process**. Oxford University Press.
- HAJER, M., & VERSTEEG, W.: 2005 “A Decade of Discourse Analysis of Environmental Politics: Achievements, Challenges, Perspectives”. **Journal of Environmental Policy & Planning**, 7(3), 175-184.
- HARPER, R. H. R.: 1998 **Inside the IMF: An Ethnography of Documents, Technology and Organizational Action**. San Diego: Academic Press.
- HASLER, O., WALTERS, R., & WHITE, R.: 2019 “In and Against the State: The Dynamics of Environmental Activism”. **Critical Criminology**, 27, 479–493.
- HEURLIN, C.: 2010 “Governing Civil Society: The Political Logic of NGO–State Relations Under Dictatorship”. **Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations**, 21(2), 220–239.

HICKEY, G. "Monitoring and information reporting for sustainable forest management: An inter-jurisdictional comparison of soft law standards". **Forest Policy and Economics**, 10(5), 234-251.
J. L.: 2008

HIGGINS, D., "Introduction: Environmental Humanities Approaches to Climate Change". **Humanities**, 9(3), 94.
SOMERVELL, T., & CLARK, N.: 2020

HIGMAN, S., **The sustainable forestry handbook**. (2nd. Edition). Earthscan, MAYERS, J., London.

BASS, S.,
JUDD, N., &
NUSSBAUM,
R.: 2005

HOFISI, M., & "State-NGO Relations in Africa". **Conference Proceedings, 3rd**
HOFISI, C.: **ICHSS 2013**, Rome-Italy, MCSER Publishing, 291-298.
2013

HONECK, E., "Integrating ecosystem services into policymaking—A case study on the use of boundary organizations". **Ecosystem Services**, 49,
GALLAGHER, L., von ARX, 101286.

B.,
LEHMANN,
A., WYLER,
N.,
VILLARRUBI
A, O., ... &
SCHLAEPFE
R, M. A.: 2021

HOPPE, R., & "Comparing the role of boundary organizations in the governance of climate change". **Environmental Science & Policy**, 44, 73-85.
WESSELINK, A.: 2014

- HUMPHREYS, D.: 2006 **Logjam: Deforestation and the Crisis of Global Governance.** Earthscan Publications, London.
- HURRELL, A., & KINGSBURY, B. (Eds.): 1992 **The international politics of the environment: Actors, interests, and institutions.** Oxford University Press.
- IRWIN, A.: 2001 **Sociology and the environment: A critical introduction to society, nature and knowledge.** Polity Press.
- IVANOVA, M.: 2021 **The untold story of the world's leading environmental institution: UNEP at fifty.** MIT Press.
- İNAL, O., & KÖSE, Y. (Eds.): 2019 **Seeds of Power: Explorations in Ottoman Environmental History.** Cambridgeshire: White Horse Press.
- İNAL, S.: 1952 "Ordinaryüs Profesör Mazhar Diker". **Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University**, 2(2), 3-23.
- İNAL, S.: 1957 "Türkiye'de orman ve ormancılık meseleleri". **Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University**, 7(2), 136-152.
- İNAL, S.: 1971 **Türkiye'de Anayasa Ormancılık İlişkileri.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayını.
- JASANOFF, S.: 2004 **States of knowledge: The co-production of science and social order.** Routledge.
- JASANOFF, S.: 2011 "What is the regulatory science? Concept and history in United States and in Japan". **Clinical Evaluation**, 39(1), 167-180.
- JOHANSSON, J.: 2024 "What is at stake and what does it take? Collaborative governance and policy (in) action in the adoption of a National Forest Programme". **Scandinavian Political Studies**. 1–23.

- JOLIBERT, C., & WESSELINK, A.: 2012 "Research impacts and impact on research in biodiversity & conservation: The influence of stakeholder engagement". **Environmental Science & Policy**, 22, 100-111.
- KART, M., & DEMİR, A.: 2022 "The role of non-governmental organizations on environmental policy decisions: The case of Turkey". **Turkish Studies - Economy**, 17(3), 713-725.
- KAYA, N. N.: 2021 **Prof. Dr. Robert Julius Bernhard ve Türkiye ormancılık politikaları üzerine etkileri**. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Trabzon.
- KESKİN, Ö.: 2023 "Orman Mülkiyetinin Tarihsel Olarak Değerlendirilmesi". Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 163-189). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- KILIÇ, M., & KERVANKIRA N, İ.: 2019 "Türkiye’de Milli Parkçılığın Kısa Bir Hikâyesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği". **Türk Coğrafya Dergisi**(72), 21-34.
- KILINÇ, Y.: 2017 "Nükleer karşıtı mücadelenin kısa tarihi". **Toplum ve Bilim**, 32(3), 177-180.
- KNORR-CETINA, K.: 1981 **The manufacture of knowledge: An essay on the constructivist and contextual nature of science**. Pergamon Press.
- KOÇ, B.: 2005 "1870 Orman Nizamnamesi’nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar". **Tarih Araştırmaları Dergisi**, 24(37), 231-257.
- KORKMAZ, Y.: 2010 "Özel Ormanlar ve Mülkiyet Açısından Değerlendirilmesi". **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1), 101-124.

- KÖSE, M., & DAŞDEMİR, I.: 2023 "Multidimensional analysis of the factors affecting the organizational and managerial structure of state forest management: Türkiye example". **Forest Systems**, 32(2), e011-e011.
- KÖSE, M., DAŞDEMİR, I., YURDAKUL, S., & YILDIRIM, H.-T.: 2019 "Factors affecting administrative and organizational success in Turkey's forestry". **Applied Ecology and Environmental Research**, 17(4), 8713-8735.
- KÖSE, S.: 2017 "Türkiye'de Planlı Dönemden Milenyuma Orman Amenajmanının Gelişimi". **TMMOB Orman Mühendisleri Odası, Türkiye Orman Kaynakları Planlamasının Yüz Yılı ve Hedefler Paneli**, içinde (ss. 44-83). Ankara.
- LARSEN, P. B.: 2016 "The good, the ugly and the dirty Harry's of conservation: Rethinking the anthropology of conservation NGOs". **Conservation and Society**, 14(1), 21-33.
- LARSEN, P. B., & BROCKINGTON, D.: 2018 "Introduction: Rethinking the boundaries of conservation NGOs". **The Anthropology of Conservation NGOs: Rethinking the Boundaries**, içinde (ss. 1-15). Palgrave Macmillan.
- LATOUR, B.: 2005 **Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory**. Oxford University Press.
- LATOUR, B., & WOOLGAR, S.: 1979 **Laboratory life: The construction of scientific facts**. Princeton University Press.
- LEACH, M., & SCOONES, I.: 2005 "Science and citizenship in a global context". M. Leach, I. Scoones, & B. Wynne (Eds.), **Science and citizens: Globalization and the challenge of engagement**, içinde (ss. 15-38). Zed Books.

- LEIPOLD, S., "Discourse analysis of environmental policy revisited: Traditions, trends, perspectives". **Journal of Environmental Policy & Planning**, 21(5), 445-463.
- FEINDT, P. H., & KELLER, R.: 2019
- LUČIĆ, I.: "Law of the forest: Early legal governance in Bosnia-Herzegovina during the inter-Imperial transition between Ottoman and Austro-Hungarian rule, 1878–1901". **Slavic Review**, 81(3), 585-608.
- LYNCH, M., & WOOLGAR, S.: 1990
- MACDICKEN, K. G., SOLA, P., HALL, J. E., SABOGAL, C., TADOUM, M., & de WASSEIGE, C.: 2015
- MACDICKEN, K. G., SOLA, P., HALL, J. E., SABOGAL, C., TADOUM, M., & de WASSEIGE, C.: 2015
- MACE, G. M.: "Whose conservation?". **Science**, 345(6204), 1558–1560.
- 2014
- MALACHOWSKI, C., SKOROBOHA, C., & STASIULIS, E.: 2017
- MARKOWITZ, L.: 2001
- "Global progress toward sustainable forest management". **Forest Ecology and Management**, 352, 47-56.
- "Institutional ethnography as a method of inquiry: A scoping review". **Qualitative Sociology Review**, 13(4), 84-121.
- "Finding the field: Notes on the ethnography of NGOs". **Human Organization**, 60(1), 40-46.

- MARTINEZ-ALIER, J.: "The environmentalism of the poor: A study of ecological conflicts and valuation". **Geoforum**, 54, 239-241.
2014
- MEYER, S. "Adopting local environmental institutions: Environmental need M., & and economic constraints". **Political Research Quarterly**, 60(1), 3-16.
KONISKY, D. M.: 2007
- MILLER, C. A.: "Hybrid management: Boundary organizations, science policy, 2001 and environmental governance in the climate regime". **Science, Technology, & Human Values**, 26(4), 478-500.
- MILLER, C. A.: "Boundary Organizations: Strategies for Linking Knowledge to 2006 Action". **Draft based on the Dec. 9 workshop on boundary organizations in environmental policy and science.**
- MILLER, C. A., "Co-production in global sustainability: Histories and theories". & WYBORN, **Environmental Science & Policy**, 113, 88-95.
C.: 2020
- MILLER, G.: "Toward ethnographies of institutional discourse: Proposal and 1994 suggestions". **Journal of Contemporary Ethnography**, 23(3), 280-306.
- MOL, A. P. J., **Ecological Modernisation Around the World: Perspectives & and Critical Debates.** Frank Cass Publishers.
SONNENFEL
D, D. A. (Eds.):
2000
- MOORE, J. **Capitalism in the Web of Life: Ecology and the Accumulation W.: 2015 of Capital.** New York: Verso Books.
- MOORE, J. W. **Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the (Ed.): 2016 Crisis of Capitalism.** Oakland: PM Press,
- MUTTAQIN, "Assessing organizational legitimacy of multi stakeholder T., & initiatives in the forest governance policy in Indonesia: Insights

- DHARMAWA from the Indonesian National Forestry Council". **Journal of N, B.:** 2023 **Environmental Management & Tourism**, 14(3), 716-728.
- NAJAM, A.: "Unraveling of the Rio bargain". **Politics and the Life Sciences**, 2002 21(2), 46-50.
- NASIRITOUSI "NGOs and the environment". T. Davies (Ed.), **Routledge , N.:** 2019 **Handbook of NGOs and International Relations**, içinde (ss. 329–342). Routledge.
- NASIRITOUSI "Normative arguments for non-state actor participation in , N., HJERPE, international policymaking processes: Functionalism, M., & neocorporatism or democratic pluralism?" **European Journal of BÄCKSTRAN International Relations**, 22(4), 1-54. D, K.: 2015
- NGUYEN, K. **Administrative Co-management in Special Use Forests of D.:** 2017 **Vietnam**. Wageningen University, Wageningen School of Social Sciences, Doktora Tezi.
- NIE, Y., "The Effectiveness of Environmental Authoritarianism: Evidence CHENG, D., & from China's Administrative Inquiry for Environmental Protection". LIU, K.: 2020 **Energy Economics**, 88, 104777.
- O'NEILL, K.: "Architects, agitators, and entrepreneurs: international and 2020 nongovernmental organizations in global environmental politics". R. Axelrod, S. VanDeveer (Eds.) **Architects, Agitators, and Entrepreneurs**, içinde (5. Ed., ss. 35-67). CQ Press,
- OK, K.: 2023 "Türkiye'de Devlet Orman İşletmeciliği". Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 95-135). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- OLADEINDE, **Natura 2000 and the conflicts within: it's progress, problems and prospects.** A.: 2017

- OLIVER, C. "Sustainable forestry: What is it? How do we achieve it?". **Journal of Forestry**, 101(5), 8-14.
D.: 2003
- ORR, Y., "Environmental Anthropology: Systemic Perspectives". **Annual Review of Anthropology**, 44, 153-168.
LANSING, J. S., & DOVE, M. R.: 2015
- ÖRDÖNMEZ, M.: 1973 "Le rôle des forestiers français dans l'évolution de la foresterie turque". **Revue forestière française**, 25 (2):170-171.
- ÖZDEN, S. **Yüzüncü Yılında Orman Amenajmanı**. Ankara: TOD Yayınları. (Ed.): 2019
- ÖZDEN, S., & BİRBEN, Ü.: 2012 "Ottoman forestry: socio-economic aspect and its influence today". **Ciência Rural**, 42, 459-466.
- ÖZDÖNMEZ, M., & EKİZOĞLU, A.: 1993 "Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri ormancılığında katkıları olan yabancı uzmanlar". **Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University**, 43(3-4), 57-68.
- ÖZLER, Ş. İ. & OBACH, B.: 2018 "Polarization and the environmental movement in Turkey". **Journal of Civil Society**, 14(4), 311-327.
- ÖZŞEKER, F. Ö.: 2022 **Planlama aklının bir eleştirisi: üretim ekosistem sarkacında Türkiye'de ormanı planlamak**. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- PAKER, H.: 2012 "Çevre rejimleri ve Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin rolü: Akdeniz'de sürdürülebilirlik". **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 20(1), 151-175.
- PAKER, H., ADAMAN, F., KADİRBEOĞLU, Z. &

ÖZKAYNAK,

B.: 2013

PARTELOW, "Environmental non-governmental organizations and global S., WINKLER, environmental discourse". **PLoS ONE**, 15(5).

K. J., &

THALER, G.

M.: 2020

PATTBERG, "The Forest Stewardship Council: Risk and Potential of Private P. H.: 2005 Forest Governance". **The Journal of Environment & Development**, 14(3), 356-374.

PELUSO, N. "Writing political forests". **Antipode**, 52(4), 1083-1103.

L., &

VANDERGEE

ST, P.: 2020

PETER, D.: **Naître, vivre et mourir dans l'Outre-Forêt (1648-1848)**. Cerche 1995 d'histoire et d'archéologie de l'Alsace du Nord.

PEY, P., & "Eco-Governmentality: A Discursive Analysis of State-NGOs-ISLAM, M. S.: Youth Relations in Singapore". **Social Sciences**, 6(4), 133.

2017

PRODINGER, "Using institutional ethnography to explore how social policies B., & infiltrate into daily life". **Journal of Occupational Science**, 20(4),

TURNER, S. 357-369.

M.: 2013

RASHID, T.: "The Role of International Non-Governmental Organizations 2025 (INGOs) on State Compliance with Environmental Regulations: A Critical Analysis". **Athens Journal of Politics & International Affairs**, 1, 1-12.

RAUSTIALA, "States, NGOs, and International Environmental Institutions".

K.: 1997 **International Studies Quarterly**, 41(4), 719-740.

- RHEE, S.: **Brokering authority: translating knowledge, policy and practice in forestry institutions in Indonesia**. Yale University, Faculty of the Graduate School of Yale University, Doktora Tezi. 2007
- RHODES, "The New Governance: Governing without Government". **Political Studies**, 44(4): 652-667. R.A.W.: 1996
- ROBIN, L.: "Environmental humanities and climate change: understanding humans geologically and other life forms ethically". **Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change**, 9(1), e499. 2017
- RUHLMAN, "NGOs in global governance". T. Davies (Ed.), **Routledge Handbook of NGOs and International Relations**, içinde (ss. 46-58). Routledge. M.: 2019
- SAASTAMOIN "Multiple ethics for multidimensional sustainability on forestry?". **Silva Carelica**, 49, 37-53. EN, O.: 2005
- SAMUEL, U. "Economic Growth and Environmental Sustainability: Empirical Evidence from Selected African Countries". **Path of Science**, 10(3), 7001-7013. D., ADEGBOLA, O. C., SHITTU, I. M., FALANA, B. J., & OBIDIAH, F. E.: 2024
- SAND, P. H. **The history and origin of international environmental law**. (Ed.): 2015 Edward Elgar Publishing.
- SANDS, P., & **Principles of International Environmental Law** (3rd ed.). PEEL, J.: Cambridge University Press. 2012
- SCHLOSBER **Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature**. Oxford University Press. G, D.: 2007

- SCHULZ, K. "Contracting for Control of Landscape-Level Resources". **Iowa B., & LUECK, Law Review**, 100(6), 2507–2549.
D.: 2015
- SELZNICK, P.: "Foundations of the Theory of Organization". **American Sociological Review**, 13(1), 25-35.
1948
- SERTDEMİR, A.: 2023 "Siyasette Yeşilin Farklı Tonları: Almanya ve Türkiye'de Yeşiller Partisi". **Turkish Research Journal of Academic Social Science**, 6(1), 106-112.
- SEZİK, M.: 2022 "Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının ekoloji ve biyoçeşitliliğin korunmasındaki rolleri". **R&S- Research Studies Anatolia Journal**, 5(4), 588-610.
- SIRY, J. P., "Sustainable forest management: Global trends and CUBBAGE, F. opportunities". **Forest Policy and Economics**, 7(4), 551-561.
W., & AHMED, M. R.: 2005
- SMITH, D. E.: **The conceptual practices of power: A feminist sociology of knowledge**. Toronto: University of Toronto Press.
1990
- SMITH, D. E.: "The relations of ruling: A feminist inquiry". **Studies in Cultural Organization and Society**, 2, 171-190.
1996
- SMITH, D. E.: **Institutional ethnography: A sociology for people**. Lanham: AltaMira Press.
2005
- SPETH, J. G., **Global Environmental Governance**. Island Press.
& HAAS, P.
M.: 2006
- STEVIS, D., & "Global labour unions and just transition to a green economy".
FELLI, R.: **International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics**, 15(1), 29–43.
2015
- STROUP, S. "NGOs' interactions with states". T. Davies (Ed.), **The Routledge Handbook of NGOs and International Relations**, içinde (ss. 32-45). Routledge.
S.: 2019

ŞAHİN, A.: “Orman Amenajmanının Tarihsel ve Teknik Gelişimi”. Alan, M., 2023 Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 331-374). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

ŞAHİN, A., “Türkiye’nin ilk orman planlama ünitesindeki teknik ve yapısal ÇAĞLAYAN, değişimlerin 100 yıllık değerlendirilmesi”. **Ormancılık Araştırma İ.**, BÜYÜK, H., **Dergisi**, 9(1), 12-34.

KARADEMİR,
H., AKSU, A.,
& ŞAHİN, H.:
2021

ŞAT, H. C.: “Ormancılık işletmeciliğinin baş-taç prensibi “süreklilik” 2001 kavramındaki gelişmeler ve sürdürülebilir orman amenajmanının temel ilkeleri”. **I. Ulusal Ormancılık Kongresi**, içinde (ss. 140-153). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

T.C. RESMÎ **Orman Kanunu’na Bâzı Maddeler Eklenmesine ve Bu**
GAZETE: **Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair**
1950 **Olan Kanuna Ek Kanun** (Kanun No. 5658). (31 Mart 1950, Sayı: 7471).

T.C. RESMÎ **Orman Kanunu** (Kanun No. 6831). (8 Eylül 1956, Sayı: 9402).
GAZETE:
1956

T.C. RESMÎ **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası** (Kanun No: 2709). (9 Kasım
GAZETE: 1982, Sayı: 17863).
1982

T.C. RESMÎ **Çevre Kanunu** (Kanun No. 2872). (11 Ağustos 1983, Sayı: 18132).
GAZETE:
1983

T.C. RESMÎ **Milli Parklar Kanunu** (Kanun No: 2873). (11 Ağustos 1983, Sayı: 18132).
GAZETE: 1983

T.C. RESMÎ **Orman Kanunu** (Kanun No: 6831, Değişiklik: 3302/1). (5 Haziran 1986, Sayı: 19128).
GAZETE: 1986

T.C. RESMÎ **Milli Parklar Yönetmeliği** (12 Aralık 1986, Sayı: 19283).
GAZETE: 1986

T.C. RESMÎ **Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun** (Kanun No. 6292). (26 Nisan 2012, Sayı: 28275).
GAZETE: 2012

TAKAHASHI, B., & reconfiguration of Peru's environmental governance".
MEISNER, M.: **Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture**, 6(3), 346-364.
2012

TANYEL, E.: "Sempozyum Açış Konuşması". **Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu**, içinde (ss. 5–9). Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
1987

TERRACHOI **The Sins of Greenwashing: Home and Family Edition.**
CE
ENVIRONME
NTAL
MARKETING:
2010

TIRIL, A.: "Ulusal Park". Kozak, N. (Ed.), **Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi**, içinde,
2020

<https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/ulusal-park> (Erişim tarihi: 1.04.2025).

TOLUNAY, D.: “İklim değişikliği ile mücadele kapsamında ormancılıkta yeni kavramlar ve Türkiye: ormansızlaşma, ormanların bozulması, ormanlaştırma ve yeniden ormanlaştırma”. **IV. Ulusal Ormancılık Kongresi: İnsan-Doğa Etkileşiminde Orman ve Ormancılık** (Cilt 1). Özden, S. (Ed.), içinde (ss. 393-404). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

TURNHOUT, E., METZE, T., WYBORN, C., KLENK, N., & LOUDER, E.: “The politics of co-production: Participation, power, and transformation”. **Current Opinion in Environmental Sustainability**, 42, 15-21.

TÜRKER, M. F.: 2001 “Ormancılık sektöründe stratejik yönetim kavramının sektörün değişen çevre şartları açısından irdelenmesi”. **I. Ulusal Ormancılık Kongresi**, içinde (ss. 279-293). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

TÜRKER, M. F., BAŞKENT, E. Z., & DURUSOY, İ.: 2001 “Ormancılıkta sertifikasyon: Orman kaynakları ve orman işletmeciliği üzerine etkileri, uluslararası gelişmeler ve Türkiye ormancılığında gerekliliği ve olabilirliği”. **I. Ulusal Ormancılık Kongresi**, içinde (ss. 294-305). Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ: 1987 **Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu**. Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ: 1999 **Ormancılığımız Nereden Nereye**. Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

- TÜRKİYE **I. Ulusal Ormancılık Kongresi.** Ankara, Türkiye: Türkiye
ORMANCILAR DERNEĞİ: Ormancılar Derneği Yayını.
2001
- TÜRKİYE **II. Ulusal Ormancılık Kongresi: Türkiye Ormanlarının Yönetimi**
ORMANCILAR DERNEĞİ: **ve Katılım.** Ankara, Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
2003
- TÜRKİYE **Yeşil Kitap Orman Davamız (2. Bs.).** Ankara: Türkiye Ormancılar
ORMANCILAR DERNEĞİ: Derneği Yayını.
2005 [1951]
- TÜRKİYE **III. Ulusal Ormancılık Kongresi: 150. Yılında Türkiye’de**
ORMANCILAR DERNEĞİ: **Ormancılık Eğitimi.** Atmış, E. (Ed.). Ankara, Türkiye: Türkiye
2008 Ormancılar Derneği Yayını.
- TÜRKİYE **Türkiye Ormancılar Derneği Stratejik Planı (2013-2022).**
ORMANCILAR DERNEĞİ:
2013
- TÜRKİYE **Türkiye’nin Ormancılık Serüveni, Örgütlenmesi ve**
ORMANCILAR DERNEĞİ: **Ormancılıkta Kadının Yeri Paneli Kitabı.** Ankara, Türkiye:
2016 Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- TÜRKİYE **IV. Ulusal Ormancılık Kongresi: İnsan-Doğa Etkileşiminde**
ORMANCILAR DERNEĞİ: **Orman ve Ormancılık.** Özden, S. (Ed.). Ankara, Türkiye: Türkiye
2018 Ormancılar Derneği Yayını.
- TÜRKİYE **Orman ve Av.** (Temmuz-Ağustos). 97(4).
ORMANCILAR DERNEĞİ:

R DERNEĞİ:

2019a

TÜRKİYE **Proceedings of the Conference on Climate Change and**
ORMANCILA **Forestry**. Özden, S. (Ed.). Antalya, Türkiye: Türkiye Ormancılar
R DERNEĞİ: Derneği Yayını.

2019b

TÜRKİYE **Orman ve Av.** (Eylül-Ekim). 97(5).

ORMANCILA

R DERNEĞİ:

2019c

TÜRKİYE **Orman ve Av.** (Mart-Nisan). 99(2).

ORMANCILA

R DERNEĞİ:

2021

TÜRKİYE **Orman İçi ve Bitişğinde Yaşayanlar İçin Orman Yangınlarıyla**
ORMANCILA **Mücadele Rehberi**. Tutmaz, V. (Der.). Ankara, Türkiye: Türkiye
R DERNEĞİ: Ormancılar Derneği Yayını.

2022a

TÜRKİYE **Türkiye Ormancılığı 2022: Türkiye’de Ormansızlaşma ve**
ORMANCILA **Orman Bozulması**. Atmış, E. (Ed.). Türkiye Ormancılar Derneği
R DERNEĞİ: Yayını.

2022b

TÜRKİYE **Orman Yangınları**. Kavgacı, A. & Başaran, M. A. (Eds.). Ankara,
ORMANCILA Türkiye: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.

R DERNEĞİ:

2023a

TÜRKİYE **Türkiye Ormancılar Derneği Stratejik Planı (2023-2032).**

ORMANCILA

R DERNEĞİ:

2023b

- TÜRKİYE **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği.**
ORMANCILAR DERNEĞİ: Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M.,
2023c Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). Ankara: Türkiye
Ormancılar Derneği Yayını.
- TÜRKİYE **Türkiye Ormancılar Derneği Tüzüğü.**
ORMANCILAR DERNEĞİ:
2023d
- TÜRKİYE **Türkiye Ormancılar Derneği 57. Dönem Yönetim Kurulu**
ORMANCILAR DERNEĞİ: **Çalışma Raporu.** Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
2024
- TYSIACHNIO "Liberal spaces in an illiberal regime: environmental NGOs, state
UK, M. S., sovereignty and the struggle for nature". **Territory, Politics,**
TULAEVA, S. **Governance**, 1-20.
A.,
KOTILAINEN,
J., & HENRY,
L. A.: 2023
- UNALAN, D.: "Governmentality and environmentalism in Turkey: Power, politics,
2016 and environmental movements". Özbay, C., Erol, M., Turem, Z. U.
& Terzioğlu, A. (Eds.). **The making of neoliberal Turkey**, içinde
(ss. 221-233). Routledge.
- UNECE: t.y. "Boreal forests". **United Nations Economic Commission for**
Europe. <https://unece.org/forests/boreal-forests>
- UNITED "Declaration of the United Nations Conference on the Human
NATIONS: Environment". In **Report of the United Nations Conference on**
1972 **the Human Environment**.
- UNITED "Treaty on boundaries between Spain and France from the Valley
NATIONS: of Andorra to the Mediterranean". **United Nations Treaty Series**,
1982 Vol. 1288, No: 907: 389-430.

- ÜZMEZ, İ., & ÖZDEMİR, H.: 2010 "Türkiye’de Orman Amenajmanının Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi ve Geleceği". **Orman Amenajmanının Dünü, Bugünü ve Geleceği Çalıştayı Sonuç Bildirgesi ve Tebliğler** (ss. 157-170). Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı.
- van der HEL, S., & BIERMANN, F.: 2017 "The authority of science in sustainability governance: A structured comparison of six science institutions engaged with the Sustainable Development Goals". **Environmental Science & Policy**, 77, 211-220.
- WALBY, K.: 2013 "Institutional ethnography and data analysis: Making sense of data dialogues". **International Journal of Social Research Methodology: Theory & Practice**, 16(2), 141-154.
- WANG, J. Z.: 2010 "Examining state-NGO-community interrelations through environmental projects". **Paper presented for SEAGA 2010**, Hanoi 23 – 26 Nov 2010. Online Proceedings.
- WESSELINK, A., & HOPPE, R.: 2020 "Boundary organizations: intermediaries in science–policy interactions". In **Oxford Research Encyclopedia of Politics**.
- WEST, P.: 2001 "Environmental non-governmental organizations and the nature of ethnographic inquiry". **Social Analysis: The International Journal of Social and Cultural Practice**, 45(2), 55-77.
- WEST, P., & BROCKINGT, ON, D.: 2006 "An Anthropological Perspective on Some Unexpected Consequences of Protected Areas". **Conservation Biology**, 20(3), 609-616.
- WIEGLEB, V., & BRUNS, A.: 2023 "Working the boundary: science–policy interactions and uneven knowledge politics in IPBES". **Sustainability Science**, 18(3), 1069-1084.
- WYNNE, B.: 1992 "Misunderstood misunderstanding: Social identities and public uptake of science". **Public Understanding of Science**, 1(3), 281-304.

- XUE, B., HAN, B., LI, H., GOU, X., YANG, H., THOMAS, H., & STÜCKRAD, S.: 2023 "Understanding ecological civilization in China: From political context to science". **Ambio**, 52(12), 1895-1909.
- YABANCI, B.: 2024 "Turkey's Civil Society between Repression, Neoliberalisation and Grassroots Mobilisation". A. Özerdem & A. E. Öztürk (Eds.). **A Companion to Modern Turkey's Centennial: Political, Sociological, Economic and Institutional Transformations since 1923**, içinde (ss. 597-609). Edinburgh University Press.
- YEARLEY, S.: 2004 **Making sense of science: Understanding the social study of science**. SAGE Publications.
- YILDIRIM, K. & AYNA, Y. E.: 2018 "The role of non-governmental organizations in environmental governance in Turkey". **Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(2), 409-431.
- YILDIRIMALP, S.: 2021 "Türkiye'de Kadın Mühendis Olmak: Orman Mühendisi Kadınlar Özelinde Nitel Bir Araştırma". **Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 5(1), 51-88.
- YILMAZ, A.: 2018 "Orman, Köylü ve Devlet: Ormandan Faydalanma, Koruma ve Orman Suçları Bağlamında Orman Köylüsü ve Devlet İlişkileri". **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20(4), 665-690.
- YOMRALIOĞLU, Ş.: 1987 "Cumhuriyet Döneminin İlk Orman Yasasında ve Sonrasında Orman İşletmeciliğimiz". **Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu**, içinde (ss. 53–73). Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları.
- YOUNG, O. R.: 1994 **International Governance: Protecting the Environment in a Stateless Society**. Cornell University Press.

- YURDAER, M., & DEMİRCİ, M.: 2010 "Türk Ormancılığında Planlama Sürecinin Gelişimi ile Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı'nın Günümüzdeki Uygulamaları". **Orman Amenajmanının Dünü, Bugünü ve Geleceği Çalıştayı Sonuç Bildirgesi ve Tebliğler** (ss. 356-386). Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı.
- YURDAKUL EROL, S.: 2018 "Interactions between forest policy, education and research in Turkey: Policy documents' and managers' perspectives". **Baltic Forestry**, 24(2), 320-331.
- YURDAKUL EROL, S., ÖZTÜRK, C. & ERTUĞRUL, N.: 2023 "Cumhuriyetin 100. yılında ormancılıkta kadının rolü ve cinsiyet eşitliği: Genel bakış ve geleceğe yönelik değerlendirmeler". Alan, M., Çalışkan, A., Ertuğrul H., Günşen H.B., Özalp M., Özçankaya N., Öztürk C., Temel F. (Eds.). **Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği**, içinde (ss. 241-264). Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği Yayını.
- YURTOĞLU, N.:2014 "Demokrat Parti (DP) Döneminde Türkiye'de Orman Politikaları (1950-1960)". **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19(1), 111-126.
- YURTOĞLU, N.: 2023 "Atatürk Döneminde Türkiye'de Orman ve Ormancılık Politikası (1920-1938)". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XXXIX(107), 125-175.
- ZEYBEK, S. O.: 2016 "Fennî ormancılığın keçiler ve köylülerle imtihanı: sömürge imparatorluklarından ulus devletlere orman koruma". **Toplum ve Bilim**, 137, 129-154.

EKLER

Tablo 1: Türkiye’de Ormancılık ve Korumacılığın Tarihsel Seyri ve TOD’un Süreç İçerisindeki İzdüşüm Kronolojisi

Yıl	Gelişme
1839	Bugünkü adıyla Orman Genel Müdürlüğü’nün ilk kurumsal kökeni olan Orman Umum Müdürlüğü Tanzimat Reformlarından hareketle kuruldu . Ormanlar üzerindeki iltizam usulü vergilendirmenin reforme edilmesine yönelik amaçla kurulmasının ardından vergi toplama konusunda yaşanan çekişmeler neticesinde hemen ertesi sene teşkilat kapatılmıştır.
1849	Ticaret Nezaretine bağlı olarak Meclis-i Nafia adı altında bayındırlık işlerinden sorumlu bir kurul oluşturulmuştur . Meclis-i Nafia, köprü ve kamu binalarının yapım onarım işlerinden, ormanların bilinçsizce tahrip edilmesinin önlenmesine ve orman yetiştirilmesine kadar çeşitli görevler üstlenmişti.
1857	Ülke sınırları içinde bulunan alanların imarı için demiryolları ve bu tür önemli projeleri yönetmek adına ayrı bir birime ihtiyaç duyuldu. Bu amaçla, 1857’de Meclis-i Nafia’ya bağlı olarak yol, köprü, kanal ve bina gibi imar faaliyetlerini yürütmek üzere Meclis-i Maabir kuruldu . Ormanların korunması, ağaç kesim vaktinin tespiti, ormancılık işlerinden sorumlu memurların tayinine dair layihaların hazırlanması gibi konuları bu meclis yüklenmişti. Meclise yerli azalar kadar imar ve ormancılık işlerinden sorumlu olmak kaydıyla teknik bilgi ve donanımlı personel yetiştirmek için yabancı danışmanlar da davet edilmiştir.
1857	1856’dan itibaren Fransa’dan Meclis-i Maabir çatısı altına uzman heyetler davet edilmiştir . İlk heyet, teknik ormancılar olan Louis Tassy ve Alexander Sthème ’den oluştu. Tassy, Meclis-i Maabir’deki görevine ek olarak Sthème ile birlikte orman kaynaklarının incelenmesi ve işletilmesi için çalışmalar yapmış ve bir orman okulunun kurulması için çaba göstermiştir. Dolayısıyla 1857’de İstanbul’da ilk Orman Okulu kuruldu . Okulun müdürlüğüne Tassy atandı. Okul, zamanla statü ve isim değişiklikleriyle gelişerek bugünkü İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi’nin temelini oluşturdu.
1869	Orman Umum Müdürlüğü’nün 1869’da tekrardan kuruluşunda da bu 2 isim aktif rol oynamışlardır. Sundukları raporlar ve ormanlarda yaptıkları inkişaf çalışmaları ile teknik ve yasal temelde bir ormancılık işletmesinin temelleri atılmıştır.
1870	Tassy’nin sunduğu raporlar doğrultusunda 1870 Orman Nizamnamesi yürürlüğe girmiş ve geç dönem Osmanlı ormancılığındaki en önemli ve kurucu yasal çerçeve teşkil edilmiştir. Nizamname neticesinde, ormanların sınıflandırılması (devlet, vakıf, özel vb.) ve kullanım kurallarının belirlenmesine yönelik ilk etkili kullanma-koruma düşüncesi gelişmiştir. Örneğin, Nizamnamenin miri ormanlardan ölü odun toplama hakkını düzenleyen 5. maddesi için “affouage” (köylülerin yakacak odun hakkı) sistemi ödünç alınacaktır. Buna göre Fransız ormancılık modelinin etkisi ve 1827 Fransız Orman Kanunu’ndan esin ile köylülerin ormanlardan cibal-i mübaha anlayışıyla faydalanması sınırlandırılmıştır.
1910	1910’dan itibaren İstanbul’da orman mühendisliği alanında bilimsel personel yetiştirmek adına eğitim vermeye başlayan Orman Yüksek Okulu’nun (Orman Mekteb-i Alisi) varlığı kurucu bir unsur olarak hem Türkiye ormancılığında hem de Türkiye Ormancılar Derneği kuruluşunda ortaya çıkar. Bu okul daha sonra hem Ankara Üniversitesi hem de İstanbul Üniversitesinde kurulan Orman Fakültesi’nin kurumsal ve bilimsel temeli olacaktır.
1914	Bu dönemin en etkili isimlerinden sayılan, 1914’te Osmanlı ormancılık örgütüne danışman olarak katılan Avusturyalı Herman Weith , göreve başlar başlamaz Anadolu’nun kuzeyinden güneybatısına uzanan geniş bir coğrafyada ormanları inceleyerek durum tespiti yapmış ve raporlar sunmuştur.

	Kendisinin çabası ve Avusturya-Almanya teknik bilgisinin transferiyle, sabık Fransız ekolüne dayanan orman işletmeciliğinden ve amenajmanından, Orta Avrupa anlayışına bir geçiş gerçekleşmiştir.
1917	Weih'tin devrim niteliğindeki katkısı, ormanların keyfi kullanımlar yerine bilimsel temelli amenajman planlarına göre yönetilmesi gerektiği fikrini güçlü bir şekilde savunması ve kabul ettirmesidir. Weith'in bu çalışması, doğrudan doğruya 1917 tarihli Ormanların Usulü İdare-i Fenniyeleri Hakkında Kanunu'nun çıkarılmasını sağlamış ve kendisi tarafından hazırlanan ilk Amenajman Talimatnamesi ile bu kanunun uygulama esasları belirlenmiştir. Ayrıca, bu yeni yaklaşımın kurumsal bir yapıya kavuşması için ormancılık örgütü bünyesinde özel bir Amenajman Şubesi'nin kurulmasına da önayak olmuştur. Bu kanunun Türkiye'de orman amenajmanının başlangıcı olduğu kabul edilir. Bu planlama ve yasal çalışmalar, ormanların sadece gelir getirici bir mal değil, bilimsel yöntemlerle yönetilmesi gereken ulusal bir varlık olduğu anlayışının ilk resmi ifadesidir.
1924	Yeni kurulan Cumhuriyet hükümeti , ormancılık politikalarını belirlemek, bilimsel esaslara dayalı bir yönetim oluşturmak ve mevcut durumu tespit etmek amacıyla bir danışma ve karar organına ihtiyaç duymuştur. Bu doğrultuda, 1924 yılında Ziraat Vekaleti (Tarım Bakanlığı) bünyesinde Yüksek Orman Meclisi kurulur. Bu meclis, ormancılıkla ilgili yasal düzenlemelerin hazırlanması, amenajman-orman idare planlarının onaylanması ve genel politikaların belirlenmesinde rol oynamıştır. Ayrıca 1924 yılında çıkarılan 504 sayılı Ormanların Suret-i İdaresi Hakkında Kanun ile ormanların "fenni usullerle" (bilimsel yöntemlerle) ve işletme planlarına (amenajman planları) göre yönetilmesi ilkesi benimsenmiştir. Kanunun getirdiği en önemli yenilik, orman yönetiminde bilimsel planlamayı (amenajman) yasal bir zorunluluk haline getirmesidir. Bu gelişmeler haricinde 26 Aralık 1924'te İstanbul'da , dönemin ormancılık alanındaki öncü isimleri olan Orman Yüksek Mühendisi ve Eczacı Abdulkadir Sorkun , Orman Yüksek Mühendisi Dr. Tevfik Ali Çınar ve Orman Yüksek Mühendisi ve Kimyager Asaf İrmak öncülüğünde Orman Mekteb-i Alisi Mezunları Cemiyeti adıyla kurulan Türkiye Ormancılar Derneği , Orman Yüksek Okulu mezunlarını bir araya getirme, mesleki dayanışmayı güçlendirme ve ormancılık bilincini yaygınlaştırma misyonuyla faaliyetlerine başlar.
1926	Osmanlı döneminde gözlenen uzman bilgisi transferi Cumhuriyet döneminde de yinelenmiştir. Ormancılık bilimi konusunda uzman olan Prof. Dr. Robert Julius Bernhard , Türkiye'nin ormancılık politikalarını şekillendirmek üzere 1926 yılında Ziraat Vekaletliği bünyesinde "ormancılığının geliştirilmesinden sorumlu bakanın danışmanı olarak" ülkeye davet edilmiştir. Çalışmaları sonucunda Türkiye için bir orman kanunu taslağı hazırlamış ve bu taslak, 1937 yılında yürürlüğe giren 3116 Sayılı Orman Kanunu'nun temelini oluşturmuştur. Bernhard'ın taslağı ile 3116 Sayılı Kanun arasında yapılan karşılaştırmalar, birçok alanda yüksek derecede benzerlik olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle devletin ormanlar üzerindeki mutlak kontrolünü bu açıdan öne çıkar.
1933-1936	1933'te Ankara'da üniversite statüsünde Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuştur. 1935'te ise bağımsız bir rektörlüğe sahip olan Orman Yüksek Okulu da, fakülteye dönüştürülerek Ankara'da bulunan enstitüye bağlanmış ve akademik bir statüye erişmiştir. 1935'te Okulun Ankara'ya taşınmasıyla birlikte, Türkiye Ormancılar Derneği merkezi de ormancılık bürokrasisine yakın olmak adına 1936'da başkente taşınır.
1937	3116 Sayılı Orman Kanunu'un Bernhard danışmanlığında hazırlanması ve yürürlüğe girmesi gerçekleşmiştir. Aynı dönem hem dernek başkanı hem de Orman Umum Müdürü olan Fahri Bük vasıtasıyla dernek pozisyonu da doğrudan ormancılık bürokrasisine nüfuz edebilmiş ve ormanların devlet nezaretinde işletilmesi ile korunmasına kurumsal olarak destek verilmiştir.
1945	4785 Sayılı Orman Kanunu'un çıkarılmasıyla önceki 3116 Sayılı Kanun'un da ilerisine gidilerek hususi orman alanları da devletleştirilmiş ve mutlak devlet mülkiyeti gerçekleştirilmiştir.

1937-1946	Türkiye Ormancılar Derneği tarafından ormancılığın “Altın Çağı” olarak işaretlenen bu dönem 1946’da başlayan çok partili siyaset ve orman korumacılığından oy lehine verilen popülist tavizlere karşı olarak dernek söyleminde inşa edilmiştir.
1950	5658 Sayılı Kanun ile 4785 Sayılı Kanun’la devletleştirilen orman alanlarının iadesine yönelik olarak, 1950 seçimlerinden hemen önce çıkartılmıştır .
1951	Dernek bünyesinde, Demokrat Parti’nin ormancılık politikalarına karşıt olarak orman korunması taraftarı ve özelleştirme karşıtı bir manifesto niteliğinde Yeşil Kitap yayınlanmıştır. Orman Fakülteleri ve kamuoyu destekli iş birlikleriyle birlikte devlet ormancılığı ilkesi yüksek sesten dillendirilmiş ve “devamlılık” prensibi ile ormancılığın kullanım odaklı ele alınışın yanı sıra koruma odaklı görüşler dile getirilmiştir. Ayrıca 7 Mart 1951’de “Kamu Yararına Çalışan Dernek” statüsünü Bakanlar Kurulu kararıyla alan dernek, faaliyetlerinin sadece üyelerine değil, topluma da hizmet olduğunu resmileştirmiştir.
1956	31 Ağustos 1956’da kabul edilen ve günümüzde de yürürlükte olan 6831 Sayılı Orman Kanunu , Türkiye’de ormancılığın temel yasal çerçevesini oluşturur. Bu kanun, 3116 sayılı Kanun’un birçok temel ilkesini devraltmakla birlikte, bazı önemli yenilikler ve değişiklikler getirmiştir. Ormanlar; Muhafaza Ormanları, Milli Parklar ve İstihsal (Üretim) Ormanları olarak üç temel sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, ormanların farklı fonksiyonlarına göre yönetilmesi anlayışının yasal zemini olmuştur. Her ne kadar anayasal güvence 1961 Anayasası ile gelecek olsa da, 6831 Sayılı Kanunun, ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik devletçi ve korumacı yaklaşımı pekiştirerek, sonraki anayasal düzenlemelerin temellerini attığı düşünülebilir.
1961	1961 Anayasası Madde 131’de ormanların korunması ve geliştirilmesi devletin görevi olarak tanımlanmış , orman suçlarına genel af çıkarılması yasaklanmış ve devletleştirme ilkesi benimsenmiştir. Bu madde, ormanlar üzerinde güçlü bir kamu koruması sağlar. Bu kanun maddesinin hazırlanışına giden süreçte Dernek yönetimi ve pozisyonu ile Anayasa yapım komisyonu sözcüsü olan Muammer Aksoy’un ittifakı veyahut “çevresel koalisyonu” belirleyici bir etken olmuştur. Böylelikle Derneğin yasa yapım süreçlerine bürokrasi dışından katılması ile ormancılık disiplini ve korumacılığını yasa yapıcı alana tercüme ettiği söylenebilir.
1972	İlk küresel çevre konferansı olarak çevre sorunlarına uluslararası dikkati çeken Stockholm Konferansı gerçekleşti. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kuruldu. Çevre koruma ve kalkınma arasındaki denge vurgulandı. Böylece modern anlamda küresel doğa koruma rejiminin ilk resmi uluslararası çevre politikasının temeli atılmış oldu.
1982	1982 Anayasası ile birlikte Madde 169’da 1961 Anayasası’nın korumacı yaklaşımı büyük ölçüde devam ettirmekle birlikte ormanların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, mülkiyetinin devredilemeyeceği, zaman aşımı ile mülk edinilemeyeceği ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı gibi temel ilkeler korumuştur. Ayrıca yanan ormanların yerine yenisinin dikilmesi anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. En önemlisi, belirli istisnalar dışında orman sınırlarının daraltılamayacağı ilkesi benimsenir. Ancak bu maddenin 4. fıkrası, “bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş” yerlerin orman sınırları dışına çıkarılmasına izin vererek, sonraki yıllarda, 2/B gibi, hararetili tartışmalara sebep olan uygulamalara kapı aralayacaktır.
1987	Dernek bünyesinde “3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası” Sempozyumu gerçekleştirildi . 3116 Sayılı Orman Kanunu’nun çıkarılışının 50. yıl dönümünü anmak ve orman korumacılığında söz konusu gelişmenin başarılarını anlatmak ana tema olarak ön plandadır.
1992	1992 Rio Konferansı ile birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramını küresel gündeme taşıdı. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kabul edildi. Bioçeşitlilik Sözleşmesi, Gündem 21 ve Orman İlkeleri gibi önemli belgeler ortaya çıktı. Bu atılımlar çevre ve kalkınma entegrasyonunda dönüm noktası olduğu kadar özellikle çevrecilikte katılımcılık ve STK varlığını da meşrulaştırmış ve ilerleyen dönemlerde bir kaldıraç işlevi görmüştür.

2001	Dernek bünyesinde 2001 yılında I. Ulusal Ormancılık Kongresi düzenlenmiştir. Dünyada yaşanan ormancılık gelişmeleri ve çağdaş ormancılık konularının Türkiye özelinde ele alınmasını sağlayan bir çerçeve çizildiği görülür. Türkiye ormancılığının, tarihsel süreç içerisinde odun üretimine odaklanmış geleneksel yapısından sıyrılarak, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekolojik bütünlük ve çağdaş yönetim ilkelerini benimseyen çok işlevli bir sisteme evrilmesi gerektiği ortaya konmaktadır. Bu kongre 1992 sonrası küresel rejimde sürdürülebilirlik ve toplumsal katılım temalarının giderek öne çıkması sebebiyle dernek söylemi ile küresel trendleri uyumlaştırma stratejisinin bir ürünüdür.
2003	Dernek bünyesinde 2003 yılında II. Ulusal Ormancılık Kongresi düzenlenmiştir. Türkiye ve dünyada katılımcı ormancılığın hem literatürdeki hem de uygulamadaki manzarasını netleştirmek için bir çerçeve çizildiği görülür. “Dünyada ve Türkiye’de Ormancılıkta Katılımcılık” başlıklı bildiride, katılımın sürdürülebilir orman yönetimi için vazgeçilmez olduğu savunulmuş ve küresel ile yerel bağlamlar karşılaştırılmıştır.
2008	Dernek bünyesinde 2008 yılında III. Ulusal Ormancılık Kongresi düzenlenmiştir. 1857’de kurulan ilk Orman Okulu aracılığıyla ormancılık eğitiminin 150. yılını anmak ve ormancılığın mevcut durumunu, sorunlarını ve geleceğini tartışmak amacıyla düzenlenen kongre, derinlemesine bir sorgulamanın ve çok yönlü bir tartışmanın zeminini oluşturur. Kongrenin ana tartışma eksenlerinden biri, ormancılık anlayışının ekonomik fayda odaklı mı yoksa ekosistem bütünlüğüne dayalı mı olması gerektiği sorusudur. Türkiye’de ormancılığın başlangıcında Fransız etkisinin baskın olduğu ve bu etkinin “ormanların temin ettiği menfaat esasına göre” bir anlayışı getirdiği belirtilmiştir. Bu eleştiri ve ormancılığın erken dönemlerinde ekonomik önceliklerin ekolojik dengeleri gölgede bıraktığını ima eder.
2016	Dernek bünyesinde 2016’daki Ormancılıkta Kadının Yeri Paneli düzenlenmiş ve halk gözünde ormanın ve orman köylüsü kadınının yaşamına değinilmiştir. Orman köylüsü olarak kadın, çobanlıktan fidan dikmeye, odun üretiminden kendi evinin kilimini dokumaya kadar her alanda var olan bir özne olarak alkışlanırken onun görünmez emeğinin açığa çıkması adına ormancılıkta cinsiyet dinamiklerinin önemine vurgu yapılmıştır.
2017	2017’de düzenlenen IV. Ulusal Ormancılık Kongresi, Dernek tarafından “İnsan-Doğa Etkileşiminde Orman ve Ormancılık” ana temasıyla yürütülmüş ve insan faaliyetlerinin orman ekosistemleri üzerindeki etkilerini ve bu etkileşimden kaynaklanan çatışma ile uyum arayışlarını merkezine almıştır.
2019	Derneğin 13-14 Kasım 2019’da Antalya’da düzenlediği Uluslararası İklim Değişikliği ve Ormancılık Konferansını (ICCCF 2019), iklim krizinin aciliyeti ve ormanların bu krizdeki merkezi rolünü vurgulayan uluslararası katılımlı bilimsel ve sivil toplum platformu olarak gerçekleşmiştir.
2022-2023	Dernek özellikle son yıllarda orman yangınlarının bilimsel ve sosyal boyutlarının anlaşılması adına ve her şeyden önce yangınların engellenmesi, doğru ve etkili müdahale konularına odaklanmıştır. Derneği’nin Orman Yangınları kitabı, politika yapıcılara, akademisyenlere ve profesyonellere neden ve nasıl sorularının bilimsel ve eleştirel yanıtlarını sunarken, Mücadele Rehberi, bu bilgiyi süzerek halka ne yapmaları gerektiğini anlatır. Ayrıca 2023 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. Yılına ithafen Dernek, 23. bölümden oluşan ve akademik bir niteliğe sahip olan Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği başlıklı bir referans kitap yayınlanmıştır.
2024	26 Aralık 1924’te İstanbul’da kuruluşundan buyana geçen süre zarfında Dernek 100. Yılı ni kutlamıştır.

Tablo 2: Türkiye Ormancılar Derneği Başkanları

İsim	Dönem	İsim (Devamı)	Dönem (Devamı)
Abdulkadir Sorkun	1924-1927, 1932-1933	Hasan Selçuk	1969-1971
Ahmet Mithat Bey	1928-1929, 1935-1936	Namık Nejat Baydar	1971-1975, 1980-1981
M. Mazhar Diker	1930-1931	Atilla Bostancı	1975-1976
Necati Ilgın	1933-1934	Ekrem Tanyel	1976-1977, 1984-1992
Fahrettin Bük	1937-1947	Mustafa Yaşar İnan	1977-1978
Ali Kemal Yiğitoğlu	1947-1948	Ferit Özdil	1978-1979
Faruk Şeker	1948-1950	İsmet Öztunalı	1979-1979
Celal Göydün	1950-1958	Hikmet Koyuncu	1979-1980
Halil Gökmen	1958-1959	Şener Yomralıoğlu	1992-1994
Kazım Mihçioğlu	1959-1964	Mustafa Yumurtacı	1994-2000, 2002-2012
Nizamettin Acar	1964-1965	Taner Savaşan	2000-2002
Cevdet Özbelge	1965-1965	Fevzi Kaleli	2012-2018
Nail Sertbaş	1965-1966	Hüseyin Çetin	2018-2021
M. Faik Atayurt	1966-1967	Ahmet Hüsrev Özkara	2021-
Hayati Görtan	1967-1968		
Burhanettin Koramaz	1968-1969, 1978-1978		

Tablo 3: Mülakat Katılımcı Listesi ve Özellikleri

	Pozisyonu	Mesleği	Mülakat Tarihi	Cinsiyeti
Katılımcı 1	Eski TOD Yönetim Kurulu Başkanı	Emekli Akademisyen, Orman Mühendisi	02/06/2024	Erkek
Katılımcı 2	Eski TOD Denetleme Kurulu Üyesi	Akademisyen, Ormancılık Ekonomisi	06/06/2024	Erkek
Katılımcı 3	TOD Fakülte Temsilcisi	Akademisyen, Toprak İlmî ve Ekolojisi	14/06/2024	Erkek
Katılımcı 4	TOD Bilim Kurulu Başkanı	Akademisyen, Orman Yangınları Ekolojisi	15/06/2024	Erkek
Katılımcı 5	TOD İl Temsilcisi	Orman Mühendisi	18/06/2024	Erkek
Katılımcı 6	Ege Orman Vakfı Üyesi	Orman Mühendisi	24/06/2024	Kadın
Katılımcı 7	Eski TOD Yayın Kurulu Üyesi	Akademisyen, Ormancılık Politikası ve Yönetimi	26/06/2024	Kadın
Katılımcı 8	TOD Başkanı	Orman Mühendisi ve Hukukçu	28/06/2024	Erkek
Katılımcı 9	TOD Yayın Kurulu Üyesi	Akademisyen, Ormancılık Politikası, Ekonomisi ve Hukuku	03/07/2024	Erkek
Katılımcı 10	TOD Yayın Kurulu Üyesi	Akademisyen, Orman Ekonomisi	03/07/2024	Erkek
Katılımcı 11	Eski TOD Bilim Kurulu Üyesi	Akademisyen, Ormancılık Politikası	08/07/2024	Erkek
Katılımcı 12	Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Kurucusu	Emekli, Orman Mühendisi	10/07/2024	Erkek
Katılımcı 13	Doğa Koruma Merkezi Genel Müdür Yardımcısı	Biyolog	02/08/2024	Erkek
Katılımcı 14	TOD Yayın Kurulu Üyesi	Akademisyen, Silvikültür	30/09/2024	Kadın
Katılımcı 15	OGM Orman İşletme Şefi	Orman Mühendisi	30/10/2024	Erkek
Katılımcı 16	Eski TOD Başkanı	Emekli, Orman Mühendisi	02/11/2024	Erkek

Mülakat Soruları

TOD Üyelerine Sorulmuş Mülakat Soruları:

1. (Üye ise) Derneğe ne zamandır üyesiniz? Üye olmaındaki temel motivasyonunuz neydi?
2. Dernek bünyesinde göreviniz veya sorumluluğunuz var mı?
3. Derneğin yürüttüğü çalışmalardan bahsedebilir misiniz? Bu çalışmalardan katıldıklarınız hangileri?
4. TOD'un Türkiye'de ormanların korunmasındaki rolüne ilişkin genel bir bakış sunabilir misiniz?
5. Bilimsel bilgi, düşünce ve deneyimleri uygulama ve aktarma konusunda TOD nasıl bir işleyişe sahip?
6. Türkiye'de devlet orman teşkilatının (OGM, DKMP) ormanların korunmasındaki rolünü ve elde ettiğı sonuçları kişisel olarak nasıl değerlendirirsiniz?
7. Devlet orman teşkilatı ile TOD arasında belirli koruma sahaları ve projeleri için herhangi bir bilimsel veya pratik alışveriş yapılıyor mu?
8. TOD ile diğer sivil toplum kurumları arasında ortak çalışmalar yapılıyor mu? Yapılıyorsa bunların niteliğı ve kapsamı nedir?
9. Sizce TOD koruma faaliyetlerinde, devlet orman teşkilatı ile sivil korumacılık arasında bir köprü işlevi görüyor mu?
10. Kurumun yerel sosyal ve doğal koşullara uygun bilimsel çalışmalar yapma ve politika üretme becerisi sizce yeterli mi?
11. Kurum halka (başta öğrenciler/gençler olmak üzere) açık eğitimler veriyor mu? Ne tür eğitimler veriliyor ve bu eğitimler ne sıklıkta düzenleniyor?
12. Kurum eğitimlerine ve diğer etkinliklere halkın ilgisini değerlendirir misiniz?
13. TOD'un korumacılığın sivilleşmesine (topluluk tabanlı koruma pratiklerine, yerel bilgiye) olan yaklaşımı nedir? Siz bu yaklaşımı nasıl değerlendiriyorsunuz?
14. Devlet orman teşkilatı ile TOD arasında yerel korumacı bilginin değerlendirilmesinde sizce farklılıklar var mı?
15. Katılımcı koruma uygulamalarının zorlukları ve fırsatları nelerdir? Türkiye orman korumacılığında bu yöntemin ne gibi sonuçları oldu?
16. Devlet orman teşkilatına alternatif orman koruma ve kullanma pratikleri neler olabilir?
17. Türkiye'de iklim değışikliği ve küresel ısınma ile ilgilenen sorumlu hükümet organları ile TOD arasında bir paydaşlık veya görev paylaşımı ilişkisi var mı?
18. TOD ve diğer çevreci STK'ların, Türkiye'nin ulusal olarak hedeflediğı küresel ısınmayı azaltma ve karbon salınımını hafifletme girişimlerine ve projelerine katkıları/katılımları var mı?
19. Sizce hükümet organları hem küresel ısınmayı azaltmak hem de ormanları korumak adına STK'larla nasıl bir ilişki kurmalı? TOD'un bu ilişkideki rolü ne olmalı?

20. Orman korumacılığına katılım sağlayan diğer meslek odaları ve sendikaların etkin olduğunu düşünüyor musunuz?
21. TOD'un geliştirmesi gereken hususlar var mı?

Diğer STK Üyeleri ve Orman Mühendislerine Sorulmuş Mülakat Soruları:

1. Uzmanlık alanınız nedir?
2. Özellikle ilgilendiğiniz belli bir coğrafi alan veya bölge var mı?
3. Katılımcısı olduğunuz koruma çalışmalarları var mı? Varsa hangi kurum ve projeye olduğunu açıklar mısınız?
4. Türkiye'de ormancılığın resmi ve sivil aktörleri hakkındaki tespit ve görüşleriniz nelerdir?
5. Türkiye'de devlet orman teşkilatının (OGM, DKMP) ormanların korunmasındaki rolünü ve elde ettiğı sonuçları nasıl değerlendirirsiniz?
6. Türkiye Ormancılar Derneğı'nin Türkiye'de ormanların korunmasındaki rolünü ve elde ettiğı sonuçları nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Korumacılığın sivilleşmesini (topluluk tabanlı koruma pratikleri, yerel katılım ve bilgi) nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Çevreci STK'ların, Türkiye'nin ulusal olarak hedeflediğı küresel ısınmayı azaltma ve karbon salınımını hafifletme girişimlerine ve projelerine katkıları/katılımları var mı?
9. Sizce hükümet organları hem küresel ısınmayı azaltmak hem de ormanları korumak adına STK'larla nasıl bir ilişki kurmalı?
10. Orman korumacılığına katılım sağlayan meslek odaları ve sendikaların etkin olduğunu düşünüyor musunuz?
11. Türkiye'de koruma faaliyetlerinde geliştirilmesi gereken hususlar var mı?

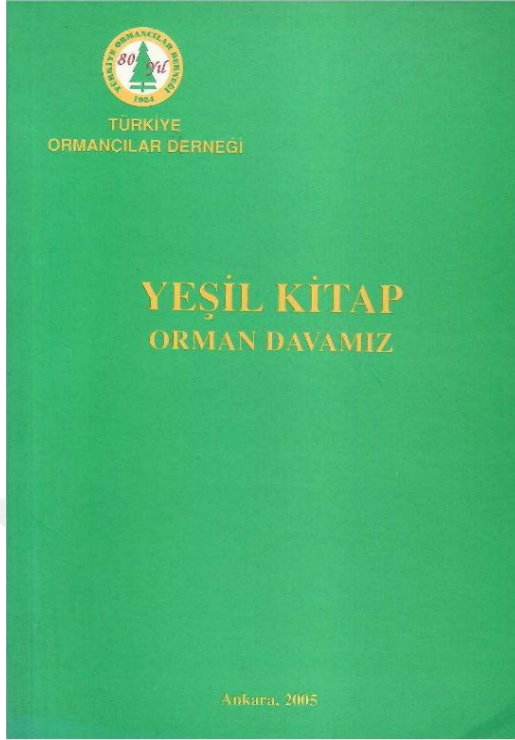
Görseller:

Görsel 1: TOD Marmara Şubesinde gerçekleştirilen 17-18 Nisan 2025 tarihlerinde Ormancılıkta Drone Kullanım Etkinliği. Kaynak: <https://xcancel.com/todmarmara/status/1913892800199827752>

Görsel 2: Marmara Şubesinde 26 Nisan 2025'te gerçekleştirilen "Orman ve Sanat" adlı sunum. Kaynak: https://www.instagram.com/p/DI6SwITCUC9/?img_index=4

Görsel 3: Yeşil Kitap (2005 [1951])
eserinin kapağı.

Görsel 4: Yangına Dirençli Köy Projesi kapsamında
Dernek ile İzmir B.B.'nin protokol imzalaması.

Kaynak:
<https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/%E2%80%8BByangina-direncli-koy-projesi-basliyor/47454/156>

Görsel 5: Yangına Dirençli Köy Projesi kapsamında, İzmir'in Bergama ilçesindeki
İncecikler ve Yerlitahtacı mahallelerine ziyarette bulunan ve mahallelerin yangına
karşı taşıdığı riskleri inceleyen Belediye İtfaiye Dairesi Başkanlığı ve TOD üyeleri.
Kaynak: <https://www.ajansbakircay.com/gundem/izmir-de-yangina-karsi-direnc-projesi-ilk-adim-bergama-dan-h3057.html>

Görsel 6: Orman yangınlarına karşı Muğla B.B. ile birlikte derneğin 29 Kasım 2019'da düzenlenen çalıştayı. Kaynak: <https://yesilgazete.org/orman-diye-diye-11-ormanin-orgutleri-1/>

Görsel 7: Derneğin düzenlediği ve uluslararası katılım ile gerçekleştirilen 2019 Uluslararası İklim Değişikliği ve Ormancılık Kongresi. Kaynak: (Türkiye Ormancılar Derneği, 2019b)

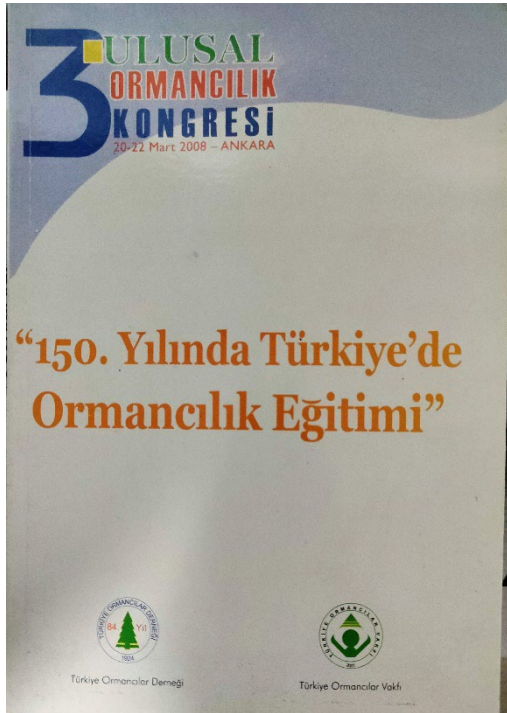
Görsel 8: Ormancılıkta Kadının Yeri Paneli Kitabında sunulan ormancılıkta kadın emeği temsilleri. Kaynak: (Elbir, 2016: 114-7)

Görsel 9: I. Ulusal Ormancılık Kongresi (Türkiye Ormancılar Derneği, 2001) bildiri kitabı kapağı.

Görsel 10: II. Ulusal Ormancılık Kongresi (Türkiye Ormancılar Derneği, 2003) bildiri kitabı kapağı.

Görsel 11: III. Ulusal Ormancılık Kongresi (Türkiye Ormancılar Derneği, 2008) bildiri kitabı kapağı.

Görsel 12: IV. Ulusal Ormancılık Kongresi (Türkiye Ormancılar Derneği, 2018) bildiri kitabı kapağı.